

EMEK PLATFOR-
MU

TÜRK-İŞ

HAK-İŞ

DİSK

KESK

TÜRKİYE KAMU-SEN

MEMUR-SEN

TÜRKİYE İŞÇİ
EMEKLİLERİ
DERNEĞİ

TÜM İŞÇİ EMEKLİLERİ
DERNEĞİ

TÜM BAĞ-KUR
EMEKLİLERİ DERNEĞİ

TMMOB

TÜRK DİŞ HEKİMLERİ
BİRLİĞİ

TÜRK ECZACILARI
BİRLİĞİ

TÜRK TABİPLERİ
BİRLİĞİ

TÜRK VETERİNER
HEKİMLERİ BİRLİĞİ

DÖNEM SÖZCÜSÜ

TMMOB

Atatürk Bul. No:131 Kat:9
Bakanlıklar ANKARA

TMMOB
Türk Mühendis ve
Mimar Odaları Birliği

emek politikaları sempozyumu

24-25 Mart 2001

TÜBİTAK Feza Gürsey Konferans Salonu

ANKARA

ISBN
975-395-452-2

Kapak ve Tasarım
Selma Kanbur

Baskı
Kozan Ofset
(0312) 341 1427

Baskı Tarihi
Ağustos 2001

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Atatürk Bul. No:131 Kat:9 Bakanlıklar ANKARA
Tel: (0312) 4181275 Faks: (0312) 4174824 e-posta: tmmob@tmmob.org.tr

İçindekiler

SUNUŞ.....	5
AÇILIŞ KONUŞMASI	7
BİRİNCİ OTURUM- Türkiye Ekonomik Bunalıma Mahkum mu?	
BİRİNCİ BÖLÜM	13
<i>Oturum Başkanı</i>	
Bayram MERAL (TÜRK-İŞ Genel Başkanı)	
<i>Konuşmacılar</i>	
Nazif EKZEN	
Prof. Dr. Erineç YELDAN	
İKİNCİ BÖLÜM	27
<i>Oturum Başkanı</i>	
Recai BAŞKAN (HAK-İŞ Genel Selreteri)	
<i>Konuşmacılar</i>	
Prof. Dr. Oktar TÜREL	
Dr. Galip YALMAN	
İKİNCİ OTURUM- Emek Yanlısı Politikalar	
BİRİNCİ BÖLÜM	49
<i>Oturum Başkanı</i>	
Süleyman ÇELEBİ (DİSK Genel Başkanı)	
<i>Konuşmacılar</i>	
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI	
Doç. Dr. Hayri KOZANOĞLU	
Doç. Dr. Cem SOMEL	
İKİNCİ BÖLÜM	77
<i>Oturum Başkanı</i>	
Sami EVREN (KESK Genel Başkanı)	
<i>Konuşmacılar</i>	
Yrd. Doç. Dr. Aziz KONUKMAN - Prof. Dr. Oğuz OYAN	
Prof. Dr. Sinan SÖNMEZ	
ÜÇÜNCÜ OTURUM- Kalkınma ve Sosyal Adalet	
BİRİNCİ BÖLÜM	99
<i>Oturum Başkanı</i>	
Resul AKAY (Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı)	
<i>Konuşmacılar</i>	
Prof. Dr. Ahmet GÖKÇEN	
Prof. Dr. Yusuf TUNA	

<i>İKİNCİ BÖLÜM</i>	115
<u>Oturum Başkanı</u>	
M. Fatih UĞURLU (MEMUR SEN Genel Başkanı)	
<u>Konuşmacılar</u>	
Prof. Dr. Yakup KEPENEK	
Prof. Dr. Oğuz OYAN	
SEMPOZYUMDAKİ TMMOB SUNUMU	143
EMEK PLATFORMU PROGRAMI	157

sunuş

Özellikle son 20 yıldır dünyada ve ülkemizde uygulanan ekonomik ve siyasal politikalar sonucunda küreselleşmenin ve yeni dünya düzeninin bir yansıması olarak ortaya çıkan manzara daha fazla sömürü, daha fazla işsizlik, yoksulluk ve açlık olmuştur. Kamu alanları talana açılmış, anti demokratik uygulamalar daha da yoğunlaşmış kısacası yolsuzluk ve yoksulluk düzeni perçinleşmiştir. Böylece, uluslararası tekkellerin ve bunların küresel örgütleri IMF'nin, Dünya Bankası'nın, Dünya Ticaret Örgütü'nün küreselleşen yeni dünyada serbest piyasa ekonomisi uygulamalarıyla, özgürlüklerin yaşamın her alanında varolacağı, demokratik, şeffaf toplumun ortak değerleri olarak ortaya çıkacağı iddialarının geçersiz olduğu da ortaya çıkmıştır.

Bu politikaların ülkemize bir başka yansıması da; siyasal, ekonomik ve sosyal krizler olmuştur. Son olarak, Kasım 2000 ve Şubat 2001'de yaşanan ekonomik krizler, Türkiye'ye dayatılan politikaların bir kez daha iflas ettiğini göstermiştir.

Bu koşullarda ortaya çıkan Şubat krizinden hemen sonra, 28 Şubat 2001'de toplanan Emek Platformu Başkanlar Kurulu'nun bildirisinde "Ülkemizin bugün yaşadığı kriz, IMF politikalarının iflasıdır. Krizin sorumlusu, ülkeyi yönetemeyen hükümettir, siyasete duyulan güveni yok edenlerdir; Emek Platformu'nun uyarılarına kulaklarını tıkayanlardır" deniliyor ve Platformun alternatif bir program hazırlama kararında olduğu belirtiliyordu.

Aynı toplantıda Platformun Dönem Sözcülüğünü ise TMMOB üstleniyordu.

Emek Platformu, 13 Mart 2001 tarihinde yaptığı Başkanlar Kurulu toplantısından sonra "IMF ve Dünya Bankası politikalarından vazgeçilmedikçe sorunlarımıza çözüm bulunamayacağını" bir kez daha belirterek eylem programını açıkladı.

Etkinlik programı, 17 Mart 2001'den itibaren sorunlarımızı kitlesele basın açıklamaları ile üyelerimizle ve kamuoyu ile paylaşılmasını, hazırlanacak alternatif programın en yaygın biçimde dağıtılmasını ve açıklanmasını ve "14 Nisan 2001'de Türkiye'nin her tarafının bir miting alanına çevrilmesini" öngörüyordu.

Emek Politikaları Sempozyumu'nun yapılması kararı ise Etkinlik Programı'nda şöyle belirtiliyordu: "Yıllardan beri tek yanlı şartlandırmalarla, uygulanmakta olan yanlış politikaların alternatifinin bulunmadığı iddialarına karşı, Emek Platformu Başkanlar Kurulu bildirimlerinde birçok defa ana ilkeleri belirtmiş olan, Türkiye gerçeklerine uygun, halkımızın sorunlarına çözüm üretebilecek, yatırım üretim ve istihdamı artırmayı ve sosyal adaleti sağlamayı amaçlayan alternatif programın ayrıntılarının geliştirilmesi ve kamuoyuna daha yaygın bir biçimde tanıtılması ve duyurulması amacıyla örgütlerimizin ve bilim insanlarının katılacağı Emek Politikaları Sempozyumu 24-25 Mart 2001 tarihlerinde Ankara'da toplanacaktır".

Emek Politikaları Sempozyumu, yoğun bir çalışma sonunda ve Bağımsız Sosyal Bilimciler - İktisat Grubunun önemli katkılarıyla, belirtilen tarihte gerçekleştirildi. Ülkemizde yaşanan krizlerin nedenleri incelendi ve emekten yana bir programda yer alması gereken noktalar tartışıldı. Sempozyumdan sonra bir araya gelen Emek Platformu, 27 Mart 2001 tarihinde "Emek Platformu Programı"nu kamuoyuna açıkladı.

TMMOB Yönetim Kurulu; bu tarihsel etkinliğin ve bu etkinliğin katkılarıyla hazırlanan Emek Platformu Programının yayınlanmasını kararlaştırdı.

Sempozyumu izleyen aylar, siyasal iktidarın, IMF endeksli politikaları uygulamakta gösterdiği inada, çalışanların taleplerini gözardı etmesine ve krizi bir fırsat olarak değerlendirip uluslar arası sermaye kuruluşlarının istediği yapısal değişiklikleri tartışmadan, tartıştırmadan gerçekleştirerek ülkemizi bir sömürge durumuna düşürme çabalarına tanıklık etti. Kasım ve Şubat krizlerinin yerini bıraktığı yeniden yapılanma süreci, Türkiye'nin gündemine belki de ancak 24 Ocak 1980 kararlarıyla karşılaştırılabilecek nitelikte dönüşümleri gündeme getirdi. IMF ve Dünya Bankası kontrolünde, sistemli

bir şekilde hayata geçirilen bu dönüşümlerin kapsam ve genişliği, toplumun emekçi kesimlerinin ve yoksullarının, emekten ve bilimden yana örgütlerin politika üretirken bu yeniden yapılanmayı gözardı edemeyecekleri bir olgu olarak ortaya çıktı.

Bu nedenle de basımı geciken bu kitap güncelliğinden bir şey yitirmedi ve emekten yana politikaları yaşama geçirecek siyasi iradenin iktidara taşınmasına kadar da yitirmeyecektir.

TMMOB, 36. Dönem Çalışma Programında yer alan “bağımsız ve demokratik bir Türkiye’nin yaratılması yönündeki çalışmalarının” gereği olarak, tarihsel bir belge niteliğindeki bu kitabı üyelerinin ve kamu oyunun yararlanmasına sunmaktan onur duymaktadır.

Biliyoruz ve inanıyoruz ki, yıllardır istikrarsızlık ve sürekli kriz politikalarının kıskaçında bırakılan, üretimden koparılan, emeği ile geçinen kesimlerin işsizlik, açlık ve sefalet koşullarına mahkum edildiği bu dışa bağımlı politikalarla, ekonomik bunalımlara ve ağır toplumsal çöküntülere sürüklenen Türkiye’nin, tüm bu sorunlarının üstesinden gelecek kaynakları ve birikimi vardır.

Ağustos 2001

TMMOB 36. Dönem Yönetim Kurulu

açılış konuşması

Ankara, 24 Mart 2001

Sayın Konuklar,

Emek Platformunun, TZOB'nin katılımıyla düzenlediği Emek Politikaları Sempozyumuna hoş geldiniz. Sizleri Emek Platformu adına saygılarımla selamlıyorum.

Yaşanmakta olan büyük bunalımla ilgili olarak, Emek Platformu şu önemli saptamayı yapmıştır: "Kriz IMF ve Dünya Bankası politikalarının bir sonucudur ve sorumlusu da bu politikaları uygulayan siyasal iktidarlardır".

Emek Platformunun çeşitli açıklamalarında yer aldığı gibi, bu son olaylar da açıkça şunu göstermektedir ki, ekonominin, uluslar arası mali sermaye kuruluşlarının ve yönlendirilmemiş piyasa güçlerinin ellerine bırakılması, ne büyüme, ne yatırım, ne istihdam, ne de istikrar getirmiştir. Planlama, ulusal politikalar ve kamusal denetim tam anlamıyla bir kenara itilmiştir. Bunun sonuçları ise, bir yandan üretim ekonomisi yerine rant ekonomisinin egemen olması, diğer yandan da bu politikaların bütün yükünün ve krizlerin faturasının ülkemizin işçilerine, kamu çalışanlarına, emeklilerine, çiftçilerine, esnaf ve sanatkarlarına yüklenmiş olmasıdır. Yolsuzlukların boyutu ve yaygınlığı ise bu konuda en karamsarları bile şaşırtaacak düzeylere ulaşmıştır. Halkımızın refah düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının düzeltilmesi, yoksulluğun ve işsizliğin giderilmesi gibi hedefler ise bu politikaların içinde zaten hiçbir zaman yer almamıştır.

Krizden çıkış için açıklanan acil önlemler paketinde de genel olarak Emek Platformunun isteklerine ve görüşlerine yer verilmediğini görmekten büyük bir rahatsızlık ve kaygı duymaktayız. Devalüasyon ve devalüasyonu izleyen zamlar, büyük çoğunluğu zaten yoksulluk sınırında yaşayan emekçi kesimler açısından büyük gelir kayıplarına neden olmuş, işten çıkarmalar hızlanmıştır. Açıklanan önlemlerde bu olumsuzlukları gidermeye yönelik herhangi bir yaklaşım yer almamaktadır. Acil önlemler paketi, yatırımı ve üretimi yine yok saymaktadır. Kaynak arayışı da yine ve neredeyse sadece çalışanların fedakarlığına dayandırılmak istenmektedir.

Bu konular Sempozyum süresince tartışılacaktır. Ancak, öyle anlaşılmaktadır ki, işsizlik-pahalılık-yoksulluk zinciri önümüzdeki günlerde, halkımızın büyük çoğunluğunu daha da hızlı ve acımasız bir şekilde sıkıştıracaktır.

Sayın Konuklar,

Emek Platformu, “sorunlarımızın, çoğuleu ve katılımcı parlamenter demokratik düzen içinde, Türkiye Cumhuriyetinin bağımsızlığının, ulusal egemenliğin ve laik ve sosyal hukuk devletinin özenle korunarak çözülebileceği inancını” bir çok kez belirtmiştir. Ancak, uygulanmakta olan politikaların sonucu olarak, yurttaşlarımızın kararların oluşum sürecine katılması iyice sınırlanmıştır. Siyasi iktidarların neredeyse sürekli tekrarlamalarına karşın, demokratikleşme konusunda somut adımlar hala atılmamaktadır. Emek Platformu Anayasa değişikliklerini de kapsayacak kapsamlı bir demokratikleşmenin takipçisi olacaktır.

Sayın Konuklar,

Emek Platformu sadece kendi temsil ettiği kesimlerin değil, ülkemizin bugünkü koşullarından zarar görmekte olan bütün toplum kesimlerinin sorunlarına sahip çıkma ve bu sorunlara çözüm üretme kararlılığındadır.

Bu Sempozyum, yıllardan beri tek yanlı şartlandırmalarla, uygulanmakta olan yanlış politikaların alternatifinin bulunmadığı tezini çürütmek iddiasındadır. Bu Sempozyum aynı zamanda emek dünyasıyla bilim insanlarının bir kez daha bir araya gelerek halkımızın sorunlarına çözüm üretmek iddiasını da taşımaktadır.

Emek Platformu Başkanlar Kurulu bildirimlerinde belirtilen temel ilkeler ve bu Sempozyumda dile getirilecek görüş ve öneriler çerçevesinde hazırlanacak metin, alternatif bir programın temel öğelerini içerecek biçimde kamuoyuna açıklanacak ve yaygın bir biçimde ülkemizin her yerinde halkımızın değerlendirmesine sunulacaktır.

Emek Platformunca yapılan bu çalışmaların, krizden çıkış için toplumsal mutabakat arayışı içinde olduğunu iddia eden siyasi iktidar tarafından gereği gibi değerlendirileceğini umuyoruz. Bu çalışmaların sonuçları, sadece günümüzde yaşanan krizden çıkılması için değil, aynı zamanda krizlerin tekrarlanmaması için de yol gösterici olacaktır inancındayım.

Sayın Konuklar,

Sempozyumumuz, bugün bildirilerin sunulması ve tartışılması, yarın sabah da Emek Platformunu oluşturan kuruluşların ve TZOB'nin raporlarının sunulması şeklinde planlanmıştır.

On gün kadar kısa bir süre içinde düzenlenen Sempozyumun geç duyurulması, özel çağrılarının yapılamaması ve bunlara benzer eksikliklerimizi hoş göreceğinizi umuyorum.

Sempozyumumuza katılarak görüşlerini ve çözüm önerilerini sunacak bilim insanlarımıza teşekkür ediyorum. Bu etkinliğe katkıda bulunacak dostlarımız kuşkusuz bugün burada olanlarla sınırlı değildir. Kısa hazırlık süresi nedeniyle hepsine ulaşma ve katkılarını isteme olanağımız olmadığını belirtmek istiyorum.

Sempozyumun hazırlanmasındaki büyük ve özverili katkıları nedeniyle Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı Sayın Prof. Dr. Oğuz Oyan'a ayrıca teşekkür ediyorum.

Emek Platformunun teknik komitesine ve Sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen tüm arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum.

Emekten yana politikaların somutlaşmasında önemli bir adım saydığımız Emek Politikaları Sempozyumunun çalışmalarına başarılar diliyor, Emek Platformu adına sizleri saygıyla selamlıyorum.

Kaya GÜVENÇ

TMMOB Başkanı ve

Emek Platformu Dönem Sözcüsü

birinci oturum
türkiye ekonomik bunalıma mahkûm mu?

birinci bölüm

Oturum Başkaný

Bayram MERAL

(TÜRK-ÝP Genel Başkaný)

Konuşmacýlar

Nazif EKZEN

Prof. Dr. Erinç YELDAN

Bayram MERAL (Oturum Başkanı)- Siyasi partilerimizin, Emek Platformunun değerli yöneticileri, değerli konuklar, basın mensupları, hocalarım, arkadaşlarım; hoş geldiniz. Emek Platformu Dönem Sözcüsü TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı Kaya GÜVENÇ toplantıyı açmıştı, biz devam ediyoruz.

Değerli arkadaşlarım; Emek Platformu, bugün ülkenin büyük bir çoğunluğunu temsil eden kuruluşlardan oluşmaktadır. Ülkemiz çok ciddi sorunlarla, sıkıntılarla karşı karşıyadır. Ülke bugün bir kalp krizi geçirmektedir. Bu kalp krizinin by-pass'ını yapmak için Sayın Devlet Bakanımız Kemal Derviş görevlendirilmiştir. Tedavinin sonucunun olumlu olmasını bekliyoruz. Umuyorum ki felç olmadan bu rahatsızlığı atlattırız.

Değerli arkadaşlarım; bugün gerek Hükümetimiz, gerekse işveren kesimimiz, ortaya konan programı şartsız desteklemektedir. Ancak Sayın Başbakanımız da açıklamalarında, bu programa çalışan kesimden de, dar gelirlili vatanndaştan da destek beklediğini söylemektedir. Bugünkü ekonomik sıkıntıyı yaratan bizler değiliz. Elbette ki bugünkü krizi yaratanların, sorunu yaratanların soruna katkısını beklemek doğaldır; ama çalışan kesim, 17 defa bu krizlerin atlattılması için fedakarlık yapmıştır, destek olmuştur. Bizim yaptığımız destek, katkı, hep birlikte biliyoruz ki, birilerinin çıkarı için kullanılmıştır. Burada istenen şudur, bunu çok açık söylemek lazım: Gerek devlet bankaları, gerekse özel bankalar, göz göre göre birilerine soydurulmuştur, kayıp büyüktür. Bizzat devlet yetkililerinin ifadesine göre, devlet bankalarının kaybı 30 milyar doların üzerinde, özel bankaların kaybı da 15 milyar doların üzerindedir. Bizim, IMF'den aldığımız, bunun belki 1/5'idir, bunun hepsini de almadık.

Bizden istenilen destek şudur: "Birileri burayı talan etti; siz fedakarlık yapın, bu açıkları, bu talanları kapatın." Krizin altında yatan sorun budur.

Değerli arkadaşlarım; diğer bir konu, yine burada oturan değerli arkadaşlarımın büyük bir bölümünün yıllardır Tasarruf Teşvik Fonunda trilyonları yatmaktadır, bankalara teminat veren siyasilerimiz, bu çalışan kesimin hakkı olan bu Tasarruf Teşvik Fonundaki ücretleri dağıtmak istememektedir. Böylece emeklisi, dulu, yetimi, memuru, çalışanı, köylüsü, çiftçisi; bugün hakikaten büyük bir sıkıntıyla karşı karşıyadır. Elbette ki uygulanan politikaların yanlışlığını biraz sonra sayın hocalarımız ortaya koyacaktır; ama biz yıllardır zurna çaldık, davul vurduk, ama siyasilere dinletemedik. IMF'nin programının arkasına takıldılar; dün IMF'nin programını destekleyip onu onaylayanlar, bugün onun yanlışlıklarını söylüyorlar. Elbette ki IMF'nin ortaya koyduğu program işsizliği arttırmıştır, yatırımı durdurmuştur, ithalat-ihracat dengesini çok farklı bir şekilde bozmuştur, gelir dağılımı adaletsizliği had safhaya gelmiştir, göç başlamıştır. Böyle bir modeli savunmanın getirdiği nokta budur, bugün bizim siyasilerimiz bunu yapmıştır. Bugün çare aranıyor, "memuru resen emekli yapmak isterim, fazlalık var; memuru nasıl resen emekli yaparım, fazlalık var." Kusura bakmasın da; sayın Meclisimizde 550 milletvekilinin de fazla olduğunu düşünüyoruz, ülkede bir sorunu çözmek istiyorsak oradan bir başlayalım.

Biz, hiçbir zaman parlamenter sisteme toz kondurmayız, sorunlarımızın o çatı altında çözümünü bekliyoruz; ama halkının mutluluğu için yemin eden siyasilerimizden, halkının mutluluğu için çalışmalarını bekliyoruz. Bugün eğer sivil çekilmiş bir tarafa ve asker Türkiye'deki vurgunu, talanı takip ettiriyorsa, o siyasilerin şapkasını önüne koyup düşünmesi gerekir. Bugün ülkede olanlar budur. Sessiz kaldıkça, sustukça, sıkıntılarımız bu boyuta geliyor.

Değerli arkadaşlarım; bir konu üzerine yine birlikte gitmek zorundayız. Bugün Türkiye'de ekonomi kimin elindeyse, politik güç de büyük ölçüde onun elinde olmuştur. Bu ülkede siyasete müdahale etmediğimiz sürece, onu paylaşmadığımız sürece, her zaman bu salonlarda toplanırız, dertleşiriz ve dağılırız. Emek Platformu inanıyorum ki önümüzdeki günlerde bu sıkıntıları da, bu önemli konuyu da ele alacaktır.

Ben, Sayın TOBB Yönetiminin gazetelerdeki ilanına bir kelime söylemek istiyorum: Elbette ki bu ülke bizimdir, biz bu ülkenin sorunlarını çözmeye üzerimize düşeni yapalım; ama -değerli işverenlerimizin ülkeyi çok sevdiklerine inanıyorum, ülkenin büyük nimetlerinden onların yararlandığına da inanıyorum- her insan sorumluluğunu yerine getirirse, yani işçinin, memurun devlete verdiği vergiyi onlar da verirse, işte ulusal bütünlüğü, devlete karşı sorumluluklarını yerine getirmiş olurlar. Kendilerinden bunu da bekliyoruz.

Sayın hocalarım, kusura bakmayın, sıkıntı o kadar çok ki, ben fazla zamanınızı almak istemiyorum, müsaade ederseniz ben sözü size bırakmak istiyorum. Buradaki Emek Platformu dediğimiz kitle, her zaman tabanıya muhatap olan, halkıyla muhatap olan, halkıyla bütünleşen, onların her zaman sorununa cevap vermek zorunda kalan, kişilerden oluşmaktadır. Eskiden bizim dönemimizde bütün milletvekilleri halkla bütünleşmişti, halkın oturduğu apartmanlarda otururlardı. Şimdi bir lojman icat ettiler; etrafını Selçuklu Kalesinin duvarı gibi çevrilmiş, vatandaş oradan içeri giremez. Meclis keza öyle, müsaade etmediği sürece oradan da içeri giremez, vatandaş işte burada oturan bu Emek Platformu dediğimiz insanların kapısını çalıyor, derterini bize anlatıyor, onun için derdimiz çok, burada dökmeye çalışıyoruz. Umuyorum ki bu derde hep birlikte bir çare bulacağız.

Programa göre devam etmek istiyorum: “Türkiye Ekonomik Bunalıma Mahkûm mu?” başlıklı oturumuda sırasıyla Sayın Nazif hocamız, Sayın Erinç hocamız sunumlarını yapacaklardır. İlkin Sayın Nazif hocamızdan başlayalım; acaba Türkiye bugünkü içinde yaşadığımız krize yokluğa, yoksulluğa, haksızlığa, talana, vurguna mahkûm mu?

Buyurun Sayın Hocam.

Nazif EKZEN- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, Emek Platformunun sayın başkanları, değerli konuklar;

Bu gün sonuçlarını; Kasım 2000, ve Şubat 2001 Krizleri olarak yaşadığımız “2000-2002 İstikrar+Yapısal Uyum” programı gerçekte 20 yıl önce Türkiye’de uygulanmaya başlanan bir başka “İstikrar+Yapısal Uyum” programına dayalı İktisat politikalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Gerçekte yaşanan krizlerde bu son 20 yıllık iktisat politikası “tercihlerinin” sonuçlarıdır.

Bu toplantıda dinleyeceğimiz konuşmacıların bir bölümü 1980 programı ile Türkiye’ye dayatılan, 1978/1979 sürecinde iki yıl boyunca tartışması süren ve bu tartışmaya taraf olarak önerilen “Yapısal Uyum Programı”na dayalı iktisat politikası tercihlerine karşı çıkan iktisatçılardır. Bu gruptaki insanlar, aynen 1980 “Uyum Programı”na karşı çıktıkları gibi Aralık 1999 tarihinde açıklanan Niyet Mektubu ile gündeme gelen 2000 “Uyum Programı”na da karşı çıkmışlar ve bugün yaşanan sonuçları bütün “maddi temelleri” ile 14 ay önceden öngörmüşlerdir. 2000-2002 Programı ile ilgili öngörülerini bütünüyle haklı-doğru çıkarken, 20 yıl önceki öngörülerinde haklı ve doğru çıkmıştır. Kısaca bu gün yaşadığımız ve çıkış yolu aradığımız kriz esas kaynaklarını 20-22 yıl önceki “İktisat politikası tercihlerinden” almaktadır. Bu tercihlerin temelinde “Yapısal Uyum”, “Yapısal Reformlar” adı altında “Kamu Ekonomisinin Faaliyet alanının hızla daraltılması ve maddi temelleri olmayan Piyasa Güçlerinin faaliyet alanını genişletilmesi” anlayışına dayalı “ticaret politikası” tercihleri yatmaktadır. Gerçekte bu bir siyasi tercihtir.

Programın maddi temellerini “Kamu Maliyesinin Aze Düşmesi” oluşturuyor. Bu süreç nasıl somutlaşıyor ve 1980 programı ile doğrudan bağlantısı nereden kaynaklanıyor.

1999 Mali Yılı Konsolide Bütçesinde kamu ekonomisinin bütçedeki iç borç faiz ödemeleri, vergi gelirlerinin %73 üne ulaşıyor. Yıl sonuna gelindiğinde hazırlanmakta olan 2000 bütçesi büyüklükleri ise iç borç faiz yükünün vergi gelirlerine oranını % 87.9 tahmin etmektedir. 1999 Ekim ayında hazırlanıp Bakanlar Kurulu Kararı olarak yayımlanan “2000 Yılı Programı”nda yer alan Kamu Kesimi Genel Dengesi tablosu daha dramatik bir göstergeye işaret etmektedir. (DPT, 2000 Yıllık Program, sf:209) Bu denge, konsolide bütçe dengesinde Kamu Harcanabilir Gelirinin (-) negatif eğilim aldığını göstermektedir. Açık anlatımı ile Kamu Maliyesi Aze düşüyor, yani bütçe kamu yatırımlarından sonra kamu tüketiminde kamu kaynakları ile karşılayamaz hale düşüyor. Hatta iç borç faiz ödemelerinin tümünü de karşılayamaz hale geliyor.

1999 sonunda negatife dönüşen Kamu Harcanabilir Geliri bu noktaya ilk kez 1991 temmuz ortasında negatif e dönene kamu tasarrufu süreci sonunda geliyor. 1991 de kamu tasarrufunun negatif olması demek kamu ekonomisinin artık kendi tasarrufları ile yatırım yapamaz olduğunun göstergesidir.

Burada sormamız gereken soru Kamu Tasarrufu ve Harcanabilir Geliri neden (-) negatife döndü.

Temeli 1984/1985 Bütçe yasaları ile iktisat politikaları içinde bir anti-konjonktür aracı olarak

kullanılan “ iç borçlanma” aracının bir “finansman” aracı olarak kullanılmaya başlanmasıdır. Türk ekonomisinde belli sürelerde iç borçlanmanın bir konjonktür aracı olarak kullanıldığı olmuştur. Ancak Bütçe Yasalarının verdiği izin ile değil TBMM bu konuya yönelik ayrıca çıkardığı yasa ile. Kısaca 1984 e gelene kadar Anayasalara göre Meclisin yetkisinde olan kamunun vergi koyma, kamu kaynağını harcamalara tahsis etme yetkisinin önemli bir bölümü olan vergi koyma yetkisi iç borçlanma yetkisinin 1985 bütçesi ile yürütmeye devredilmek suretiyle fiilen ortadan kaldırılmaktadır. Vergiye gereksinimi kalmayan siyasi erk sahipleri bir yıl sonrada “ Çelir-Kurumlar vergilerinde “yaptıkları değişiklikler ile sermaye lehine bu temel vergilerin yapısını değiştirir. 1980’li yıllar içinde sermaye terakümünün en önemli kaynağı sermaye kesimi açısından bu vergi değişiklikleridir.

1985 Bütçesinin yürütmeye devrettiği Bütçe dengesinin sağlanması için iç borçlanma yetkisi “harcamalar ile gelirler arasındaki farkın iki katına kadar” demek suretiyle ve bu yetkinin “hazinenin bağlı olduğu bakana devredilmesi” suretiyle Türk ekonomisinde “iç borçlanma” denetimi olmayan bir finansman aracı haline getirilmiştir. (İşin çok çarpıcı yönü bu sürecin işlemeye başladığı dönemde 1985 Stand-by ı yürürlüktedir ,bütçe yasasında yapılan bu değişiklikte Maliye Bakanlığı özellikle borç ana para +faiz ödemelerinin ayrılmaması konusunda ısrar ederken,bunlar birbirinden ayrılmış, faiz ödemeleri bütünüyle bütçe içinde bir yükümlülük olarak tutulurken ana para ödemeleri Hazine yükümlülüğüne kaydırılmıştır)Açıktır ki iç borçlanma yetkisi “sınırsız ve sorumsuz bir biçimde” Anayasaya aykırı bir şekilde TBMM tarafından yürütmeye devredilmiştir.

Türkiye iç borçlanma sürecine böyle girer.Bir yandan vergi toplamadan vazgeçilmektedir, öte yandan kamunun topladığı gelirin iki katına kadar harcama yapabileceği kabul edilmekte ve bunun için iç borçlanmaya gidileceği kabul edilmektedir.

2000 programı esas itibarıyla, Kamu Maliyesinde ortaya çıkan “iç-açığa, borçlanmaya” dayalı sorunu hedef olarak alan ve hızla bu açığı, dolayısı ile bunun neden olduğu enflasyonu üç yılda tek haneye düşürmeyi hedefleyen bir program olarak “görünüşte” ortaya çıkmaktadır.

I.Programın iki ayağı var;

a.Makro Ekonomik İstikrar,

b.Yapısal Reform

Programın Makro Ekonomik İstikrar uygulaması aşamasına gelmesini Kamu maliyesinin acze düşmesi dayatırken,“yakın izleme anlaşması” süreci ile (temmuz 1998 de başlatılan) başlatılan “Yapısal Reform” ayağı biraraya getirildi.

Yapısal Reform ayağı 2000 programında yer aldığı yapısı ile ; bütünüyle “ kamu ekonomik faaliyet” alanının daraltılmasını + özelleştirmeyi + mali sektörün yeniden düzenlenmesini kapsıyor. Yakın İzleme süreci 1997 Ekim ayında zamanın devlet Bakanı T.Çüneş’in IMF+WB ile yaptığı bir dizi görüşme ile başlatılıyor. Yapılan açıklama şöyle; Türkiye “orta vadeli bir yeniden yapılanma programını kendi başına uygulamak” için uluslararası kuruluşların desteğini aramaktadır. Bu işbirliğinin IMF ile bir Stand-by olması “şart” değildir. Yakın İzleme Anlaşmasının başlangıcı Temmuz 1998, bu anlaşma ile yıl sonuna kadar Türkiye tek taraflı olarak hedeflediği performans kriterlerini ortaya koyuyor. Bu ilk anlaşmada performans kriterleri için ek yapısal kriterler yok. Bu anlaşma 1999 erken seçim kararının ilanı nedeniyle askıya alınıyor. Seçimlerden sonra Hükümet programında da yer alan “orta vadeli program” hedefi doğrultusunda Yakın İzleme Anlaşması 1999 Temmuz’unda yenileniyor. Bu kez performans kriterleri ile birlikte yıl sonuna kadar gerçekleştirilmesi taahhüt edilen “yapısal kriterlerde” var. Programın bu iki hedefinin uygulanmaya başlaması sonucunda bu anlaşmanın 1999 sonunda bir “orta vadeli istikrar ve yapısal uyum” programına dönüşebileceği ve bununla IMF+WB tarafından desteklenecek bir Stand-by a dönüşebileceği kabul edilmektedir. 1999 temmuz-1999 kasım döneminde yakın izleme anlaşmasının yapısal politikalar bölümünde yer alan taahhütlerin tümü, TBMM nin “yaz çalışması” ile yerine getirilmiştir. Hartırlamakta yarar var; Anayasada yapılan değişiklikler (Özelleştirme ve Tahkimin Anayasaya yer alması,Kamu Hizmeti nin yeniden tanımlanması) Sosyal Güvenlik Yasasında yeni düzenleme ile aktuarya hesaplarına ilişkin katsayıların tamamının yükseltilmesi, Olganüstü Vergiler, Konsolidasyon (%12 oranında ,faiz vergisi ile gerçekleştirilen operasyon) ve Tarım Reformu, Bankacılık Yasası ve Bankacılık Denetleme

Düzenleme Kurulunun oluşturulması.

2. Kasım 1999 sonu itibarıyla yakın izleme anlaşmasının bütün yapısal politika taahhütleri yerine getirilmiş olarak 22 Kasım Konsolidasyonu ve Faiz operasyonu ile birleştirilen "Bankalar operasyonu" ile Aralık ayı başında 2000-2002 programı açıklandı. Üç yıllık orta vadeli programı yürürlüğe koyan Stand-by'ın "Niyet Mektubu" bilinen en ayrıntılı IMF niyet mektubu olarak dikkat çekti. Adeta 2000 Yıllık Ekonomik Programın yerine konuyordu.

Program "Enflasyon"u "İç Açığı" öncelikli hedef olarak ele alarak hedefliyordu. Kur yaklaşık 18 yıllık bir aradan sonra yeniden sabitleniyordu. IMF kurucu anlaşması esas alındığında Türkiye'ye önerilen programın "makro ekonomik istikrar" ayağı bilinen IMF istikrar programlarından çok farklı. Dış açığın olmadığı bir ekonomide, nisbi bir dış açığı kabullenerek, iç açığı hızla daraltarak enflasyonu kısa sürede düşürmeyi hedefliyor. Ancak 2000 Temmuz ayından sonra "dış açık" bütünüyle kontrolden çıkıyor. Buna karşılık programın ikinci ayağında yer alan ayrıntılı yapısal reform hedefleri tam olarak yerine getiriliyor.

Kasım 2000 Krizi bu "cari açık" tehdidi ile yaşanıyor ve bu tehdit bu kez Kasım ayına kadar hedefleri tutturulmuş olan "iç borçlanma" dengesini etki altına alıyor. İç Borçlanma dengesi Kasım krizinden sonra programın "makro ekonomik istikrar hedefini" tehdit altına alıyor ve iç açık 2001 Ocak-Şubat borçlanmaları karşısında hedeflenen iç açık bu kez "büyüyen dış açık" ile birlikte işlemeye başlıyor. 2000-2002 Orta Vadeli programın ilk uygulama yılının sonunda genel dengede istikrarsızlık sorununu dahada büyütürken, makro ekonomik istikrar ayağının uygulanmasından vazgeçiyor ve "sabit kur"u terk ederek yeniden "serbest kur"a geçiyor. Şu ana kadar yaptığımız hesaba göre %38'lik bir Devalüasyon ile serbest kur dönemi başlıyor (kısa sürede devalüasyon oranı % 68.8'e oturuyor)

3. Siyasal iktidar 22 Şubat tarihinde "dış açık" tehdidini önemsemi, aksi takdirde Uluslararası piyasalardan kaynak bulamayacağı varsayımı ile yeni bir "makro ekonomik istikrar programını" uygulanan programa eklemeyerek mevcut programı uygulamayı devam kararı aldı. Tekrar hatırlatmakta yarar var, 2000-2002 orta vadeli programın yapısal uyuma yönelik yapısal reform ayağı uygulamada, sıkılaştırılarak hala uygulamada. (Bkz:Derviş Programı)

2000 Programı'na Türkiye'yi getiren "iç borçlanmaya" dayalı finansman politikaları sürecinin bir ayağı "iç borçlanma politikası" diğer ayağı "32 sayılı karar"ın getirdiği finansal serbestleşme ile "kısa vadeli sermaye hareketlerinin" denetimsiz bir biçimde mali sisteme girmeye başlamasıdır.

Dinleyenlerin dikkatini çekmiştir; hem "iç borçlanma" mekanizmasını hem de "32 sayılı karar" mekanizmasını vurgulayarak "denetimsiz- kontrolsuz" yapılardan ve yetkisiz yetki devirlerinden söz ettik. Açmakta yarar var. Öncelikle her iki finansman yapısı da 1980 model-siyasi tercihinin getirdiği yapılardır.

1980 Programında iki ayağı vardır.

1.Makro ekonomik İstikrar (IMF)

2.Yapısal Uyum (WB)

Programın 2000 programından farkı, 1980 lerde IMF+WB tarafından konbine edilmiş ilk uygulama olmasıdır. Makro ekonomik istikrar ayağı bütünüyle IMF tarafından yürütülüyor. Bilinen klasik IMF programı, yüksek oranlı bir başlangıç devalüasyonu, daraltıcı para ve maliye politikaları.

İkinci ayak, Yapısal Uyum(WB), esas itibarıyla; K.Derviş+S.Robinson; (1978 Kasım WB Staff Working Paper no:306) "The Foreign Exchange Gap, Growth and Industrial Strategy in Turkey, 1973-1983", hazırladığı ve "iktisat politikası tercihlerini radikal" bir biçimde değiştirmeyi hedefleyen, kamu ekonomisinin ekonomik faaliyet alanını daraltan ve "piyasa güçlerini" kaynak tahsis mekanizmasında ön plana çıkartan bir model tarafından gündeme getirilmektedir.

Model, "Ticaret Politikaları" ile KİT sistemini piyasalaştırmaya ve KİT sisteminin "imalat sanayi"i alanında yarattığı üretimin "dış ticaret" yönlendirmek suretiyle yapıyı, "ithalatı ikame eden bir yapı"dan "dışa açık yapı"ya çevirmeyi öngörüyor.

Bu Yapısal Uyum Modeli "SAL" Yapısal Uyum Kredileri uygulaması ile yürütülmüştür.

Bunların içinde en etkin uygulanan yapısal değişim Kamu Ekonomisinde İmalat Sanayii alanında yatırımların önce durdurulması ve süreç içinde, madencilik yatırımlarının da dahil edilmesiyle bu iki

alandan kamu nun tamamen geri çekilmesidir. Kamu yavaşlayan bir biçimde enerji yatırımlarında kalmaya devam ederken, yoğun bir biçimde haberleşme ve ulaştırma alt yapılarına yönlendirilmiştir. 1990 sonrası ve özellikle günümüzdeki moda “reel sektör” yakınmalarını anlayabilmek için 1980 modelinin “ilk yapısal uyum” uygulamasının bu politika tercihini akıldan çıkartmamak gerekir.

Kamu ekonomisini kamu yatırımlarında; imalat ve madencilik alanında yatırım yapamaz hale getiren bu “ticaret politikaları” esaslı “dışa açık” model 1987 sonrasında beklenenin tam tersine “döviz üretmez” hale geldiği gibi, piyasa güçleride, “kaynak tahsisi” sürecinde kamu ekonomisinin geriye çekildiği alanlarda kaynak tahsis edemez hale geldi. Kaynaklarını iç borç için hazineye yönlendirdiğini görürüz. Buna isterseniz piyasa güçlerinin 1980 modelindeki yerinin doğru tahmin edilmemesi de diyebilirsiniz. Böylece WB’nun SAL uygulaması içinde, iç borçlanma politikaları bütün yurt içi mali varlıkların, özel ve/veya kamu yatırımları yerine “ iç borç” finansmanına gittiği süreç başlatılmıştır.

Bu süreç 1990 lı yılların başından itibaren ülkenin tasarruf-yatırım gücünü önce istirsızlaştırıp sonra güçsüzleştirerek kuruturken, üretim gücünü adım adım azaltmış ve doğal sonuç olarak Türkiye nin büyüme eğilimini ve perspektifini bozmuştur. 1990 lı yılların başında ulusal tasarruflarının yatırım gücünü kaybeden ekonomi, 10 yıllık bu dönemde 3 yıl negatif oranlı büyük reel büyüme ve gelir kayıpları yaşarken, 1994, 1998, 1999 ve 2000 olmak üzere aralıkları giderek daralan, şiddetleri artan krizler yaşamıştır.

1980 Programı Türkiye’ye açık bir biçimde 1979 başından itibaren önerilmiştir. 1970 sonrası gelişme sürecin e burada girmek istemiyoruz. (Petrol krizi ve krizin finansmanında kullanılan kısa vadeli dışborçlanma araçlarını, DÇM vd. yarattığı sonuç) 1978 yılında iktidara gelen Sosyal Demokrat parti, 1 yıl süre ile, 1975-1977 döneminde sağ iktidarların bir kez daha iktisat politikası araçlarını kullanıp yaşanan petrol krizine karşı önlem almak yerine kısa vadeli dış borçlanmaya gitmelerinin yarattığı dış borç sorunun yarattığı dar boğaz ve çözümü için uğraştı. Dış Borç sorununun ancak, “Çadeluop Zirvesinde” Batı Kulübünün Türkiye’nin “Siyasi olarak” yardım edilmesi gereken bir “müteffik olarak” bir kez daha kabul edilmesiyle (P.WOLF, ITO Dergisi sf:4-5, EYLÜL 1988) çözüldü. Ancak bu kararın hemen arkasında ki olmazsa olmaz şart IMF ile orta vadeli bir program üzerinde anlaşma olması idi. IMF in ortaya getirdiği program, “Ticaret Politikalarını esas alan” Yapısal Uyum ile kombine edilmiş bir Yeni İstikrar programıdır. (Ş.Elekdağ, Türk Henkel Dergisi, Ocak, 1990) Nitekim, Wolf’a göre Türkiye “IMF+WB destekli uyum programlarında, bu kuruluşlar açısından ilk “case” olmaktadır.

CHP bu programı uygulamaya yanaşmadı. Bunda en önemli etken o tarihte DPT de görev yapan Bürokrat + Teknokratların gösterdiği direnmedir. Bu grup esas itibarıyla; Türk İmalat Sanayiinin ara malları üretimi aşamasında önemli bir birikim noktasına geldiği ve hazırlanan 4.Beş Yıllık Plan dönemi sonunda sanayileşme yolunda önemli bir sürecin daha geçilmiş olacağı, bu nedenle, “istikrar + yapısal uyum” desteği yerine 4.Plan’ın desteklenmesini istiyordu. Borç ertelemesi ertesinde Batı Kulübünün yaratmayı söz verdiği kaynağın 4. Plan’ın finansmanının tahsisi istendi. Ancak borç ertelemesi sonrasında (Paris Pledge’i) Türkiye ye taahhüt edilen kaynak 4. Plan’a değil K.Derviş +S.Robinson modeline dayalı “İstikrar+Yapısal Uyum” a tahsis edildi. (Bilinenin aksine model Özal’ın değildir.) (Ş.Elekdağ; agm’e göre: “IMF 4. Plan”ın sanayileşme tercihini çok İHTİRASLI bulmuştu). Bütün bu özellikleri itibarıyla 1980 programı Batı Sisteminin bir “siyasi” tercihidir.

Aynı yapıyı 2000 programında da görürüz. Yakın İzleme Anlaşması ile başlayan 1997 ekim sonrası süreci 2.5 yıllık bir dönemin ardından temel tercihleri “siyasi ağırlıklı” bir modeli gündeme getirmiştir. İç açığı hızla kontrol edilebilir hale getirmeyi hedefleyen bu arada nisbi bir dış açık riskini alan bir modeli IMF’n in desteklemesinin ardında (Çüneydogu Asya krizleri ve Arjantin krizleri ortamında) ABD ve AB yönetimlerinin “siyasi” etkileri açıktır ki çok büyüktür. Nitekim; 21 Aralık tarihli ana Niyet Mektubu ve takip eden ek mektuplardaki AB ile Yapısal Reformlara ilişkin atıflar dikkat çekici bir biçimde siyasi etkileşimin vurgularıdır.

2000 programının “makro ekonomik istikrar” ayağını bitiren krizler (KASIM 2000, ŞUBAT 2001) aynı zamanda 20 yıllık bir iktisat politikası tercihlerindeki sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bretton Wood sistemi sonrasında günümüze dek çok sayıda IMF ve IMF+WB kaynaklı, istikrar,

istikrar+yapısal uyum programının gündeme geldiğini görürüz. Bunların içinde gelişmiş ülkelerde vardır, ancak çoğunluğun "azgelişmiş" veya "gelişmekte" olan ülkeler olduğunu görüyoruz. Örneğin 1987 sonrasında IMF destekli yaklaşık 54 istikrar programının hiç biri gelişmiş ekonomilerde yer almamıştır. Genelde bakıldığında da IMF destekli programların uygulamalarının başarılı olduğu ülkelerin tümüyle gelişmiş ülkeler olduğu bir tesadüf olmamalı. Diğer gurup ülkelerde 1945 sonrasında sık aralıklarda çok sayıda IMF destekli programların uygulandığı bu ekonomilerin hala bu uygulamalara rağmen, "istikrar"lı ekonomiler haline gelemediği açıktır.

1980 ve 2000 programlarını esas hedefini oluşturan "piyasa güçlerinin" ekonomik faaliyetlerde kamunun yerine esas "karar alıcı" haline getirilmesi noktasında da, 1991-1999 iç borçlanma sürecinin "kaynak tahsisi" mekanizmasında piyasa güçlerini mali sektör karşısında nasıl bir yapıya soktuğunu vurgulamakla yetiniyoruz. Ancak, Kasım 2000 krizinde piyasa güçlerinin, "piyasa yapıcılığı" yükümlülüğünde (IMF+WB aktif olarak bankacılık kesimine verdiği bir yükümlülüktür) hangi rolü oynadıkları, elindeki bütün yönlendirici denetleyici araçların alınmasını savundukları Merkez Bankası'nın sisteme müdahale etmesi içi yaptıkları çağrılarını ise ne anlama geldiğinin ayrıntılı bir biçimde tartışılması gerekmektedir. Kasım krizinde piyasa yapıcılarının sorumluluğunun mutlak tartışılması gerekmektedir. Bu tartışma Türkiye'deki piyasa güçlerinin "maddi temelleri" açısından önemli. Öte yanda IMF'nin tüm bu programları piyasa güçleri üzerine inşa etmesine rağmen sorumlulukları başka yerde aramasının değerlendirilmesi açısından da önemli.

1980 Ocak ayında başlayan program, Türkiye'yi 1985, 1988, 1989, 1991, 1994, 1997, 1999, 2000, 2001 dönüm noktalarındaki süreç sonunda bugünkü sürekli krizler ortamına getirmiştir. Türkiye bu eklemlenme sonunda, son on yılda "Büyüme lumesini" (Geleneksel %5 düzeyindeki yıllık ortalama büyüme) kaybetmiştir. Ticaret politikalarına dayalı bir "dışa açık" büyüme modelinin, kendi içinde, piyasa güçlerince, yatırım- üretim politikaları ile desteklenememesi nedeniyle "Büyüme perspektifini" kaybetmiştir. Yurt-içi, Yurt-dışı tasarruf politikası araçlarını yitirmiştir. Zorunlu+Iradi tasarruf mekanizmaları yerini bütünüyle denetim dışı, İç Borç+Sıcak Para'ya dayalı bir kontrol edilemez tasarruf yapısına bırakmıştır. Şimdi, IMF ve WB dahil kimse bu yapıya el sürememektedir. Ancak bilinmektedirki, sürekli krizlerden çıkışın başlangıç noktasında buradadır.

Yapısal Uyum modeli adı altında uygulanan "Ticaret politikaları" ile sanayileşme politikalarındaki temel araçlarını yitiren Türkiye, şimdi mali uyum adı altında mali sisteminin en önemli büyüklüğü ve aracı olan "Kamu Bankacılığı" aracını yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalmış vaziyette krizler sürecinden çıkmaya çalışmaktadır. Kamu Bankacılığı aracını tasfiye etmek, basit bir "politikacının elinden bu rant dağıtma aracını alıyoruz" mantığı ile açıklanamaz. Çünkü 1980'li yılların yapısal uyum programlarında da; kamu yatırımcılığı tasfiye edilirken, aynı gerekçe "KİT sisteminin politikacıların elinden kurtulmak olarak" açıklanmıştı. Türkiye 20 yıllık sürecin sonunda sürekli kriz ortamına siyasetin ve TBMM nin denetleyemediği ve kaybettiği yetkilerinin sonucunda geldik.

Benim bu aşamada söyleyeceklerim bu kadar, teşekkür ederim.

Bayram MERAL (Oturum Başkanı)- Değerli Hocama teşekkür ederim; 1980'den bu tarafa, Türkiye'deki gelişmeleri çok açık bir şekilde ortaya koydu.

Şimdi Sayın Erineç hocamıza geçiyorum. Sayın Hocama bir soru sormak istiyorum; Genelde bu krizi atlatmayı birkaç şeye bağlamışlar. Bunlardan birisi, "devleti küçültelim, yani özelleştirelim, kârlı müesseseleri birilerini satalım." İkincisi, görünen o iç borç, dış borç. Devleti küçültme denildiği zaman, hudutlar küçülmüyor, kamu kuruluşları küçültülüyor; bu da işsizliği artırıyor, özelleştirmeyi artırıyor. Çeliri gidere vuruyoruz, birbirini karşılıyor. Belki bir güven sorunu olduğu kadarıyla, bu birilerini zengin etme konusudur. Yani faizlerin yükselmesi kimin işine yarıyor? Buradaki insanların hiçbir tanesi o bonodan almadı, bunu yine birileri aldı. İstanbul Sanayi Odasının bir açıklamasında, 500 büyük firmanın gelirinin yüzde 52'si bonodan, repodan; şimdi belki yüzde 70'e çıktı. Yine 2 500 büyük firmanın gelirinin yüzde 72'si repodan, faizden. Bu daha da arttığı bir sırada, artacağı bir sırada, devlet de küçülecek, devlet de yatırımlardan elini çekecekse, işveren kesimi, parası olanlar faize yatıracaktır.

Türkiye'nin en önemli sorunlarından birisi işsizliktir. Doğuda, Güneydoğuda normal de olsa hiçbir işverenimiz yatırım yapmamaktadır. Oradaki insanlarımız göçü daha fazla hızlandıracaktır. Bu

ülke sıkıntısını ortadan kaldıracak mıdır, böyle bir ortamda yatırım yapılacak mıdır? İkincisi, krizi biz yaratmadık, yani çalışan kitle yaratmadı. Yaratanlar belli; ama bizden fedakarlık bekleniyor. Bugün memurun durumu belli, görünen o ki ücretlere zam yapmak istenmiyor. "Vereceğim, bekle" diye tansiyon düşürülüyor. Emeklinin durumu belli. Toplusözleşmeler var, ne olacağı şu ana kadar belirsiz. Her gün bir şeye zam yapılıyor. Bir ülkede akaryakıtta zam yapıldığı bir sırada A'dan Z'ye her şeye zam gelmektedir. Biz dolaylı bir zam ödüyoruz. Bizim yapacağımız katkı ne olacak ki, bu krizi atlatalım; bizden bu bekleniyor. Hükümet diyor ki, "Sermaye kesimi bunu destekliyor." Nasıl desteklemesin; faiz çıkmış yüzde 194'e, parası olan bu programı desteklemez mi? Niye yatırım yapsın, niye sözleşme yapsın, niye işçiyle, niye sendikacıyla uğraşsın? Güzel bir ticaret kapısı, para para kazanıyor, artık emeğin para kazandığı dönem geride kalmıştır. Bizden ne bekleniyor, ne yapmamız lazım Değerli Hocam; siz bilim adamısınız, biz de sizden öğrenmek istiyoruz.

Buyurun.

Prof. Dr. Erinc YELDAN- Sayın Başkan, çok teşekkür ederim, sorularınızla konuşmama bir perspektif verdiniz.

Türkiye emek örgütlerinin değerli temsilcileri, değerli konuklar; ben de konuşmama, aslında bu iç borç meselesiyle başlayacaktım. Sayın Başkan ismini de koydu, yüzde 194 bileşik faiz. Bu faizi kim belirledi; piyasa güçleri, efsanevi piyasa güçleri. Nazif EKZEN arkadaşım, biraz evvel iç borçlanmanın tarihçesini anlattı; ben o tarihçeye girmeden, doğrudan doğruya müsaade ederseniz birkaç rakam vererek bu tebliğe başlamak istiyorum:

İç borç faiz ödemelerinin gayri safi milli hâsılaya oranı 1999'da yüzde 15, 2000 yılında yüzde 20'ye ulaştığı hesaplanıyor. İşgücünün neredeyse yarısını istihdam eden tarımsal kesimin toplam katma değerden aldığı, toplam gayri safi milli hâsıladan aldığı pay yüzde 15. Kamu yatırımlarının yüzde 1 500'ü iç borç faiz ödemelerine, karadelik olduğu iddia edilen KİT'ler ve sosyal güvenlik kuruluşlarına bütçeden yapılan transferlerin yüzde 800'ü. Sayın Başkan, en son bir vergi noktasında da beni uyardı; Türkiye'de sermaye gelirlerinden alınan toplam kurumlar vergisinin -ki, bunun içinde KİT'ler de vardır, dikkatinizi çekerim; fakat hepsini bir sermaye geliri olarak niteleyelim ön yaklaşım olarak- milli gelire oranı yüzde 2. Yani düşünebiliyor musunuz; Hazinesin bu iç borç operasyonu sonucunda milli gelirin yüzde 20'si kadar bir büyüklük, iç borç faiz geri ödemesi olarak ödeme yapılıyor, halkımıza ödeme yapılıyor. Herhalde bu halk arasında emek örgütlerinin temsilcileri ne kadar var bilemiyorum; elbette sermayeye yapılıyor. Biz, iktisat kitaplarımızda, sermaye gelirlerini kâr, faiz artı toprak rantı olarak niteliyoruz. Faiz geliri de sermayenin bir geliri. Sermayeden ne kadar vergi alınıyor? Kurumsal vergi oranlarının milli gelire oranı yüzde 2. Bu anlamda şu tespiti yapıyoruz: Nafiz arkadaşın belirttiği tarihsel dönüşüm içerisinde 1980'den başlayarak artık devlet, yatırımcı bir devlet değil, üretici bir devlet değil; fakat düzenleyici bir devlet. Devlet neyi düzenliyor? Devlet, gelir dağılımının parametrelerinin göstergelerini, bölüşümünü düzenliyor. Emek lehine yönelmeye her başladığı noktada bölüşüm çerçevesi, bunu sermaye lehine tekrar çevirecek parametreleri yaratma işlevini düzenliyor. Bu, vergilendirmeme, sermaye gelirlerinden vergi almama biçiminde olabilir, ihracata yönelik teşviklerin vergi iadesinden yararlanma gibi çerçevelerle olabilir, iç borç faiz geri ödemesi gibi bir yöntemle olabilir. Dolayısıyla devlet, gelir dağılımını düzenleyici bir devlet haline dönüşmüştür. KİT sisteminin açıkları, kamu bankalarının görev zararı gibi efsaneler, bu ideolojik söylemin birer propaganda aracı olarak önümüze konulmaktadır. Devlet yatırımcı veya üretici değil, düzenleyici bir devlettir.

2000 yılında somutlanan enflasyonu düşürme, istikrar ve yapısal reform diye bize sunulan program da bu kurgunun bir başka yansımasıdır. Bu programın kuramsal temelleri, diğer IMF destekli programlarla beraber, iktisat kitaplarında "ödemeler dengesine parasalci yaklaşım" diye bahsi geçen bir temele dayanmaktadır. Nedir bu kuramsal temel? Döviz kuru ve faiz haddi, gerek ticaret, gerekse sermaye hareketleri açısından dışa açılmış bir ekonomide piyasa tarafından belirlenen birer bağımsız değişkendir. Döviz kuru, satın alma gücü paritesi dediğimiz noktaya ulaşmak için sürekli devinim halindedir. Dolayısıyla özü itibarıyla mesaj şudur: Merkez Bankası, bu kuramsal temel altında faiz ve döviz kurunu denetleme becerisini kaybeder, para arzı içselleşir. Para artık yurtdışından döviz girişlerine bağlıdır, program da bunu amaçlamaktadır. Ulusal para arzı, sadece Merkez Bankasının

net dış varlıkları dediğimiz, kabaca döviz girişlerine bağlı bir büyüklüğe indirgenmiştir. Merkez Bankası bu konumda ne yapar? Merkez Bankası seyircidir. Yine Merkez Bankasına addettiğimiz rol; yani Merkez Bankasının nihai borç verici, para politikası uygulayıcı işlevi artık kalmamıştır. Merkez Bankası, bir muhasebe kuruluşuna indirgenmiş vaziyettedir. Yurtdışından para gelecek, döviz girişi olacak, Merkez Bankası bunu aktiflerinden yükümlülüklerine taşıyacak; yani bilançosunun sağ tarafıyla sol tarafını eşitleyecek, daha sonra seyirci olarak bir köşeye çekilecek. Bütün bunları ne belirleyecek? Yurtdışından gelen döviz girişleri.

İzinizle bir-iki rakam vermek istiyorum: Dövizi kim getiriyor? Çoğunlukla bankacılık kesimi veya diğer borçlanıcılar. Bankacılık kesiminin dış dünyadan aldığı kredi hacmi, 1999 yılında, programın hemen başlangıç yılında işlem hacmi, giriş 122 milyar dolar, geri ödeme 120 milyar dolar. 2000 yılının geçici rakamları daha geçen hafta açıklandı, ödemeler dengesi istatistiklerinden; 2000 yılı boyunca bankacılık kesiminin dışarıdan aldığı kredi hacmi, dışarıdan alıp Merkez Bankasına getirdiği giriş 209 milyar dolar, geri ödeme çıkış 204 milyar dolar.

Değerli arkadaşlarım; lütfen bunu bir gözünüzün önüne getirmeye çalışın. Türkiye'nin milli geliri 200 milyar dolar civarındaydı; o da kurun 670 bin lira olduğu dönemde, şu anda herhalde o rakam 170 milyar dolara indi. Rakamları yanlış telaffuz etmiyorum. 2000 yılı içinde bankacılık kesimi, milli geliri aşan bir miktarda, 200 milyar doları aşan bir miktarda dışarıdan kredi alıyor, ödeme yapıyor; alıyor, ödeme yapıyor. Bu spekülasyonun altında Merkez Bankası tamamıyla seyirci olarak ulusal para programı yapmaya hiç niyetli değil, çalışmıyor dahi. Bunu Sayın Süreyya Serdengeçti'nin geçen hafta yayınladığı son demecinde okuyoruz. Diyor ki, "Merkez Bankası piyasalara müdahale etmeyecek; faizi piyasa belirleyecek, döviz kurunu piyasa belirleyecek." Nazif çok güzel anlattı; piyasa da önünü göremiyor ve bu bir kısır döngü, bu spekülatif uluslararası sermaye giriş ve çıkışlarına dayalı bu saldırı, artık Türkiye'de herhangi bir yatırımcının, fiziksel yatırımcının -Sayın Başkanın belirttiği gibi- iş sahası açacak, reel üretim kapasitesini arttıracak herhangi bir üreticinin önünü görmesine olanak sağlamıyor. Şubat 21 öncesini hatırlayın; yüzde 7 bin faiz, döviz kuru sabitlenmiş, fakat patlamak üzere. Piyasa artık başı boş, denetimsiz, yönlendirilmemiş güçlerce ekonomide ne faiz haddinde, ne döviz kurunda piyasada dengeyi sağlayabilecek beceriye sahip değil. Niye değil? 200 milyar dolarlık milli gelirin hacmine ulaşan bir sıcak para giriş ve çıkışına açık olan bir ekonomide böyle bir şeyin olması mümkün değil de o yüzden. Dolayısıyla program, "Ulusal ekonomiyi uluslararası sermaye girişlerine açın, bunu sağlamak için de gerekli yapısal reformları yerine getirin, -'çok açık bir deyimle'- uslu çocuk olun; karşılığında IMF'den kredi gelir, uluslararası sermaye size gelir, böylelikle enflasyonu düşürme, İstanbul Borsasını yeni rekorlara koşturma gibi hedefleriniz de gerçekleşir" programıydı.

Neydi bu yapısal reformlar? Biraz evvel Nazif birkaç tanesine değindi, ben o konuları tekrarlamaya- cağım. Şöyle bir kısaca hatırlayalım: Anayasaya aykırı olarak, Parlamentoyu ve diğer bütün yasala düzenlemeleri hiçe sayarak Türk Telekom işletmesini ve idaresini blok satış olarak yüzde 33'e; hayır yetmedi, yeterince talep yok, o zaman yüzde 51'e blok satışını planlayın, bunu bir yapısal uyum kriteri olarak niyet mektubuna koyun, "şu tarihe kadar gerçekleştirilecek" deyin. Dünyanın yedinci büyük hava şirketi olan, en genç filolarına sahip olan, müşterisi neredeyse 2-2,5 milyona yakın vatandaşımızın sağladığı hazır talep ile hazır olan Türk Havayollarını mart sonuna kadar özelleştirin. Satın alıcılara bakıyoruz; İsviçre Havayolları, geçen senelerde Sabena üzerine yaptığı bir yatırımdan uğradığı zararlar neticesiyle buna pek yakın durmuyor. İkinci önemli alıcı kim, biliyor musunuz; Malezya Devlet Havayolları. Yani Türk Havayollarını biz verimli, etkin işletemiyoruz; çünkü özelleştirmenin mantığı buydu değil mi, verimsiz devlet kaynaklarını özel sermaye daha verimli işletecek. Malezya Şirketini küçültmek veya küçümsemek istemiyorum; fakat Türk Havayollarının bütçedeki birkaç milyar dolarlık bir yamayı sağlamak amacıyla alelacele uluslararası sermayeye peşkeş edilmesi, işte yapısal reformlardan bir diğeri. Yine hatırlayacaksınız; Eti Bor Madenleri, dünya bor üretiminin 1/3'ünü gerçekleştiren bir şirket. Stratejik enerji kaynaklarımızın devlet işletmeciliği ve üreticiliği altında olan stratejik şirketlerin belli tarihlerde teker teker özelleştirilmesi, blok olarak uluslararası sermayeye arz edilmesi. Yapısal reformlar bunlar. Niye bunlar? Daha doğrusu bu tür yapısal reformların teknik olarak enflasyonu düşürme ile ne gibi bir ilgisi var? Bir niyet mektubunda bunların tarih konarak kriter haline

getirmesinin, ben salt bir iktisatçı olarak düşündüğümde, çok yakın bir ilgisini kuramadım. Dolayısıyla konuya biraz daha geniş bakmamız lazım. Konuya biraz daha geniş bir açıdan baktığımızda; bu küreselleşen dünya nedir, küreselleşme süreci neyi anlatıyor? Bunun tanımını yaparak belki çok kısa bir sürede ipuçları yakalayabiliriz. Aslında ipuçlarını herhalde görüyoruz.

Küreselleşme, uluslararası sermayenin hiçbir denetime tabi olmadan serbestçe bir pazardan diğer pazara akmasıdır. Uluslararası sermayenin, kâr nerede yüksekse; Japonya'da, Almanya'da, Türkiye'de, Şili'de, sahra altı Afrika'da, nerede yüksek kâr, sermayenin getirisi nerede yüksekse oraya serbestçe girip çıkmasıdır küreselleşme. Bu kurgu altında başarının ölçütü, verimliliğin tek ölçütü kârdır. Kâr nerede yüksekse, o zaman üretim başarılı olmuş sayılmaktadır. Yine bu kurgu altında demek ki artık sosyal güvenlik, eğitim, sağlık gibi sosyal altyapı hizmetlerinin devletin kâr amacını birencil olarak gümediği bütün bu tür kamu harecamaları verimsizdir, çağdışıdır, dolayısıyla bir an evvel sermayenin çıkar alanına çekilmelidir. Bu bakımdan ulusal devlet, sınırlarıyla, idari düzenlemeleriyle uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki en büyük düşmandır. Dolayısıyla karşımızda aslında "enflasyon düştü, düşüyor, düşmek üzere" ile pazarlanan program, Türkiye ekonomisini uluslararası sermayenin spekülâtif çıkar alanına çekme, küreselleşen dünyanın -çok medyatik tabiriyle- uygar bir üyesi olma safatası altında sürdürülen bir ideolojik saldırı programıdır. Enflasyonu düşürme, işgücü piyasasının esnekleştirilmesi gibi hedefler, bu hedeften, bu asıl amaçtan çarpıtma ve bir meşruiyet kazandırma işlevi görmektedir. Bu noktada son bir cümleyle sözlerimi bağlamak istiyorum: Uluslararası sermaye hareketlerinin önünde bir stratejik hedef, ulusal devlet dedik. İkinci stratejik hedef, tabii sermayenin tarihsel karşı düşmanı emek cephesi olmaktadır. Dolayısıyla aslında iki stratejik hedef söz konusu; emek örgütleri, emeğin kazanımları ve ulusal devlet. Bu yüzdendir ki belki tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar ulusal bağımsızlık istemleri, ulusal devlete sahip çıkmak ve emek örgütlerinin stratejik hedefleri birbiriyle uyuşmakta, yan yana gitmektedir. Bütün bunlar altında karşımızda duran programın geçen niyet mektubunda ve daha, Nazif Eksen'in anlattığı 1980'lerden bu yana uygulanan bütün programlardan hiçbir farkı olmamasına rağmen, bu saptırmacanın kamuoyunda rahat kabul görmesi için başına da tırnak içinde ulusal sözcüğünün getirilmesi de bir tesadüf değildir.

İlginiz için çok teşekkür ederim.

Bayram MERAL (Oturum Başkanı)- Çok teşekkür ederiz.

Değerli arkadaşlarım; bugün hakikaten ülkemiz büyük bir sıkıntı, büyük bir sorunla karşı karşıya. Bu sorun, çalışan kesimi daha çok mağdur etmiştir, daha çok sıkıntıya sokmuştur, işsizliği daha da arttırmıştır. Krizin nedenlerini hocalarımız çok açık bir şekilde ortaya koydular. Kriz geliyordu; bekledik, tedbir almadık ve bu noktaya gelindi.

Soru-cevap kısmına geçmeden önce, bir konuyu sayın hocalarıma sormak istiyorum: Genelde Emek Platformunun, bizim, bu özelleştirmeye -programda var, ama- çok karşı olduğumuzu söylediler. Dünyanın hiçbir yerinde birisi banka kuracak, devlet buna teminat verecek, bankanın içini boşaltacak, ondan sonra devlet bu özel bankanın kayıplarını karşılayacak. Dünyada böyle bir model var mıdır? İkincisi, yine konuşulan, bazen de istismar edilen bir husus; "Efendim, krizin nedenlerinden birisi de işçi ücretlerinin yüksek olduğu ve bazı yatırımcılarımızın yurtdışına kaydığı..." Burada değerli katılımcılar biliyor, kamu için üç-beş kuruluş farklılık var; ama Türkiye'de emeklinin aldığı belli, Bağ-Kur emeklilerinin aldığı belli, herhalde söylemeye hiç gerek yok, bunlar artık 100 dolar, 100 doların da altına düşmüştür. Özel sektörde büyük bir kitlenin aldığı ücret de 130 milyon liradır. Zaten kamuda çalışanların primlerin artışıyla, vergilerin getirişiyile ücretleri erozyona uğradı. Bu gerekçeler kamuoyuna ters yansıtılıyor. Bizim bunun doğru olmadığını bilmemize rağmen, bunu siz değerli hocalarımızın da ağızından işitmek istiyoruz.

Soru-cevap bölümüne geçeceğiz. Değerli arkadaşım şimdi bir mikrofon dolaştıracak. Zamanı ve değerli arkadaşlarımızın da sabrını taşımadan, sizleri de fazla yormadan bugünkü toplantının bu bölümünü böylece bitirmiş olacağız.

Ben bir kez daha değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ediyorum.

Buyurun.

Ayfer EĞİLMEZ (Kimya Mühendisi, TMMOB Üyesi)- Sayın Ekzen ve Sayın Erinç Yeldan'a çok teşekkür ediyorum. Sayın Ekzen'e sorum şu: Yapısal uyum boyutuyla konuyu ele aldılar ve çok doğru tespitler yaptılar. Kamu yatırımlarıyla özel sektör yatırımlarının tamamlayıcı özelliğini, dolayısıyla kamunun, özel sektörün dinamizmi meselesini açarlarsa; emekçilerin bu anlamda, sanayileşme anlamında mücadelelerine herhalde yol göstermiş olacaktırlar, bunun açılmasını istiyorum.

Sayın Yeldan'dan açmasını istediğim konu şu: Enflasyonun sadece sıkı para politikalarının ötesindeki özelliği; yani enflasyonun refah boyutunun unutulmaması gerektiğini, IMF'nin istikrar programlarında sadece enflasyonun sıkı para politikaları anlamında ele aldığını, ücretlileri ve dolayısıyla milli gelir açısından en önemlisi olan refah boyutunu hiç gündeme getirmediklerini biliyorum. Bu platform için bir de bunun açılmasını istiyorum.

Teşekkür ederim.

Bayram MERAL (Oturum Başkanı)- Teşekkür ederim. Buyurun.

Salondan- Ben, emekli memurlar adına da konuşuyorum. Devlet, bütçedeki açığı kapatmak için bazı kâr getiren birimleri de satmak taraftarı, yani özelleştirme taraftarı; bu arada Türk Havayolları ve Bor tesislerini de satmayı planlıyor. Bunları diyelim ki sattı, bütçenin küçücük bir açığını kapattı; daha sonra satacak bir şeyi kalmayınca bu devlet ne yapabilecek, vatandaşı da mı satmayı düşünüyor acaba?

Saygılar sunuyorum.

Suphi KAHRAMAN (İşçi Partisi Genel Başkan Yardımcısı)- Ben, Sayın Yeldan'a soruyorum: Konuşmalarının en sonunda, bu son programın isminin "ulusal" diye konulduğunu ifade ederek fevkalade güzel bir yakıştırma yaptılar, kendilerini kutluyorum. Biz, toplum olarak yıllardır küreselleşmeye, globalleşmeye, özelleştirmeye alıştırdık. Durup dururken birden bu son programın ismini ulusal diye koydular. Oysa ulusal devleti yıllardır yıkmaya çalışıyoruz, küçültmeye çalışıyoruz. İlk kez 17 Ağustos depreminde halkımız "devlet nerede" diye bağurmaya başladı; devlet kalmamıştı ki, küçülmüştü devlet. Acaba ulusallaşmayla yapılan bütün bu ayarlamalar, Türkiye'yi, Türkiye ekonomisini, Türkiye iş hayatını kapitülasyonlar dönemine, bundan 80-90 sene öncesi bir döneme götürüyor mu, götürmüyor mu? Bunun açıkça söylenmesini Sayın Yeldan'dan rica ediyorum.

Bir de Sayın Ekzen'den de ricam var: Efendim, kendileri MAI anlaşmalarından, tahkim anlaşmalarından ifade ettiler. Ben, son birkaç yıldır çok dikkatli izliyorum; tahkim anlaşmaları, MAI anlaşmaları, bir tanesi 17 Ağustos depreminin iki gün sonrasına, bir tanesi kasım krizine denk getirildi ve Parlamento böyle krizler zamanında Türkiye'yi gerçekten kapitülasyonlara sokacak ve Türkiye'nin ekonomisini 5-10 sene sonra kıpırdamayaacağı duruma getirecek sözleşmeler yaptılar. Bu konuda Sayın Ekzen'in görüşünü almak istiyorum.

Teşekkür ederim.

Levent DOKUYUCU (HABER-İŞ İstanbul 1 Nolu Şube Başkanı)- Emek Platformunun gerek bileşenleri içinde, gerekse TÜRK-İŞ'te eylem programının değerlendirilmesine ilişkin birkaç noktayı burada açıklamak istiyorum: Emek Platformunun eylem kararları olumlu, ancak yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Özellikle hafta sonlarına ya da mesai dışına gelen eylemlerdir. Bu eylemlerden birkaç tanesi belki hafta içerisinde üretime yansiyabilecek eylemler. Bunlardan bir tanesi, yarım saatlik iş bırakma eylemi. Diğerlerini değerlendirsek; 1 Aralıkta 1,5 milyona yakın insanın yaptığı eylemleri dikkate almayan Hükümetin herhalde bizim hafta sonu eylemlerimizi pek fazla önemsemeyeceği ortaya çıkıyor. Burada yarım saatlik eylemlerin biraz daha geliştirilip belli bölgelerde yapılmasına yönelik öneriler var. Örneğin burada Kızılay belirlenebilir, İstanbul'da belli noktalar belirlenebilir.

Yine Emek Platformu bileşenleri içinde bulunan örgütlerin kendi dönem sözcülüğü dışında pek katkı vermediğini buradan bir eleştiri olarak ifade edeyim. İstanbul'da son yapılan eylemleri 4-5 tane sendika ve kitle örgütü götürmüştür, bu dikkate alınmalıdır. Yine şu yolu gütmemiz gerekiyor: Sorunlar gerçekten büyük. Buradan çıkacak bir emeğin programı, emekçiler tarafından ilgiyle beklenen bir programdır. Bu programın kamuoyuna anlatılması, değerlendirilmesi, tartışılması süreci çok iyi değerlendirilmelidir. Krize ve benzer saldırılara karşı 1 Mayıs'a üretimi bırakarak, alanlara çıkarak bir cevap vermemiz gerekiyor.

Nazif EKZEN- Ben, çok hızlı bir şekilde, soruları cevaplamak istiyorum: Kamu yatırımlarıyla özel sektör yatırımlarının tamamlayıcı özelliğine ilişkin bir not veya soru geldi. Maalesef kamu yatırımlarının kendisi artık kalmadı ki, özel sektör yatırımlarıyla bir tamamlayıcı özelliğe sahip olsun. Gerçekten 80 öncesi dönemde böylesine bir süreç hızlı bir biçimde giderdi ve Türk özel imalat sanayii de bu anlayış içinde Türkiye’de meşru nema buldu ve gelişti. Eğer 80 sonrasında Türkiye’de imalat sanayi yatırımlarının bileşenlerine bakarsanız, orada ülke gerçeğiyle imalat sanayi yatırımları arasındaki bağlantının nasıl koptuğunu görürsünüz. Ancak bugün artık kamu yatırımcılığından bahsedilme imkânımız yok, bunu Türkiye tamamen 80 politikalarıyla terk etti. Türkiye’yi kamu yatırımı alanından çekmek, 80 yapısal uyum programının öncelikli hedefiydi ve bu görevini başarıyla yerine getirdi.

Tahkim konusunda Sayın Kahraman’ın sorusuna gelince; haklısınız, tahkim konusunda çok büyük çaba gösterildi. Hatırlarsanız, tahkimin Anayasadaki düzenlemesi çıktıktan sonra, neredeyse Türkiye 1999’un ağustosuyla yıl sonu arasında 20, 30 milyar dolar mı bekliyordu? Ancak bir şeyi hiç unutmayalım: 95 sonrasında; yani Gümrük Birliği Anlaşmasını imzaladığımız tarihten bu yana akıl almaz bir biçimde Türkiye’nin dış ticareti hem yön değiştiriyor, hem kompozisyon değiştiriyor. Türkiye’ye yabancı sermaye gelmiyor, onun yerine Türkiye’ye ticaret geliyor. Yani ondan da vazgeçtiler; Türkiye’ye mal satmak çok kolay, çok rahat hale geldiği için, Türkiye’ye yabancı sermaye, yatırım yerine, malını gönderiyor artık.

Son 5 yıllık döneme bakarsak, Türkiye’nin dış ticaret kompozisyonunun nasıl değiştiğini görürüz. Türkiye’nin dış ticaretinde, Türkiye’nin ithalatı çarpıcı bir değişim gösterdi ve olduğu gibi Avrupa Topluluğuna kaydı ve Türkiye’ye Avrupa Topluluğundan yönelik mal akımı, Avrupa Topluluğu bünyesindeki bazı yabancı sermaye kuruluşlarının Türkiye’deki yatırımlarını bırakıp geri dönmelerine neden oldu. Son Ford örneği vardır; Türkiye’de 2000 yılında en çok araba satan yabancı şirket Ford’dur, ama yıl sonunda da fabrikasını kapatmıştır. Dolayısıyla dış ticaret çok fazla benim alanım değil; ama 1995-2000 gümrük birliği sonuçlarının bu şekilde analiz edilmesi, sanıyorum çok yararlı olacak.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Erineç YELDAN- Ayfer hanım, çok güzel bir noktaya temas etti; “Bir ayrımı çok iyi yapmamız lazım; enflasyonu düşürmekle hayat pahalılığını düşürmek birbirinden farklı şeyler”dir. Bunların farklı şeyler olduğunu, zaten enflasyon rakamları aşağıya doğru inerken, hayat pahalılığında artış yaşayan emekçiler bunların farklı olduklarını çok yakından biliyorlar.

Program, enflasyonu sıkı para politikasıyla düşürmeye çalışıyor; fakat bu, değişik bir sıkı para politikası. Yurtdışında döviz girişlerinde her şey serbest, içeride Türk Lirası sıkı. Sadece para politikasıyla enflasyonu düşürmenin de çok zaman ve zahmet aldığını da gördük. Benim burada uzun uzun açıklamaya girecek vaktim yok; fakat reel sektör –hep “reel sektörü de unutmayalım” deniliyor- üzerine yaptığımız bazı çalışmalar, reel sektör içinde fiyatlandırma davranışlarının da eksik rekabetçi piyasalarda oligopoleli, hatta doğrudan doğruya tekelci piyasalarda nasıl enflasyonun bir alt nedeni olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla “reel sektörü unutmayalım” derken, aslında reel sektöre yapılacak olan gerçek yapısal reformların da -anti-enflasyonist gerçek yapısal reform programları- sanayimizi ve hizmetler kesimindeki bir yığın sektörü gerçekten rekabetçi konuma getirmekten geçiyor.

Bir rakam vermeme müsaade ediniz: 1980 sonrasında özel imalat sanayiinde brüt kâr marjının en yüksek olduğu yıl hangisidir diye sorsam, hangi yılı tahmin edersiniz? 1994’tür. 1994 krizinin olduğu yıl, özel imalat sanayiinde kâr marjları yüzde 47 ile tepe noktasına ulaşmıştır. Elimizde ne yazık ki daha henüz 1998’in geçici rakamları var; 1999 ve 2000 yılının size bu kadar rahatlıkla verebileceğim, referans rakamları yok. Ancak Türkiye iktisat tarihini yakından tanıyan bizler, herhalde 1999 ve 2000 yılında da sermayenin gelirlerinin belli oranlarında, -yüzde 194 faize Sayın Başkan dikkat çekti- kâr oranlarında da bazı tepe noktalarına ulaşacağı bir gerçek.

En son olarak Sayın Kahraman, Osmanlı tarihine biraz daha yakın bakmamız, oradan dersler çıkarmamız gerektiği konusunu ima etti. Evet, gerçekten 1980’lerin başını hatırlarsak, uluslararası işbölümü açısından Türkiye’ye “bölgenin sütçüsü, manavı olsun” rolü üstlendirilmek isteniyordu. 2000’li yıllara geldiğimizde, artık Türkiye tarım kesiminden de, tarım sektöründen de, hayvancılıktan da vazgeçiyor; bunlar da doğrudan doğruya uluslararası ticaretin sığır alanına itilerek artık tarımsal üretici olmaktan da vazgeçmeye zorlanıyoruz. Turizm birden bire gündeme geldi; bir vitrin, çarşı, pazar, bahçe gibi turistlerin gelip dolaştığı, üreticilerimizin taşeronlaştırıldığı, işçilerimizin

marjinalleştirildiği, uluslararası işbölümünde giderek ikinci sınıf üretici, ikinci sınıf emekçi olmaya itilen bir programın teker teker noktalarını görüyoruz. Bütün bunlar, tarihe bakarak kapitülasyon ile de betimlenebilir; küreselleşmenin son aşamasının, uluslararası işbölümünün dayattığı koşullar diye de nitelendirilebilir. Bütün bunlara karşı çıkmak hepimizin görevidir.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum, teşekkür ediyorum.

Bayram MERAL (Oturum Başkanı)- İki değerli hocamıza bir kez daha teşekkür ediyoruz: 1980'den 2001 yılına kadar ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılarını, sorunların nedenlerini çok açık bir şekilde ortaya koydular. Burada görünen o ki, kaybeden çalışanlar, kazanan birileri. İşte o kazananların haklı kazancına bir şey dediğimiz yok; ama haksız kazancı karşısında birlikteliğimizi korumamız gerek.

Müsaade ederseniz, bir olayı arz etmek istiyorum: Unutkan bir toplumuz. Ürdün'de Kral Hüseyin'in sağlığı döneminde ekmeğe 3 kuruş mu, 4 kuruş mu zam yapıldı, yer yerinden oynadı ve o zammı geri almak zorunda kaldı. Biz, öyle bir halkız ki, tepemize vuruyorlar, ekmeğimizi elimizden alıyorlar, yine de "canın sağ olsun" diyoruz. Yine diyelim de; ama hepimizin tepesine vurup ekmeğimizi birden elimizden alıyorsa buna diyelim; yoksa bu kadar hoşgörülü davranmanın ülkeye getirdiği sıkıntıları birlikte yaşıyoruz.

Değerli arkadaşlarımız; sizden özellikle bir isteğim var: Çok değerli hocalarımız var ve bunlar, bugün burada ülkenin sorunlarını açık bir şekilde ortaya koyacaklar, sorunların çözüm yollarını ortaya koyacaklar. Bu sorunu aşmakta en kârlı çıkacak kuruluşlar, kurumlar, insanlar yine biziz. Lütfen bu değerli hocalarımızı izleyelim, burayı hemen kısa sürede terk etmeyelim, sizden özellikle bunu bekliyorum, bunu rica ediyorum.

Emek Platformu olarak değerli hocalarımıza birer tane şilt veriyoruz. Hocam; bu günler önemli günlerdir. Aşık Veysel'in bir lafı vardır, "Dostlar bizi hatırlasın" diye; siz de Emek Platformunu hatırlarsınız.

Çok teşekkür ediyorum.

ikinci bölüm

Oturum Başkanı

Recai BAŞKAN

(HAK-İP Genel Sekreteri)

Konuşmacılar

Prof. Dr. Oktar TÜREL

Dr. Galip YALMAN

Recai BAŞKAN (Oturum Başkanı)- Efendim, iyi günler.

Sayın Salim Uslu'nun mazereti nedeniyle katılamaması biraz önce ifade edildi; ben selamlarını iletiyorum ve şahsım adına da saygılarımı sunuyorum.

Olabildiğince kısa bir değinmeyle sizleri değerli hocalarımla baş başa bırakmak istiyorum. Belki gündemi kısacık da olsa değiştirme ihtiyacıyla çoğunuzun da belki bildiği bir fıkrayı anlatarak başlamak istiyorum: Gazetelerde son zamanlarda alışık olduğumuz gibi "Balina Operasyonu, kriz, şu kadar milyar dolar ülke dışına kaçtı" gibi bizi yakından ilgilendiren haberlerin biraz farklı çarpıcı bir biçimde yer alıyor; "Pazar yerinde facia. Temel adlı bir şoför, kamyonuyla Pazar yerine girdi, şu kadar ölü, şu kadar yaralı." Tabii hâkimin huzuruna çıkıyor. Hâkim soruyor; "Neden Pazar yerine girdin, bu kadar insanın ölümüne, yaralanmasına neden sebep oldun?" Temel anlatıyor; "Bayır aşığı arabamla gidiyordum, frenim patladı. Önümde iki tane yol; sol tarafa giden yol pazar yerine gidiyor, sağ tarafa giden yolda küçük bir çocuk oynuyor. Karar verdim, bu küçük çocuğu ezeyim, en azından az hasarla kurtulayım diye." "İyi de, niye öyle yapmadın" diyor hâkim. "Efendim her şey, çocuğun pazar yerine kaçmasıyla başladı."

Doğrusunu isterseniz, bizim ülkemizde bunca sorun, bunca sıkıntı nasıl ve neden, ne zaman başladı, cevaplaması olabildiğince zor: 12 Mart mıdır, 12 Eylül müdür, 24 Ocak mıdır, ülkeye daha sonra talan için görevlendirilmiş gibi görülen prenslerin gelmesi midir, askeri müdahaleler midir, IMF midir, uygulanan politikalar mıdır; yoksa yine bir değerli siyasetçimizin ifade ettiği gibi, son 10 yıldan bu yana ülkeyi yönetenlerin yanlış uygulamaları mıdır? Sanıyorum bu sempozyumda bunlara cevap aranacak. Ancak Sayın Meral'in de ifade ettiği gibi, sadece bu cevapların aranması, bu sempozyumun sonuçlarının ülkeye iletilmesi yetmeyecek Burada mağdur olan kesimlerin temsilcileri var ve bu çoğunluğun artık sessiz kalmaması gereken bir dönemi yaşıyoruz. Bu karşı koyuş, bu "dur" deyiş mutlaka birlikten geçiyor. Bu birliğin ne pahasına olursa olsun, ciddi biçimde tesis edilmesi, Emek Platformunun temel görevlerinden bir tanesi olmalıdır. Bütün arkadaşlarımızın bu konudaki katkılarını daha da güçlendirerek vermelerini sağlamak durumundayız. Önümüzdeki süreç, bu konuda bizi görevli kılıyor ve öyle bir noktaya gelmeli ki, -kaç yıl sonra olur, bilemiyorum ama- bir gün biraz iyileşmiş ülkemizde yeni sempozyumlarda birisi çıkmalı ve şunu diyebilmeli: "Her şey Emek Platformunun birliği tesisleriyle, kararlı tutumuyla başladı. Onlara teşekkür ediyorum." Dilerim bugünkü sempozyumda ve yarın devam eden bölümünde gerçekten nedenler üzerinde, çözümler üzerinde ciddi birtakım projeler ortaya konulabilir ve Emek Platformu bundan sonraki süreçte bu kararlı tutumuyla bu seçimi yarınlarda verme şansını elde edebilir.

Evet, değerli hocalarımız görüşlerini ifade edecekler. Ben de buradaki sırayla "Para, finansal yapı ve mali ilişkiler" konusunda Prof. Dr. Oktar Türel'in görüşlerini almak üzere kendisine söz veriyorum.

Buyurun Hocam.

Prof. Dr. Oktar TÜREL- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli izleyiciler, bayanlar, baylar;

Bugün size anlatmaya çalışacağım şeyleri başlıca dört kümede derlemiş bulunuyorum. Bu dört kümede anlatacağımın her birinin de bir alt başlığı var: (i) "Fotoğraflar", (ii) Gözlemler, (iii) Beklentiler ve (iv) Öneriler.

Dilerseniz ilkin "fotoğraflar" dan başlayalım: Birinci fotoğraf, belli başlı parasal büyüklüklerle ilgili (Tablo 1). Ben burada konuyu çok yaygınlaştırmamak için Tablo 1'in sadece birinci ve son sütunları üzerinde durmak istiyorum. Birinci sütun, Türk Lirası likiditesine kaynaklık eden ve iktisatçıların "rezerv para" dedikleri büyüklüğün gayri safi milli hasıla (GSMH)'ya oranını gösteriyor. Son sütun ise, mali varlıklar stokunun GSMH'ya oranı.

Birinci sütuna baktığımız zaman, rezerv paranın GSMH içindeki payının 1975'de ve 1980'de yüzde 11 civarında iken, 1998'de yüzde 4'e kadar gerilediğini görüyorsunuz. Son derece düşük bir Türk Lirası yaratma kapasitesiyle piyasalardaki likiditenin nasıl sağlandığı sorusunun başlıca üç cevabı var: Birincisi karşılık oranlarının düşürülmesi (ve böylece para politikası kontrol araçlarının en önemlilerinden birinden büyük ölçüde vazgeçilmesi), ikincisi döviz ikamesi, üçüncüsü de Türk Lirasının mümkün olduğu kadar vadeli Türk Lirası mevduat hesaplarında tutulmak istenmesi.

TABLO 1: GSMH'YA ORANLA BAPLICA PARA SAL BÜYÜKLÜKLER,1975-2000 (%)

Yıllar	RP/GSMH	M1/GSMH	M2/GSMH	MZY/GSMH	FVS/GSMH
1975	11.3	17.3	21.6	21.6	26.0 [▲]
1980	11.2	13.9	17.4	17.4	22.8
1985	8.6	9.7	24.2	26.3	33.6
1990	6.0	7.9	18.0	23.5	34.0
1991	5.9	7.4	18.5	26.5	39.0
1992	5.5	7.1	17.3	26.6	44.4
1993	5.1	6.5	14.1	23.7	42.8
1994	4.8	5.9	16.2	30.7	49.5
1995	4.4	4.9	16.0	30.7	49.8
1996	4.1	6.0	19.5	35.9	58.6
1997	4.0	5.4	19.3	36.2	62.4
1998	4.0	4.8	21.5	38.1	65.8
1999	5.0	5.5	28.1	51.3	88.3
2000	4.7	6.5	25.8	44.9	82.0 [▲]

Simgeler:
 RP : Rezerv para
 FVS : Finansal varlıklar stoku.
 ▲ Tahmin.

Kaynak: DPT, *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, 1990-1999 ve TMMOB, İİC, *2000 BÜYÜKLÜKLERİ (ÇE) III sayfa/17'den alınmıştır.**

Bu açıdan baktığımızda, çok ilginç bir sonuçla karşı karşıya kalıyoruz: Bu kadar sınırlı bir Türk Lirası tabanıyla para politikasını idare etmek giderek güçleşiyor. Sözgelimi 1998 büyüklüklerini hesaba katarsanız, yaklaşık 8 milyar dolar eşdeğeri olan Türk Lirası tabanının bu ölçülere yakın bir spekülative saldırı ile karşı karşıya kaldığında fiilen ortadan kalkması tehlikesi ile karşı karşıya kalıyorsunuz. Başka bir deyişle ciddi bir döviz spekülasyonu ile karşı karşıya iseniz ve Türk Lirasının yaratılması muhakkak döviz varlığına bağlıyorsa, Türk Lirası tabanının yaratılması imkânsız hale geliyor. Daha ilginç olanı, Tablo 1'in finansal varlık stokunu gösteren son sütunu: 1980'de GSMH'nin yüzde 23'üydü, 1985'te GSMH'nin yüzde 34'ü civarına çıktı, 1999 yılı içinde GSMH'nin yüzde 88'i oldu. Yani Türk ekonomisinde akıl almaz bir tempoda finansal varlıklar ve yükümlülükler yarattık.

Finansal varlık stoku rakamları tüm resmi de yansıtmıyor; çünkü iki eksiği var: birincisi, repo hesapları burada görünmüyor. İkincisi, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının taşımaya çok sevdikleri nakit döviz varlıkları da bunun içerisinde değil. Onları da hesaba kattığımız zaman, finansal varlıkların GSMH'ya oranının yüzde 100'leri aştığını söylemek mümkün; özetle 10 yılda mali varlık stokumuz GSMH'ya oranla yüzde 34'ten yüzde 100'lere ulaşmış durumda.

Finansal varlık stokunun bu ölçüde şişmesi, Türkiye ekonomisinin kolaylıkla kaldırabileceği bir şey değil; çünkü bu finansal varlıkları tutmak isteyen insanlar, bu varlıklar için Türkiye'nin kaldıramayaacağı reel getiriler talep ediyorlar. Finansal varlık/GSMH oranının gelişmiş ülkelerde yüzde 150 - yüzde 200 civarında olduğunu hatırlarsak, Türkiye, tam Osmanlı ozanının betimlediği bir konumda:

"Gör zahidi kim sahib-i irşad olayım der,

Dün mektebe varmış, bugün üstad olayım der!"

Gelişmemizin daha başlangıç aşamalarında, büyümeye, kapitalist ekonomiyi yürütmeye çalışıyoruz, ondan sonra da İsviçre, Amerika, İngiltere olmaya özeniyoruz; tabii bu özentiler yürümüyor.

İzninizle bir başka fotoğrafa geçeceğim; bu fotoğraf da yine mali varlık stoklarıyla ilgili (Tablo 2): Mali varlık stoku dediğimiz şey nelerden oluşuyor? 1999 rakamlarına bakarsanız; aşağı yukarı kabaca yüzde 30'lardan oluşan üç küme görürsünüz. Bu kümelerden birincisi Türk Lirası mevduatı (GSMH'nin yüzde 31'i) ikincisi, yerleşiklerin döviz mevduatı (GSMH'nin yüzde 27'si), üçüncüsü de kamu kesimi borç kâğıtları (GSMH'nin yüzde 34'ü).

Tablo 2'deki değişme doğrultularına baktığınız zaman görüyorsunuz ki, biz Türk Lirası mevduatta

yüzde 61'den yüzde 31'e gerilemişiz, yani yurttaşlarımız, Türk Lirası mevduatı tutmayı tercih etmiyorlar, nedense (!) dövizli mevduatı tercih ediyorlar (paylarını yüzde 0'dan yüzde 30'lara çıkarmışız); kamu kesimi borç senetlerinin aktifler içindeki payını da yüzde 15'ten yüzde 34'e çıkarmışız, kamu kesimi borç senetlerinin GSMH'ya oranı ise yüzde 4'ten yüzde 30'a çıkmış. Bu bizi daha önce Nazif Ekzen arkadaşımızın anlattığı bir noktaya getiriyor; tasarruflulara borç kağıtlarını gönüllü olarak tutturabilmek için kamu idaresi, bu kağıtlar için akılla ve gerçeklerle bağdaşmayacak yükseklikte nominal ve reel faizler teklif ediyor. Bu durum diğer finansal araçların getirilerini de yukarı çeken etkiler yapıyor. Özetle, şöyle bir durumla karşı karşıyayız: Gayri safi milli hâsılanın yüzde 88'i dolayındaki finansal aktifleri tutan kişiler, ya getiri ya da sermaye kazancı olarak Türkiye'nin milli geliriyle ve milli gelirden sermaye sahiplerine düşebilecek rakamlarla bağdaşmayacak oranda kazanç talep ediyorlar.

Bu kazançlar talep edildiği, ya da Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının aktif tutma tercihleri bu aktif stokunun bileşimi ve getiri potansiyeli ile uyumlu olmadığı zaman ne oluyor? Öyle bir durumda tabii finansal bunalım dediğimiz şey patlak veriyor. Çünkü iki şeyi sürdürmek imkânsız: (i) Reel üretim tabanını tahrip etmeden mali varlıklara vaat edilen ölçülerde yüksek getiriler vermek imkânsız. (ii) Kamu kağıtlarını hanehalklarına ve diğer kişilere, bankalara, firmalara tutturabilmek için gerçek dışı, akıl ve izan dışı getiriler vaat etmek gerek; bu da uzun dönemde sürdürülemez. Bizim Kasım

Mali Varlık Türü	1980	1990	1997	1999
Dolapındaki Para	18	8	3	3
TL Mevduat	61	48	29	31
Yerlebkilerin Döviz Mevduatı	-	13	28	27
Kamu Kesimi Borç Senetleri	15	19	35	34
Özel Sektörün Yıracı Etkili Menkul Kıymetler	6	12	5	5
Not Edilmek Üzere: GSMH'ya oranla				
Mali Varlıklar Stoku, %	23	34	62	88
Kamu Kesimi Borç Senetleri, %	4	7	22	30

Kaynak: D.P.T. Ekonomik ve Sosyal Gözlemler, 1990-1999 ve D.P.T. 2001 Ekonomik (2000, 2001).

2000 - Şubat 2001 döneminde yaşadığımız finansal çalkantının belki çok kaba çizgileriyle özeti bu. Bu kaba özetten sonra, yani "fotoğraflar" bölümünü bitirdikten sonra, ikinci bölüme, "gözlemler" bölümüne geçiyoruz.

Gözlemler bölümüne, "Biz piyasalardan ne bekliyoruz?" sorusuyla başlayalım isterseniz. Çünkü çeşitli metalardan değiş-tokuşunun gerçekleştirildiği ortamlar olarak piyasa dediğimiz şey ilk çağlardan beri var. Modern dünyada piyasadaki beklediğimiz şey, sosyal maliyetleri ve yararları dengeleyen bir fiyat oluşumuna öncülük etmek. Türkiye'nin bugünkü ortamına baktığımız zaman, ilginç bir şey görüyorsunuz: Türkiye'de üretimi fiyatlandırmaya önemli katkıda bulunacak iki piyasa göçmüş durumda. Bunlardan biri döviz piyasası, ötekisi de para piyasası. Bunu sadece ben söylemiyorum; Devlet Bakanımız Sayın Derviş, 15 Martta Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nde yaptığı konuşmada şunları söylüyor: "Sorun gün meselesine dönüştü. Türkiye'yi bu yüksek faizden mutlaka bir an önce çok daha normal bir duruma getirmemiz lazım. Şu anda piyasa işlemiyor. Bir kur oluşabiliyor; ama o kurun neyi yansıttığı belli değil." (Hürriyet, 16 Mart 2001) Piyasalar bugün işlemiyorsa, acaba ne kadar zaman sonra işler? Başbakan Yardımcısı Sayın Yılmaz'ın bir televizyon kanalında verdiği beyanattaki tahmine göre "Piyasalar 3 ayda işler" (Hürriyet, 24 Mart 2001). Bu tahminin ne kadar gerçekçi olduğunu, yaşayarak göreceğiz. Ancak şu anda bir gerçekle karşı karşıyayız: üretimin iki temel girdisi, yani sermayenin ve ithal girdilerin fiyatı şu anda belirlenmiş durumda değil.

Bu arada tuhaf olaylar yaşanıyor; döviz piyasasının kur belirleyeceğinden umudu kesen insanlar, "kendi kurunu kendin belirle" yaklaşımını izliyorlar. Örneğin Hürriyet'in 23 Mart tarihli nüshasında,

Sayın Ezcacıbaşı'nın resmi altında şöyle bir not var: "İlacın doları 820 bin lira." Öte yandan kiracılar ve ev sahipleri de döviz piyasasının işleyeceğinden umudu kestikleri için, kendi bildiklerine göre özel akitler yaparak dolar kuru tespit ediyorlar. İnşaat ve emlak piyasasında da dolar kuru yine özel akitlerle alıcılar ve satıcılar arasında tespit ediliyor. Döviz piyasamızın durumu bu.

Peki üretimin iki temel girdisinin, yani sermayenin ve ithal girdilerin fiyatları belirsiz olursa, buna girişimciler ve üreticiler nasıl tepki gösterir? Buna girişimcilerin nasıl tepki göstereceğini bilmek için iktisatçı olmaya gerek yok; bu gibi şartlarda girişimciler, riskleri azaltmak için mümkün olduğu kadar daha az yatırım ve daha verimli işgücüyle yürütülecek kadar üretim yaparlar ve üretime sınırlı katkıları bulunan insanları işten çıkarırlar. Zaten bunu yapıyorlar; eğer Sayın Yılmaz'ın beklentileri gerçekleşecek ise, önümüzdeki 3 ayda ne olacağı belli: daha düşük yatırım, daha fazla sayıda işten çıkarma ve daha düşük üretim. Piyasaları bu şekilde kendi haline bırakırsak olacağı bu.

"Merkez Bankası acaba döviz kurunun belirlenmesinde niye müdahale etmiyor?" diyeceksiniz; burada da yine ilginç bir açıklamayı 16 Mart tarihli gazetelerde bulmamız mümkün. Bu gazetelerde yer alan demecinde Merkez Bankası Başkanı Sayın Serdengeçti, iki şey söylüyor: (i) "Kur, piyasa tarafından belirlenecektir". (ii) "Biz bu piyasaya gerektiğinde müdahale edeceğiz." Merkez Bankası'nın Başkanı aynı nefeste hem "müdahale edeceğiz" diyor, hem de "müdahale etmeyeceğiz" diyor. Ne yapıyor; "doğaçtan çalıyor"; nasıl konserlerde bazen sanatçılar çalgılarını eline alarak doğaçtan bir şeyler çalarlarsa, o da doğaçtan çalıyor ve doğaçtan çalarak şöyle bir şey söylüyor: "Ben oyun kurallarımı ilân etmek niyetinde değilim."

Peki durum niye böyle? Çünkü Merkez Bankamızın başında sallanan bir Damokles'in kılıcı var; sermaye hareketlerinin serbestçe gerçekleşmesini sağlayan 32 Sayılı Karar. Bu 32 Sayılı Karar'a meslektaşlarım Nazif Ekzen ve Prof. Yeldan değindiler; ben burada tekrar vurguluyorum. Çünkü bu, size ileride önereceğim şeylerin belki de en önemlilerinden. Merkez Bankası, özünde döviz piyasalarına müdahale etmek istemiyor. Niye istemiyor? Çünkü herhangi bir şekilde bu piyasalara müdahale edildiğinde, sermaye giriş-çıkışlarının kendisi için çok tehlikeli sonuçlar yaratacağı, rezerv birikiminin çok kısa sürede ortadan kalkacağı kaygısını duyuyor. Dolayısıyla, Sayın Derviş'in de, Sayın Serdengeçti'nin de yakın gelecekte ne yapacağı belli, doğaçtan çalacaklar. Yani "program yapıyoruz, falan filan" diye bir şeyler söyleyecekler; ama aslında ortada program da olmayacak, doğaçtan çalacaklar ve çözümü, bu üç ay içinde, -üç ay mı desem, iki ay mı desem, bir ay mı desem, ne kadar ay desem- "kutsal piyasa"ya yaptırmaya çalışacaklar. Çözüm, bir aydan beri bir türlü kendisini toparlayamamış olan "kutsal piyasa"dan beklenecek.

Peki piyasa nasıl çözüm getirecek? Piyasa, çözümü iki şekilde gerçekleştirecek: (i) Aşırı derecede şişmiş ve Türkiye'nin üretim gerçeğinden kopmuş olan mali varlıkları ve yükümlülükleri tahrip ederek. Sahte İsviçre özentilerinin böyle devam etmesine, varlık ve yükümlülüklerin bu ölçülere ulaşmasına imkân ihtimal yok. Dolayısıyla birtakım firmalar batacak, bazı krediler geriye ödenmeyecek; banka konsolide bilançolarındaki aktifler nasıl daralıyorsa, banka konsolide bilançolarındaki yükümlülükler de daralacak ve Türkiye'deki insanlar şunu yaşayarak öğrenecekler: Türkiye'deki finansal aktifler bu ölçüde reel getiri sağlayamaz. Birinci yöntem bu; yani finansal varlık ve yükümlülük tahribiyle sonuçta "kutsal piyasa" dengeyi sağlayacak. (ii) "Kutsal piyasa" dengeyi başta servetin yeniden bölüşümüyle, o yetmezse, ikinci aşamada gelir bölüşümünü değiştirerek sağlayacak.

Peki bu işler, diyelim üç ay sonra, bittiğinde ne olacak? Ondan sonra da standart IMF programını uygulayacağız zaten, başka bir şey yapmayacağız. Sayın Derviş'in söyledikleri de budur, IMF paket programı uygulanacaktır; ama nasıl uygulanacaktır? Eskiden sabit kurla uyguluyorduk, şimdi de değişken kurla uygulayacağız. Bu arada birtakım kararlar kotarılacak; Sayın Derviş Amerika'ya gidecek, gelecek ve ondan sonra Ekonomik ve Sosyal Konsey toplanarak, başka platformlarda alınmış kararların tasdik edilmesi istenecek. Tabii emekçiler bu kararları tasdik ederler mi, etmezler mi; o kendi takdirlerine bağlı bir şey.

Bu da beni konuşmamın üçüncü bölümüne getiriyor; "beklentiler" nelerdir? Beklentiler gayet açık; önümüzdeki 2-3 ay Sayın Derviş, Sayın Serdengeçti, Sayın Öztrak doğaçtan çalacaklar. Onlardan böyle dört başı mamur bir program da beklemeyin, böyle bir şey yok zaten. Programın kendisi, zaten

IMF programı; o da 3 ay sonra bütün ihtişamıyla sahnelenecek. O zamana kadar ne yapacağız? "Kutsal piyasa"ların çalışmasını bekleyeceğiz. Olay bu kadar açık.

Şimdi konuşmamın son bölüme geçeyim; neler yapılabilir? Ortada temel bir sorun var; ülkede ekonomik anlamda üretici kaynakların faaliyet alanları arasında tahsisi sorunu. Bu soruna Sayın Ekzen'in getirdiği bir cevap var; planlı bir yatırım ve üretim çabası. Bu, benim sizinle konuştuğum, tartıştığım alan değil; dolayısıyla bunu arkadaşlarımla çalışmalarıma ve konuşmalarıma atfen geçiyorum; ama benim değindiğim para, mali ilişkiler ve diğer konulara özet olarak değinebilirim.

Bunlardan biri şu: Bizim, piyasayı sadece kendi dürtüleriyle değil, iradi kararlarla çalıştırmamız gerekecek; yani kur ve faizle ilgili konularda Merkez Bankası ve Hazine, iradi kararlar alacak. Bunalm döneminde işlemeyen otomatik mekanizmalara güven bağlarsanız, bunlar da bunalmı son kertede kendi mantığı içinde giderir. Sizi temin ederim ki 3 ay sonra, bugün yaşadığımız panik ve "zirveye çıkmış" bunalm ortamı yatışacaktır. "Kutsal" piyasalar siz 2 ay deyin, ben 3 ay diyeyim. Sayın Derviş 1 ay desin, kendi mantığı içinde sorunu çözecektir. Ancak bu süre içerisinde boşaltılması düşünülen bir seramik mağazasına filler girdiğinde ne olursa, aynı şey olacak; mağazadaki eşyalar yerle bir olacak; ama sorun bir anlamda çözülmüş olacak. Çünkü ortada "sorun" konusu kalmayacak.

Eğer kur ve faizlere şu veya bu şekilde Merkez Bankası eliyle müdahale etmek gerekiyorsa (ki, gerektiği kanısındayım), bu nasıl mümkün olabilir? Böyle bir şeyin anlamlı olabilmesi için sermaye giriş ve çıkışlarının hiçbir kayıt ve şarta bağlı kalmadan gerçekleştirilmesini sağlayan 32 Sayılı Karar'ın yürürlükten kalkması şarttır. Ancak bu, bazı kötü niyetli ve entellektüel dürüstlükten yoksun insanların söylediği gibi, "Türkiye'nin dışa kapanması" demek değildir. Öyle bir şey yok. Türkiye, 3 ay sonra, 4 ay sonra piyasalarını çalıştırdığında, düşünecek; "Acaba ekonomik yönetimi bu sermaye hareketleriyle, bu uluslararası ticaret ağıyla, bu serbestleşmeyle beraber götürebilir miyim, ulusal amaçları ve hedefleri gerçekleştirebilir miyim, gerçekleştiremez miyim?" Bunu düşünecek ve kararını verecek. Ancak o zamana kadar yapılması gereken basit bir iş var; 32 Sayılı Karar'ın yürürlükten kaldırılması.

Üçüncüsü, kamu borçları yeniden yapılandırılacak. Bunun başka çaresi de yok; kamu borçlarının yeniden yapılandırılmasının alternatifi olarak söylenen üç şey, saçma sapan şeylerdir. Bunlardan biri, bugünkü haliyle "ihale üstüne ihale yaparak, kamu borçlarını döndürmeye çabalamak"tır. Yüzde 100-200 nominal, yüzde 50-100 reel faizle bu borçlar döndürülebilir dersiniz, bu anlamsızdır. İkincisi, "para basalım, kamu borçlarını ödeyelim." Biz, bu treni 1980'li yılların sonunda kaçırdık. Bugünkü koşullarda "kamu borçlarını para basarak ödeyelim" demek, 3 haneli değil, 4 haneli enflasyondur; bunu Türkiye'de kimse göze alamaz. Üçüncü bir "sanal" seçenek de iç borcu dış borca çevirme. Türkiye'de çok uçuk rakamlar telaffuz edildi; "15 milyar dolar gelecek, 20 milyar dolar gelecek, 30 milyar dolar gelecek ve Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının gönüllü olarak tutmak istemedikleri kamu kâğıtlarını yabancılara tutacak." İcinizde böyle düşleri hâlâ besleyenleriniz varsa, "Allah hidayete erdirsin!" diyeceğim, başka bir şey söylemeyeceğim.

Olmayacak şeyleri gördük; olacak şey ne? Olması gereken basit bir şey var; kamu borcunun yeniden yapılandırılmasının bedelini sermayeye ödetmek. Sermaye bunu nasıl ödeyecek? Sermaye vergisiyle ödeyecek, finansal ve fiziki aktifler üzerine konulan bir vergiyle ödeyecek, sermaye artış kazançlarının 1980'ler öncesindeki mevzuat uyarınca, "adam gibi" vergilendirilmesiyle ödeyecek ve bu arada borç şu veya bu şekilde zamana yayılacak.

Son değinilecek iki şey var; bunlardan iki tanesi ayrıntılarıyla ilgili:

(i) Batık bankalar. Batık bankalar tasfiye edilecek, bundan başka çıkış yolu yok. Batık bankalar şu anda nasıl yaşatılıyor? Batık bankaların, malvarlıkları özel ellerde, yükümlülükleri kamulaştırılmış. Bu ne garip bir iktisadi mantıktır, anlamak gerçekten güç: Yükümlülükler halka, aktifler özel şahıslara; böyle ters bir şey olamaz. Bunların faaliyetlerine son verilecek; yeni mevduat alınır, denetimli, makul faiz hadleriyle mevduat toplanacak ve alacaklar takip edilecek.

Tabii bir başka yol da akla gelebilir; yani bunların ayakta duranlarını uluslararası bankalara "ölmüş eşek fiyatına" satmayı da deneyebiliriz. Ancak şu anda bunların çoğu ölmüş eşek fiyatına bile satılmıyacaklardır; öz kaynakları negatife geçmiş olduğu için, Türkiye'nin üste bir baha ödemesi

istenecektir ki bu “ölmüş eşekler” uluslararası bankacılara satılabilsin. Dolayısıyla bu satış beklentisi kof bir hayalden ibarettir.

(ii) Öte yandan döviz tutmayla ilgili alışkanlıklarımız var. Türk Lirasını saygın bir para birimi haline getirme trenini kaçırmamız gerek. Bazı yurttaşlarımız sıfır getirili döviz banknotlarını tutmaya devam ediyorlarsa, kendileri bilir. Federal Reserve banknot çıkarır, böylece ABD mal ve hizmet edinimi için satın alma gücü elde eder ve biz de bu banknotları ceplerimizde tutarız. Tabii saflığın ve aptallığın çok çeşitli versiyonları vardır, biri de böyle olabilir. İkinci olasılık bu dövizlerin bankalara yatırılmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları, bunları bankalarda tutmayı istedikleri takdirde almaları gereken faiz, dövizin uluslararası bankada alacağı faiz ne ise, o kadar olmalıdır; fazlası değil. “Yüzde 20 faizle dolar, yüzde 30 faizle Mark hesabı” gibisinden çarpıklıklara kurallar getirilerek son verilmesi gereklidir.

Son söyleyeceğim ve belki en önemli husus da, Türkiye'nin politika otonomisini artırma sorunudur. Türkiye, son yıllarda politika otonomisini ve kamu yönetiminin elindeki kontrol levyelerini ortadan kaldırmak için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Elektrik piyasası düzenlemesi, artık Elektrik Kurulu'nun elindedir; şeker düzenlemesi, Şeker Kurulu'nun elindedir; v.b.. Türkiye'nin kamu sektöründeki tekel-leri ortalıktan birer birer kaldırılmakta, onların yerini özel çıkar manipülasyonlarına açık “kurul”lar almaktadır. Öte yandan, eskiden Hazine'nin ve Merkez Bankası'nın etki alanındaki bankacılığı gözetim görevi kime ihale edilmiştir? Bankalar Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK)'na. BDDK nasıl çalışır? Tartışmayı siz de biliyorsunuz; eski başkan, “Ben, kimsenin emri altında değilim, nasıl oluyor da Sayın Derviş'e bağlıyorum?” diye istifa etmiştir; yani BDDK, hukukun otonom bir kuruluşur, hiç kimseye hesap vermek zorunda değildir. Aynı model, şimdi daha tehlikeli uzantıları ile ufukta görünmektedir; çünkü 20 Mart'ta Merkez Bankası Başkanı Sayın Serdengeçti, şunları söylüyor: “Merkez Bankası için yeni bir yasa tasarısı çıkarıyoruz. Bu tasarıda Merkez Bankasının temel amacının fiyat istikrarını sağlama olarak belirlenmesi söz konusudur. Para politikasının belirlenmesi ve uygulanmasından sorumlu olacak Para Politikası Kurulu oluşturulacaktır.” Yani şu veya bu şekilde kontrol ettiğimiz bir ulusal para vardı, onu da artık Para Kurulu'na havale ediyoruz, açıkçası onu da artık yerli ve yabancı parababalarının güdümüne bırakıyoruz. Peki ulusal makroekonomik politikaların hesabı kime sorulacak, davul kimin boynunda? Siyasi otoritenin boynunda. Tokmak kimin elinde? Yerel ve/veya uluslararası sermayenin elinde. Bu böyle gidemez.

Teşekkürler.

Recai BAŞKAN (Oturum Başkanı)- Değerli Hocama biz de teşekkür ediyoruz.

Biz, daha az konuşmak suretiyle hocalarımıza biraz fırsat verirsek, herhalde daha çok şeyleri öğrenme imkânı bulacağız. Tabii somut olarak anladığımız kadarıyla, ulusal IMF programı, hiçbir şey değişmeden devam edecek. Bilmiyorum, daha sonraki bölümde Değerli Hocamın sorumlu arayışı bölümünde, herhalde gerçek anlamda bir ulusal programın yaratılabilmesine yönelik ne yapılması gerektiğini de az-çok kavramaya çalışırız diye düşünüyorum.

Değerli Hocamız Doktor Çalip Yalman'a, “Krizin sorumlusu devlet mi?” sorusuna cevap aramak üzere sözü veriyorum. Ben, gerçekten çok yararlandığımız inancındayım; o nedenle hiç müdahale etmeden, hocalarımız zamanı kullanabildikleri kadar kullansın istiyorum. Ancak onlar, herhalde süreleri uygun biçimde değerlendirmeye çalışacaklar.

Buyurun Hocam.

Dr. Çalip YALMAN- Teşekkür ederim.

Emek Platformunu oluşturan örgütlerin sayın başkanları ve üyeleri, bu sempozyumun değerli katılımcıları; şu ana kadar konuşan arkadaşlar, bugün yaşanan krizin kökenlerini açıklamak için hem son 20 yıllık zaman dilimi içinde Türkiye'de uygulanan temel ekonomik stratejinin rolü üzerinde durdular, hem de bugün gelinen noktada, somut durumun nedenlerini irdelediler ve belli ölçülerde de ileriye dönük neler yapılması gerektiği konusunda düşüncelerini sundular. Bu tartışma gayet tabii devam etmek durumunda. Ama ben, sözlerime, konuşmamın başlığına da provakatif olarak koyduğum bir soruya, “Krizin sorumlusu devlet mi?” sorusuna, olumsuz bir cevap vereceğimi önceden söyleyerek başlayayım.

Bu sabah kendi Oturumunu bitirirken Sayın Bayram Meral'in bir söylediği husus da benim söyleyeceklerime ışık tutuyor: "Tepemize binme" kavramını kullandı. Birçok başka toplumda Türkiye'dekinden belki çok daha sınırlı ölçüde uygulanan politikalar uygulandığı zaman insanların sokağa döküldüğünü ve bunun sonucunda da en azından bir süre için birtakım geri adımların atılmasının mümkün olduğunu söyledi. Gerçekten de böyle; sadece son 20 yıl değil, daha da geriye bakarsanız, dünyanın değişik bölgelerinde bu tür politikalara tepkiler çok daha farklı boyutlarda olabiliyor. Dolayısıyla olayın niye Türkiye'de -bir dönüm noktası olarak algılandığı için- 24 Ocakla başlayan süreçte daha farklı yaşandığını, tabii ki bir 12 Eylül gerçeğini unutmadan ve onun getirdiği 82 Anayasası gerçeğini unutmadan algılamak mümkün değil. Ancak, bir başka boyutu daha var; bu kadar seyirei kalınmasını mümkün kılan bir boyutu daha var. Dolayısıyla da bir bakıma krizin sorumlusunun nerede aranması gerektiği konusunda da ipuçları veriyor diye düşünüyorum.

Şöyle söylersek; 24 Ocak istikrar programının uygulanmaya konulmasıyla başlayan sürecin çarpıcı özelliklerinden biri de, Türkiye tarihinin belli bir bakış açısından okunması temelinde devlet-toplum ilişkilerine yönelik olarak benim 'muhalif ama hegemonik' olarak nitelediğim bir söylemin gündemi belirlemeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Son 20 yıllık dönemin bir gerçeği de şudur ki, bu söylem değişik dönemlerde değişik unsurlar, değişik temalar kullansa da, temel önermelerini, tartışılmaz doğrular olarak kabul ettirmekte oldukça etkili olmuştur. Hal böyle olunca, Türkiye'nin sorunlarının bu söylemin belirlediği çerçevenin dışına çıkarak tartışılması olanaksızlaşmaktadır.

Bu söylemin muhalif olması ya da öyle bir iddiayla ortaya çıkması, Osmanlı'dan bu yana değişmediği varsayılan, toplumdaki kopuk, toplumun taleplerine duyarlı, ama ona hükmeden, gücü kendinden menkul bir devlet imgesine karşı tavrı almasından; hegemonik olması ise, gerek bu imgeyi gerçekliğin kendisi gibi göstermekteki başarısından, gerekse de bu imgenin/gerçekliğin dönüştürülmesi konusunda bu söylem sahiplerince gösterilen hedeflerin kamuoyunun oluşumunu belirleyen bir nitelik kazanmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle, söylemin etkinliği, kendi doğrularını yaşanan toplumsal gerçekliklerin bir ifadesi olarak sunmaktaki başarısının bir sonucudur.

Böylece, yalnız siyasal ve ekonomik karar alma süreçlerinde rol oynayanların değil, sokakta ya da daha doğru deyimle -hepimiz biraz öyle olduk artık- televizyonun karşısındaki vatandaşın da gözünde, liberal bir ekonomik düzende devlet ve piyasa birbirlerinden bağımsız, birincisi ikincisinin hizmetinde olan olgular olarak sunulurken ya da böyle bir anlam kazandırılırken, buna karşılık, bunun tam zıddı bir resim olarak Türkiye'de siyaset-ekonomi ilişkisi, devletin geleneksel özelliklerinin devam etmesi sonucu ekonominin kendi kurallarına göre değil, devletin gereksinimlerine göre işlemeye zorlanan bir olgunun soyut ifadesi olarak sunulmakta ve de giderek böyle algılanmasıyla birlikte karalanması kolaylaşmaktadır.

Osmanlı'dan bu yana, toplumsal düzenin kurucu unsuru olarak nitelenen bu devlet, -ki bunun çok ciddi akademik bir literatürü de gelişmiştir son 20 yılda- günümüzde merkezî bir ulus-devlet anlayışının küreselleşen dünyada geçerliliğinin kalmadığı savı ileri sürülerek değişim taleplerine duyarlı kalmakla eleştirilmekte; ülkedeki siyasi sistem ise, ekonomik altyapıdaki değişime ayak uydurmaya direnmekle suçlanmaktadır. Bir bakıma, günümüzde yaşanan derin ekonomik ve toplumsal bunalımın sorumlusu olarak da itham edilen, yine aynı devlettir.

Küreselleşmenin, demokrasi mücadelesine de yeni boyutlar getirdiği, özellikle devletin topluma belli hedefleri empoze ettiği bir siyasal yaşam biçiminin artık sona erdirmesi gerektiği iddiaları da sıkça tekrarlanabilir. Unutulan gerçek ise, devletin, özellikle Türkiye gibi ülkelerde topluma belli hedefler empoze etmesinin, küreselleşme diye nitelenen süreçte olumsuzlanmak bir yana, gerek duyulan ve talep edilen bir şey olması. 1980'den başlayarak piyasa aktörlerine rağmen piyasa söyleminin ege-men kılınması diye tanımlayabileceğimiz ve Turgut Özal'ın şahsında simgeleşen bir süreç yaşamış ülkede, bunun aksini ileri sürmek herhalde çok da inandırıcı olamaz. Üstelik yaşanan sürece ilişkin olarak yapılan kaçınılmazlık vurgusu, -hepimizin bildiği gibi artık öyle bir süreçte yaşıyoruz ki, küreselleşme gerçeğini kabul etmek zorunda olduğumuz sürekli bize tekrarlanıyor- getirilen değişim önerilerini bir dayatmaya dönüştürmekte, o zaman da insanların ileriye dönük ufukları tam tersine daraltılmış olmaktadır. Bu muhalif ama hegemonik söylem, piyasa ve sivil toplumu bireysel özgürlüklerin hayata geçirildiği, devletten bağımsız olarak yapılan işler olarak sunduğu ölçüde,

sadece Türkiye toplumuna, Batı kapitalist toplumları için dahi geçerli olmayan bir reçete sunmakla kalmamakta, aynı zamanda, siyaseti toplumsal yapıda köklü değişiklikleri amaçlayan bir mücadele alanı olmaktan da uzaklaştırmaktadır.

Aslında böyle bir sürecin; yani bu kadar kolay bilimsel temelleri çürütülebilecek bir söylemin niye egemen olduğu, nasıl egemen olduğu sorusu da çok önem kazanmakta ve içinde bulunulan sürece benzer süreçleri sürekli olarak yaşayagelen ve her bir seferinde de “artık bundan daha kötüsü olamaz” denilen, toplumumuzun nasıl buna -Sayın Meral’in deyişiyle- sesini çıkarmadan boyun eğmesinin sanırım ipuçları da bu ideolojik söylemin çok etkin bir biçimde, çok değişik kanallarla sürekli olarak tekrarlanagelip, onun dışındaki hiçbir tartışmanın mümkün kılınmaması. Hepimizin alıştığı deyişle, bunu sorgulamaya kalkanların da dinazorlaştırılması ya da o şekilde tartışma gündeminin dışına itilmeye çalışması, çok önemli bir ipucu zannediyorum.

Kuşkusuz bu muhalif, ama hegemonik söylem diye nitelediğim yaklaşım, ülkedeki siyasi kadroların toplum nezdindeki itibarlarını ve inandırıcılıklarını yitirmelerine bağlı olarak etkinliğini arttırmakta ve giderek artan sayıda insan, toplumsal gerçeklikleri bu söylemin kavram ve değerlendirmeleriyle anlamak durumunda kalmaktadır. Bu, giderek yaygınlaşan bir eğilim. Ne var ki bu devlet merkezli ama anti-devletçi bakış açısı, toplumsal gerçekliklerimizi anlamamızı kolaylaştırmak yerine, kalın bir sis perdesi arkasında kalmasına yardımcı olduğu ölçüde de ideolojik bir işlev görmektedir.

Özellikle devlet, ekonominin işleyişindeki aksaklık ve olumsuzlukların tek sorumlusu olarak ilan edildiği sürece, yaşanan süreçlerin sağlıklı çözümlemesini yapmak giderek zorlaşmaktadır. En önemlisi, kapitalist üretim ilişkilerinin belirleyici olduğu bir ekonomik düzende, devletin sınıfsal niteliğinin göz ardı edilerek ekonomik istikrarsızlıkların kaynağı olarak devletin ekonomiye müdahalelerinin gösterilmesidir. Bu istikrarsızlıkların ve son kertede krizlerin nedeni olarak kamu açıkları ilan edildiği sürece, bu açıkların sermayedar kesime kaynak aktarım mekanizmalarının bir sonucu olarak görülmesi, toplumun bunu bu şekilde değerlendirmesi giderek güçleşmekte; bir benzetme yapmak gerekirse, hastalığın belirtileri, hastalığın nedeni olarak gösterilmektedir. Bu kaynak aktarma mekanizmalarının Osmanlı devlet geleneğinin yozlaşmış bir uzantısı olarak oluşan siyasetçi-kapkaççı-işadamı ilişkileri olarak nitelenmesi ise, bu söylemin çok belirgin bir özelliğidir. Herhangi bir haftada, çok sattığı iddia edilen herhangi bir gazetemizin köşe yazarlarında ya da televizyon ekranlarında bunun çok çeşitli örneklerini görmek mümkün. Böyle olunca, çözüm de doğal olarak kamu bankalarının ve KİT’lerin mümkün olduğu en kısa sürede kamunun denetiminden uzaklaştırılması; diğer bir deyişle, siyaset adamı-kapkaççı ilişkisinin kırılmasının olmazsa olmaz koşulu olarak öne sürülmekte. Bunu eleştirmek cesaretini ya da saflığını gösterdiğiniz ölçüde de “peki siz bu ilişkilerin sürmesini mi istiyorsunuz” eleştirisi hemen arkasından eklenmekte.

Ancak gözden kaçan; bu tür ilişkilerin belirli bir sınıf egemenliğinin sürdürülmesi açısından da önemli işlevler yüklendiği, daha da önemlisi, toplumsal sınıfların oluşum sürecinde devletten bağımsız olarak bu oluşumları kavramanın mümkün olmadığı gerçeğidir. Diğer bir deyişle, Türkiye’deki sınıfsal gelişmelerin temelinde yatan ilişkiler, aslında bu tür ilişkilerdir; yani sermaye birikim süreçlerinin doğal sonucu olarak bu kaynak aktarma mekanizmaları gündeme gelmektedir. Dönem dönem o günün koşullarına bağlı olarak da bunun biçimleri doğal olarak değişmektedir. Detaylara diğer arkadaşlar girdiği için, zaman içindeki değişimlerine sözü uzatmamak için değinmeyeceğim.

Söylemin böylesine bir nitelik kazanmasında, iç siyasi gelişmelerin olduğu kadar, neoliberal diye nitelenen söylemi benimsemiş iktisatçıların ve özellikle dünya ekonomisini düzenleme sorumluluğunu üstlenmiş IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlarda çalışan iktisatçıların önemli rol oynadığını da belirtmek gerekir. Bunun günümüzdeki en somut örneklerinden birini, ülkemizde de yaşanmakta olan kriz bağlamında tartışılan, yakın zamanda da Türkiye’ye Şubat krizinin hemen öncesinde gelen IMF Başkan Yardımcısı Fischer’in bir makalesinde bulmak mümkün. Ocak 20001 tarihli bu makalede, bu saygın iktisatçı, şöyle bir argüman ileri sürmekte: “Sermaye hareketlerinin liberalizasyonu yoluyla uluslararası sermaye piyasalarıyla bütünleşme, bugün her ülkenin gerçekleştirmek istediği bir amaçtır.” Konuya böyle yaklaştığınız zaman, söz konusu bütünleşme, toplumların yakalamak istedikleri çağdaş uygarlık düzeyinin bir somutlanma biçimi olarak tanımlanmış olmaktadır. Üstelik böylesi bir bütünleşme, ülke çıkarlarıyla dünya kapitalist sisteminin çıkarlarının birbirleriyle uyumlu biçimde geliştirilmesini

sağlamakta da işlevsel olacaktır. Çünkü Sayın Fischer'e göre, finansal bütünleşmenin potansiyel faydaları, muhtemel zararlarının çok üstündedir. Bu, aynı zamanda ülke ekonomisinin gelişmesini dış kaynaklara bağımlı olarak sürdürmesinin doğal karşılanması gerektiği, ülke yönetimlerinin dış kaynaklara bağımlılığı azaltma gibi hedefler peşinde koşmasının, gelenen 'çağdaş uygarlık' düzeyinde anlamlı olmadığı gibi bir mesajı da içermektedir.

Bu noktada baktığımız zaman, şunu da değerlendirmek gerek: Niçin bu kadar etkin bir söylem, belli noktalarda içinde yaşadığımız türden krizleri de önleyici önlemleri zamanında alamıyor. Bu, aslında sözünü ettiğimiz tür iktisatçıların kendi aralarında da, Türkiye'de de, uluslararası planda da çok tartıştığı bir şey. Ama siz, Stanley Fischer'in temel önermesini doğru kabul ettiğiniz ölçüde, birtakım krizlerin zaman zaman ortaya çıkmasını da doğal karşılamak zorundasınız ve o sistemin kendi belirlediği parametreler çerçevesinde çözüm bulmak durumundasınız. Onun temel önermelerini sorgulamak, tartışmak mümkün değil. Dolayısıyla bunu söylediğiniz ölçüde de 21. Yüzyılın başında uygarlığın tanımlayıcı unsuru olarak belli yapısal dönüşümleri gerekli gördüğünüz ölçüde de zaten karşı çıkabilecek potansiyel muhalefet odaklarını da çağdaş uygarlık hedefinden uzaklaşmakla, onu istememekle eleştirmek gibi bir silah da kazanmış oluyorsunuz ve bu silahın oldukça etkili kullanıldığı da ortada.

Bu çerçevede, çok uzatmadan bir-iki noktaya daha değinmek gerekiyor. Bir tanesi şu: Sayın Nazif Ekzen de 24 Ocak sürecinin nasıl başladığı ve hangi çerçevede ne tür tercihler yapıldığı noktasına değindi. Ben şöyle ifade etmek istiyorum: Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisiyle olan bütünleşme biçimleri, Cumhuriyet dönemi boyunca da çok sık tartışılan bir olgu.

Ne var ki 1980'lere gelene kadar dünya ekonomisi ile bütünleşmenin biçimi ve niteliği, kendi başına bir amaç değil. Çünkü 1980'lere kadar, farklı iktisat politikalarını, farklı sınıfsal tercihlerin belirlediğini düşündüğümüz siyasi iktidarlar için, dünya ekonomisi ile bütünleşmenin biçimi ve niteliği, bu sınıfsal tercihler doğrultusunda belirlenen amaçlar için gerekli bir araç niteliğini taşıyordu. Dolayısıyla dünya ekonomisiyle uyumla, kalkınma, sanayileşme, ekonomik gelişme biçiminde tanımlanan hedefler arasında olabildiğince bağdaştırma çabaları, zaman zaman zor olsa da, zaman zaman belli krizler yaşansa da, ya da o tercih sahiplerini yeni bazı tercihler yapmaya zorlasa da, temel hedefin dünya ekonomisiyle bütünleşme olarak tanımlanmadığı bir dönem 1945-1980 arasındaki yıllar. 1980'den sonra ise burada çok niteliksel bir dönüşüm var.

1980'lerdeki Turgut Özal söylemiyle dünya ekonomisiyle bütünleşme, 1990'lardaki söylemi kullanırsak küreselleşme diye ifade edilen kavramla ise esas amaç haline dönüşüyor bu; yani ekonomik gelişme, bağımsız bir değişken olmaktan çıkıp, dünya ekonomisine uyum göstermek için gerçekleştirmesi gereken düzenlemelere, Dünya Bankası terminolojisiyle uyum politikalarına bağlı olarak tanımlanacak bir olgu düzeyine indirgeniyor. Böyle olunca da, Oktar hocanın sözünü ettiği iktisat politikaları düzeyinde bir özerklikinizin doğal olarak sınırları çizilmiş oluyor. Bunun, Merkez Bankasının para politikalarından, dış ticaret politikalarından kadar uzanan çeşitli alanlardaki uygulamalardaki yansımalarını görmek mümkün.

1980'lerdeki biçimiyle ağırlıklı olarak dış ticaretin yeniden düzenlenmesine ilişkin olan hususlar, 32 sayılı Karar diye vurgulanan süreçle aslında daha çok finans piyasalarına göre değişiyor, o ayrı. Her dönemin kendine özgü birtakım somut mekanizmaları var; ama temel değişken, her zaman için dünya ekonomisiyle bütünleşme ve burada sorun çıkarmamanın birincil hedef olarak benimsenmesi. Bunu böyle koyduğunuz zaman da zaten birçok şeyin yapılabilişliği ya da yapılamazlığına ilişkin sınırları da belirlemiş oluyorsunuz. İkinci nokta, bence son dönemde de özellikle ortaya çıkan, krizlerin kendisinde gözüken niteliksel bir değişim. Nasıl bir değişim? Sözünü ettiğimiz söylem de aslında bir önceki dönemde; yani 1970'ler Türkiye'sinde yaşanan bir krize cevap arayışı çerçevesinde ortaya çıkan ve etkinlik kazanan bir şey.

1970'lerin krizinin temel vurgularından bir tanesi neydi? Türkiye'de sınıf temelinde siyaset yapmanın artık devam edemeyecek oluşu. Bunun Türkiye kapitalist düzeni açısından artık sınırlarına ulaşılmış olduğu, mutlaka burada bir değişikliğin yapılması gereği. Bunun çok değişik ifadeleri yapıldı, hatırlatılabilir; ama esas olan oydu. 1980 sonrasındaki düzenlemelerde bu hiç vazgeçilmeyen ve bugüne kadar da büyük ölçüde korunan, titizlikle korunan bir ilke. Bu çerçevede bakıldığı zaman, 1980

sonrasının düzenlemelerinin en önemli amaçlarından bir tanesi de, Türkiye burjuvazisinin kırıldığı ve büyük ölçüde sarsıldığı varsayılan hegemonyasının yeniden oluşturulması ve yeni temeller üstünde oluşturulması, yeni iktisat politikaları bağlamında oluşturulması.

Aynı süreçte devamlılık kazanan ve 1980 öncesinden de belli ölçülerde devamlı olan, ama mekanizmaları değişen bir başka nokta ne? Bir önceki aşamada konuşmacı arkadaşlara, kamuyla özel sektör arasındaki ilişkilerin tamamlayıcı olup olmadığı soruldu; yatırımlar bağlamında. Ama aynı zamanda da vazgeçilmez unsur şu: Her zaman için birincil işlev, dediğim gibi mekanizmalar değişse bile, faiz olabiliyor, döviz kuru olabiliyor, değişik mekanizmalarla özel kesimin kaynak gereksinmelerinin devlet mekanizması aracılığıyla kullanılması. Dolayısıyla bu yaratılan yeni söylem çerçevesinde, devletin her zaman suçlu olarak ilan edilmesi, aslında o yüzden çok da inandırıcı değil. Çünkü bugüne kadarki mekanizma, her zaman için o kaynak dağılımı süreçlerinde devletin merkezi bir rolü olmasını öngörüyor. Şu ana kadar geliştirilen önerilerde de bunun dışında yeni bir mekanizmanın olması için bir gösterge de yok, neden de yok. Dolayısıyla yeni programlar, yeni mekanizmaları beraberinde getirmek durumunda.

Sözlerimi bağlarken vurgulamak istediğim ikinci şey; Türkiye'nin 1970'lerin sonlarından itibaren yeni tercihler belirleme sürecinde ortaya çıkan nokta da şu: Türkiye burjuvazisi, aslında 1970'lerin sonunda geldiği noktada en azından kâğıt üstünde belli belki de saygıyla da, rahmetle de anılacak bireylerin, örneğin Eskişehir Sanayi Odası Başkanı Mümtaz Zeytinoglu gibi bireylerin de belki bireysel katkılarıyla geldiği bir noktadan bir daha geri dönmek üzere çok uzaklaşmış bir noktaya geldi. O da neydi? Türkiye'deki sanayileşmenin sadece içerdeki bir işbölümü meselesi değil, dünyadaki işbölümü çerçevesinde daha farklı noktalara ulaşması, Türkiye'nin o anlamda kendi teknolojisini, kendi bilgi birikimini üretebilecek bir sanayileşme yapısını da hedeflemesi. Bu, o noktada, 4. Plan çerçevesindeki birtakım hedeflerle de belli noktalarda en azından uyduğu için, daha farklı birtakım algılamalara neden olmuştur. Ancak dış kaynak gereksinmelerinin iç kaynak gereksinmeleriyle sıkı sıkıya bağlı olduğu gerçeği o zaman da geçerli olduğu için, 1978'den itibaren bu tür bir sanayileşme programının finansmanının mümkün olmadığı gerçeğinin anlaşılmasıyla birlikte o rüya tamamen unutuldu.

Türkiye burjuvazisi, aslında 1980 sonrasında mevcut sanayi yapısına kaynak arayışları, mevcut sanayi yapısının bütün ihracatı teşvik söylemine rağmen, üstelik ağırlıklı olarak iç piyasa için üretim yapan niteliğini de koruyarak, ihracatın Türkiye sanayiinin her zaman için en büyük gruplar dahil birkaç sektör istisna- toplam cirosunun yüzde 10'unu aşmayan bir nitelik kazanması da, 1980'ler-90'lar boyunca bunun göstergesi. İç piyasaya yönelik niteliğinin korunması sonucunda, bu tür krizleri yaşamaktan da kendini alıkoyamıyor. Dolayısıyla Türkiye'deki ağırlıklı olarak yatırımdan kaçan, devletin yatırımı niteliğinin değişmesiyle birlikte, özel sektörden beklenen yatırımları gerçekleştirilemeyen Türkiye sanayiinin sorunları da, esas itibarıyla 1970'lerin sonunda ulaştığı teslimiyet noktasından çok ötede değil diyelim.

Günümüzde o açıdan da gerçekten benzer finans sorunları yaşamayan, benzer krizleri yaşamayan bir Türkiye'nin arayışındaysak ve de -onu da unutmadan altını çizelim- hâlâ bir kapitalist düzen çerçevesinde yaşayacak olduğumuzun bilinciyle, sorulması gereken sorulardan bir tanesi de, Türkiye burjuvazisinin daha farklı bir strateji izlemeye ne kadar istekli olacağı, bunun koşullarının yaratılmasının mümkün olup olmadığı. Burada da devlete belli sorumluluklar düşüyor. Çünkü onun için hayal kurmayalım diyorum; bütün bu süreçlerde, görünür gelecekte Türkiye'deki toplumun temel niteliğinin kapitalist bir toplum olma özelliği de sürecine göre, bunu da çok ciddi olarak tartışma gündemine almak ve bunu zorlayıcı politikaların, bunu zorlayıcı yaklaşımların neler olabileceğini düşünmek zorundayız.

Teşekkür ederim.

Recai BAŞKAN (Oturma Başkanı)- Biz teşekkür ederiz.

Biraz gecikmeli başladı; ama saat olarak bayağı iyi kullandık diye düşünüyoruz.

Saniyorum burada ifade edildiği biçimiyle, soru ve yanıt bölümünde hiç değilse birkaç soru almakta yarar görüyoruz. Mümkün olduğunca hocalarımıza yönelik ve kısa olursa, herhalde daha iyi değerlendiririz.

Buyurun.

Yıldırım KAYA (ÖDP Genel Başkan Yardımcısı)- Değerli katılımcılara teşekkür ediyorum.

Bir önceki arkadaşlar durum tespiti yaptılar. Ancak İkinci Oturumdaki arkadaşların durum tespitine katılmakla birlikte; sorunun sadece iktisadi boyutuyla masaya yatırılıp çözülemeyeceğini, meselenin bir siyasi yanı olduğunu, buna müdahale edilmeden de iktisat politikalarıyla sorunun üstesinden gelinemeyeceği ifade etmek gerekir. Özellikle Sayın Türel, “davul siyasilerde, tokmak sermayede” dedi. Dolayısıyla omzuna davul olmayacak siyasilere Türkiye’de demek ki ihtiyaç var.

Sayın Meral de konuşmasında, bu politikaların 78’de sosyaldemokratlara uygulatılmadığını söyledi, konuşmacıların söyleminde de bu vardı. Ancak 1994 5 Nisan kararıyla sosyaldemokratlar da dahil olmak üzere, hem bu politikalar, hem gümrük birliği uygulamaları onaylatıldı; 2001’de demokratik sol ve milliyetçi çizgiye uygulatılıyor. Sayın Meral, “Siyasete müdahale etmek zorundayız; siyasete müdahale etmediğimiz sürece bu sorunları hep yaşayacağız” dedi. Buradan kastı şu mu: Özgür ve Demokratik Türkiye Programıyla toplumsal muhalefetin siyaset arenasına çıkması mı? İktisatçılar da sadece iktisadi tespitlerle yetinmeyip, siyaset arenasında toplumsal muhalefet örgütleriyle birlikte sürece müdahale edecekler mi? Yani bir düzen değişikliğine gidişin yolları açılacak mı?

Yunus ARIKAN (TMMOB Çevre Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ne yazık ki, benim sorumda siyasal içerikli olacak. Sn. Türel konuşmasının bir bölümünde “... ‘ölmüş eşeklerin’ yabancılara satılabilmesi için Türkiye ‘üste bazı şeyler’ vermek zorunda kalacaktır” şeklinde bir tanım kullandı. Türkiye’nin ekonomik kaynaklarının durumu belli olunca, bu şeylerin neler olabileceğine dair insanın aklına soru geliyor. Tam bu noktada; son 6-9 ayda bir dünyada alevlenen Ermeni Tasarıları girişimleri, Kıbrıs dayatmaları, “Askeri Çüömruk Birliği” olarak nitelendirilebilecek NATO içindeki AÇSK girişimlerine karşılık Türkiye’nin tepkisi, en son olarak da Irak’la olan işbirliğine karşılık İncirlik’ten kaldırılan uçaklar gibi konular gündeme getiriliyor. Ve ne tesadüf ki, bütün bu mücadele 100 yıl önce İtilaf Devletleri olarak anılan bugün başka sıfatlar taşıyan ülkelere karşı verilmektedir. Bizlere genel olarak açıklanan görüntü “ekonomik kriz siyasal krizleri doğurmaktadır” şeklinde. Oysa büyük ihtimalle siyasal krizlere ulaşabilmek için ekonomik yaratıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede; Emek politikaları belirlenirken siyasal bir içeriği de sahip olması gerekmez mi? Teşekkürler.

Salondan- Oktar hocama sormak istiyorum: Oktar hocamuz, çözüm yöntemlerinden birisi olarak da “kamu borçları yeniden yapılandırılmalı” dedi. Bunda kasıt konsolidasyon mu ve arkasından, son 20 yılın dilimize getirdiği alışkanlıkla söylüyorum, bu piyasayı nasıl etkiler? Yani kamu borçları yeniden yapılandırıldığında, konsolidasyona gidildiğinde, bunun sonuçları neler olur?

Ayfer EĞİLMEZ (Kimya Mühendisi)- Sayın Türel ve Sayın Yalman’a teşekkür ediyoruz.

Ben, Sayın Yalman’a bir soru sormak istiyorum ve kamuoyunu da bu yöne biraz çekmek istiyorum: Sayın Yalman, Türkiye burjuvazisinin sınıfsal niteliğinin değiştiği ve kriz nedenleri olduğunu söylediler. Son günlerde Türkiye burjuvazisinin yeni bir toplumsal değişim yaptığını görüyoruz. Nedir? 80 öncesinde Türkiye burjuvazisinde TÜSİAD, sonrasında TÜSİAD, küçük-orta ölçekli sermayenin temsilcileri olan bir kesim; şimdi ise sermayenin tekelleşmesiyle birlikte daha üstte, TÜSİAD’ın da dışında yeni yapılanmalar görüyoruz. Sabancı’nun, Koç’un ve de daha büyük sermayenin, 80 öncesinde hür teşebbüs olarak ortaya çıkan bu kesimin yeniden bir yapılanmaya gittiğini; yani yine Sayın Yalman’ın söylediği, sermayenin yeniden üretimine katkı sağlamak açısından bu oluşumu nasıl karşılıyoruz?

Teşekkür ederim.

Bülent ATAMER (Kimya Mühendisi)- Yaşanan ekonomik krizin bir finansman sorununa dayandırıldığı izlenimi alıyorum. Ben bunun esasında bir finansman sorunu olduğunu, ekonominin finansmanı sorunu olduğunu anlıyorum. Bir diğer hatırladığım konu da, Türkiye’de ekonominin kayıtlı ekonomi ölçeğinde bir de kayıtsız ekonomi olduğu. Ancak Türkiye’nin içine girmek istediği ve parçası olmak istediği sistemlerin ise kayıtsız ekonomiye çok fazla tahammülü olmadığı yönünde ve Türkiye’nin giderek kendisini kayda almış bir ekonomiyle sistemin parçası olabileceği yönünde baskılarla karşılaştığı, ifade edilen şeylerdi. Hemen şunu hatırlıyorum: 80’lerin ortasında başlayıp

90'in sonuna kadar yaşanan bu iç çatışma, bir savaş ortamında Türkiye'nin üzerinden geçen aşığı yukarı 400 milyar doların telaffuz edildiğini hatırlıyorum; eroin, bundan kalan yüzde 10 komisyon olsa 40 milyar dolar gibi kayda falan geçmemiş olan, ama ekonominin finansmanında önemli bir unsur olan gelirlerinden acaba giderek yoksun kalan bir Türkiye manzarası mı var? Bir taraftan da, bu yaşanan ekonomik krizin, ekonominin kayda alınması süreciyle bir ilgisi mi var ve daha gayri meşru ve giderek kaybetme sürecini yaşamakta olduğu belki de, başka gelirlerinden yoksun kalma sorunuyla mı ilgisi var? Bu konudaki düşüncelerinizi almak istedim.

Özlem ALBAYRAK (Evrensel Gazetesi)- Sayın Türel'e soracağım: Bankacılık reformu, 2000'de uygulanan program için çok önemliydi ve bunun tamamlanmamış olması ya da bütün gereklerinin yerine getirilmemiş olması, biraz da krizin nedeni olarak gösterildi. Siz, bankacılık reformunun; yani hiç değilse planlanan haliyle bankacılık reformunun tamamlanmamasının krizin nedeni olduğu savına nasıl bakıyorsunuz? Bir ikincisi, bankacılık sisteminin gerçekten büyük sorunlar içerisinde olduğu kesin; özellikle "açık pozisyonlar" denilen bir sorunu var. Sizce öngörülen bankacılık reformu, bankacılık sistemini gerçekten düze çıkaracak bir reform muydu? İkincisi; kamu bankalarının görev zararları da krizin bir nedeni olarak gösterildi ve hatta Selçuk Demiralp, krizden sonraki açıklamalarında "kamu bankaları bizi yaktı" dedi. Bunların görev zararlarının Hazine kâğıtlarıyla kapatılması söz konusu; böyle bir operasyon planlandı, yapılacak. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz, sizce düze çıkarabilir mi?

En son Para Kuruluyla ilgili bir şey söylediniz. Uygulanan stand-by anlaşmasına ilişkin olarak, "Bu IMF programıyla bir nevi yüzde 75-80 Para Kurulu uyguladık" denilmişti. Böyle sessiz sedasız Merkez Bankasını tasfiye edip Para Kuruluna geçmek mümkün mü? Yani Serdengeçti'nin açıkladığı Para Kurulu buna mı işaret ediyor? Bunun başarısız olduğu söyleniyor; yani Arjantin'de uygulandı, Bulgaristan'da uygulandı. Para Kurulu, Türkiye'nin sorunlarını çözer mi; siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Prof. Dr. Oktar TÜREL- Soruları tek tek cevaplamak yerine, tümüne genel cevaplar getirmeye çalışacağım. Birinci tur konuşma sırasında unuttuğum bir olayı hatırlatarak sözlerime başlayayım. Doğal olarak bu kadar genişlemiş bir finansal varlık stoku ortaya çıktığında, bundan ufak ölçülerde olsa da hemen herkes nemalanıyor. Dolayısıyla finansal kesim üzerine ve finansal aktifler veya bunların getirileri üzerine konulacak bir vergi önerisi, sermayenin sözcüleri tarafından halka jurnallanıyor ve deniliyor ki, "Bakın, bu insanlar sizin cebinizdeki dolarlara, mevduatlara, v.b. göz diktiler, bunlara el koyacaklar, v.b.". Doğal olarak bu finansal aktifler, Türkiye'de çok az sayıda insan ve çok az sayıda kurum tarafından tutuluyor; bunun kırıntıları, çalışanlara da intikal ediyor ve çalışanlar, bu finansal düzenin savunucuları haline getirilmek isteniyor.

Bir hususa dikkati çekmem gerek: Bugünkü bunalımın yükünü, eğer herhangi bir şekilde emek veya girişim geliri elde etmek isteyenlere taşıtmaya kalkışırsanız; bu, Türkiye'nin Doğu Avrupa tarzında bir bunalımla karşı karşıya kalması, ulusal hasılasının 1/4'ünü, 1/3'ünü kaybederek çok daha ilkel bir ekonomiye, kişi başına 2 bin 500 dolar değil, 2 bin dolarlık bir ekonomiye doğru çökmesi demektir. Dolayısıyla Emek Platformu'nun savunması gereken şey bunalımın yükünün sermaye varlığına sahip olanlara ve sermaye kazancı elde edenlere çektirilmesi gereğidir. Yoksa sağda-soldaki demagojilere kulak verilir, "Efendim, bunlar sizin mevduatınıza da el koyacak!", "Repodan Aysel Hanım Teyzeyle Ali Bey Amca da yararlanıyor" gibi demagojilerle olayın özü saptırılırsa, bu saptırmaların sonu gelmez.

İkincisi, siyaset adamını ve siyaseti lütfen değersizleştirmeyelim. Sizler, "Ne oluyor memlekette?" diye Meclis'e gidip milletvekilinizle görüşebilirsiniz; ya da bir bakanın özel kaleminden biraz gecikmeyle de olsa randevu alıp derdinizi anlatabilirsiniz; ama Cottarelli'lerle, Deppler'lerle halvet olmuş bir board room'a giremezsiniz, orada derdinizi anlatamazsınız. Dolayısıyla boynuna davulu almayacak siyaset adamı arayışı boş ve anlamsız bir arayıştır. Siyaset adamı, Türkiye'de davulu geçmişte sırtladı; gelecekte de öyle olması gerek. Siyaset adamının belirli işlevleri, belirli görevleri var. Görevlerini kötü yaptıkları zaman eleştirelim, bu başka bir şey; ama siyaseti değersizleştirerek anlamlı bir noktaya gelemeyiz.

Bir değerli tartışmacı, "İktisatçılar, bu siyasal mücadelenin neresinde?" diye bir soru sordu. İk-

tisatçıların burada diğer meslek adamlarından farkı yok; emek ve sermaye karşısındaki tutum bir başka tercihten kaynaklanıyor, meslek gruplarıyla ilgili değil. Bu platformda görüşlerini söyleyen kişiler zaten tercihlerini yapmış ve bu tercihleri belli etmiş kişiler. Bu konu üzerinde tekrar durmamız bence gereksiz.

Bankalar sistemindeki batıklarla ilgili bir soru... Arkadaşlarımız, haklı olarak bunun siyasal krizlerle içli-dışlı olduğunu vurguladı. Benim bunlara ekleyecek sözüm yok; katılıyorum; doğru bir gözlem. Bu olay Türkiye'nin dış dünyadaki genel siyasi pazarlıklarıyla çok yakından ilgili; arkadaşımız doğru bir saptama yaptı.

Kayıtsız ekonomiyle ilgili olarak çoğu kez illegal işlemler ile kayıtdışı işlemleri özdeşleştiriyoruz. Bir işlem kayıtdışı, fakat legal olabilir; benzer şekilde kaydedilmiş onlarca, yüzlerce illegal iş vardır. Türkiye'nin kayıtsız ekonomiye sırt çevirmesi, Türkiye'nin bugün ilişkide bulunduğu gelişmiş ekonomilerin derdi değildir; kayıt dışı çalışma konusu sadece yapay ticaret engelleri yaratmanın bahanesi olarak gelişmiş ülkelere istismar ediliyor. Böylesi amaçlarla güdülenmediklerinde bu insanlar, kayıtsız ekonomiye övgüler düzmektedirler ve kayıtsız ekonomi, düşük ücretlerle, daha doğrusu, yüksek reel ücret esnekliğiyle işçi çalıştırmanın bir aracıdır. Ülkemizde pek çok insan da, "Türkiye ekonomisi aslanlar gibi kayıtdışı ekonomisi sayesinde bu bunalımları atlattıyor" diye övünmektedir. Bu saptama bir yerde gerçeği yansıtmaktadır; reel ücretin aşağı doğru bu kadar esnek olduğu bir ekonomi, ancak önemli bir kayıtdışı/sigortasız/vergisiz emekçi ordusuyla çalışır ve Türkiye'nin dış alemde temasta bulunduğu insanlar, bundan herhangi bir şekilde rahatsız da değildirler. Sözgelimi Alman Maliye Bakanı Herr Eichel'in birkaç gün önce Sayın Derviş'le konuştuğu zaman, "Sizin kayıtdışı işçileriniz var; acaba ne olacak bu adamların halini?" diye bir soru sorduğunu sanmıyorum; doğrudan doğruya "Alman bankalarının sizin ülkenizdeki işleri nasıl?" diye sormuştur, sorusuna cevap da almıştır.

Bir arkadaşımız, Para Kurulu'yla ilgili bir şey söyledi. Bazı şeylerin yürürlükte olması için, davul zurnayla ilan edilmesine gerek yok. Merkez Bankası, Aralık 1999'daki IMF anlaşması ile fiilen bir Para Kurulu esasına göre çalışma taahhüdü altına girmişti zaten. Yalnız bu taahhüt saçma sapan sonuçlar verdiği; yani iç varlıklar üzerine gerçek dışı kısıtlar getirildiği için, bunalımın parasal tarafını yönetemedik. Moliere'in hayatı boyunca nesir konuştuğu halde, nesir konuştuğunu bilmeyen Monsieur Jourdain'i gibiyiz. Para Kurulu'nu nicece uyguluyoruz, hiç kimse farkında bile değil. Bakın, Merkez Bankası ne karşılığında paralar yaratmış.

İsterseniz, zaman yetersizliği dolayısıyla gösteremediğim fotoğraflardan bir tanesini daha göstereyim (Tablo 3, alt üç satır). Merkez Bankası Türkiye'deki en genel anlamda likiditeyi nasıl sağlamakta, ona bakalım: "Rezeru Para X" diye gösterilen, en genel anlamda Merkez Bankasının likidite arzının esas bileşeni ne acaba; iç varlıklar mı, dış varlıklar mı? Esas itibariyle dış varlıklar. Peki dış varlıklar başını alıp gittiği, acayip dalgalanmalar göstererek, 11 katrilyondan 8 katrilyona, oradan 10 katrilyona, oradan 11 katrilyona sıçradığı zaman ne oluyor? Siz, ekonomiye likidite sağlamak için net iç varlıklarla kör-topal arından yetişmeye çalışıyorsunuz; ama temelde fotoğrafı değiştirmiyorsunuz. Rezeru Para X, esas itibariyle dış varlıklarla yaratılıyor. Dolayısıyla Merkez Bankası, zaten nicece beri Para Kurulu gibi çalışıyor. Biz, sadece bunu adını koymamışız; ama fiilen uyguladığımız da meydanda. Para Kurulu formelleşir mi; yani Türkiye Arjantin gibi formal bir taahhüt altına girer mi? Çırebilir de; Türkiye para idaresini beceremediği takdirde, kendisine dayatılacak olan bir sonraki aşama, bunun adını koymaktır; fiilen uygulamaktan öte, adını koymak. Peki adını koyduğumuz halde de beceremezsek o zaman ne denilecektir? "Azizim, siz para idaresini beceremediniz. İyisi mi, ülkenizde zaten bir müddetten beri yabancı paralar tedavül ediyordu, artık sadece bunları kullanın. Bundan böyle euro, mark, dolar ve benzerleri para işlevini görsün". Ben bu akibeti yaşadığım sürece görmek istemiyorum. Genç arkadaşlarım ne düşünür, onu bilemem; geleceğin Türkiye'sini kendileri diledikleri gibi düzenlerler.

"Kamu borçlarının yeniden yapılanması, konsolidasyon mudur?" Ben, bunu "yeniden yapılandırma" deyimiyle ifade ediyorum; çünkü bugün Türkiye'de konsolidasyon, kamu borçlanmasının böyle sürdürülemeyeceğini söyleyen insanlara karşı kullanılan bir şantaj sözcüğü haline dönüştü; "Siz, kamu borçlarının üstüne yatmak istiyorsunuz ve dolayısıyla konsolidasyondan söz ediyorsunuz"

deniyor. Konsolidasyondan kastedilen şey, bir yerde kamu borcunu vade ve ödeme şartları bakımından yeni bir ödeme planına bağlamaksa, evet; söylediğim şey budur; bu da hayatın sonu değil. Kamu borçlarının üstüne yatılması ya da ödenmemesi olayının adı ise moratoryum, o başka bir şey. Ben, burada moratoryum önermiyorum.

Türkiye Cumhuriyeti'nin geçmişteki uygulamaları içerisinde bir moratoryum uygulaması şimdiye kadar görülüyor, bundan sonra uygulama şansının olduğunu da sanmıyorum; ama "ödeme profili uygulanamaz hale gelmiş bir borç yükünü biz sürdürürüz" demenin gerçeklikle ilgisi yok.

Bankacılık reformuyla ilgili abartılı yorumlardan ne olur kaçınalım. Size bir örnek vereyim: Kamu bankalarının, diyelim Ziraat Bankası'nın, 16 katrilyon görev zararı var; varsayalım ki, bu 16 katrilyon karşılığında Ziraat Bankası'na Hazine tahvilleri verdik. Hazine tahvilleri karşılığında Ziraat Bankası gitti, Merkez Bankası'ndan nakit aldı. Sorular ve cevapları: Piyasaya nakit çıktı mı? Evet. Ziraat Bankasının varlık dökümü içerisinde yer alan birtakım kalemleri Hazinesin borcu haline dönüştürdük mü? Evet.

Bir başka seçenek olarak, diyelim ki Ziraat Bankasının görev zararlarını kapamak için yurtdışından 16 katrilyon karşılığı dolar geldi. Bunun karşılığında piyasaya Türk Lirası çıkmayacak mı? Dolarlar,

TABLO 3 : TCMB ANALİTYK BİLANÇOSU (Ekim 2000-Eylül 2001) (trilyon TL)

	2000 Ekim	2000 Kasım	2000 Aralık	2001 Ocak	2001 Eylül
VARLIKLAR					
DİPVARLIKLAR	18858	15638	18004	20040	25155
YÇVARLIKLAR	-2698	-2786	-1417	-1585	-1502
(Kamuya Açılan Nakit Krediler)	(-12)	(179)	(1491)	(1504)	(2623)
(Bankalara Açılan Nakit Krediler)	(0)	(0)	(500)	(500)	(957)
(Değerleme Hesabı)	(921)	(972)	(-1001)	(-1062)	(-1973)
(Diğer)	(-1766)	(-1993)	(-2407)	(-2527)	(-3109)
TOPLAM	16160	12851	16587	18455	23653
YÜKÜMLÜLÜKLER					
DÖVİZ YÜKÜMLÜLÜKLERİ	13069	13614	15607	15596	21913
(Dış Yükümlülükler)	(7699)	(7872)	(10090)	(10157)	(14593)
(Döviz Olarak Takip Olunan Mev.)	(1238)	(1642)	(1222)	(1079)	(1430)
(Bankaların Döviz Mevduatı)	(4133)	(4100)	(4295)	(4360)	(5889)
MERKEZ BANKASI PARASI	3090	-763	980	2859	1740
Rezerv Para	5020	4670	5949	4662	5225
(Emisyon)	(3062)	(3013)	(3772)	(2926)	(3586)
(Bankalar Mevduatı)	(1834)	(1507)	(2015)	(1580)	(1486)
(Diğer)	(124)	(151)	(161)	(146)	(154)
Diğer Merkez Bankası Parası	-1930	-5434	-4969	-1794	-3485
(API, net)	(-2632)	(-6310)	(-5219)	(-2749)	(-3901)
(Kamu Mevduatı)	(702)	(876)	(249)	(955)	(416)
TOPLAM	6160	12851	16587	18455	23653

Not Edilmek Üzere :					
NET DİP VARLIKLAR	11159	7766	7914	9883	10562
NET YÇ VARLIKLAR	-2131	855	2189	-1017	399
REZERV PARA - X	9028	8621	10083	8866	10961

Not: IMF Adı Yaratım Takip Hesabı'na Göre
Toplam ve alt kalemler yuvarlama nedeniyle tam tutmayabilir.
Kaynak: TCMB

en son aşamada Merkez Bankası'na giderek Türk Lirası olarak Ziraat Bankasına verilmeyecek mi? Verilecek. Bu 16 katrilyon en sonunda devletin borcu olacak mı? Olacak.

Peki, iki işlem arasında ne fark var? Birinde 16 katrilyon devletin iç borcuna, birinde dış borcuna dönüşmüş. Yani sorunun özü bir iç borç tercihi yerine, bir dış borç tercihi yapmak. Diyelim ki dış dünyada böyle insanlar var; Ziraat Bankasını gerçekten çok seviyorlar, kurtarmak istiyorlar ve böyle bir işlem yapıyorlar. Yapabilirsiniz yapın, ama ortaya çıkan parasal görünüm yine aynı şey olacak; Merkez Bankasından likidite çıkacak ve zor durumda olan bankalara makul ölçülerde likidite enjeksiyonu yapılacak.

Bu likidite enjeksiyonundan da o kadar fazla korkmamak lazım. Çünkü finansal krizlere karşı iki uç yaklaşım var. Birinci yaklaşım şöyle ifade edilebilir: "Sınır, gökyüzüdür." Kastedilen şey şudur: "Ben, hiç aldırış etmem; faiz hadleri göklere çıkar; göklere çıkan faiz haddi spekülasyonu durdurur." Bu yaklaşımı uygulamaya kalktığımız takdirde, Türkiye'de adına "reel sektör" denilen şeyi artık toparlanamayacak biçimde yerle bir edersiniz. İkinci bir yaklaşım da şudur: "Finansal bunalım ya finanse edilir, ya finanse edilir". İki uçtan birinde olmak zorunda değilsiniz. İki uç arasında makul kombinasyonlar olur ve finansal bunalımın belli aşamalarında likidite enjeksiyonları yapabilirsiniz; bundan da kıyamet kopmaz.

Bankacılık reformu bir anda yapılacak ve bitecek bir olay değildir; bankacılık reformu denilen şey, bir süreçtir. 20 yıldan beri herhangi bir toplumsal denetime uymamayı alışkanlık haline getirmiş bir topluluğu, siz adım adım toplumsal sorumluluklarını idrak etmeye, ahlaki sakıncalardan (İngilizce deyimle, "moral hazard") uzak durmaya yöneliyorsunuz. En son "moral hazard" örneği, bir bankanın Mevduat Sigorta Fonu'na devri sırasında ortaya çıktı. Gazetelerimiz bu olayı şöyle yazdılar: "Playboy, BDDK'nın oldu." Çünkü Mevduat Sigorta Fonu'na devredilen bu bankanın iştirakleri arasında bir televizyon kanalı vardı ve o televizyon kanalı da geceleri "Playboy Kuşağı"nı yayınlıyordu. Buna benzer bir olay Arjantin'de olmuş; bir gece kulübü, gürlütülü-patırtlı bunalım yılları sırasında kamu mülkiyetine geçmişti. Çelişkiye bakın: Herşeyden elini eteğini çekmesini istediğiniz kamu sektörü, bir bakıyorsunuz ki, bir gece kulübü sahip ve işleticisi olmuş!

İşin içindeki ahlaki sakıncayı düşünün; adam, yüksek faizlerle, akıl almaz faizlerle borçlanıyor ve işi daha fazla götüremediği zaman, "bankayı benden alın..." diyor. Bu, ders kitaplarında yazılan biçimiyle, "ahlaki sakınca" denilen şeyin ta kendisidir. Bankacılık kesimini bundan uzak tutmak için, bir gün gürlüylep esmek, ertesi günü aşağıdan almak olmaz. Bu bir süreçtir; yükümlülükleriyle uğraşarak, çeşitli ihtiyat katsayılarıyla uğraşarak, dış riskleriyle, kur riskleriyle uğraşarak, sabırla adım adım yapılacak bir şeydir. Diyelim ki bu salondaki genç arkadaşımızla beraber bankacılığı onarma görevini aldık. Bilmem ne kadar milyar dolarlık kur riski var. Esip gürlüyleyim mi, bankacılara şunu mu söyleyelim? "Hemen ertesi günü kur risklerinizi sıfırlayın!" Böyle gerçekçilikten uzak şeyler söylenemez ve yapılamaz.

1980'li ve 1990'lı yıllara mührünü basan politikalar Türkiye'de her şeyi kemirdiği gibi, bankacılık sistemini de kemirmişti; hem gerçek anlamda, hem de ahlaki anlamda. Ne yapacaksınız? Bu insanlara adım adım bankacılığın toplumsal sorumluluklarını anlatacaksınız ve kabul ettireceksiniz. Tekrarlıyorum, bu bir süreçtir; bugünden yarına olabilecek bir şey değil; sebatla, ısrarla işin takipçisi olacaksınız ve bu insanları eğitmeye, yönlendirmeye çalışacaksınız.

Arz edeceklerim bunlar. Teşekkür ederim.

Recai BAŞKAN (Oturma Başkanı)- Hocama teşekkür ediyoruz.

Buyurun Sayın Yalman.

Dr. Galip YALMAN- Zamanı da göz önüne alarak, sabrınızı da taşımadan bir-iki cümlelik, daha doğrusu öğleden sonraki oturumlarda da fırsat olursa düşünmek açısından bir şey sorayım; bana yöneltilen soruda da aslında bu var: Türkiye'de burjuvazinin kendine göre bir tarihi de var, son 30 yıllık tarihi içinde de belli örgütlerin ön plana çıkması söz konusu; TÜSİAD türü örgütlenmeler. Şimdi yeni yapılanmalar olduğu ya da arayışlar olduğu üstüne de birtakım gazete haberleri falan çıkıyor. Bir de 1970'lerin koşullarında bir dönem, o dönemki sınıf mücadelesi açısından çok önemli görülmüş, emek-sermaye ilişkilerinin belli bir noktada burjuvazinin istemediği doğrultuda olası gelişmelerine karşı yeni bir örgütlenme çabası olarak gündeme gelmiş, o günkü terminolojiyle de "Hür Teşebbüs

Konseyi” denilen şeyin de acaba yeniden diriltildiği falan gibi laflar...

Aslında basında okuduğum kadarıyla, şu an için çok açıkça, “evet, biz böyle yeniden benzer bir yapılanma içindeyiz” demekten de biraz çekiniyorlar. Bence haklılar da; 1970’lerdeki krizi günümüzden ayıran çok temel birtakım farklılıklar olduğunun bence onlar da bilincindedir. Günümüzdeki kriz, onun için de benim “muhalif, ama hegemonik söylem” dediğim şeyin etkinliği de oydu. Türkiye’deki -sayın başkanlar ve diğer sendika yöneticileri de bunu değerlendirmek durumundadır eminim- son 20 yıllık mücadelesi 80 öncesinden çok ciddi farklılıkları var ve Türkiye’deki sermaye kesimleri açısından da kendince koruyucu önlemler alınması gereken kesim olarak emek kesimlerinin görülmemesi diye bir gerçek var. Dolayısıyla mesele, devletin sermayeyle ilişkilerini bir taraftan nasıl yeniden düzenleneceği; öbür tarafta da gittikçe serbestleştiği söylenen sermaye hareketleri çerçevesinde, dünya ekonomisiyle, dünya finans kaynaklarıyla Türkiye sermayedar kesimlerinin ilişkilerinin nasıl düzenleneceği. Bunun üstünden baktıkları ölçüde, krizler de daha çok bunun sonucunda, bu iki ilişki çerçevesinde ortaya çıkan krizler olduğu için, doğal olarak da yeni örgütlenmelerdeki amaç da farklı olmak durumunda. Onun için krizin niteliğine bağlı olarak bugünkü yapılanmaların da ne tür bir seyir alacağını en azından birlikte tartışabiliriz, birlikte sorgulayabiliriz; ama benzer isimleri ortaya çıkarmakta, kendileri açısından birtakım hortlakları yeniden ortaya çıkarmanın çok anlamlı olduğunu ben düşünmüyorum.

Bir şey ekleyeyim: Belki de şu tartışılabilir: Bu kriz, bu söylediğim söylemin bu kadar etkin olduğu -bunun değişik biçimleri var-bir ortamda geldi. Bu krizin 1999 Aralık programı çerçevesinde yaşanıyor olması, eminim sadece Türkiye bağlamında değil, IMF benzeri örgütlerin de bu tür krizler karşısındaki tavrının nasıl olması gerektiği açısından da daha uzun zaman tartışılacak. Ancak Türkiye açısından baktığımız zaman, içerden baktığımız zaman; bu sözünü ettiğim söylemin etkinliğinin kırılması açısından da elverişli bir ortam olduğunu, bunun üstüne gidilmesini ve bu söylemin ne kadar aslında yanıltıcı ve sınıfsal işlevi olan bir söylem olduğunu ortaya koymak açısından da elverişli bir ortam diye düşünüyorum. Bunun üstüne neler geliştirilebilir; ne tür mekanizmalar, ne tür sempozyumlar ve benzeri şeyler olur, bunun üstünde de durmak gerekir diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Recai BAŞKAN (Oturma Başkanı)- Efendim, sizleri bayağı uzunca tutmak zorunda kaldık. Belki çok somut söyleyeceğimiz bir şey var: Bu krizlerin yaratıcısı biz değiliz; ama koyamadığımız tavırlar, oluşturamadığımız birliktelikler ve belki de duruşumuzu doğru tespit edememiş olmamızdan dolayı sorumluluk yüklenmemiz gereken yerler söz konusu.

Ben, bizi sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum ve değerli hocalarımıza katkılarından dolayı teşekkür ederken, Emek Platformunun bir anısı olarak kendilerine bu şiltleri takdim ediyorum.

ikinci oturum
emek yanlısı kurumsal politikalar

birinci bölüm

Oturum Başkaný

Süleyman ÇELEBÝ

(DÝSK Genel Başkaný)

Konuşmacýlar

Prof. Dr. Alpaslan İBİKLİ

Doç. Dr. Hayri KOZANOĞLU

Doç. Dr. Cem SOMEL

Süleyman ÇELEBİ (Oturum Başkanı)- Emek Platformunu oluşturan konfederasyonların, meslek örgütlerinin çok değerli genel başkanları ve yöneticileri, siyasi partilerimizin çok değerli genel başkanları ve yöneticileri, Emek Platformunun sempozyumuna katkı veren değerli bilimciler; hepinize saygıyla selamlıyorum.

Bugün gerçekten yaşadığımız sorunları, öğleden önceki oturumda çok değerli hocalarımız, başkan arkadaşlarımız ifade ettiler. Tabii burada bir günde gelinmedi. Yaşadığımız sıkıntılar ne bir yılın, ne iki yılın, ne üç yılın sıkıntıları; emek hareketi olarak yaklaşık 50 yıldır, özellikle de son 20 yılın sorunuyla karşı karşıyayız. Zaman zaman emek örgütleri olarak bireysel açıklamaları yaptık, alternatif politikalar ürettik; ama şimdi önemli olan, bu alternatif politikaları birlikte ele almamız. Emek Platformunun 15 üyesi ve Ziraatçılar Birliği'nin de katılımıyla Türkiye'ye yeni alternatif politikaların önerimini ve bu politikaların nasıl oluşacağını sunacağız. Daha önce sermaye kesimi ve Hükümet, bu politikaları uygulamaya koymadan önce, "nasıl insanın alternatifi yoksa, bu uygulanan politikaların da alternatifi yok" diye kamuoyuna bugüne kadar bilgi sundular, bilgi depoladılar, "başka da bir alternatifi yok" dediler. Bizler de bu programların alternatifleri olduğunu söyledik. "Ulusal program" diye sunulan programın öncesi tartışmaları hep beraber biliyoruz; "ulusal" diye sunulan program, daha ulusal bütün yapılarımız yok olmadan sunulmuyor. İlk önce sunulan, acil önlemler paketi, bunlar sunuldu. Bu reçeteler daha önce de uygulandı, yürürlüğe konuldu ve şimdi de bunun cilanması sürecini ulusal program ve projeler altında bir diyalog arayışı içerisinde akıllarına getirdiler ve bizlerin görüşlerini alıyorlar.

Biz her platformda görüşlerimizi söyleriz; ancak özellikle konu başlığımız emek yanlısı kamusal politikalar olduğu için, şunu ifade etmek istiyorum: Bu ülkenin yaşadığı temel sorun, örgütsüz toplumun yaratılması sorunudur. Örgütsüz toplumun yaratılması mücadelesinde de başarılı olduklarını kabul etmemiz lazım. Yıllardır uygulamaya konulan reçeteler, uygulamalar, zaman zaman bizim de kendi aramızda yaşadığımız sıkıntıların sonucu başarı elde ettiklerini kabul etmek lazım ve bugün yaşadığımız en temel sorun, yoksulluk sorunu da, yolsuzluk sorunu da bu örgütsüz yapının dayattığı bir sorundur. Örgütlü yapılar olsaydı, bugün bizimle diyalog içerisinde olmak isteyenler, bizimle bu konuları paylaşmak isteyenler, örgütlü toplumun sürecine katkı vermiş olurlardı, birlikte çözüm üretirdik. Şimdi krizin faturasını yine bizlerin üzerinden yürürlüğe koymak isteyen anlayışlara karşı, Emek Platformunu oluşturan, emekten yana olan tüm güçlerin artık birlikte mücadele etme zamanı gelmiş ve geçmiştir.

Buradan bu vesileyle şunu ifade etmek istiyorum: Artık camdan seyretme zamanının da geçtiğine inanıyorum. Seyirci kalmak, bu sürece müdahale etmemek, toplumsal tepkileri önlemek veya engellemek veya engelleyenlere yağ çekmek, bu ülkenin sorununu aşmaz. Bu ülkenin sorununu aşacak olan yol ve yöntem, bu birlikteliği oluşturan yapıların bu sürece müdahale etmesiyle ancak başarıya ulaşabilir. Sürece müdahale etmek de yalnız bizim tek başımıza emek örgütleri olarak değil; esnaf örgütlerinden, köylüden ve tüm dar gelirli çalışanlarıyla, kamu çalışanlarıyla, işçileriyle, işsizleriyle, büyüyen, yığılma işsizleriyle bu sorun aşılabılır. Şu anda her gün karşı karşıya kaldığımız sorunları burada anlatmayacağım; ama konu başlığı da olduğu için, bir katkı olsun diye söylemek istiyorum: Bize bu süreçte dayatılan uygulama, halen bu halimizle bizden fedakarlık beklenmesi. Bu fedakarlığı biz fazlasıyla bugüne kadar çok fazlasıyla ödediğimize inanıyorum. Onun için, artık fedakarlık yapması gerekenlerden, bu fedakarlığın yapılmasını isteyeceğiz. Bu fedakarlığın yapılması sürecinde de yalnız işin ekonomik boyutu yoktur, yalnız ekonomik açılımlarla bu süreci karşılayamayız. Tabii ki bugünkü panelin konusunda ekonomik alternatif politikalar ve benzeri politikaları bir yandan sunarken, diğer yandan da demokratikleşme konusunda da en az ekonomik boyutu kadar tartışma yaratmalıyız, en az ekonomik boyutu kadar da demokratikleşme talebini öne çıkartan çalışmalarda bulunmalıyız. O konularla ilgili de ayrıca bir sempozyumla alternatif politikaları toplum önüne koymalıyız.

Sendikal hareketin ve hem kamu çalışanları açısından, hem işçiler açısından, hem de diğer meslek örgütlerinin üzerindeki baskı, denetim ve en son uygulamaya konulan bu politikaların daha acı reçeteler doğuracağını biliyoruz. Burada doktorumuz var; ama bu doktor, bu reçete işini ve ilaç işini yeniden görmeliyiz diye düşünüyorum. Tedavide doktor konusu da önemli, ilaç da önemli, reçete

de önemli. Şu anda daha bu acil önlemler paketi uygulanmaya konulmadan, şu anda 1300 kişi Çukobirlik'te grevde, 4-5 gün önce greve başladı; sıfır zam dayatıyorlar. Şu anda yine AYŞAN diye bir işyerinde, Gaziantep'te grevdeyiz. Geçenlerde "Junior" diye bir işyerinde işveren işçi dövüyor, "sendika üyesi oluyorsun" diye ve işçi hastanede yatıyor. Böylesi bir sürecin, sıkışıklığın içerisinde müdahale etme noktamızın daha yükseleceğine inanıyorum. Artık klasik söylemler ve talepleri defalarca ortaya koyduk; Kızılay'larda, başka meydanlarda buluştuk, bu buluşmalarımız da çare üretmedi. Sınıf da üretkendir; bizden başka eylemler ve etkinlikler bekliyorlarsa, bu eylem ve etkinlikleri yapmaktan hiçbir zaman kaçınmayız.

Bu duygularla bugünkü toplantı ve yarın yapılacak toplantılardan çıkacak sonuçların çalışanlar lehine önemli değişimlerin yapılacağı bir sürecin başlangıcı olmasını diliyor ve ilk sözü bu sıralamaya göre Prof. Dr. Sayın Alpaslan Işıklı'ya veriyorum.

Buyurun Hocam, saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI- Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Değerli izleyenler, dostlar; hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Bana düşen konunun başlığı, "Küresel Saldırı Karşısında Ulusal Devlet ve Sendikalar" olarak belirlenmiş bulunuyor. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde takdir edersiniz ki hiçbir konu yok ki, küreselleşme kavramından, küreselleşme konusundan bağımsız olarak ele alınabilsin. Onun için bu 20 dakika içerisinde kısaca sözlerime, küreselleşme ne demektir sorusuna ilişkin düşüncelerimi özetlemeye çalışarak başlamak istiyorum.

Küreselleşme kavramı, çağımızın çok genel bir uygulamasının başarılı bir ürünü olarak ortaya çıkmış bulunuyor. Biliyorsunuz, bir evrensel pazarlama çağında yaşıyoruz; pazar kutsallaştırılmıştır, her şey pazara endekslenmiştir, her şey metalaştırılıp alışveriş konusu haline getirilmiştir. Böyle olunca politikalar da, stratejiler de, modeller de pazarlanıyor.

Pazarlamadan da teknikleri var, Dolmabahçe vapurunda jilet satan vatandaşımız bile bunu bilir; mesela jiletinin satışını arttırmak için, "kadife gibi yumuşak temas"tan söz eder. Halbuki jilette kadife arasında hiçbir alaka yoktur. Eğer "dikkat edin, yüzünüzü keser, çok tehlikelidir" falan dese, herkes sakal bırakmaya başlar. Onun için uygun bir nitelendirmeye sunuşunu yapması lazımdır; yani malında olan olumsuzlukları gizleyen, buna karşılık, olmayan olumlulukları da varmış gibi gösteren sıfatlarla sunuşunu yapmak zorundadır.

Günümüzde böyle yöntemlere sıkça baş vuruluyor ve genellikle de olguları, gerçekleri, gerçekte taşıdıkları anlamlardan tamamen farklı anlamlara gelen sözcüklerle ifadelendirmeye çalışıyorlar.

George Orwell'in bir zamanlar çok ünlü olan "1984" diye bir romanı var; bunu zannediyorum yeniden okumanın zamanı. Geleceğin dünyasını tahayyül ederken, tasvir ederken, çok ileri bir teknolojinin olduğu, gerçeklik kazandığı bir dünyadan bahsediyor. Geleceğin dünyasında, iktidarı elinde bulunduranlar, düşüncelere bile hakim oluyorlar. Bu arada, yapılan şeylerden bir tanesi de, her şeyin tersiyle adlandırılması. Mesela, o romandan hatırladığım bir şey şudur: Sevgi Bakanlığında işkence yapılmaktadır, Aslında, işkence yapılan yerin, Sevgi Bakanlığı olarak isimlendirilmesi gibi durumlar, günümüzde çok başarıyla gerçekleştiriliyor.

Bu, yalnızca, küreselleşme deyiminin kullanılması ile sınırlı bir durum değil. Mesela "ulusal program" konusunda da benzer bir durum görüyoruz. Uluslararası sermaye çevreleri tarafından hazırlandığını herkesin bildiği bir program, ulusal program olarak takdim edilebiliyor. Başka bir örnek, işçi-işveren ilişkilerinde "esneklik" konusunda görülüyor. Çağdaşlaşmanın ve değişimin bir gereği olarak esnekliği getireceğiz diyorlar. Oysa esneklik dedikleri, artık herkes anlıyor ve biliyor ki, 19. Yüzyıl vahşi kapitalizminin katı, acımasız kurallarını işçi-işveren ilişkilerine hakim kılmaktır. Adına esneklik konulmuş olması, tabiiyle kendi açılarından çok isabetli bir seçim oluşturmıştır. Bu da çok şaşılacak bir şey değil; biraz önce söylediğim gibi, Dolmabahçe Vapurunda jilet satan vatandaşın bile bildiği bir tekniği, uluslararası düzeyde beceriye sahip merkezlerin bilmemesi, başarıyla yürütmemesi mümkün değil.

Küreselleşme de böyle, herkese çok cazip çağrışımlar yaptıracak olan bir kavram ve bir anlamda herkesin küreselleşmeci olması mümkün; çünkü belli başlı inanç sistemleri, ideolojiler, hepsi bir anlamda küreselleşmeci olmuştur. Bütün büyük dinler küreselleşmecedir. Marks, “proletarya enternasyonalizmi” dediği için küreselleşmecedir, Hitler’i, Şarlo boşuna küre şeklinde bir balonla oynarken karikatürize etmemiştir; bir anlamda Hitler de küreselleşmecedir. Ancak bu değişik türde ve birbirinden tamamen farklı yerlerden yola çıkmış akımların önerdikleri, amaçladıkları küreselleşme modellerinin kendi aralarında ve onlarla günümüzde dayatılan küreselleşme arasında çok önemli bir fark var. O farkı ortaya koymak için iki önemli soruyu sormak lazım. Bunlardan bir tanesi şudur: “Küreselleşeceğiz, ama kimin iktidarı altında küreselleşeceğiz, nasıl bir iktidar yapılanması içerisinde küreselleşiyoruz?” Birinci soru bu.

Bize “küreselleşsin” diyenler; “korkmayın, yapacağınız şey; sınırlarınızı açıp, uluslararası pazarın kurallarına teslim olmanızdır” diyorlar. Ancak “küreselleştikimiz takdirde bizi kim yönetecek” diye sordüğümüz vakit, başlangıçta verdikleri cevap çok açık değildi. “Siz hâlâ dinozorluk yapıyorsunuz; yöneten-yönetilen, ezilen-ezen dönemi geçmiştir, emperyalizm zaten çoktan mazi olmuştur, dolayısıyla bir karşılıklı bağımlılık çağı başlamıştır” diyorlardı. Fakat mızrağın çuvala sığmadığını görünce veyahut açıkça söylemekte bir mahzur olmadığı anlaşılınca, önümüzde açılan ve adım attığımız dönemin bir evrensel imparatorluk dönemi olduğunu kendileri de gizlemiyorlar. Brzezinski gizlemiyor, Kissinger gizlemiyor; Amerika’nın National Endowment anlı şanlı vakıfları var, onlar da bir imparatorluk çağının başladığını açıkça söylüyorlar. Niçin imparatorluk? Çünkü küreselleşen dünyanın demokratik olmayacağı açıkça görülüyor. Bütün temel ekonomik, sosyal kararlar, Le monde diplomatique’in genel yayın direktörü Bernard Cassin’in dediği gibi, küreselleşmenin prezidyumu denilen, IMF, Dünya Bankası, G7’ler gibi bir oligarşi tarafından demokratik olmayan yollarla oluşturuluyor ve dayatılıyor.

Dünyada bu gerçekleri bu kadar açıklıkla dile getirenlerin sayısı çok artmıştır; ama bizde küreselleşmenin ve onun ideolojisi olan neoliberalizmin savunucuları, hâlâ mızrağı çuvala sığdırmak telaşı içerisinde. Geçenlerde Flash Televizyonunda bir ünlü işadamı, çok tanınmış bir işadamı şöyle şeyler söylüyordu: “Efendim, ne olacak; bizim de holdinglerimizin danışmanı var. IMF de devletin danışmanıdır. O bir şey söyler; ister kabul edersiniz, ister kabul etmezsiniz. Kabul etmezseniz, bunun sorumluluğu size aittir.” Yani IMF, âdeta Türkiye Cumhuriyeti’nin emrinde maaşlı danışmandır, danışma kuruludur. Öyle takdim ediliyor ve buna inanmamızı bekliyorlar.

Oysa, IMF’nin çok farkı var; ama şu ufak fark bile her şeyi anlatır zannediyorum: IMF alacaklı, IMF alacaklıları temsil ediyor. Eğer bir sermayedar, borçlusunu olduğu bir kişiyi holdingine danışman yaparsa, “şu muhasebeye sen düzene sok” derse; alacaklı olan bu danışman, bu işletmenin işlerini düzene sokarken, herhalde öncelikle kendi alacağını kurtaracak ve işletmenin zenginliklerini en iyi şekilde ele geçirmesini mümkün kılacak yöntemleri, çareleri o işletmeye empoze edecektir. Unutmamak gerekir ki alacaklı olanın, borçlu olana bazı şeyleri kabul ettirmesi zor olmaz.

Bu borç olgusu, çağımızın büyük bir silahtır. Bir dergi, rahmetli Kahveci’ye bir soru sormuştu; “Biz de borcumuzu ödemeyelim, moratoryum ilan edelim, ne olur?” sorusuna Kahveci’nin verdiği yanıt çok anlamlı: “Günümüzün dünyasında borcunu ödemeyen devletin başına, çek-senet mafyasının eline düşmekten daha beter şeyler gelir.” O tabii ne söylediğini, çek-senet mafyası benzetmesiyle neyi kastettiğini açıklamadı. Bunu bilmiyoruz. Ama biliyoruz ki biz, mesela 12 Eylülden önce borçlarımızı ödemekte güçlük içerisindeydik. Sonra 12 Eylül oldu, yeniden yapılanma dayatmaları gündeme geldi, 24 Ocaklar güçlü bir şekilde uygulanmaya başlandı, 5 Nisan kararları alındı. Böylece biz, 12 Eylülün başlattığı süreçte IMF’nin sadık öğrencisi olmak durumuna terfi ettik.

Demek ki bu durumda altı çizilmesi gereken birinci husus, küreselleşen dünyaya egemen olan iktidarın demokratik olmamasıdır. Bir küresel iktidar kuruluyor ve bu küresel iktidar demokratik değildir.

İkinci husus; “küreselleşmenin ideolojisi nedir?” sorusunda düğümleniyor. Yani küreselleşmeye şekil veren temel inanç, felsefe, dünya görüşü nedir? Küreselleşmenin ideologları, savunucuları, bunun da yanıtını hazırlamışlardır. Onlardan birisi olan Daniel Bell, kitabını da yazmış; kitabının adı: “İde-

olojilerin Sonu". Yani artık ideoloji diye bir şey kalmamış. Günümüz dünyasında ideoloji yokmuş; dolayısıyla küreselleşmenin ideolojisini aramak, olmayan bir şeyi aramak olurmuş. Dedikleri bu.

Aslında küreselleşmenin ideolojisi var. Burada İncil'de olduğunu bildiğim bir sözü hatırlıyorum; "Şeytanın en büyük kurnazlığı, kendisinin olmadığına bizi inandırmasıdır." Bize, önce emperyalizm diye bir şeyin kalmadığını ve ideolojilerin sonunun geldiğini kabul ettirecekler ki, kendi ideolojilerini sanki doğal, tartışılmaz, kendiliğinden, alternatifi olmayan bir olgu olarak kabul etmemiz kolaylıkla mümkün olsun.

Küreselleşmenin temelinde yatan belli bir ideoloji vardır. Bu ideolojinin adı, neoliberalizmdir. Neo-liberalizm, sözcük anlamıyla yeni özgürlükçülük demektir; ama tıpkı esneklik gibi, tıpkı küreselleşme gibi, gerçekte olduğundan farklı bir anlamı ifade etmektedir. Yani yeni liberalizm aslında ne yenidir, ne de özgürlükçüdür. Yeni değildir; çünkü liberalizm, 19. Yüzyıl boyunca, bir asırdan fazla bir süre boyunca dünyaya egemen olmuştur ve bunun sonuçları çok acı bir şekilde yaşanmıştır. Sonuçta, yeryüzü, 1929-30 bunalımlarıyla doruğa varan bir bunalıma sürüklenmiştir.

1929-30 bunalımı, artık sadece tavukların değil, tilkilerin de feryat ettiği bir evreyi ifade eder. Bu tavuk-tilki benzetmesini ilk defa ben yapmıyorum. Liberalizme karşı eleştiriler 19. Yüzyıldan itibaren ortaya atılırken, "Sizin özgürlük dediğiniz, tavukla tilkiyi aynı kümeste özgürce yaşatmaktan başka bir şeye benzemiyor" diyenler olmuştur. Tabii tilki bundan memnundur, bunun açıklanmaya muhtaç bir tarafı yok. Tilkiye "tavuk sever misin" diye sormuşlar, "gülmekten söyleyemiyorum ki" diye yanıtlamış. Ancak garip olan, liberalizmin sonuçları karşısında uzunca bir süre tavukların bile fazlaca ses çıkarmamış olmasıdır. Neticede asırlar geçmiş, 29-30 bunalımı yaşanmış, borsalar çökmüş, iflaslar, intiharlar birbirinin ardından sökün etmiştir. Ayrıca, bu büyük bunalımın öncülü ve uzantısı olarak dünya savaşları çıkmıştır.

Sonuçta İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelindiğinde, insanlık, sanki Kayahan'ın ünlü parçasında olduğu gibi, "Allah'ım ben ne yaptım, neydi günahım" deme noktasına gelmiştir. İşte tam bu aşamada yanlışlığın nerede olduğunu güçle söyleyen birisi çıkmıştır. Bu, İngiliz iktisatçısı İngiliz iktisatçısı John Maynard Keynes'tir. Vakitli öten horoz o olmuştur; onun söyledikleri önemli ölçüde yaşama geçmiştir. Daha öncekiler vakitsiz öten horoz muamelesi gördükleri halde, Keynes'in söyledikleri derin yankılar uyandırmış; sosyal devletin hayata geçmesi için bir yeşil ışık işlevi görmüştür. Sosyal devlet, bu bunalımı aşmada, sanayileşmiş Batı ve Kuzey Avrupa toplumlarının çok etkin bir biçimde yararlandıkları vasıtaları ve ortamı sunmuştur.

Burada bir parantez açarak şunu da ilave edeyim: Sosyal devletin hayata geçmesinde, bizim kuzeyimizde meydana gelen değişiklik de belli ölçüde etkili olmuştur. Yani 1917 Devrimi, Batılı kapitalistleri, emekçi kitleler karşısında daha tavizkar olmaya zorlamıştır. Bolşevik Devriminin daveti karşısında işçilerin duyarsız kalmalarını sağlamak için işçilere bazı tavizler vermeyi kaçınılmaz ve gerekli görmüşlerdir. Bu durum, sosyal devletin doğuşunu ve varlığını sürdürmesini mümkün kılan ek bir faktör oluşturmuştur.

1970'lere gelindiğinde, sosyal devleti, dünyanın bugünkü durumunda sonsuza kadar yaşatmanın mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Nedeni aslında çok açıktır. Çünkü, adaletsizlikler içinde yüzen, adaletsizlikleri giderek büyüyen bir dünyada, Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinden ibaret bir sosyal refah adacığını ebediyen yaşatmak mümkün olamazdı. Bu görülmüştür.

1970'lere gelindiğinde, hem yeni bir ekonomik bunalım dönemi başlamıştır, hem de 1990'larda artık Sovyetler Birliği yoktur. "Komünizm tehlikesi"nin son bulmuş gibi görüldüğü bir dünyada, Batılı egemenlerin bir zamanlar komünizmi savuşturmanın bir yolu olarak gördükleri için tahammül ettikleri sosyal devleti günah keçisi olarak ilan etmeleri kolay olmuştur. Sosyal devlet, ortaya çıkan bunalımın sebebi olarak gösterilebilmiştir. Küreselleşmenin ideolojisi ideolojisi olan "neoliberalizm"i dayatabilmeyi mümkün kılan koşullara böyle ulaşılmıştır.

Aslında 70 sonrasında ortaya çıkan bunalımın kaynağı, uluslararası düzeydeki adaletsizlik, sömürü ve demokratikleşmenin yetersizliği ve sınırlılığıdır. Buna Batıda Willy Brandt gibi, Olof Palme gibi birtakım simalar güçle parmak basmış olmasına rağmen, sorunun kaynağı başka yerlerde aranmıştır. Çünkü sorunu bu noktada görürseniz; yani "demokratikleşmeye ve sosyalleşmeye evrensel bir boyut

kazandırmak lazımdır, çözüm budur” dersiniz, bunu yapacak gücü de bulmak lazımdır. Hiçbir şey altın tepsi içerisinde sunulmuyor; mücadelesiz hiçbir şey elde edilmiyor.

Bu mücadeleyi yapacak güç ne olabilir? Bunu yapacak güç, dünyada evrensel düzeyde hüküm süren adaletsizliğin ve demokrasi yokluğunun, acısını çekenler olabilir. Mustafa Kemal Atatürk’ün deyişiyle, mazlum milletler olabilir. Mazlum milletlerin, soruna bu çareyi bulabilecek gücün uzağında oldukları acı acı görülmüştür. Bunun içindir ki, tıpkı ileriye doğru atılan bir top, bir duvara çarptığına çaresizlikle gerisin geri sıçradığı gibi, yeryüzü ölçeğinde de buna benzer bir durum ortaya çıkmıştır.

Özal’ın dediği “çağ atlama” süreci böyle başlamıştır. Nasıl bir çağ atlama süreci? 21. Yüzyıla doğru değil, 19. Yüzyıla doğru bir çağ atlama süreci başlamıştır; yani 19. Yüzyıl vahşi kapitalizmini diriltmek yönünde bir çağ atlama...

Burada ön sırada TTB başkanı oturuyor. Bu durumun anımsattığı bir başka örnek aklıma geliyor: Çaresiz bir hastalığa yakalandığınız zaman ne yapılır genellikle? Para yok veya tıbbın sınırlarına gelinmiş... büyüçüye veya üfürükçüye gidilir; dinle, bilimle alakası olmayan çözüm yollarına başvurulur. Tıpkı onun gibi, iktisat alanında da 19. Yüzyılın iflas etmiş düşünceleri bazı büyüçülerin reçeteleriyle, yeni bir çözüm gibi tekrar gündeme getirilmiştir.

Adam Smith’in 5-10 gömlek, belki 100 gömlek daha düşük düzeyde klonlanmış kopyası olan Von Hayek’ler, Friedman’lar ortaya çıkmıştır. Aslına bakarsanız, onların, bizim bu teleoleci iktisatçılarımızdan fazlası bir farkı yoktur; onlar İngilizce konuşuyorlar, bunlar Türkçe konuşuyorlar. Ancak söyleyene bakma, söyletene bak derler. Bunların arkalarında muazzam bir güç var, IMF ve Dünya Bankası gibi bir güç var. Bu sayededir ki Von Hayek 46’dan itibaren, Friedman 70’lerden itibaren sanki yeni bir din gibi, neoliberalizmi küresel imparatorluğun tek ve tartışılmaz ideolojisi haline getirebilmişlerdir.

Bu girdap, insanlığı çok önemli bir dönemece getirmiştir. Dostlar; insanlığın kaderi ve yeryüzünün kaderi söz konusudur! Ne var ki bizim teleolecilerimiz, bu çok önemli sorunu kendilerince çok bilimsel açıklamalarla savuşturabileceklerini sanıyorlar. “Anayasa fırlatılmış da onun için ekonomi çöküntüye uğramış, falan” gibi açıklamalarla bizi iknaya çalışıyorlar. Yani, şu kadarını bile düşüneyeceğimizi zannediyorlar: Amerika’da aylarca Cumhurbaşkanı seçilmedi, daha önce Clinton Cumhurbaşkanı mahkeme önüne çıktı, yargılandı, özür diledi, yalan söyledi vs... Bizdeki sarsıntının, yani o Çankaya’da olduğu söylenen sarsıntının kat kat fazlası orada oldu. Niçin orada bu tür bir borsa krizi ve saire olmadı? “Amerikan ekonomisi çok sağlam” sonucuna varmıyorum; ama bu gerçekler de göstermektedir ki sorunun kaynağını Anayasa fırlatma masalından başka yerlerde aramak gerekmektedir.

Gerçekte olup biten gayet basit. Kızılay’da yaşlı kadının çantasının çarpılması kadar basit bir olayla karşı karşıyayız. Gelirimizin yaklaşık yüzde 40’ını çarptılar.

Nedir olan? Aralık 99’da gelmişler; dolarlarını getirmişlerdir. Sonra bu dolarlarını Türk parasına çevirmişlerdir. Türk parasıyla repolar yapmışlar; Hazine bonoları almışlar; aklınıza gelen ne varsa, paraya para kazandıran yolların hepsini denemiştir. O zaman zarfında rahattırlar; çünkü doların değer kaybetme tehlikesi yoktur; kur garantisi vardır. Sonunda, vuracaklarını vurduktan sonra, daha fazla vurmalarının zorlaştığı bir noktada belli işaretler verilmiştir, 21 Şubat günü kurun dalgalanmaya bırakılıp fiili devaülasyonun yapılmasından önce 19 Şubat günü paralarını yeniden dolara çevirip yurt dışına rahatça çekip götürmüşlerdir.

Asıl aslan payını kapanlar bazı yabancu bankalar ve onların arkasındaki ünlü bazı vurguncular almıştır. Ancak, bu arada, her avın bölüşümünde olduğu gibi içerideki bazı sırtlanlar, çakallar, akbalar da paylarına düşeni almışlardır. Böylece paramızın yüzde 40’ı, gelirimizin yüzde 40’ı deve olmuştur, soyulmuşuzdur.

Bu, çok basit bir soygun olayıdır. Eskiden böyle soygunlar yapmak için, ganimetler kazanmak için ordular kullanılıyordu veyahut haçlı seferleri yapılıyordu; o sayede ülkelerin zenginlikleri ele geçiriyorlardı. Şimdi artık buna lüzum yok; şimdi radyo-televizyonlarla soygunu meşrulaştırmak mümkün ve meşrulaşan bu soygun çerçevesinde, ne tank, ne ok, ne yay kullanmaksızın, hiç birini kullanmaya gerek kalmaksızın ülkelerin parasının yarısını götürmek mümkün olmaktadır.

Bu noktada, sendikalar konusuna girmek istiyorum. Burada önemli olan şu: Artık sendikacılığın

da koşulları ve ortamı değişmiştir. Çünkü, artık, sömürün önem taşıyan bölümü, işçi ile işveren arasında değildir. Asıl sömürü ilişkisi, tek işçi bile istihdam etmeyen birileri ile yeryüzünün geniş emekçi kitleleri arasındadır.

Çek cumhurbaşkanı Vaclav Havel de Türkiye'ye geldiği zaman bu duruma işaret etti. Sömürü ilişkisi, artık, bilgisayarın başına oturan; hatta kendisi de oturmayıp, oraya kafası çalışan genci oturtan ve bu sayede parasını dünya borsalarında ışık hızıyla dolaştırmak suretiyle dünyanın zenginliklerini hortumlayanlarla işsiz yığınlar arasında olmaya başlamıştır. Kimdir bunlar? BM verilerine göre, 350 tane kadar dolar milyarder, dünya nüfusunun yarısına yakınının gelirine sahiptir. Bunlar onlardır. 3-5 tane kadar dolar milyarderinin serveti, 48 ülkenin gelirinin toplamına eşit hale gelmiştir. Bir tarafta bunlar var; öbür tarafta da artık işçiler değil, işsizler var.

Niçin işsizler? Öğleden önceki konuşmalarda yeterince açıklığa kavuştu ve her gün herkesin dile getirdiği bir konu haline gelmiş bulunuyor. Artık üreten, istihdam eden sermaye devri bitmiştir. Çünkü sermaye, dizginlerini kopardı, üzerinde devlet denetimi yok. Dünyayı Bülent Ecevit yönetmediği gibi, Clinton da, Bush da yönetmiyor artık, çokuluslu şirketler yönetiyorlar ve çokuluslu şirketler, vitrinin önündeki bazı aktörlerden yararlanıyorlar. Böyle bir dünyada, sermayeyi üretime, yatırıma kanalize edecek bir güç yok. Sermaye, paraya para kazandırmanın yolunu buluyor ve dünya muhteşem ve büyük bir kumarhaneye dönüşüyor. Bu kumarhanede iş yok, bu kumarhanede üretim yok.

Böyle bir ortamda neoliberalizmin liberalizmden farkı var. Liberalizm, yani geçen asırların kapitalizmi, emeğinden başka satacak şeyi olmayan insanları ortaya çıkarmıştı, proletaryayı üretmişti. Bugünün kapitalizmi, emeğini bile satma imkânı olmayan yığınlar üretiyor; yani işsizler üretiyor.

İnsan, emeğini bile satamazsa ne olur? Öğleden önceki derste arkadaşlardan bir tanesi, "Devlet, satacak şeyi kalmazsa ne yapacak" diye sormuştu. İnsanlar çaresiz kalınca ne yaparlar? Tayland'dan Brezilya'ya kadar oynanan drama bunun yanıtını görüyoruz. Ülkemizde de, geçenlerde İstanbul'da çocukların başına gelenlerle ilgili bir bilimsel araştırmanın sonuçları açıklandı. Yalnızca İstanbul'da 500 kadar çocuğun fuhuşa itilmiş olduğu saptanmış bulunuyor. Emeğini bile satamayanlar, çocuklardan başlamak üzere en zayıflar, artık her şeylerini satma noktasına geliyorlar. Bize böyle bir dünya sunuluyor. Böyle bir dünyanın eşliğinde, televoleciler de "Anayasa furlatılmasaydı, bu bunalım olmazdı" gibi yalanlarla bizi kandıracaklarını zannediyorlar.

Sayın Başkan; tabii önemli nokta, sendikaların yeri. Sendikalara büyük görev düşüyor, büyük zorlukları var. Şöyle bir görev düşüyor: Öncelikle neye karşı olacağımız belli; özelleştirmeye öncelikle karşı olmamız lazım. Satıştan yarar gelir mi, ülkeyi satarak nereye varılabilir? Buna karşı olmamız lazım. Ancak, bunu anlatmakta zorluk içinde olduğumuzu da her noktada görüyorum.

Emet'e gitmiştim. Emet, boraks işletmesinin olduğu bir yer. Özelleştirme konusunda konferans verdim. Özelleştirmenin olumsuzluklarını anlatırken itiraz nereden geldi biliyor musunuz? İtiraz, kamuda çalışan bir memur arkadaştan geldi. 150 milyonla kamuda çalışıyormuş. "Burada bizim burnumuzun dibinde kamu iktisadi teşebbüsünde 1 milyarla çalışan işçiler var. Onlar 250 milyona çalışsınlar, böylece ilçedeki üç işsize orada iş bulunmuş olur" dedi. Bir kısım emekçi yurttaşlarımız, böylesine bir propagandanın tutsağı haline getirilmiş.

Bayram Meral bunun yanıtını verdi, ama yetmiyor. Her zaman, her yerde herkese anlatılması lazım. Bayram Meral "Biz fedakarlık yaptığımız zaman, dula, yetime, işsize gidecekse, hemen yapalım" dedi. Parasını verir mi, vermez mi bilmem; ama şurasını çok doğru söyledi: Sendikacı işçinin parasından kesilen paranın dula, yetime, yoksula gideceğinin güvencesi yoktur. Deprem kesintileri, tasarrufu teşvik fonuna kesilen paralar nereye gittiye bundan sonra yapılacak fedakarlıkların da oraya gitmeyeceğini kim garanti edebilir.

Bunu anlatmak lazım ve ayrıca o memur arkadaşta, esnaf arkadaşta, hepsine şunu da anlatmak lazım: Eğer sözünü ettiği işletme özelleşirse, orada insanlar 1 milyara çalışıyor, bir kişi yerine 3 kişi daha alalım, her birini 250 milyona çalıştıralım denmeyecektir. Ya orayı kapatacaklar; özelleştirilen birçok yeri yaptıkları gibi, arsa parasına satın alıp kapatacaklar, böylece bir rakipten kurtulacaklar. Veyahut da orada çalışanları sendikasızlaştırarak, yeni işçi almadan, ayda 1 milyar yerine 250 milyona işçi çalıştırmanın yolunu bulacaklar. Yani özelleştirme dışarıdaki işsize veya düşük ücretli emekçiye yaramayacak, içerideki eski sendikacı işçinin de sefalet ücretine razı olması sonucunu

hazırlayan bir durum ortaya çıkacaktır. Bugüne kadar görülen budur. Ancak, besbelli ki bunu anlatmakta aciz kalınmıştır.

İşte burada medyanın gücü ortaya çıkıyor. Bu konuda mayın tarlalarını da öyle güzel hazırlamışlar ki... RTÜK Yasasına göre, parası olan herkesin radyo-televizyon kanalı açması imkân dahilinde; ama demokratik gücü olan herkese televizyon kurmak yasak. yasaklıyor? Çünkü demokrasiyi yasaklıyor, çünkü paranın gücü karşısında bir demokratik gücün çıkması istenmiyor.

Paran varsa, televizyon istasyonunu kurarsın. Televizyon istasyonunun kurduğun vakit, görünüşte istersen dinci ol, ister televoleci ol, ne olursan ol öncelikle neoliberal olmak zorundasın. Öncelikle de özelleştirme yanlısı yayın yapacaksın. Hepsi görünüşte hakim olan bu çok renklilik içerisinde, aynı havayı terennüm ediyorlar, Hepsi özelleştirmeci. Arada sırada piyasadaki boşluktan yararlanarak farklı sesler çıkarıyorlar olsa da tüm kanallara hakim olan tek seslilik değişmiyor. Özelleştirmeyi böyle sine dokunulmazlığı olan, adeta bir tabu haline getirmişlerse, bunu, geniş ölçüde, sahip oldukları bu medyatik güç sayesinde elde etmişlerdir.

Bu medyatik güç, geçmişte liberalizmin sahip olmadığı bir güctü. Bu sayede beyinleri tarumar ediyorlar. Gramsci'nin dediği gibi, "insanı kafasından yakalayacaksınız; kolu, bacağı, gövdesi nasıl olsa geriden gelir." Bunu sağlamışlardır; kitleleri kafalarından yakalamışlardır. Bunun için de tanka, topa tüfeğe ihtiyaçları yoktur; bunun için üç beş tane televoleci iktisatçı, şu kadar televizyon kanalı yeterli olabilmektedir.

Ayrıca, beyinleri uyuşturmak için sadece uyuşturucu kullanılmıyor. Din kisvesi altında, dinle-imanla alakası olmayan şeylerle vatandaşın beynini uyuşturma operasyonu da başarıyla yürütülüyor. Hepsinin kaynağı aynı; görüntüsü ne olursa olsun, hepsi aynı amaca hizmet ediyor.

Sayın Başkan; ayrıca, nihai bildiriye temel olmasını önereceğim 10 madde hazırlamıştım. Onu da soru-cevap kısmında dile getirmeyi önermekteyim.

Teşekkür ederim.

Süleyman ÇELEBİ (Oturum Başkanı)- Teşekkür ederiz.

Zaman gerçekten sınırlı olmasa, Hocamın daha çok katkısına ihtiyacımız var, susamışız tabii, haklıyız da o konuda ve sunduğu bilgiler çok önemli bilgiler. Tabii ki ikinci bölümde önerileri de alacağız. Çünkü biz, emek örgütleri olarak yalnız eleştiri değil, alternatif de üreteceğiz. O alternatif politikamıza da katkı sağlayacak değerli bilgilerini elbette alacağız.

Zamanı iyi kullanmak açısından, bir cümleyle ben de çok kısaca ufak bir bölümüne katkı sunmak istiyorum. Özellikle son günlerde tartışılan, özellikle Televole programlarında işçi-memur arasındaki ücret farklılıklarını dikkate alan yaklaşımları biz de gözlüyoruz. Ancak burada örgütlü yapıların dışında gelişen bir çalışmanın sonucudur, birkaç istisnai, özellikle de işlerine geldikleri gibi sunuyorlar. Zaman akışı içerisinde çok fazla oraya girmeyeceğim, hocalarımızdan bu konuda daha çok katkı alacağız.

Söz sırası, Doç. Dr. Hayri Kozanoğlu'nda; istikrar ve yapısal uyum programlarının emekçilere etkilerine ilişkin kısmını değerlendirecek.

Buyurun Hocam.

Doç. Dr. Hayri KOZANOĞLU- Emek Platformunun sevgili temsilcileri; hepimize merhaba.

Belki benim haddim değil, emekçilere etkilerini hayatınızda çok daha yakından görüyorsunuzdur; ama kendi açımdan görebildiklerimi burada yansıtmaya çalışacağım. Ancak önce neden güldüğümü söyleyeyim: Hayat, Türkiye'de bir garip oldu. Alpaslan hocayı heyecanla dinliyordum; bir anda aklıma geldi ki, o bir YÖK üyesi ve ben çok yakınında dinliyorum. Pek alışık olmadığımız bir durum. YÖK üyesi görünce korkup kaçardık, "hakkımızda bir soruşturma mı açacak, başımız derde mi girecek" diye; ama burası bir suçsa, YÖK üyesi hocamız da suç ortak olduğu için, gülmem geldi açıkçası.

Süleyman başkan dedi ki, "Artık camdan bakma zamanı değil." Doğru; yani sırf camdan bakarak hayatı çözümlenemiyor kolay değil. Ancak insanlar genellikle cama da bakmıyorlar, beyaz cama bakıyorlar, hepimiz öyle yapıyoruz. Cama baktığımız zaman, hayatın sınırlı bir kesitini görme şansız da olur hiç olmazsa; fakat beyaz cama baktığımız zaman, ekonomik kriz anlamında da bir öteki Türkiye olduğunu gerçekten görebiliyorsunuz. Ben de sempozyumu başından beri izliyorum;

sorunları, önerileri, çıkış yollarını dinliyorum. Televizyonlara uzman diye çağrılan, bilim insanı diye çağrılan insanların söyledikleriyle burada söylenenler arasında hiçbir bağlantı göremiyorum. O bakımdan, insanlar hani oraya bakmasa da hayata baksa, işsiz dolaşan bir insan, dilenen bir insan filan görülebilir belki. Daha anlamlı bir gözlem olur diye düşünüyorum.

Bunu şunun için hatırlatma gereği duydum: Burada bizim söylediklerimiz de yaşama geçmediği takdirde, çok önemli değil. Önemli olan; emek örgütlerinin bunu gerçekten hayata geçirmeleridir, bu sempozyum sonunda bir mücadele zemini oluşturmalarıdır.

Hep doktor-hasta benzetmesi yapıldı; çünkü bu işin bir an önce gerçekleşmesi gerekiyor. Karşımızda bir doktor var; IMF. Kimi tedavi ettiyse, hasta masada kalmış; yani Arjantin öyle, Meksika öyle, Latin Amerika'da tüm ülkeler benzer şekilde, Asya ülkeleri aynı şekilde. Türkiye, zaten defalarca bu doktorun eline düşmüş. Türkiye, en son 99'da büyük bir kriz yaşadığından sonra, 2000 yılında nekahet döneminde iken, bazı sorunları, şikayetleri varken; ama en azından koma halinde değilken yine bu meşhur doktora başvuruyor. Sonuna ne hale geldiğini hepimiz biliyoruz. O bakımdan hastayı bir an önce bir daha bu doktora gitmekten en azından elbirliğiyle kurtarmamız gerekir diye düşünüyorum.

Türkiye'nin yaşadığı krize gelince, aslında daha önceki konuşmacıların da belirttiği gibi, sermayenin talep ve kaprislerine bağladığınız zaman, kaçınılmaz bir şekilde krizler oluşuyor. Demin söylediğim gibi, son yıllarda Asya krizi, devamında Rusya, Brezilya'da yaşanan kriz, Türkiye'nin 94'ten beri üçüncü kez şiddetli bir krizle karşılaşması, bunu açıkça gösteriyor. Demek ki teşhisi doğru koymamız gerekiyor.

Küreselleşme derken, şöyle bir ayrım yapmanın doğru olduğuna inanıyorum: Kapitalist küreselleşme veya finansal küreselleşme diye altını çizersek, daha anlamlı olur diye düşünüyorum; çünkü tüm insanların birbirine daha yakın iletişimde, etkileşimde buldukları, kültürel alışverişlerin, ticari alışverişlerin eşitlik temelinde, dayanışma temelinde insanların farklı kültürlere, farklılıklara hoşgörüsü temelinde gerçekleşecek bir küreselleşmeye hiçbirimizin itirazı olmaz. Zaten insanlığın en önemli ideallerinden biri de bu olsa gerek diye düşünüyorum. Ancak bizim yaşadığımız, bize küreselleşme diye sunulan, kapitalist küreselleşme, tüm yaşamı, yaşam etkinliklerini uluslararası sermayenin, özellikle de çok hiyerarşik bir yapı gösterdiği için uluslararası sermaye, en güçlü kesimlerinin taleplerine tabi kılan bir tarz olduğu için karşı çıkmak gerekir diye düşünüyorum.

Meşhur Anayasanın fırlatılması olayına gelince; dikkat edilirse dünyanın her yerinde krizler yaşandığı zaman, bir böyle zahiri sebepler öne sürülür. Hani ilkokulda öğretilirdi; "savaşın bir asli sebebi vardır, bir zahiri sebebi vardır" diye. Meksika'da Meksika Başkan Adayı Colosio'nun öldürülmesi, bizde Anayasanın fırlatılması gibi bir zahiri sebep olur. Bir de Asya'da "kroni-kapitalizm" denilen eş-dost kapitalizmi, Latin Amerika'da Latin Amerika popülizminin devam ettirilmesi, Türkiye'de popülist eğilimlerin devam ettirilmesi gibi, yine işi aslından koparan, küreselleşme sürecinin gerçek dinamiğini kavrayamayan ikincil açıklamalar getirilir.

Burada hem bu tespitleri yapmak, -yani Türkiye'de krizlere niye daha sıklıkla, daha şiddetle maruz kalıyoruz- hem bunun üzerine kafa yormak, hem de tüm dünyada bu süreçlerden yaşamı ve çıkarı zarar gören kesimler, özellikle emekçi kesimlerle nasıl bağlarımızı geliştirebiliriz; ortak bir mücadele perspektifi oluşturabiliriz, bu mücadeleyi ulusal sınırların ötesine taşıyabiliriz diye düşünmemiz gerekiyor diye düşünüyorum.

Tüm yaşam alanlarını sermayenin taleplerine göre ayarladığınız zaman, sermaye öncelikle güvenlik ister; yani hem en yüksek getiriyi elde edecek, hem de riski en az olacak. Sermaye için en güvenli, en cazip ortam, nasıl bir ortamdır? Vergiler ne kadar düşükse, sosyal haklar ne kadar sınırlıysa, sendikalar ne kadar güçsüzse, çevre düzenlemeleri ne kadar yetersizse, sermayenin önündeki engeller bir bir kaldırılıyor demektir. Siz, tek başınıza bir ülke olarak bunları uygulamaya çalıştığımız zaman, sermaye size gelmeyip cezalandırıldığı gibi, ülkenizdeki sermayenin de ülkeyi terk etme riski olur. Bu bakımdan ülkeler, birbirleriyle bu konuda rekabete girmeye başlarlar; gittikçe vergileri düşürürler, sosyal hakları kısırlar ve sürekli sendikaların güçlülüğünün, sendikaların toplu pazarlıktaki taleplerinin bu olumsuz sonuçlara neden olduğunu düşünürler. Bu sorunları tek tek çözmek, sermaye karşısındaki ulusal devletin güçsüzlüğü karşısında çözümler üretmek gittikçe zor bir hale gelir.

Türkiye'de de hepimizin yaşadığı ikinci taktiklerinden biri de, emeğin değişik kesimlerini birbirinin

karşıtı gibi göstermektedir. Özellikle Özal, bunu çok büyük bir başarıyla yaptı. İşçiler, bir talepte buldukları zaman, tarım kesimine verilen büyük tavizler nedeniyle bütçenin yetersiz olduğu söylenirdi. Kamu çalışanları bir talepte buldukları zaman; toplu sözleşmelerin yüksek oranlarda bağıtlandığı, bu nedenle memura verilecek para olmadığı söylenirdi. Emekliler bir talepte bulunduğu zaman; çalışanların yeterince çalışmadığı, tembel, kaytarıcı oldukları, ülkede verimliliğin artmadığı söylenirdi. Yani emeğin değişik kesimlerini karşı karşıya getirmek gibi bir anlayışla emeğe kırdırmak stratejisi izlenirdi, ne yazık ki zaman zaman da başarılı bir şekilde izlenirdi. Burada hem Emek Platformu buna bir yanıt gibi görünüyor, hem emek örgütlerini, hem meslek örgütlerini, üretim sürecine emeğiyle katılan tüm kesimleri bir araya getirmek açısından büyük bir fırsat, hem de dünyanın başka yerlerinde aynı sorunları yaşayan emek kesimleriyle ilişki kurabilmek açısından onlara örnek olabilmek, onların deneyimlerinden bir şeyler öğrenebilmek açısından çok büyük bir fırsat diye görülüyor. Çünkü içinde bulunduğumuz dönemde, emek kesiminin zararına olacak bütün politikalar, yararına gibi sunulabiliyor; bazen de ideolojik etkileme mekanizmalarıyla, ideolojik aygıtlarla bu konuda başarılı olunabiliyor.

Yapısal reformlar diye sunulan ve televizyon programlarında dikkat ederseniz, sokaktaki insanın bile yapısal reformların gerçekleştirilemediğinden şikâyet ettiği düzenlemeler, aslında benim tanımlama-ma göre karşı reformlardır. Yani karşı reform derken; emeğiyle geçinen kesimlerin çıkarlarına karşı düzenlemelerdir, o anlamda da karşı reformlardır. Genelikle bir ülke IMF ile anlaşma imzaladığı zaman; öncelikle -daha önceki konuşmalarda da vurgulandığı gibi- sermaye akışlarının tamamen serbestleştirilmesi istenir. Türkiye'den son dönemlerde ciddi bir talep gelmedi. Neden? Türkiye'de zaten 32 sayılı Kararnameyle sermaye akışları 89 yılından itibaren tamamen serbest. O da uluslararası sermaye çevrelerinden bu konuda Türkiye'ye belli telkinler yapıldığı; ama uluslararası sermayenin hem Türkiye'deki, hem dünyadaki gücünün bu kadar fazla olmadığı, pazarlık gücünün bu kadar fazla olmadığı bir dönemde, Türkiye'de hükümetin, özellikle Özal'ın tercihiyle yapılmıştır.

Bildiğiniz gibi, o dönem bahar eylemlerinin yükselmesiyle birlikte, çalışan kesimlere belli tavizler vermeden ANAP Hükümetinin ayakta duramayacağı anlaşıldı. Bütçeden belli tavizleri nasıl verirsiniz; kamunun gelirlerini arttırarak verirsiniz. ANAP'ın kendi sınıf ittifakları buna da izin vermiyordu. O bakımdan sermaye akışlarına ülkeyi açarak, iç borçlanmayı yabancı kaynaklarla finanse ederek kısa dönemde bir mutluluk dönemi, mutlu yıllar yaşanacağı düşünüldü. Ki Latin Amerika'nın, başka ülkelerin deneyleri de, bunun gerçekten ilk yıllarda böyle bir mutluluk getireceği; fakat sonunun felaketle sonuçlanacağına işaret ediyordu. Uluslararası çevreler de Türkiye'den bu talepleri yavaş yavaş istemeye başlamıştı. Bunun nedeni de şuydu: Türkiye, 80'li yılların başında imzaladığı IMF anlaşmalarında birinci öncelik; ülkenin döviz kazanma kapasitesini arttırmak, böylelikle dış borçlarının kolay olarak anapara ve faizlerinin ödenmesini sağlamaktı.

Hatırlanırsa, IMF dönem dönem farklı taleplerle gelir; ama IMF'nin talepleri ve reçeteleri, her zaman uluslararası sermayenin o konjonktürdeki, özellikle uluslararası finans sermayesinin o konjonktürdeki taleplerinin bir yansımasıdır. O dönemde Türkiye ve benzer ülkeler, Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere, önemli bir borç krizi, borç ertelemesiyle karşılaşmışlardı. O bakımdan ülkenin döviz kazandırıcı kapasitesini arttırmak, anapara ve faizleri ödemek birinci öncelikti. Ancak 80'li yılların sonuna doğru Türkiye borçları büyük bir sadakatle ödediğini ispatladığı ve turnak içinde o politik inraye uluslararası sermaye çevreleri güvendiği için, bu sefer "sermaye akışları serbestleştirilsin" denildi. Türkiye'nin son dönem bu döviz artışlarını teşviklerle, özellikle vergi iadeleriyle sağlaması, uluslararası sermayeye aynı olanakları sunmuyordu. O bakımdan "bunları kaldıralım, tamamen uluslararası sermayeyle ulusal sermaye eşit koşullarda rekabet etsin" denildi ve 32 sayılı Kararname böylelikle bizim hayatımıza da girdi. Halbuki hatırlanırsa, örneğin Kore, Asya krizinden bir yıl evvel OECD üyesi oldu ve OECD'nin önemli bir şartı, sermaye akışlarını serbest bırakmaktı. Çünkü Türkiye'deki gibi, yabancıların kamu kâğıtları alması, devlet tahvilleri alması, bankalara ortak olması, borsaya girmesi kolay değildi, sınırlara tabi idi. Aynı şekilde Meksika 94'te OECD üyesi oldu. Biliyorsunuz OECD'de üç tane sanayileşmiş büyük kapitalist ülke standardında olmayan ülke var; Türkiye, Kore ve Meksika. Türkiye, OECD'ye de kendi iradesiyle yıllar önce girmişti. Meksika ve Kore, girdikleri yılda büyük bir krizle karşılaştılar.

Ülkeler krizle karşılaştınca, IMF eskiden daha geç gelirdi. Detaylı bir stand-by anlaşması hazırlan-

maksızın krediler verilmezdi. Türkiye de bu uzun pazarlık süreçlerini yaşamıştı; bu da uluslararası sermayenin o döneme ilişkin yine ihtiyaçlarından kaynaklanıyordu. 80'li yıllarda, 70'li yıllarda, bir ülkenin borçları daha çok dış borçlar, banka borçları şeklindeydi ve bunların ertelenmesi için belli bir zaman sağlanabilirdi. Halbuki şimdi daha çok portföy yatırımları olduğu için, borsa yatırımları olduğu için; uluslararası sermayenin bir ülkede kriz daha derinleşmeden sağ salim ülkeyi terk etmesi için IMF çok daha kısa sürede giriyor, ülkeye bir anlamda cephanelik veriyor, böylelikle yabancı sermayeyi sağ salim tahliye ediyor.

Ben, Türkiye'de Kasım 2000-Şubat 2001 arasında yaşanan sürecin böyle bir süreç olduğunu düşünüyorum. Yani Kasım 2000'de daha büyük bir krizin kaçınılmaz bir şekilde geleceği belli oldu, IMF devreye girdi; bir kısım sermaye zaten Türkiye'nin mevcut rezervlerini eriterek ülkeyi terk etmişti, geri kalan sermayenin de terk edebilmesi için ek rezerv kolaylığı şeklinde para sağlandı. Dikkat edilirse, Arjantin'de, Brezilya'da, Meksika'da, Rusya'da yaşananlar, hep buna benzer olaylar. Zaten o 25 milyar dolar, 40 milyar dolar rakamlarının oradan kaynaklandığını düşünüyorum. Örneğin Brezilya'da 40 milyar dolar kadar bir olanak sağlandı. Bu olanak, ülkede yatırımlar yapsın, tasarruf açığını kapatsın, böylelikle verimliliğini, istihdamı, üretimi arttırsın diye verilmedi, ülkenin dış borçlarını erteleyebilmesi için verildi. Dış borçlarını ertelemek zorunda kalırsa, IMF ve uluslararası mali kuruluşların kaynaklarıyla uluslararası bankalar, uluslararası yatırım kuruluşları zor durumda kalmasın diye verildi. Türkiye'de Kasım 2000-Şubat 2001 arasında yaşanan, bence buydu. Bir de -belki o çok komplo teorisi olacak, ama onu da ciddi ciddi düşünüyorum- 1 Ocak 2001'de kamu çalışanlarının ücret artışları belirlenecekti, toplu sözleşmeler devreye girecekti; "bu dönemi aşalım, ondan sonra Allah kerim" denildi ve şubatta kriz patladı diye düşünüyorum.

Diğer taraftan IMF neler söyler? "Enerji, iletişim, ulaşım gibi stratejik sektörler önce piyasa süreçlerine bırakılsın, sonra özelleştirilsin" der. Zaten IMF'nin genel olarak sosyal devletin tüm uygulamalarının ortadan kaldırılması, tüm sübvansiyonların, desteklerin ortadan kaldırılması gibi bir talebi vardır. Bütün bu süreçler, piyasa süreçlerine bırakıldığı zaman; hastanelere ucuz elektrik bile veremezsiniz, şehir içi ucuz taşımacılık bile yapamazsınız, her şey kâr maksimizasyonunun bir parçası olur.

Türkiye'de tarım -Oğuz hoca, konuşmasında daha detaylı belirtecektir- kesiminin hali ortada. Ben sadece bir tek rakam vermek istiyorum; çünkü son günlerde Ziraat Bankası görev zararları konusu çok konuşuluyor: 99 yılı sonu itibarıyla tarım destekleri içerisinde Ziraat Bankasının payı 4 katrilyon görünüyor, o zamanki kurlar çerçevesinde 8 milyar dolar; yani 6 katrilyonluk desteğin 4 katrilyonu, 2/3'ü Ziraat Bankası vasıtasıyla verilmiş görünüyor. Bu 4 katrilyonun sadece 1/8'i, 500 trilyon civarı kredi olarak verilmiş; 3,5 katrilyonu, yani 7 milyar dolarlık kısmı faizin faizinden yıllarca birikmiş para. "Bu rakamı nereden biliyorsunuz" dersiniz; IMF kaynaklarından biliyorum. Çünkü Türkiye'de bir araştırmacı olarak, öğretim üyesi olarak gitseniz, bu rakamları öğrenmek isteseniz, pek mümkün olmaz. IMF'ye veriyorlar; biraz da IMF'nin raporlarını detaylı inceleme imkânı bulursanız, bu rakamları görüyorsunuz.

Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi tüm sosyal hizmetlerin de piyasa süreçlerine terk edilmesi, Türkiye'de büyük ölçüde hayata geçmeye başladı; ama bunun uluslararası sermayeye de açılması, biliyorsunuz son dönemde GATS anlaşmasıyla Dünya Ticaret Örgütü'nün bir parçası olarak bu ülkelere çok daha belirgin bir şekilde dayatılıyor.

Ben, birkaç tane başlık olarak öneri sunacağım: Genel makro ekonomik politikalara ilişkin daha evvelki konuşmacıların önerilerini, sermaye kontrollerine ilişkin önerilerini büyük ölçüde paylaşıyorum, ama daha genel bir şey söyleyeceğim: Tüm dış ekonomik ilişkilerin hukuksal yapılarının yeniden gözden geçirilmesi; yani bunun içerisinde 32 sayılı Kararname de var, gümrük birliği de var, uluslararası tahkim de var, Dünya Ticaret Örgütü de var. Türkiye, tüm uluslararası ilişkilerini gözden geçirmelidir; ama bunu dünyadaki başka ezilenlerle birlikte dayanışma, iletişim içerisinde yapmaya çalışılmalıdır. İkincisi, Asya krizinde görüldü; bu dönemlerde, kriz anlarında, Oktar hocanın söylediği gibi, ölmüş eşek fiyatına kamu varlıklarının satışı gündeme gelir, bunun önlenmesi gerekir. Yani genel olarak özelleştirmeye karşı çıkmak bir yana, özelleştirmeye şiddetle karşı çıkmayan kesimleri bile, ölmüş eşek fiyatıyla, hepimizin emeğiyle, hepimizin alın teriyle yapılan kamu varlıklarının satışını önlemek gerekir. Ben, Asya krizi sırasında UNCTAD'ın bu konuda çağrı yaptığını hatırlıyorum.

Mesela orayla da ilişkiye geçilip, Türkiye bağlamında da böyle bir çağrı yapılması talep edilebilir diye düşünüyorum.

Bir de ulusal devletin kazanımlarına sahip çıkmanın önemli olduğunu düşünüyorum; ama bunun tek başına yeterli bir perspektif olmadığını düşünüyorum. Yeni bir enternasyonalizm anlayışıyla dünyadaki tüm emek örgütlerini toplumsal muhalefet örgütlerini; yani köylü temsilcilerini, ekolojist hareketleri, savaş karşıtlarını, hayatı ve çıkarları küreselleşmeden zarar gören kesimleri bir araya getiren örgütlenmelere katılmanın, bunlara destek vermenin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Mesela, Seattle'da Dünya Ticaret Örgütü toplantısının engellenmesi, karar almasının engellenmesi, hem çok önemli bir pratik kazanım olmuştur, hem önemli bir moral kazanım olmuştur, hem de çok iyi bir örnek olmuştur.

Son önerim de şu: Hep şöyle söyleniyor: "Alternatifiniz ne, siz ne öneriyorsunuz? Peki kamu bankaları şu kadar zarar ediyor, kamu kuruluşları şu kadar kötü durumda, yolsuzluklar alıp başını gidiyor. Peki ne olsun, ne yapılsın?" Benim buradaki önerim şudur: Tüm çalışanlar olarak; özellikle kamu çalışanları için bu çok önemli; hem memurlar, hem işçiler anlamında söylüyorum- çalışanların denetimi talebiyle ortaya çıkmalıdır. Yani buradan neyi kastediyorum? O kamu kuruluşunda çalışan tüm emek kesiminin temsilcileri, o kuruluşun tüm stratejik kararlarını, tüm hesaplarını, tüm dökümlerini incelemeli; yolsuzlukları, haksızlıkları, yanlış politika uygulamalarını denetlemeli ve burada gördüğü aksaklıkları, eksiklikleri, kuraldışı, hukuk dışı uygulamaları kamuoyuna yansıtmalı. Çünkü kamu çalışanları, bazen tüm çalışanlar da bazı özelleştirmelerde "bari siz alın" şeklinde tuzağa düşürülüyor. Halbuki çalışanların, emeğiyle geçinenlerin her zaman emekçi kimliklerini korumaları, mücadelelerini buradan sürdürmeleri gerekir. Ancak çalışanların denetimi derken; "yolsuzluklara, haksızlıklara biz izin vermeyiz, bunu bize bırakın" şeklinde çok iddialı bir şekilde çıkmak gerekir. Bakın Cumhurbaşkanının Devlet Denetleme Kurulunu çalıştırması, ortalama insanda, sokaktaki insanda bu konuda çağrı yapması, sokaktaki insanda çok etkili oldu. Bu konjonktürde bu inisiyatifin de, Emek Platformunun da böyle bir taleple çıktığı taktirde çok etkili olabileceğini, ortalama insandan da destek bulabileceğini düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Süleyman ÇELEBİ (Oturum Başkanı)- Değerli Hocam, YÖK engeline takılmadan, özgür bir sunuş yaptın. Teşekkür ediyoruz. Şimdi Doç. Dr. Cem Somel; "Küreselleşen Dünyada Kalkınma Stratejileri Nasıl Olmalı" başlığı altındaki sunuşunu yapacak.

Buyurun Hocam.

Doç. Dr. CEM SOMEL- Dünya ekonomisinin küreselleşme kelimesiyle anılan bugünkü evresinde "Kalkınma stratejisi nasıl olmalı?" sorusunu tartışabilmek için az gelişmişliğin ne olduğu ve az gelişmişliği sürdüren sebepler konusunda fikir sahibi olmak gerekir. Onun için bu yazıda önce, dünya ülkelerinin büyük çoğunluğunda az gelişmişliği sürdüren sebepleri irdeleneceğiz. Ardından, kalkınma konusunda gelişmiş ülkelerin ve örgütlerinin bize telkinlerini tartacağız. Son olarak da kalkınma stratejisi nasıl olmalı sorusunu cevaplandırmağa çalışacağız.

Yazının ana fikrini özetleyelim. Günümüzde az gelişmiş toplumların en bariz özelliği fert başına sabit sermaye stokunun azlığı ve teknolojiye dışa bağımlılıktır. Az gelişmişliğin bu sebeplerini ortadan kaldırmanın yolu sabit sermayeye, eğitime ve araştırma geliştirmeye yoğun yatırım yapmaktır. Az gelişmiş ülkelerde yoğun yatırım yapılamamaktadır. Zira bu ülkelerde uygulanan siyasetler yatırıma yönlendirilebilir kaynakların bir kısmının dışarıya, gelişmiş ülkelere transferine yol açmakta, kalanının da ülke içinde lüks tüketimde ve gereksiz harecamalarla israf edilmesine sebep olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin devletleri, kurumları, bilim adamları bu dışarıya transferi ve yurt içi israfı kuramsal kılıflarla savunmaktadır. Onların telkinleri (IMF-Dünya Bankası politikaları) hem kalkınmayı kösteklemektedir, hem de az gelişmiş ülkelerin iç gelir dağılımını bozarak emekçilerin sefaletini artırmaktadır. O hâlde kalkınma stratejisi, bu dışarıya kaynak transferini ve lüks tüketim ve israfı önlemeyi ve insana ve sabit sermayeye yatırımı mümkün mertebe artıracak politikalar gerektirir.

Türkiye ile gelişmiş ülkelerin refahını karşılaştırmak istediğimizde ilk akla gelen ölçü, fert başına gayrisafi millî hâsıladır. Türkiye'de 1999'da fert başına gayrisafi millî hâsıla cari kurla 2900 dolar

idi. O yıl ABD'nde fert başına garisafi millî hâsıla Türkiye'dekinin on katı idi. Almanya'nın ve Fransa'nın fert başına gayrisafi millî hâsılası Türkiye'ninkinin sekiz katından fazla, İtalya'nunki Türkiye'dekinin altı katı idi.

Bu rakamlar gelişmiş ülkelerde her çalışan kişinin ortalama olarak Türkiye'dekinin birkaç katı katma değer ürettiğini göstermektedir. Bu katma değer toplumun çeşitli kesimleri arasında ücret, kâr, rant geliri olarak bölüşülmektedir.

Çalışan başına katma değer farkını daha somut olarak görmek için, imalat sanayiinin alt sektörlerinde bazı gelişmiş ülkeler ile Türkiye'de çalışan başına katma değer rakamlarına bakmak faydalıdır.

Tablo 1'de Türkiye'de ve üç gelişmiş ülkede (ABD'nde, İtalya'da ve İsveç'te) imalat sektörlerinde çalışan başına katma değer rakamları (bin dolar olarak) verilmiştir. Bu rakamlar şöyle bulunur: Alt sektörün üretim değerinden (üretimin satış hâsılatından) ham madde, yardımcı madde, enerji gibi maddî girdilerin maliyeti çıkarılarak alt sektörün toplam katma değeri elde edilir. Alt sektörün bu toplam katma değeri, çalışan sayısına bölününce alt sektörde çalışan başına katma değer bulunur. Tabloda genel olarak imalat sanayiinde gelişmiş ülkelerde çalışan başına katma değer Türkiye'dekinden çok yüksek olduğu görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde çalışan başına katma değer rakamlarının Türkiye'dekilerden yüksek olmasının iki sebebi olabilir. Birincisi, gelişmiş ülkelerde işçi başına fiziksel üretim daha yüksek olabilir. İkincisi, gelişmiş ülkelerde sınaî mamullere Türkiye'dekine nazaran daha yüksek fiyat saptanmakta olabilir. Önce işçinin fiziksel üretkenlik farkının sebep ve sonuçlarını irdeleyeceğiz. Sonra fiyatlama farkının etkilerini inceleyeceğiz.

Gelişmiş ülkelerde çalışan başına fiziksel üretimin Türkiye'dekinden fazla olması, gıda sektöründe çalışan başına daha fazla ton domates salçası, zeytinyağı vs., dokuma sektöründe çalışan başına daha fazla pamuklu, yünlü kumaş vs., gıysi sektöründe çalışan başına daha fazla erkek-kadın-ıç-dış giysileri vs. üretildiği; kısaca her sektörde çalışan başına (hacim veya ağırlık veya birim sayısı) olarak daha büyük miktarda üretim gerçekleştirildiği anlamına gelir.

Bu fiziksel üretkenlik farkının da çeşitli sebepleri olabilir. Bunlar (1) gelişmiş ülkelerde işçiler ortalama olarak daha uzun süre çalışmakta (daha az tatil yapmakta, daha uzun mesai yapmakta) olabilir. (2) Gelişmiş ülkelerde işyerlerinde daha iyi çalışma organizasyonu işçilerin üretkenliğini yükseltmekte olabilir. (3) Gelişmiş ülkelerde işçiler daha eğitilmiş olduğu için fiziksel verimleri daha yüksek olabilir. (4) Gelişmiş ülkelerde çalışanlar daha çok ve daha modern sabit sermaye teçhizatı ile çalıştığı için fiziksel verimleri daha yüksek olabilir.

Çalışma süre farkı ve işyerinde üretim düzenlemesi, gelişmiş ülkelerde imalat sektörlerindeki çalışan başına katma değer Türkiye'dekinin iki, üç, dört veya beş katı olmasını izah edemez. Gelişmiş ülkelerde işçiler, Türk işçilerinin iki, üç, dört veya beş katı uzun süre çalışmamaktadır. İşyeri düzenlemesi de bu büyük farkları izah edemez.

Üretkenlik farkının asıl sebepleri, gelişmiş ülkelerde işçinin daha çok eğitilmiş olması ve özellikle işçinin daha çok sabit sermaye ile çalışmasıdır.

Eğitim işgücü verimini artırır. 1997'de ABD'nde orta okul çağındaki çocukların okula devam oranı yüzde 96, İtalya'da yüzde 70, İsveç'te yüzde 100, Türkiye'de yüzde 58 idi. 1997'de ABD gayrisafi millî hâsılasının yüzde 5'ini, İtalya yüzde 5'ini, İsveç yüzde 8'ini, Türkiye yüzde 2'sini eğitime harcadı. 1998'de Türkiye'de 15 yaşından büyük erkeklerin yüzde yedisi, kadınların yüzde 25'i okuma yazma bilmiyordu. Gelişmiş ülkelerde böyle bir sorun yok. Bu farkların ve eğitimde kalite farkının işgücünün üretkenliğine yansıtacağı tahmin edilebilir.

Fakat fiziksel üretkenlik farkının en önemli sebebi işçilerin eğitim ve beceri farkı olsa idi, 1960'larda Avrupa ülkeleri Türkiye'den işçi talep etmezdi; o ülkelere Türkiye'den göçen işçiler ilâve eğitim görmeden kendi ülkelerindekine göre çok daha yüksek ücretle çalışma fırsatı bulamazdı. Türkiye'den Avrupa'da çalışmaya giden, beş yıl ilkökul okumuş az eğitilmiş işçiler Alman, Fransız, İsveç işçileriyle tıpatıp aynı ücreti almaya bile o ülkelerin hayat standardına uygun ücretle istihdam edildiğine göre, Türk işçiler o ülkelere göçtüğünde fiziksel üretkenlikleri bir hayli artmış olsa gerektir.

Tablo 1- Türkiye'de ve bazı gelişmiş ülkelerde imalat sanayi alt sektörlerinde çalışan başına katma değer ve ortalama ücret (bin ABD doları)

	ABD 1995		Yapıs 1994		Yıs 1994		Türkiye 1994	
	Çalışan başına katma değer	Ücret	Çalışan başına katma değer	Ücret	Çalışan başına katma değer	Ücret	Çalışan başına katma değer	Ücret
Gıda	111	25	57	...	47	23	24	5
Dokuma	52	22	45	...	41	21	21	4
Giye	41	16	34	...	33	18	15	2
Deri Kırk Kırkleri	57	22	50	...	45	20	14	3
Avakkabı	41	17	32	...	33	18	13	3
Aıac Kırkleri	54	23	43	...	56	23	11	4
Mobilya	47	22	39	...	41	21	16	3
Kayıt	130	36	61	...	81	27	31	7
Matbaacılık/Basım	82	29	59	...	46	25	43	5
Sınatırım ÜT madde leri	246	46	73	...	89	28	64	10
Döer Kırım ÜT madde leri	219	39	81	...	124	28	72	9
Kırcık Kırkleri	79	30	71	...	51	23	46	10
Plastik Kırkleri	70	26	53	...	46	23	27	3
Torak Kırkleri	57	25	43	...	48	23	46	5
Cam	94	32	58	...	45	24	43	9
Maden dıym leri Kırkleri	83	30	57	...	58	25	24	7
Demir celik	105	40	60	...	71	27	50	10
Demir dıym metal Kırkleri	96	33	54	...	58	25	29	7
Metal Kırkleri	68	28	45	...	50	23	23	4
Elektrik olmayan makine	90	35	52	...	56	26	16	6
Elektrik makine	114	34	51	...	56	27	39	7
Uıyım aıacı	109	42	39	...	54	26	29	7

Kaynak: UNIDO 2000 (Gelişmiş Ülkelerin Sınatırım ÜT).

Özetleyelim: İmalat sanayi sektörlerinde gelişmiş ülkelerde çalışan başına katma değer ile Türkiye'de çalışan başına katma değer farkı, çalışan başına fiziksel üretim farkından ileri gelebilir. Fakat, alt sektöre göre iki, üç, dört, hatta beş kat olan katma değer farkı, çalışma süresi farkı veya iş yerinde organizasyon üstünlüğü ile açıklanamaz. İşçilerin eğitim farkı üretkenliği etkilemekle beraber, dâvet üzerine gelişmiş ülkelere göçen işçilerin yurdunda kazandığı ücret ile gelişmiş ülkede kazandığı ücret arasındaki büyük fark, eğitimin de kendi başına çok önemli bir açıklayıcı olamayacağını göstermektedir.

Bu durumda fiziksel üretkenlik farkının önemli bir kısmı, gelişmiş ülkelerdeki ve Türkiye'deki adam başına düşen sabit sermaye stoku farkından kaynaklanmaktadır. Sabit sermaye stoku işçinin kullandığı âlet ve makineleri, işyeri binalarını, ulaşım ağlarını, iletişim sistemlerini, enerji üretim tesislerini, enerji dağıtım şebekelerini, sulama sistemlerini vs. kapsar. Türkiye'den gelişmiş ülkeye göçüp orada çalışan işçi, Türkiye'dekinden çok daha büyük bir sermaye donanımının bulunduğu bir ortamda, çok daha üretken olabilmekte ve bu sebeple o ülkelerde Türkiye'de kazandığından çok daha yüksek ücret alabilmektedir.

Gelişmiş ülkelere kıyasla Türkiye'de sermaye stok azlığının sebebi Türkiye'nin az gelişmişlik tarihindedir. Acaba Türkiye şu anda bu sermaye stok farkını kapatmak için gereken yatırımı yapmakta mıdır?

Tablo 2'de Türkiye'nin 1999'da cari kurla hesaplanmış fert başına gayrisafi millî hâsılasının %

24'ünü yatırıma ayırdığı, yani adam başına 696 dolar yatırım yaptığı görülmektedir. Aynı yıl ABD'nde adam başına 5814 dolar, Almanya'da adam başına 5323 dolar, Fransa'da 5165 dolar, İsviçre'de adam başına 3506 dolar, İtalya'da 3548 dolar yatırım yapıldı. Her yıl gelişmiş ülkeler sermaye stoklarına Türkiye'ye kıyasla adam başına çok daha fazla ilâve yapmaktadır.

Türkiye ile gelişmiş ülkeler arasında çalışan başına katma değer farkının bir kısmının fiziksel üretkenlik farkından kaynaklandığı doğru ise, ve bu fiziksel üretkenlik farkı da adam başına sermaye stok farkından ileri geliyor ise, şimdiki yatırım gayretiyle Türkiye'de emeğin verimini gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaştırmanın imkânsız olduğu apaçıktır.

Türkiye millî hâsılası gelişmiş ülkelerinkinden çok daha az olduğuna göre, gelişmiş ülkeler kadar tasarruf ve yatırım yapamayacağı iddia edebilir. İkinci tablo, Doğu Asya'da birbirinden farklı büyüklükte ve gelir düzeyinde üç az gelişmiş ülkenin Türkiye'den daha yüksek tasarruf ve yatırım oranları gerçekleştirdiğini göstermektedir. Çin, Türkiye'ye göre daha düşük bir gelir seviyesiyle % 42 tasarruf oranı ve % 40 yatırım oranı gerçekleştirebilmektedir.. Kısaca, Türkiye fert başına yatırımını mutlak miktar olarak gelişmiş ülkelerin seviyesine getiremese bile, şimdiki tasarruf ve yatırım oranını çok daha artırabilir, katlayabilir. Türkiye'nin gelir düzeyi şimdiki tasarruf ve yatırım gayretine zafına mazeret olamaz.

Türkiye'nin tasarruf edilebilir ve yatırıma sevk edilebilir kaynaklarının önemli bir kısmı varlıklı sınıfların özel ve kamusal lüks tüketiminde çarçur edilmektedir. Tablo 1'de Türkiye'de ve gelişmiş ülkelerde her alt sektörde katma değer ile ücret rakamları arasındaki oranların kıyaslaması, diğer ülkelere göre Türkiye'de imalat sanayiindeki bölüşümün adaletsizliğini yansıtmaktadır. Eğer Türkiye'de tasarruf ve yatırım oranları yüksek olsa idi bu çarpık katma değer bölüşümü, tasarruf ve yatırımı desteklediği için belki bir ölçüde mazur görülebilirdi. Ancak Türkiye'de millî hâsılanın aslan payını alan sınıflar, bu aslan payını ziyan etmektedir.

Bu zarurî olmayan, gereksiz tüketime örnek vermek gerekirse: Türkiye (satın alma gücü paritesine göre) fert başına 3000 dolar gayrisafi yurt içi hâsılaya ulaştığı 1976-1984 yıllarında, bin nüfusa 12 ilâ 19 otomobil düşüyordu. Avusturya (1950-51'de) aynı gelir düzeyinde iken bin kişiye 9, İtalya (1951-52'de) aynı gelir düzeyinde iken bin kişiye 10 otomobil, Japonya (1960'da) aynı gelir düzeyinde iken 5 otomobil, Güney Kore (1978'de) aynı gelir düzeyinde iken 5 otomobil düşüyordu. Türkiye fert başına 4000 dolar gayrisafi yurt içi hâsılaya ulaştığı 1992'de bin nüfusa 37 otomobil düşüyordu. Aynı gelir düzeyinde iken bin kişiye düşen otomobil sayısı Almanya'da (1951'de) 16, Fransa'da (1950'de) 36, Avusturya'da (1956'da) 27, İtalya'da (1958'de) 30, Japonya'da (1963-64'te) 15, Güney Kore'de (1984'te) 12 idi (UNCTAD 1997: 181). Gerçi otomobil fiyatlarının zaman içinde azalmış olması bu kıyaslamanın çarpıcılığını azaltabilir. Ama meselenin özü, çok daha az maliyetli toplu taşıma imkânları dururken özel binek otomobili kullanmanın az gelişmiş ülkeler için lüks bir tüketim olduğudur. İthalat serbestisi de bu tüketimi körüklemektedir. (2000 yılının ilk dokuz ayında Türkiye'de satılan yeni otomobillerin yarısından fazlası ithal mal idi.) Bu otomobil rakamlarının örneklediği lüks tüketimin bedeli az tasarruf, az yatırım, daha çok işsizlik ve yabancı sermayeye daha çok bağımlılıktır.

Türkiye'de yatırım azlığının bir sebebi tasarruf yetmezliğidir. Diğer önemli sebebi, küreselleşme politikalarının sonucunda, ülkedeki iktisadî ortamın özel sektörü sabit sermaye yatırımdan caydırmasıdır. İthalat serbestidir. Yerli firma, ithal edilen bir malı Türkiye'de üretmek için bir tesis kursa iç piyasada gelişmiş ülkelerin çok uluslu şirketlerine karşı rekabet etmeye çalışmak zorunda kalmaktadır. Kontrolsüz ithalat serbestisi, yeni ve ileri teknoloji sektörlerde yerli firmaların kendi başlarına yatırım yapmaktan caydırır. İkincisi, uluslar arası sermaye hareketlerinin serbest bırakılması döviz kurlarını istikrarsız kılmaktadır. Döviz kurunun istikrarsızlığı, ihracat yapan veya ithal girdisi kullanan sektörlerde yatırım projelerinin kârlılık hesaplarını çok zorlaştırır, projelerin rizikolarını artırır. Üçüncüsü, sermaye hareketleri serbestisi, ülkede faiz hadlerini yabancı sermaye çekmek ve sermayenin kaçmasını önlemek için kullanmak mecburiyetini doğurmaktadır. Bu da faiz hadlerinin, birçok sabit sermaye yatırım projesini uygulamaktan caydıracak yüksek seviyelerde tutulması demektir.

Özetleyelim: Gelişmiş ülkelerle Türkiye arasında çalışan başına katma değer farkı, kısmen de olsa

fiziksel üretkenlik farkından ileri geliyor ise bunun en önemli sebebi sabit sermaye yatırımlarının azlığıdır, yatırım azlığının da nedeni tasarruf yetmezliği ve ithalat ve sermaye hareket serbestisidir. Fiziksel üretkenlik düşüklüğünün neticesi ise, Türk halkının gelişmiş ülkelere nazaran daha az maddî üretim yapabilmesi ve daha düşük bir maddî refah düzeyinde kalmasıdır.

Tablo 2 Türkiye'nin gayrisafi millî hâsılasının 1999'da cari kurla 2900 dolar, buna mukabil satın alma gücü paritesine göre 6100 dolar olduğunu göstermektedir. Satın alma gücü paritesi, çok sayıda mal ve hizmetten oluşan bir meta kümesinin ABD'ndeki ve diğer bir ülkedeki maliyetini karşılaştırarak o diğer ülkenin parası için bulunan nazari bir dolar kurudur. Belirli bir temsilî mal ve hizmet kümesinin Türkiye'de fiyatı 450 milyon lira, ABD'nde fiyatı 1000 dolar ise, Türk Lirasının satın alma gücü paritesi bir dolar = 450000 Lira olur. Zira Türkiye'de 450000 TL'nin satın aldığı metalar ABD'nde (ortalama olarak) bir dolara satın alınabilmektedir. Satın alma gücü paritesini Dünya Bankası ile Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar hesaplamaktadır.

Türkiye'nin satın alma gücü paritesi cari piyasa kurunun yarısı civarında seyretmektedir. Meselâ satın alma gücü paritesi 450000 TL, cari kur 900000 lira olsun. Türkiye'de bir üretici 450000 TL'na ürettiği bir metayı ABD'ne ihraç ettiğinde, bir dolar = 900000 TL cari kurundan bu ihracatı karşılığında elli sent (yarım dolar) kazanır. Oysa satın alma gücü paritesine göre o metaın ABD'ndeki fiyatı bir dolar civarındadır. Türkiye'den ihraç edilen o metaın ABD'ndeki gerçek değerinin yarısı, yani elli sent Amerikalı ithalatçıya kalmaktadır. Türkiye bu ihracatta ihraç metanının ABD'deki değerine nispetle % 50 bir kazancı yitirmektedir. Öte yandan ABD'nde bir dolarla cari kurdan Türk lirası satın alarak bu liralarla Türkiye'den ABD'nde alınabilecek meta miktarının kabaca iki misli satın alınabilmektedir.

Bütün az gelişmiş ülke paralarının dolar satın alma gücü pariteleri, cari dolar kurlarından düşüktür. (Bazı az gelişmiş ülkelerde yerli paranın cari dolar kurunun satın alma gücü paritesine oranı üç, dört, beş ... on katına kadar çıkmaktadır.) Gelişmiş ülke paralarının dolar satın alma gücü pariteleri ise cari kurlarına yakındır, fazla sapmamaktadır. Az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere yaptığı ihracat, o ihraç mallarının gelişmiş ülkelerdeki piyasa değerinden çok daha ucuza satılmış olmaktadır. Bu da az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelerle ticarete bir karşılıksız mal transferi yapıldığı anlamına gelir. Transferin sebebi, cari kurların, ülke paralarının satın alma güçleriyle orantılı olmamasıdır. Türkiye'nin bu yoldan 1995 yılında gelişmiş ülkelere (OECD ülkelerine) gayrisafi millî hâsılasının % 10'u kadar bir meblağı kapırdığı hesaplanmıştır. 120 ülke için yapılan bu hesaplamada bu haksız ticaret kaybı yoluyla az gelişmiş ülkelerden 1995'te OECD ülkelerine 1.2 ilâ 1.8 trilyon dolar arasında bir meblağ aktarıldığı tahmin edilmiştir. Bu, takriben OECD gayrisafi millî hâsılasının % 8'i, az gelişmiş ülkelerin gayrisafi millî hâsılasının % 24'üne eşit idi (Köhler 1998).

Gerçi bu hesap kabadır, zira satın alma gücü paritesinin hesabına ticareti yapılmayan mal ve hizmetler de girmektedir. Ülkeler arası kaynak transferini tam olarak ölçebilmek için sadece ticareti yapılan mal ve hizmetleri esas alan bir satın alma gücü paritesi kullanmak gerekirdi (ki yok). Ama bu husus, transfer hâdisesinin özünü değiştirmemektedir.

Tablo2- 1999 yılında bazı ülkelerin GSMH'sı, yatırım ve tasarruf oranı

	Fertbap'ına GSMH \$(cari kur)	Fertbap'ına GSMH \$(satın alma gücü paritesi)	GSYİH'da yatırımın payı (%)	GSYİH'da tasarrufların payı (%)
ABD	30600	30600	19	17
Almanya	25360	22404	21	23
Çin	780	3291	40	42
Fransa	23480	21997	22	21
Güney Kore	8490	14637	27	34
Yapoc	26040	20824	14	21
Yapva	19710	20751	18	22
Malezya	3400	7963	32	45
Türkiye	2900	6126	24	21

Kaynak: World Bank 2000.

Türkiye’de fiyatlar cari kurla hesaplandığında gelişmiş ülkelerden ucuz bulunmaktadır. İşçi ücretleri de cari kurla dolara dönüştürülüşünde gelişmiş ülkelerdeki ücretlerden düşüktür (Tablo 1). Ucuz işgücünden yararlanmak için çok uluslu şirketler sınaî üretimlerinin vasıfsız emekle üretilen kısmını az gelişmiş ülkelere yaptırmaktadır.

Bir araştırmaya göre Türkiye’de fason giysi imalatı yaptıran yabancı firmalar, ürünleri etiketleyip kendi ülkelerinde Türkiye’deki üreticilere ödediklerinin (cari kurdan) 4-5 katı fiyatla pazarlamaktadır (Dikmen 2000: 215, 243). Türkiye’de fason imalat yaptıran yabancı firmalar, Türkiye’de ücret düşüklüğünden ve fiyat düşüklüğünden olağanüstü bir kazanç sağlamaktadır.

Bu tür kazançlar Türkiye’nin kalkınmasını zorlaştırmaktadır. Ticareti serbestleştirme siyaseti sonucunda Türkiye gelişmiş ülkelerden tüketim malları, ve bu arada şöhretli markalı giysiler ithal etmektedir. Gelişmiş ülkelerin şöhretli etiketli giysileri Türkiye’ye kendi ülkelerindeki fiyatlarla ihraç ediliyorsa, ünlü bir konfeksiyon markası taşıyan (Türkiye’de veya başka bir az gelişmiş ülkede üretilmiş) bir birim giysi ithal etmek için, Türkiye’den (her biri aynı işi gören) etiketsiz dört veya beş birim giysi ihraç etmek gerekmektedir. Bu ticarete üç-dört birim Türk malı giysinin içerdiği göz nurunun, alın terinin, pamuktaki tarla veriminin, hava ve çevre kirlenmesinin bedeli, gelişmiş ülke şirketlerine karşılıksız verilmekte, hibe edilmektedir. Bu bağış gelişmiş ülkelerde hem sermayedarların hem de işçilerin daha çok tüketim yapabilmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda daha çok tasarruf ve yatırım yapmasına da elvermektedir. Bu bağış, gelişmiş ülkelerin sabit sermaye biriktirmesini desteklemektedir; kendi sermaye biriktirme gayretimizi kösteklemektedir.

Gelişmiş ülkelere karşılıksız kaynak transferine de yol açsa, bu ticaret sayesinde Türkiye’de işçiler iş bulduğu ve memlekete az da olsa döviz girdiği için kendimizi teselli edebiliriz. Ama emeği ve ülkenin diğer kaynaklarını ucuzlatmanın sonu yoktur. Zira gelişmiş ülke ekonomilerine aynı surette eklenmek için yarışan yüz elli kadar ülke var. Türkiye, ucuz emeğe dayanan mamul ihracatı temelinde gelişmiş ülke piyasalarına eklenme siyasetini uyguladığı sürece, bu tip metalleri ihraç edebilmek için Güney Asya, Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa ülkelerine karşı ucuza çalışma rekabetini sürdürmeğe mecburdur.

Az gelişmiş ülkelerin birbirleriyle rekabeti, hepsinde yerli paranın gelişmiş ülke paraları karşısında cari (piyasa) değerini düşürme baskısı yaratmaktadır. Yüz elli kadar az gelişmiş ülkenin rekabeti, kendi dış ticaret hadlerini azaltmaktadır. Dış ticaret haddi, bir ülkenin ihraç malları fiyat ortalamasının ithal malları fiyat ortalamasına oranıdır. Bunun azalması, ithal mallarının, ihraç mallarına nispetle pahalandığı anlamına gelir. Petrol ihraç etmeyen az gelişmiş ülkelerin dış ticaret hadleri 1982-1988 yıllarında yılda ortalama yüzde 1.3, 1989-1996 arasında yılda ortalama yüzde 1.5 azaldı. Başka bir araştırmaya göre Avrupa Birliğinin az gelişmiş ülkelerle yaptığı sınaî mamul ithalat ve ihracatında 1979-1994 yıllarında ticaret hadleri yılda ortalama yüzde 2.2 Avrupa Birliği lehine, az gelişmiş ülkeler aleyhine değişti (UNCTAD 1996: 148.s. ve UNCTAD 1999: 85.s.). Gelişmiş ülkelerin üreticileri, rekabetin az olduğu ve ürün fiyatlarını kontrol edebildikleri, teknolojik bilgi gerektiren ürünlerde ihtisaslaşmış bulunmaktadır; onun için gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkelerin fiyat rekabetinden tek taraflı olarak yararlanmaktadır.

Sonuçta az gelişmiş ülkeler aynı hacimde ithalat yapabilmek için, ihracat hacmini sürekli arttırmak zorundadır. Bu da az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere yatırıma tahsis edilebilecek maddi kaynakların sürekli ve artan oranda transfer edildiği anlamına gelmektedir.

Türkiye’de plânsız, programsız ve kontrolsüz yapılan ithalat, ihracatı artırma ve ücretleri bastırma baskısını sürekli kılmaktadır. İthalat artışı sadece ihracata yönelik sektörlerdeki ücretleri etkilemekle kalmamaktadır. İhracat sektörlerinde ücretleri düşük tutabilmek için diğer sektörlerdeki ve kamu kesimindeki ücretleri de zaptırap altına almak gerekmektedir. İhracat yapmayan iş kollarındaki ücretler, hem ihracatçı sektörlerde çalışan işçilere emsal teşkil ettiği için, hem de ihracatçı sektörlerde çalışanların geçimi için gerekli mal ve hizmetleri ucuz kılmak için düşük tutulmak zorundadır.

Gelişmiş ülkeler ve onların güdümündeki “uluslar arası” teşkilatlar, küreselleşme politikalarını “etkinliği artıracağı”nı iddia etmektedir. İktisadî anlamda etkinlik, üretimde işgücünü, ham maddeyi vs. en tasarruflu şekilde kullanarak ve en ucuzunu bularak üretim maliyetini en aza indirmek demektir.

Elbette ki bir ülkede üretim plânlamasında, yatırım plânlamasında etkinliği gözetmek kaynak israfını önlemek için çok önemlidir. Fakat gelişmiş ülkeler ve örgütleri, etkinlik kavramını “her malı ve hizmeti en ucuz üretebilen üretsin, diğerleri üretmesin” anlamına getirmekte ve etkinliği artırma hedefini, dünyada çapında ve sınırları aşan bir ölçekte gerçekleştirmeyi savunmaktadır. Bu sebeple etkinliği artırma amacı, “başkalarından daha ucuza üretmiyorsan ithal et” tavsiyesine dönüşmektedir. Bu ilkeye göre yapılan dış ticaret politikasının millî savunma, beslenmede kendine yeterli, işgücününün tam istihdamını sağlama, sabit sermaye birikimini hızlandırma, teknoloji üretmeyi öğrenme gibi birçok toplumsal amaçla geliştiği apaçıktır.

Kalkınma, bağımsızlık ve kendine yeterlikten söz edildikte gelişmiş ülkelerin bilim adamları ve bu ülkelerin güdümündeki örgütler “Liberal politikalara almaşık seçeneğiniz yoktur. Almaşık bir siyaset uygulamaya kalkışanlar Kuzey Kore, eski Arnavutluk, Küba, Afrika ülkeleri gibi marjinalleşir, dünya toplumundan dışlanır” sözleriyle az gelişmiş ülkelerde emekçilerin zihnini bulandırmaya çalışmaktadır. Bu uyarı, görünürde otarşiyi (yani dünya ile bağları koparma siyasetini) tenkit etmektedir. Oysa ki, kendi tasarruf imkânlarını seferber ederek yabancıların spekülâtif sermaye hareketlerine ve yabancı banka kredilerine bağımlılığı azaltmaya çalışmak, ithalatın ve ihracatın bileşimini değiştirmeye çalışmak, teknolojiye dışa bağımlılıktan kurtulmaya çalışmak otarşik bir ekonomi kurmak demek değildir, dünya ile bağları koparmaz. Bunlar kalkınmanın onsuz olmaz iktisadî hedefleridir. “Küba’ya, Afrika’ya benzersiniz, marjinalleşirsiniz” uyarısı otarşiyeye yönelmeyi tenkit ediyormuş gibi görünmekle beraber, aslında gelişmiş ülkelerin kalkınmağa yönelen ülkelere yaptırım tehdidini ifade etmektedir.

Türkiye’de kalkınmaya yönelen politikalar uygulamasının, gelişmiş ülkelerin ve onların güdümündeki kurumların tasvibini alması mümkün değildir. Gelişmiş ülkeler kendilerine kaynak transferini azaltacak, şirketlerinin faaliyetlerini etkileyecek ticaret ve finans politikalarını kolay kolay kabul etmez. Ne var ki Türkiye, kimsenin etkili bir abluka uygulayamayacağı, ticaretten vazgeçemeyeceği kadar büyük bir ekonomidir. Türkiye’nin kuzeyinde ve doğusunda Batı’dan bağımsız politikalar izleyen, enerji ve başka tabii kaynaklarla zengin, İran ve Rusya gibi komşuları vardır. Dünyada gelişmiş ülkelerden bağımsız, millî ve şahsiyetli politikalar izlemeğe gayret eden Hindistan, Çin, Brezilya gibi başka birçok ülke mevcuttur. Değil bütün dünyanın, gelişmiş ülkeler grubunun bile bir ülkeyi iktisadî tecrit siyasetinde birleşebildiği görülmüş değildir. Bu sebeple Türkiye, kalkınma sürecinde gelişmiş ülkelerle diplomatik ve siyasî sürtüşmeleri göze almak ve çeşitli alanlarda diğer az gelişmiş ülkelerle dayanışmaya girmek mecburiyetindedir. Türkiye için bugün uygulanan tam teslimiyetçi politikalar dışında çok geniş bir siyasî manevra sahası mevcuttur.

Öte yandan, Türkiye’nin mevcut iktisadî yapısından istifade eden, dışarıya kaynak transferinden pay alan zümrelerden bağımsızlığa ve kalkınmaya yönelen politikaların uygulanmasını beklemek de beyhudedir. Onlar da Dünya Ticaret Örgütü’nün kurallarına harfiyen uymaz isek, Gümrük Birliği’nden çekilir isek, IMF ve Dünya Bankası’na bağımlılıktan kurtulmaya çalışır isek felâketlerin başlayacağını ve Türkiye ekonomisinin ayakta duramayacağını iddia etmektedir. Oysa gerçek bu iddianın tam zıttıdır. Türkiye ekonomisini yabancı sermayeye, yabancı teknolojiye bağımlı kılan, emeğimizi sürekli ucuzlatma mecburiyetini arttıran ve sabit sermaye birikimini köstekleyen, bu dış taahhütlerin, anlaşmaların, birleşmelerin dayattığı politikalar dır.

Yukardaki tahlillerden şu netice çıkmaktadır: Türkiye’nin kalkınması sabit sermaye yatırımlarına, eğitim ve araştırma geliştirme yatırımlarına çok daha fazla kaynak ayırmayı gerektirmektedir. Türkiye’nin yatırıma tahsis edilebilecek kaynakları lüks tüketim ve israf yoluyla ziyan edilmekte ve bir kısmı da gelişmiş ülkelere aktarılmaktadır.

Ülkemizde büyük bir tasarruf potansiyeli mevcuttur ve bu potansiyel, lüks, zarurî olmayan tüketimi ve israfı azaltarak kısa sürede seferber edilebilir. Türkiye’nin millî hâslada tasarruf ve yatırım oranlarını %35-40 gibi bir seviyeye çıkarmaması için bir sebep yoktur. Bunu Türkiye’den daha fakir ülkeler başarmıştır. Kalkınma stratejisinin temel ilkeleri tasarrufu ve yatırımı mümkün mertebe arttırmak ve ülkeyi teknoloji üretir hâle getirmektedir.

Dışarıya kaynak transferini kısa vadede önlemek mümkün değildir. Türkiye, düşük ücretle üretip (dış değerine göre) ucuz fiyatla mal ihraç ettiği ettiği sürece ticarete dışarıya reel kaynak transferi

sürecektir. Bu transfer, ihracatta emek-yoğun, basit ve harcâlem teknoloji ile üretilen metaların payının azalması, ve kendi geliştirdiğimiz yeni teknolojilere dayanan metaların payının artması ile azalacaktır. (Türk parasının kurunu satın alma gücü paritesine düşürmek sorunu çözmez; böyle bir kur politikası uygulanırsa ihracatımız benzer ürünler ihraç eden ve aynı şekilde gelişmiş ülkelere kaynak transfer eden diğer az gelişmiş ülkelerin rekabetine dayanamaz.)

Bu sebeple, ithalatımızı mümkün mertebe kalkınma için zarurî olan mal ve hizmetlerin tedariki ile sınırlamamız gerekir. Bu suretle Türk işçisini lüzumsuz yere (gereksiz ithalatı karşılamak için) başka fakir ülkelerin işçilerine karşı ücret rekabeti yapmak mecburiyetinden korunmuş olur. Emekçilerin alın teriyle zar zor kazanılan döviz gelirlerinden enerji, ara malı ve ham madde ithalatına tahsis edilenden geriye kalan kısmını mümkün mertebe ülkemizde üretilmeyen yatırım malı ithalatında kullanmak gerekir. Bu suretle işgücünün fiziksel verimini yükseltecek sabit sermaye birikimi hızlandırılmış olur. Ancak bütün bunlar devletin ithalat ve döviz kullanımı üzerinde sıkı bir kontrol ihdas etmesini, zarurî olmayan tüketim malı ithalatı ve turizm amaçlı dış seyahatler gibi gereksiz döviz kullanma biçimlerini caydırmasını gerektirir.

Ülkede seferber edilen tasarrufları sabit sermaye yatırımlarına tahsis etmek için finans sisteminin (bankaların, menkul kıymet piyasalarının, sigorta şirketlerinin) hakikî işlevini yapması gerekir. Bu işlev tasarrufları yatırıma aktarmak ve yatırımın rizikosunu müteşebbis ile paylaşmaktır. Finans sisteminin, ekonominin reel sektörlerinin üstlendiği rizikolar için bir tampon işlevi görmesi gerekir. Bunu başaran finans sistemi kalkınmaya katkı yapar. Fakat küreselleşme politikalar finans sistemlerini bizatihi istikrarsızlık kaynağı hâline getirmiştir. Finans sistemini ekonomi için bir istikrarsızlık ve belirsizlik kaynağı olmaktan çıkarmak için her türlü spekülâtif finans faaliyetini engellemek gerekir.

Bankaların kalkınmaya hizmet edebilmesi, çalışanların tasarruflarının mevduatta toplanması, banka sisteminin mevduatı tamamen yatırım kredilerine dönüştürmesi ve kredileri kalkınma plânına göre tahsis etmesi yoluyla olur.

Ülkede sabit sermaye yatırımlarını teşvik eden ortam yaratmak için menkul kıymet borsalarında fiyat dalgalanmalarından kazanma faaliyetini (spekülasyonu) asgariye indirecek tedbirler almak gerekir. Firmaların hisse senet değerlerinin dalgalanması firma yöneticilerinin dikkatini ve enerjisini yatırımdan malî piyasalara çekmektedir. Menkul kıymet borsalarında kısa vadeli alım-satımı zorlaştırmak gibi, hisse senet fiyat dalgalanmalarını azaltan tedbirler, borsalarda kumar imkânlarını azaltıp, bunları sigorta şirketlerinin ve emekli sandıklarının uzun vadeli malî plasman yaptığı istikrarlı piyasalara dönüştürmeğe yarayabilir.

Sabit sermaye yatırımı yapacak firmaların önemli bir müşkülü, döviz kuru ve faiz hadlerinin gelecekteki belirsizliğidir. Kurların istikrarını artırmak ve dış borçlanmayı kontrol altında tutmak için giren ve çıkan sermaye transferlerinin kontrol edilmesi gerekir. Bu kontrol, faiz hadlerinin de yatırımın gereklerine göre belirlenmesini ve istikrara kavuşmasını mümkün kılacaktır.

Az gelişmişliğin sebepleri de, kalkınmayı sağlayacak politikalar da gayet yalın ve açıktır. Belirli politikalar uygulayarak Türkiye'nin kalkınması ve iki - üç nesil gibi bir süre içinde gelişmiş ülkelerin refah düzeyine yakınsaması mümkündür. Ancak gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler şeklinde kutuplaşmış bir dünyada yaşıyoruz. Gelişmiş ülkelerin refahı, kısmen bu kutuplaşmaya dayanmaktadır. Onun için askerî ve teknolojik hâkimiyetlerini kullanarak dünyadaki siyasî düzeni, ticaret yapısını, finansal sistemi bu kutuplaşmayı sürdürecektir şekilde yönetmektedirler. Bütün az gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkelerin bu uygulamalarıyla çıkar birliği içinde olan mutlu azınlıklar, kendi toplumlarının kalkınmasını kösteklemektedir. Emekçiler bu zorlukları göğüslemek zorundadır.

Emek Platformunun halkın ihtiyaçlarını karşılayacak bir iktisat programı oluşturma teşebbüsü ve Türkiye'nin kalkınma davasını sahiplenmesi ülkemizin geleceği için bir ümittir. Zira Anadolu ve Trakya'nın emekçi kitlelerinin kendi kaderini tayin etmek üzere doğrulmağa başladığının işaretidir.

Süleyman ÇELEBİ (Oturum Başkanı)- Çok teşekkür ederim Hocam.

Gerçekten değerli hocalarımız, çok önemli açılımlar getirdiler. Bu oturumdan sonra üç oturum daha var. Salondaki arkadaşlarımdan da ricam; soruları varsa, sorularını çok kısa olarak sormalardır, yorum bölümünü sonraya bırakmaktır. Çünkü bizden sonraki iki oturumu da dikkate almamız

gerekiyor, diğer değerli hocalarımızın da bu sürece katkılarını almamız gerekiyor; yani zamanı iyi kullanacağız.

Söz sırası, salondaki arkadaşlarda. Buyurun.

Yakup ASLANDOĞAN- Sorum Alpaslan IŞIKLI'ya: Sendikalardan bahsederken, zaman darlığından dolayı birçok kısmına değinmedi. Ben, soruyla birlikte bir ekleme yapmasını istiyorum. Bu özelleştirmenin ardından küreselleşmenin ideolojik saldırılarından bahsetti. Emek-sermaye arasındaki çatışmanın giderilebilmesi için yumuşatılmış kavramlar kullanıldığını söyleyerek bunların da kurumsallaşmaya doğru gittiğini söyledi. Bu noktada Emek Platformunun büyük mücadeleler sonucu kurulmuş olması ve emek cephesinde bir berraklaşmaya doğru gidiyor olması vesilesiyle Ekonomik Sosyal Konseyin durumu nereye konulabilir ya da Ekonomik-Sosyal Konseye katılmış olan sendikaların tutumu, bu noktada nasıl değerlendirilmeli?

İkinci sorum: Özelleştirilecek kurumlara, özellikle geçen yıllarda sendikaların talip olması gibi bir süreçle de karşı karşıya kaldık; birçok madende, demir-çelik kurumunda, KİT'lerde. Bunu neoliberal ideolojik kuşatmanın neresinde görmeliyiz ve buna karşı neler söylenebilir?

Salondan- Ben, emekli bir işçiyim, 65 kişilik bir fabrikada çalışıyorum. Benim sorum, Hayri Kozanoğlu'na: Bugün sendikası, sigortasız çalışanlar, 5 milyon olarak tahmin ediliyor. Bunun dışında, son 2,5 ayda da 250 işçi, sendikalı-sigortalı olarak işten atılmış. Tabii bu özelleştirmeyi de içerir. Burada Emek Platformunun düne göre bugünkü oluşumu, bizim açımızdan sevindirici diye düşünüyorum. Ancak burada sendikaların sürekli baraj sistemine karşı nasıl bir mücadelesi gerekiyor, bunun nasıl daha yükseğe doğru çekilmesi gerekiyor? İkincisi, sendikaların giderek üye kaybı var. Burada bütün sendikalar var; bu üye kaybını sendikalar nasıl değerlendiriyorlar? Bir de bu toplu pazarlıkta sendikalar kendi arasındaki rekabeti artık kaldırıp, işçi sınıfına, yani halka doğru, çalışanlara doğru, hatta işsizlere doğru nasıl bu platformu daha güçlü hale getirir?

Dr. Ahmet ATILÇAN- Burada sermayenin örgütlenişi ve uluslararası sermaye hareketleri, ticari serbestleştirme, sermayenin serbestleştirilmesi anlatılırken, evet zor bir güç, karşı konulması zor bir güç; ama bir şey boşlukta kalıyor. Mesela bir Japonya örneği var; hem bu uluslararası sermayeyle entegrasyonunu sağladı, hem de liberal demokrasi içerisinde 1945'ten bu yana kalkınmasını sağladı, çok ötesine geçti. 1960'ta Japonya'nın fert başına gayri safi milli hâsılası 400 dolardı ve Türkiye'yle eşitti. Bugün Japonya'nın gayri safi milli hâsılası 97'de 39 bin dolardı, şimdi Asya krizinden dolayı 33 bin dolara düştü; ama yine de Türkiye'nin 13 katı. Yani şimdi burada söylenenler, konuşulanların hiçbirisi, bu Japonya örneğini açıklamıyor. Yani uluslararası sermayenin, emperyalizmin, şunun bunun bir sürü günahı, vebali, sömürüsü var, servet transfer ediyor, gelir transfer ediyor falan diyoruz; ama bir de bir ülkeyi kalkındırmaktan sorumlu olan, kendi halkının eksiklerini, yetersizliklerini göz önüne getirmiyoruz, gündeme getirmiyoruz. Bu konuda ne diyeceğiz acaba? Konu daha çok Hayri hocayı ilgilendiriyor gibi geliyor; benim sorduğum soru, onun konuşmasının içinde kaldı.

Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI- Teşekkür ederim.

Önemli sorular soruldu. Hepsine tek tek yanıt vermeye çalışacağım. Bir tanesi, mücadelenin evrensel boyutuyla, uluslararası dayanışma boyutuyla ilgili.

O konuda şunu söylemek istiyorum: Konuşmamın içerisinde, dünyanın demokratikleşmesini, demokrasinin ve sosyal adaletin evrenselleşmesini diye işaret ettiğim hedefe ulaşılması çok büyük ve tarihsel önemde bir hedef olarak belirlemeye çalıştım. 1970'lerde başlayan bunalımın gerçek anlamda aşılması da ancak bu yolla sağlanabilirdi. Bunu sağlayacak olan güç, Atatürk'ün deyişiyle ve özetle, mazlum milletlerin ittifakından kaynaklanabilirdi. Mazlum milletler böyle bir rolü oynamanın uzatılmış oldukları için, tüm insanlık açısından belirgin bir başarısızlık ve yenilgi dönemine gelinmiştir. Hiçbir kazanım hiç kimsenin önüne altın tepsi içinde sunulmamıştır.

Aslında bu noktada bir husus eksik kalmaktadır. Bir unsuru daha ilave ederek sizin sorunuzla bütünleştirmek gerekir. Eksik olan husus şudur: Sanayileşmiş ülkelerin emekçilerinin ve özellikle de işçi sınıfı örgütlerinin, bu evrensel boyutlu mücadelenin bir başka ayağını oluşturmaları gerekirdi ve bu beklenmekteydi. Onlar da tarihsel olarak bu görevlerinin, sorumluluklarının gereklerini yerine getirememişlerdir. Hatta vaktiyle çok etkili bazı kalemlerde ve ağızlarda ifadesini bulduğu üzere,

ihanet içinde olmuşturlar. Bu ihanetin en belirgin tezahürleri İkinci Enternasyonal dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Avrupalı işçi sınıfının sendikal ve siyasal örgütlerinin her birinin, patlak veren I. Dünya Savaşı çerçevesinde kendi emperyalist devletlerinin safında yer tutmaları, ihanetlerinin ilk ve önemli örneklerinden birisini oluşturmuştur. Bunun sonucunda enternasyonalizm ruhu, ciddi bir darbe yemiştir; bu yüzden, bugüne dek canlandırılması bir türlü mümkün olamamıştır.

Bu ihanetin uzantıları başka biçimlerde de süregelmektedir. Avrupalı işçilerin ve onların siyasal alandaki yansımalarını oluşturan sosyal demokratların, biz Avrupa ölçeğinde kendimizi kurtaralım ve biz sömürgeci egemenlerimizin yeryüzünden sağladıkları sömürüden kendi payımıza düşen artıklara iştahla konarak keyfimize bakalım, gerisi bizi ilgilendirmez demek noktasına gelmeleri, enternasyonalizmin sonu demektir.

Bu ihanet devam etmektedir ve bu ihanetin faturası dünya tarafından, mazlum milletler tarafından çok pahalıya ödenmiştir. ödenmektedir. Mesela bizim Kurtuluş Savaşımızda bu durumun örneklerinden birini görebiliriz. Kurtuluş Savaşımız, Avrupa solundan, Avrupa emekçilerinden, Avrupa emekçilerinin sendikal-siyasal örgütlerinden en ufak bir destek ve yardım görmemiştir. Bu, bence, genellikle unutulmuş; fakat çok önemli bir noktadır. Yeryüzünde, bizim Kurtuluş Savaşımıza Doğudaki bazı Müslüman toplulukların dışında yardım eden yalnızca Lenin olmuştur. Uluslararası dayanışmanın bir diğer ayağının eksikliği, burada görülmektedir ve bu eksiklik günümüzde de devam etmektedir.

Neoliberal düşüncenin önde gelen simalarından Von Hayek, Batıda Thatcher'lerin, Reagan'ların niçin iktidarı kazandığını anlatırken, şöyle diyor (tabii özetle ifade edeceğim; kelime kelime hatırlamam mümkün değil): "Batılı işçiler akıllıdırlar; er geç görecektlerdir ki, kendi kapitalistlerinin dünyada ayrıcalıklı bir yere sahip olmaları, kendileri açısından da yararlıdır." Yani demek istemektedir ki dünyayı kim iyi sömürüyorsa onu iktidara geçirmeleri, Batılı emekçilerin de lehine olan bir durumdur.

Kısacası, uluslararası dayanışmanın bu ayağı da tarihsel olarak eksik kalmıştır. Bugün de Tony Blair'lerin, Schroder'lerin sosyaldemokrasisi, bu tavrı aynen sürdürmektedir.

Bu durumda açıkça görülmektedir ki emek cephesi enternasyonalizmi gerçekleştirememiştir; oysa, sermaye kendine göre bir küreselleşme gerçekleştirme yolundadır.

Äncak arkadaşlarımızın dile getirdikleri bir konu var. Acaba, bu tablo içerisinde yeryüzünde dayanışacağımız hiç kimse yok mudur? Bu konuya, konuşmamın sonunda sunacağım "öneriler" içerisinde de değinmiş bulunuyorum. Elbette ki yeryüzünde dayanışacağımız çok unsur var. Batıda da çok sağlıklı sesler var, Doğuda da var, çevremizde de var. Äncak biz, öncelikle şundan kurtulmalıyız: Avrupa Birliğinin kapısına kendi kendimizi kilitlememeliyiz. Kendi kendimizi oraya kilitledik. Arayışlar içerisinde olmalıyız, ittifak arayışları içerisinde olmalıyız. Kendi komşularımız başta olmak üzere, dünyada dayanışma içerisinde olabileceğimiz güçleri bulma çabası içerisinde olmalıyız. Diğer konuşmacı arkadaşlarımızdan da bunu dile getirenler oldu. Esasen, Mustafa Kemal Atatürk'ün politikası da bu olmuştur. Emekçilerin uluslararası düzeydeki arayışları da bu çizgi doğrultusunda olmalıdır diye düşünmekteyim.

Özelleştirmelere sendikaların katılımı meselesine gelince. Bu, ilk olarak bizde icat edilmiş bir şey değil, daha önce bunu Thatcher sağladı. Özelleştirme konusunda emekçilerin desteğini de sağlamak için, bazı özelleştirilecek firmaların hisse senetlerinin küçük bir bölümünü göstermelik olarak orada çalışanlara veya yöre halkından emekçilere sattı. Bunun sonucunun ne olduğu, daha önce oralarda görüldü. Bunun sonucu şu oldu: Ayın 15'ini güçlük getiren bir insan için, hisse senetlerini belli bir süreden fazla saklamak mümkün değildir. İşçiler, özelleştirilen işletmelerin hisse senetlerini kısa vadede ellerinden çıkardılar. Tıpkı yerçekimi kanunu gibi iktisadi hayattaki tekelleşme yasası hükmünü icra etti ve bu hisse senetleri büyük sermaye sahipleri tarafından ucuza kapatıldı. Eğer onlar, hisse senetlerini doğrudan doğruya devletten alsalardı, daha pahalıya alacaklardı. Araya işçi girdiği için, daha ucuza almanın yollarını böylece bulmuş oldular.

Özelleştirilen işletmelerin hisse senetlerinin işçilere satılması, özelleştirme yönünde bir kısım işçilerin onayını ve desteğini sağlamanın kurnazca yollarından bir tanesidir. Bizde de geçmişte Et-Balık Kurumunu vermeden, ama verir gibi yaparak Demokrasi Platformunu çökertmeyi başardılar. Hak-İş yöneticilerinin Et Balık'a talip olmaları Demokrasi Platformunun çöküşüne zemin hazırladı. Demokrasi

Platformu, özelleştirme karşısı bir temel üzerinde kurulmuştu.

Bir diğer soru da Ekonomik-Sosyal Konseyle ilgili. Onunla ilgili de çok özet konuşmak durumundayım

Diyalogdan zarar gelmez; diyalog elbette ki doğru, kaçınılmaz bir şeydir. Sendikalar sermayeyle de, Hükümetle de diyalog içerisinde olmalıdırlar ve her platformda bunu sürdürmelidirler. Ekonomik-Sosyal Konsey de bu platformun vasıtalarından, ortamlarından biri olarak reddedilmeyebilir; ama bir şartla: Ekonomik Sosyal Konseyin her şey olmadığını, ne olduğunu görmek lazımdır. Ekonomik-Sosyal Konsey, sanki emekçilerin iktidara ortak olmalarının bir vasıtasıymış gibi algılanmamalıdır. Ekonomik-Sosyal Konsey, belli kararlar verildikten sonra, sendikaları bu kararlara ortak etmenin bir vasıtası olarak işlev görmemelidir.

Bununla şunu anlatmak istiyorum: Kararlar başka yerlerde veriliyor; IMF ile anlaşma yapılıyor, gümrük birliğiyle ilgili anlaşmalar yapılıyor, MAI imzalanıyor, hepsi yapılıyor. Ondan sonra, sendikalara "buyurun" diyorlar; "böyle yaparsak işsizlik olacak, böyle yaparsak pahalılık olacak", buna göre kararınızı verin diyorlar. Yani, sendikaları adeta kırk katır, kırk satır arasında bırakıyorlar. Sendikalar, böyle bir çıkmazın içerisine kendilerini hapsedememlidirler.

Bu noktada bir şey anlatmak istiyorum; Oktar bey, konuşması içerisinde değindi: Esas çözümün siyasal olduğunu unutmamak lazım. Oktar bey, siyasetin yozlaştırılması tehlikesine, siyasetin itibarsızlaşması tehlikesine işaret etti ve buna ortak olmamız gerektiğini söyledi. Ben, buna bir boyut daha getirmek istiyorum: Siyaset vardır, siyaset vardır. Topyekun siyasete karşı olmak olmaz. Emekçilerin karşı olacakları siyaset vardır; benimseyecekleri, destekleyecekleri siyaset vardır. Tavrımızı belirlerken hangi siyaset sorusunu sormamız gerekir.

Bugün en çok dile getirilen hususlardan bir tanesi şudur: "Bankaları siyasetten arındıracağız, Merkez Bankasını siyasetten arındıracağız, ekonomiyi siyasetten arındıracağız ve saire..." deniliyor. Esasında onların kendimizi arındıracağız dedikleri siyaset, iyisiyle kötüsüyle emekçiye hesap vermek suretiyle yürütülen siyasettir. Dikkat edilirse görülür ki siyasetin bu tür lüsünü "popülizm" olarak nitelendirmek suretiyle mahkum etmek istemekteler. Buna karşılık, her şeyi uluslar arası sermaye çevrelerinin, IMF'nin siyasetinin peşine katıksız bir şekilde takmak başlıca hedefleridir. Siyasetten soyutlayacaklarını söyledikleri ve "ekonomi" olarak ifade ettikleri şey, gerçekte, uluslar arası sermaye çevrelerinin tercihlerine uygun olan siyasettir. Uluslar arası sermaye çevrelerinin tercihlerine uygun olan siyaseti "ekonomi" olarak tanımlamak suretiyle dokunulmaz, tartışılmaz bir alan haline getirmek istiyorlar.

Hiçbir şey siysetsiz olmaz, toplumsal alanda her şey siyasetle yapılır. Ama, hangi siyaset? Emekten yana siyaset mi, uluslararası sermayeden yana siyaset mi?

Burada çok sık başvurulan bir kurnazlığa işaret etmek istiyorum: Bazı şeyleri önce yozlaştırıyorlar, sonra bu durumu, onları kaldırmının gerekçesi yapıyorlar. Mesela, kamu işletmelerini yozlaştırıyorlar, zarar ettiriyorlar veyahut çeşitli olumsuzluklar içerisine sürüklüyorlar; ondan sonra bu durumu özelleştirmenin gerekçesi yapıyorlar. Aynı şey bankalar için de söz konusu.

Bu konuda, sendikalar açısından izlenmesi gereken yolu özetle şöyle ifade edebilirim: Önemli olan, emekten olan siyasettir, sermayenin siyasetinin kuyruğuna takılmamaktır. Bunlar, bizi, siyasetten arındırmak gerekçesiyle götürüp IMF siyasetinin, uluslararası sermaye çevrelerinin siyasetinin peşine takmak istiyorlar. Oysa çözüm, siyasaldır ve emekten yana politikaların hayata geçirilmesinin sağlanmasıdır.

Sonuç olarak, 10 madde halinde özetlediğim önerilerimi hızla okuyacağım:

1. Yılların çileli birikimleriyle oluşturulmuş bulunan kamu mallarını satarak hiçbir soruna çözüm bulunamaz. Bu yolda ısrar edilmesi, sorunları çok daha ağırlaştıracaktır. Özelleştirmelerin şiddetle ve kesinlikle karşısındayız. Özellikle sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik alanlarında değişik isimler altında gerçekleştirilen özelleştirmelerin, söz konusu alanlarda tam bir çöküş anlamına geldiğinin bilincindeyiz.

2. Yalnızca özelleştirmelere karşı çıkarak, özelleştirme yönündeki gidişi durduramayız. Kamunun daha demokratik ve daha sosyal adaletçi bir yapılanmanın ana unsuru olmasını sağlamak da emekçilerin ve en başta da örgütlü emekçilerin görevi olmalıdır.

3. İşçiler ve sendikalar, tüm emekçi kesimlerin yararına olan amaçlar doğrultusunda mücadele ettiklerini herkese anlatmalıdırlar. Sendikasız emekçiler, özelleştirmenin sendikaların ayrıcalığına son vermek için gerekli olduğu yolundaki propagandaların tutsağı olmaktan kurtarılmalıdırlar.

4. Her şey önce yozlaştırılmakta; sonra da bu yozluk, halk yararına atılımları ve birikimleri tahrip yolundaki politikalara dayanak yapılmaktadır. Özelleştirme, pek çok kesime bu yolla kabul ettirilmiştir. Bankaları ve ekonomiyi siyasetten arındırma iddiasının son zamanlarda yoğunlukla tekrarlanması da benzer bir durum oluşturmaktadır. Bizler, uluslararası sömürücü çevrelerin emrindeki siyasete karşıyız. Ancak emekten ve halktan yana bir siyasetin oluşumu yönündeki siyasal sorumluluklarımızın gereklerini yerine getirmekte sonuna kadar kararlıyız. Tüm ekonomik kararların halktan yana bir siyasetin ürünü olması yolundaki kararlılığımızdan vazgeçemeyiz.

5. Halkımız, yararlanmadığı bir dış borcun yükü altında ezdirilmektedir. Borçtan kimler yararlandıysa onlar ödemelidir. Borçların ödenmesini de, kalkınmayı da karşılayacak kaynak vardır. Bunun için ona-buna el açmaya ve bu yüzden ulusal çıkarlarımızdan tavizler vermeye gerek yoktur. Halkın alın terinin ve göz nurunun ürünü olan ancak dar bir ayrıcalıklı kesimin istifadesinde bulunan değerlerin servet vergisi yoluyla halk için vergilendirilmesi, er-geç reddedilmesi mümkün olmayan bir zaruret olarak ülkemiz gündemine gelecektir.

6. Türkiye, uluslararası sermayenin at oynattığı bir kumarhane olmaktan kurtarılmalıdır. 21 Şubatta görüldü ki, uluslararası sömürücüler, birer yıl arayla dayattıkları sözde kurtarma reçeteleri sayesinde bir çırpıda ülke zenginliğinin yüzde 40'ını çarpıp götürmüşlerdir. Bu ülke bizimdir. Bizim işgücümüzün karşısına aşılmaz vize duvarları dikmiş olanlar, ellerini kollarını sallayarak ülkemize sermaye sokup kat kat fazlasını geri çekmek ayrıcalığına sahip olmamalıdırlar. Sermaye ve döviz kontrolü, doğal ve kaçınılmaz bir görevdir.

7. Avrupa Birliğine girmek hayaliyle Sevri tahrikçiliğine alet olamayız. Ülkemizde demokrasiye de, insan haklarına da gerçeklik kazandıracak olan, öncelikle biziz. Demokrasiyi ve insan haklarını her zaman, her yerde tahrip etmiş olanlar, uluslararası sömürgeciler ve onların hizmetinde olanlardır. Demokrasi ve insan hakları, onların sayesinde değil, onlara rağmen korunacak ve geliştirilecektir.

8. Avrupa, anlaşmalarla taahhüt ettiği serbest dolaşım hakkımızı tanımazken; biz, gümrük birliğine girmekle tek taraflı olarak tüm kozlarımızdan ve avantajlarımızdan vazgeçmiş bulunuyoruz. Gümrük Birliği Anlaşmasını iptal etmek ve gümrük birliğinden derhal çıkmak zorundayız.

9. Dış ilişkilerimizi Avrupa Birliği kapısına kilitleyemeyiz. Başta komşularımız olmak üzere, tüm ülkelerle, çıkarlarımızla çelişen tüm bağlardan kurtulmuş olarak özgürce ve barış ve dostluk temelinde ilişkiler kurmalıyız.

10. Emekçi halkın birliğine hiçbir şey gölge düşürmemelidir. Halkı birbirine düşman yapmayı amaçlayan ve esas çelişkiyi örtüleyen birtakım yapay çelişkilerin oluşturulmasına hizmet eden her türden ırkçı tahriklere ve din sömürüsüne inançla ve kararlılıkla karşı çıkmalıyız.

Doç. Dr. Hayri KOZANOĞLU- Çok hızlı cevaplamaya çalışacağım. Birincisi, EĞİTİM-SEN'den arkadaşımızın sorusu. Ben, enternasyonalizm veya yeni bir enternasyonalizmle küresel direniş arasında bir farklılık veya bir çelişki görmüyorum. Bilmiyorum, belki siz farklı tanımlıyorsunuz; ben öyle görmüyorum. Küresel direniş, zaten küreselleşmeden zarar gören tüm kesimlerin kendi taleplerini ve mücadelelerini yükseltecekleri bir olanaktır. Sadece şu var: Küreselleşmenin etkilerine karşı tepki duyan, emekten yana tavır alan farklı yönelimler şöyle olabilir: İlerici milliyetçilik belki diyeceğimiz; yani sosyal devlete sahip çıkmak, özelleştirmeye karşı çıkmak, kamunun müdahale alanlarının genişlemesini savunmak anlamında ve taleplerinde örtüşeceğimiz, ama bunu enternasyonal bir perspektife oturtma zorunluluğu görmeyenlerle arada fark olabilir, en azından benim farkım var. Bu, sadece ulusal devlet bazında, enternasyonalist boyuttan yoksun yaklaşımların belli riskleri olduğunu düşünüyorum. Çünkü bunlar, ulusal burjuvaziden fazla medet ummak, zaman zaman dış mihraklar söylemine kapılmak, zaman zaman otoriter eğilimlere prim vermek gibi zaafılar gösterebilirler. O

bakımdan böyle bir perspektifin gerekli olduğunu düşünüyorum. Sizin yüz ve mimiklerinizden de farklı düşündüğünüzü anlıyorum; ama ben farklı algılamıyorum.

Doktor arkadaşımızın sorusuna gelince; Japonya, tabii başlı başına incelenecek bir örnektir. Yani dünyanın farklı bir konjonktüründe, farklı koşullarda gerçekleşmiş bir kalkınma modelidir. Çok sahip çıkılır bir model midir, değil midir, o ayrı ve uzun bir tartışmanın konusudur; ama gerçekten Japonya'nın böyle büyük bir başarısı, son 10 yıldaki duraklamaya rağmen kabul etmek zorundayız. Ancak ne Japonya, ne Amerika, ne de dünyanın başka sanayileşmiş bir ülkesi, uluslararası mali akımlara kapısını açarak hızlı bir büyüme ve kalkınma göstermemiştir. Zaten bu ülkelerin de bu sürece girişleri; yani Avrupa Birliği ülkelerinin de uluslararası sermaye akışlarına kapılarını açışları, 70'li yıllardan sonra, 80'lerde Amerika'nın zorlamasıyla olmuştur. Amerika da ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu taleplerini yükseltmiştir. Hatırlanırsa, bunun dönüm noktası olan Bretton Woods Anlaşmasının çöküşü 70'lere rastlar. O bakımdan, dünyada hiç böyle bir model yoktur. Kore'yi onun için örnek verdim. Kore de iyi bir örnektir; kişi başına düşen gelirden yola çıkılınca, yanılmıyorsam 16-17 bin dolara kadar kişi başına geliri yükseltmiş bir ülkedir. Sermaye akışlarına açıldığı andan itibaren de krize girmiştir. O bakımdan, dünyada benim bildiğim hiç böyle başarılı bir örnek yok. Şöyle dersiniz; "bunlar olmasaydı, Türkiye almış başını gidiyor muydu" dersiniz; yok, kimse öyle bir iddiada değil. Zaten Türkiye'de Cumhuriyet döneminin başından beri başarılı politikalar izlendiğini kimse söylemiyor; ama son yıllar kadar sık aralıklarla şiddetli krizlerle de karşılaşmadığımız da ayrı bir olgu diye düşünüyorum.

Emekli arkadaşımızın sorusuna geliyorum. Gerçekten sendikaların sorunlarını, dünyada ve Türkiye'de yaşadığı sorunları birkaç cümleyle açacak önerilerde bulunmak mümkün değil, öyle bir girişimde de bulunmuyacağım. Ancak en azından sendikaların kendi aralarındaki rekabet nedeniyle güçsüzleşmeleri veya farklı emek kesimlerinin bir araya gelememelerinin getirdiği faturaların aşılması konusunda Emek Platformunu önemli bir olanak olarak görüyorum.

Sözlerimi bitirmeden de politikleşme konusunda bir şey söylemek istiyorum: Benim kişisel görüşüm, zaten Emek Platformunun kendisi politik bir örgütlenme; çünkü emek kesiminin çıkarlarını, üretim süreçlerine emeğiyle katılan veya katılmayı düşünüp de iş bulamaması nedeniyle katılmayan tüm insanların çıkarlarını sermaye kesimine karşı, ulusal ve uluslararası sermayenin savunucusu olarak emek kesiminin karşısına çıkan devlete karşı savunmak gibi bir niyeti ve iddiası varsa, bunu da başarabilecektse, zaten başlı başına Emek Platformu siyasal bir oluşumdur, siyasal bir örgütlenmedir. Yeter ki geçmişteki hatalar yapılsın, küçük tavizler karşılığında Emek Platformunun bileşenleri bu mücadelede bütünlüğünü terk etmesinler diye düşünüyorum.

Doç. Dr. Cem SOMEL- Yorulduğunuzu biliyorum; fakat doktor arkadaşımızın Japonya üzerine olan sorusuna, Hayri Kozanoğlu arkadaşımın söylediklerine ilaveten ben de bir-iki şey söylemek istiyorum: Öncelikle Japonya, 1945'te az gelişmiş bir ülke değildi, onu unutmamak lazım. Japonya, Amerika Birleşik Devletleriyle kendi ürettiği uçaklarla, harp gemileriyle savaşmış ve savaşta yenilmiş bir ülkeydi. Ancak şu da doğrudur: 1945'le o tarumar olmuş ekonomiyi 85 veya 90 arasında Japonya, dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline getirmeyi başarmıştır. Fakat bu, liberal politikalarla gerçekleşmemiştir; bu, son derece güdümlü bir ekonomiyle, son derece güdümlü bir iktisat politikası rejimi içerisinde gerçekleşmiştir. O kadar güdümlüydü ki, Batılılar, bundan rahatsız olan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere gibi ülkeler, Japonya'ya bir de lakap takmışlardı; "Japonya Anonim Şirketi" diye. "Japonya Anonim Şirketi" sözü, Japonya'nın bir bütün olarak dünya ticaret sahnesine, dünya ticaretine tek bir örgüt gibi katılışını tarif etmek içindi.

Somut olarak uyguladıkları politikaları anlatayım; çünkü güdüm kelimesi kavramına nelerin girdiğine tadat etmek lazım: Mesela 70'li yıllara kadar, Japonya'da uluslararası sermaye hareketleri kısıtlıydı, yasaktı. Japon firmaları dışarıdan borçlanamazdı, Japonlar tasarruflarını dışarıya transfer edemezdi, dışarıdan Japonya'ya tasarruf transfer edilemezdi. Japonya'da hem mevduat faiz hadleri, hem kredi faiz hadleri, hem de tahvil faiz hadleri devlet tarafından belirleniyordu, bankalar tarafından değil. Japonya'da bankalar 80'li yıllara kadar tüketici kredisi vermiyordu, konut kredisi de vermiyordu; tek işlevi, sınai yatırımlara kaynak ayırmaktı. Bu sınai yatırımların sektörel tahsisine de yine bankalar karar veriyor, Maliye Bakanlığı, Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ve Planlama

Teşkilatı, üçü arasında belirliyordu ve bankalara talimatla, “şu sektöre ver, şu sektöre verme” diye emirle tahsise karışıyorlardı. Japonya’da 1980’lerin ikinci yarısına kadar doğru düzgün bir sermaye piyasası yoktu, borsa yoktu, güdük vaziyetteydi; alışveriş yoktu, ikinci el piyasası yoktu. Japonya’da devlet, her bir sektörde kaç firmanın çalışacağını, rekabetin düzeyinin ne olacağını belirliyordu. Firma sayısını fazla bulursa, firmaları birleşmeye zorluyor; firma sayısını az bulursa, girişleri teşvik ediyor ve böylece her bir sektörde ve ayrıca Japon firmalarının ülke dışındaki rekabetini de denetlemeye çalışıyordu.

Bütün bu güdümlü politikalar, 1980’lerde gevşemeye başladı. Bunun bir sebebi, Hayri arkadaşımın belirttiği gibi, Amerika Birleşik Devletlerinin zorlamasıdır. Amerika Birleşik Devletleriyle Japonya ticaretinde Japonya çok büyük fazla verdiği için, Amerika Birleşik Devletleri, bu kendi ticaret açığına karşı, Japonya’ya ekonomisini açmak için baskı yaptı. Dedi ki, “Sen benim bankamın girmesini engelliyorsun, sen benim ihracatımı engelliyorsun, ben de sana karşı aynı yaptırımları uyguladım.” Ancak bence Japonya’nın ekonomisinin bu güdümlü yapısını değiştirmesinin gerisinde bir de ideolojik bir faktör var; Batının Japon ekonomisine yönelttiği eleştiriler, en sonunda Japonları da ikna etti ve uyguladıkları politikaları gevşettiler, 80’lerin ikinci yarısında oluyor bu. Bu politikaların gevşemesi, gayrimenkul spekülasyonuna ve borsa spekülasyonuna yol açtı. Bu iki spekülasyon, 1990 yılında sona erdi, her iki spekülatif balon söndü. 1990 yılının ilk aylarında hem Nikey endeksi yüzde 40 civarında çöktü, hem de gayrimenkul fiyatlarının da tedrici bir çöküşü başladı ki, 10 senedir sürmektedir ve Japon ekonomisinin 10 senedir süren sıkıntılarının, durgunluğunun sebebi, 1980’lerdeki serbestleşme, bunun yol açtığı spekülatif hareketler ve o spekülatif hareketlerin bıraktığı geri dönmeyen krediler ve zayıflamış bir banka sistemidir.

Türkiye, Japonya’nın 1945-85 arasındaki uygulamalarını bir model veya örnek olarak alabilir mi? Eğer Türkiye’de sermayedar sınıf ve onların siyasetçileri, Japonya gibi bir modeli Türkiye’de tekrarlamak, canlandırmak isteseydi bunu çoktan yaparlardı. Fakat yapmayacakları belliydi; çünkü bizim sermayedar sınıfımız ve onların siyasetçileri, Japonya’dakileri değil, Latin Amerika’dakilere benziyorlar, Kuzey Afrika’dakilere benziyorlar; tipik az gelişmiş ülke sermayedar sınıfı ve siyasetçileri, gelişmiş ülkelerin sermayesine eklenmiş bir sınıf. Dolayısıyla Anadolu halkının kurtuluşu, Anadolu’da bir kalkınmanın gerçekleşmesi, Anadolu’da toplumun bütünlüğü ve bekasını sağlamak emekçilere düşmektedir.

Teşekkür ederim.

Süleyman ÇELEBİ (Oturum Başkanı)-Teşekkür ederim.

Ben de çok fazla değerlendirme yapmayacağım. Zaten değerli hocalarımız, çok açık, emek dünyasından bu işe bakışını ifade ettiler; emeğe bakışını ve alternatif politika üretilmesine yönelik biz önemli katkılar, öneriler sundular.

Bir temel noktayı izninizle söylemek istiyorum: Emek Platformu içerisinde yer alan bir örgütün temsileisi olarak, özellikle Ekonomik-Sosyal Konsey konusundaki bir değerlendirmeye katkı sunmak istiyorum ve o sözlerimle toplantıyı sonuçlandırmak istiyorum: Ekonomik-Sosyal Konsey konusunda Hocamız, eşit koşullarda ve gerçekten çağdaş Batılı ülkelerde veya o ülkelerde uygulanan; menfaat gruplarının ağırlığı olmadığı, emekçilerin gerçekten yeterince temsil edilmediği, sermaye grubunun ağırlığında ve hükümetin ağırlığındaki bu süreç ve özellikle şu anda bize bu sürecin içerisinde dayatacakları ve gerek TOBB’dan, gerek TİSK’ten, gerekse Hükümetten destek gören bir yapının içerisinde biz DİSK olarak zaten yokuz, yer almayacağız. Ancak bu süreçte tam da müdahalenin, tam da çıkışın zamanıdır. Diğer kuruluşların da bunu gözden geçirmesini diliyorum, bu bölümü kapatıyorum.

Emeği geçen tüm arkadaşlara çok teşekkür ediyorum. Bugünün anısına da kendilerine plaket takdim ediyorum.

Saygılar sunuyorum.

ikinci bölüm

Oturum Başkaný

Sami EVREN

(KESK Genel Başkaný)

Konuşmacýlar

Prof. Dr. Oğuz OYAN

Yrd. Doç. Dr. Aziz KONUKMAN

Prof. Dr. Sinan SÖNMEZ

Sami EVREN (Oturum Başkanı)- Sevgili Dostlar, Merhaba. Önceki oturumların uzadığını ve süremizin daraldığını da hatırlatarak, oturumumuzun bu bölümünde bütçe ve özelleştirmelere ağırlık vereceğiz. Bütçeler, tek başına ekonomik değil aynı zamanda siyasi belgedir de. Toplumsal güçler arasındaki güç dengesi, bütçelerin oluşumundan paylaşımına kadar belirleyicidir ve bütçeleri, sınıfsal içerikten bağımsız değerlendirmek olanaksızdır.

Ülkemizde yapılan bütçelere bakıldığında; gerek hazırlanış gerekse paylaşım konusunda halkın ve emekçilerin taleplerinin gözardı edildiği, IMF'nin direktiflerinin esas alındığı çok açıktır. Yıllardır bütçeyle, eğitime, sağlığa, yatırımlara ve personele ayrılan paylar düşürülürken; faiz giderlerine ayrılan pay artmış, silahlanmaya ayrılan pay ise düşmüştür. Ekonominin borea dayalı olması ve bu ekonomik tercihin siyasi yansımaları, bütçeleri belirlemiş ve faiz giderleri vergi gelirlerimizin tamamına yakınına oluşturmuştur.

Diğer yandan özelleştirme adı altında tam bir yağma ve talan politikası sürdürülmekte; kamu kaynakları sermayeye deyim yerindeyse peşkeş çekilmektedir. Devletin küçültülmesi adı altında, eğitim ve sağlık bile özel sermayenin kar hürsına terkedilmek istenmektedir.

Küreselleşen sermayenin saldırılarının en somut ifadesi bütçeler ve özelleştirmelerdir. Bütçeden doğrudan etkilenen kesimlerin başında kamu emekçileri gelmektedir. Yaklaşık 2 milyon kamu emekçisi ve aileleri, tek yanlı ücret belirlenmeleri ile yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bütçeden personele ayrılan payın yükseltilmesinde önemli bir araç olan toplu sözleşme ve grev hakkı ise tanınmak istenmemektedir. Çünkü böyle bir hak, örgütlü kamu emekçilerinin bütçenin paylaşımında etkin bir rol oynamasına ve böylelikle de, siyasi bir belge niteliğindeki bütçeleri doğrudan etkileyebilmesine yöledebilecektir.

Öyle bir ülkede yaşamaktayız ki, ülke kaynaklarının uluslararası tekelere yok pahasına satılması ve buna uygun düzenlemeler, çıkar çevrelerince sevinçle karşılanabilmektedir. Başta TELEKOM ve enerjinin yabancılara teslimi, nükleer santraller kurabilmek için uluslararası tekelin rekabeti, tarımda desteklerin kaldırılması, kamu birikimlerinin özelleştirmelerle yok edilmesi, halkımızı saran siyasi ve ekonomik ablukanın boyutlarını çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Emekçilere ve geniş halk kesimlerine yönelik saldırı, çok boyutludur. Ülkemizde yaşanan adaletsizlikler, sadece ekonomik değil, siyasi alanda da çarpıcı örneklerle doludur. Sermayenin saldırıları karşısında emekten yana güçlerin, türlü eksikliklere rağmen biraraya gelerek Emek Platformu'nu oluşturması olumludur. Çünkü bugün sermaye hem ulusal hem de uluslararası düzeyde oldukça örgütlüdür. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin gazetelere çarsaf çarsaf ilan vermesi ve emekçi karşıtı bir programı desteklemesi, bunun en çarpıcı örneklerindedir.

Dolayısıyla emekten ve demokrasiden yana güçler, hem ulusal hem de uluslar arası düzeyde dayanışma ve işbirliği oluşturarak, ortak mücadele zeminleri yaratmalı ve bu zeminlerde siyasi müdahale kanallarını açmalıdır.

Emek Platformu'nun Nisan ayında gerçekleştireceği eylemler, şimdiden 57. Hükümetin korkulu rüyası olmuştur. Bütün bu saldırılar karşısında, bu saldırıların mağdurları Türkiye'de biraraya gelmenin ilk adımını atmışlardır. Bu bugünkü sempozyumla taçlandırarak, üretilen fikirlerin, düşüncelerin ve alternatif önerilerin, tüm toplum tarafından, halkımız tarafından sahiplenileceği bilinciyle sözü konuşmacı arkadaşlara vermek istiyorum.

Buradaki sıraya göre, Yrd. Doç. Dr. Aziz Konukman "Kimin İçin Bütçe" konusuyla ilgili düşüncelerini açıklayacak. Buyurun Hocam.

Yrd. Doç. Dr. Aziz KONUKMAN- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Salondaki arkadaşları selamlıyorum; Emek Platformuna katkıda bulunan organizatörler dahil, burada dinlemeye gelen tüm emekçi dostlara selamlar diyorum.

Konuşmam, Sayın Oğuz Oyan ile birlikte hazırlanmıştır. Sayın Oyan'la geçmişte epey bir ortak ürünlerimiz oldu; onun bir yerde süzgeçten geçirilmesi, bir yerde oradaki sonuçların bir kez daha derli toplu sunulmasına yönelik bir tebliğ olacak. Biraz farklı bir yol izledik; yani beklediğiniz türde bir bütçe analizini ilk aşamada yapmayacağım. Konuşmam iki bölümden oluşacak; daha çok herkesin

aşına olduğu tabloları tartışmayı ikinci bölüme bırakmak istiyorum. İlk bölümde, bütçe belgeleri üzerinden bir değerlendirme yapacağız: Bugüne kadar, 80'li yıllardan özellikle Parlamento'ya sunulmuş bütçe adına ne kadar belge varsa, onları topladık; yani bütçe gerekçelerinden tutun, bütçe kanun tasarılarına varıncaya kadar, onların ekleri ve katma bütçeli, genel bütçeli bütün detaylarıyla beraber, özellikle kanun metinlerini çok iyi bir şekilde taradık. Tabii ekonomik analizini de birlikte yaptık ve şöyle bir prototip çıktı: "Bizim bütçelerimizi tanımlayın" deseler, öyle ansiklopedik bir bilgi oluşturmaya kalksak, "Türk bütçeleri nasıl bütçelerdir diye bir tespit yapın" deseler, çok enteresan bir tablo ortaya çıkıyor. Sırayla gideceğim, yeri geldikçe örnekler vereceğim, zaman zaman da tepegözü kullanacağım.

Birinci tespitimiz; bütçenin samimi ve güvenilir olma özelliğini -ki bu, bütçenin çok temel ilkesidir-yitirdiğidir. "Neye dayanarak söylüyorsunuz?" dersiniz; biliyorsunuz bütçe gerekçelerinde, özellikle Maliye Bakanlığı'nın Parlamento'ya sunduğu -ama çok detaylı incelenmeyen bir belgedir bu; milletvekillerine bir set halinde verilir, değerli milletvekillerimiz zaman bulup bunları inceleyemezler, hakikaten biraz teknik metinlerdir- belgede çok ilginç iki tane uygulama görüyoruz: 80'li yıllardan günümüze kadar ki dönemde hemen hemen her yıl -bir-iki yıl hariç- inanılmaz bir şekilde başlangıç ödeneklerinin aşıldığını görüyoruz. Yani başlangıç ödenekleri, kimi yıllarda yüzde 35'lere varan oranlarda aşılmış. "Nereden kaynaklanıyor; bu başlangıç ödenekleri, böylesine bir sapmayı niye gösteriyor?" dediğiniz zaman da, iki tip uygulama karşımıza çıkıyor. Bir tanesi, kaydedilen ödenek uygulaması; diğeri ise öngörülen ödenegin yetersiz kalması sonucu ek ödeneye başvurma zorunluluğu diyebiliriz. İkinci uygulamaya çok fazla itiraz edemeyebilirsiniz; çünkü Hükümet tekrar Parlamento'ya dönüyor, bir yetki istiyor, "Ben, başlangıçtaki ödeneklerimi iyi tespit edemedim, kusura bakmayın, ek ödenek istiyorum" diyor, bunda da bütçe tekniği açısından çok büyük bir hata yok. Çünkü, ek ödenek talebi yasa ile düzenleniyor.

Tabii şu soruyu haklı olarak Hükümet'e sorabilirsiniz: "Niye başlangıç ödeneklerini düzgün bir şekilde Parlamento'ya zamanında sunmadın, niye bunları ciddi bir şekilde tartışmadın, niye bunların ciddi bir proje analizini yapmadın ve niye sıkça bu uygulamaya başvuruyorsun?". Nitekim bu tür sorular literatürde de tartışılıyor ve sık sık ek bütçeye başvurulması mali saydamlığı bozucu düzenlemeler olarak değerlendiriliyor ve eleştiriliyor. Aşağı yukarı hemen hemen her yıl, bu iki uygulama; yani kaydedilen ödenek ve ek bütçe uygulamaları nedeniyle başlangıç ödeneklerinin kâğıt üzerinde kaldığını görüyoruz. Özellikle bu kaydedilen ödenegin de çok güzel bir tekniğini bulmuşlar; -bana sorarsanız, bürokratik bir mucizedir- bütçemizde "genel yedek" ya da "yedek ödenek" adı altında bir kalem var. Transfer ödeneginden -ki biliyorsunuz faizi de dahil ettiğiniz zaman, bütçenin yaklaşık yüzde 60'ına kadar ulaşabilmekte- bu kaleme Maliye Bakanlığı ödenek kaydırmakta. Aslında bunun kuruluş amacı; zorunlu hallerde, çok olağanüstü bir durum olduğunda başvurulacak bir kalem olması. Bir ülkede siz, maliye bakanına "gerektiğinde kullanılacak ödenek" diye bir düzenleme imkânı tanırırsanız, herhangi bir maliye bakanının bu imkândan yararlanmamasını düşünemezsiniz. Nitekim böyle olmuştur; maliye bakanlarının kişiliğinden bağımsız olarak, inanılmaz bir şekilde yedek ödeneye aktarmalar yapılmış, oradan da maliye bakanı istediği yerlere ödenekleri arttırma olanağına kavuşmuş; yani ödenek kaydetme olanağına kavuşmuş. Bu çok doğal, çünkü sistem maliye bakanına bu imkanı tanımakta. Sistemde bu aktarım yasal, yani yasadışı herhangi bir şey yok; sistem o kadar güzel bunları düzenlemiş ki, her maliye bakanı aşağı yukarı buna başvurmuş. Böylece, bu yolla harcama kalemlerinin ödeneklerinin genişletilmesi mümkün olabilmiş. Arkasından eğer o ödeneklerle işler yürütülemiyorsa, bu sefer ek ödenek uygulamasına gidilmiş. Gerekçelere baktık, inceledik; hemen hemen, aşağı yukarı aynı gerekçe: "öngörülemeyen faiz ve personel giderleri nedeniyle ek ödeneye başvurduk" deniliyor. Halbuki öngörülmeyecek bir şey yok. Bilinçli olarak, başlangıç ödenekleri küçük bütçe yapıldığı izlenimi verebilmek amacıyla küçük tespit edilmiş ve böylece başlangıç bütçe açığı küçük gösterilmeye çalışılmış.

Yedek ödenek ve ek bütçe uygulamalarının dışında, bir başka ilginç uygulama daha var; bu uygulamaya çoğu kez Meclis'ten ek ödenek talep etmenin pratik olarak mümkün olmadığı durumlarda başvurulmuş: "Bütçeden mahsup edilecek ödemeler hesabı" isimli bir hesap amaç dışı kullanılarak ödenegi yetersiz kalan faiz ödemelerinin yapılabilmesine tahsis edilmiş. Bu harcamaların tamamlayıcı ödenegi ise bir sonraki yılın bütçe ödeneginden karşılanmış. Böyle bir şey olabilir mi? Yani, siz

bu harcamanın yapıldığı yılı takip eden yılın bütçesinde diyorsunuz ki “ben bu harcamayı geçen yıl yaptım, dolayısıyla ilgili harcama kaleminin bu yıl ki ödeneğinin tamamlayıcı ödenek kadar yüksek belirleyeceğim”. Doğal olarak, böyle bir imkan yaratılınca hem o yılın hem de bir sonraki yılın bütçe açığının şeffaf bir biçimde tespit edilememesi mümkün olamamakta. İlginçtir, Sayıştay’ın denetim bulgularında bu durumdan rahatsızlık duyulduğuna dair hiçbir ifade yeralmamakta. Halbuki, bu uygulamayla bütçe disiplini yok edilmekte, daha doğrusu bütçe yapmanın bir anlamı kalmamakta. 1999 yılına kadar uygulama bu şekilde devam etmiş.

99’a gelince daha komik bir şey olmuş: 99’da hatırlarsanız, geçici bütçeden önce bir kanun tasarısı sunulmuştu daha sonra Zekeriya Temizel onu geri çekmişti. Orada ne yapılıyor biliyor musunuz? 98 yılında yapılmış ödenek üstü faiz harcaması kadar 98 bütçesine ödenek kaydedilmesi olanağı getiriliyor. Ama bu sefer de saydamlık sağlanırken bütçenin yıllık olma ilkesi çiğnenmiş oluyor. Ayrıca, bir başka sakınca daha ortaya çıkıyor Meclis başlangıçta vermediği bir yetkiyi sonradan vermeye zorlanıyor. İlginçtir saydamlık sağlama iddiasındaki bu düzenlemenin meclise getirilişi biçimi hiç de saydam olmamıştır. Geri çekilen 99 Bütçe Tasarısı’nda yer verilmemişti. Ancak, Plan ve Bütçe Komisyonu’nda verilen bir önergeyle bu düzenleme Tasarı’nın 4. Maddesine eklenen yeni bir bend -g bendi- ile üstelik kapsamı da genişletilerek -personel kalemindeki ödenek üstü harcamalar da meşrulaştırılarak- geçici bütçe tasarısına ve oradan da kanuna taşınmıştır. İlginçtir, Sayıştay’ın denetim bulgularında bir nevi “gizli ek bütçe” uygulaması sayılabilecek bu düzenlemeye ilişkin bir eleştiri yapılmaması dikkat çekmekte.

Bütün bu uygulamaları denediniz ve ardından tespit ettiniz ki, harcamalarınız ödeneğinizi az da olsa biraz aşmış. Tasalanmaya gerek yok bu sorunun da çözüm var. Bunun için bu harcamaların ait olduğu yılın Kesin Hesap Kanun Tasarısı’nın (KHKT) görüşülmesini beklememiz gerekir.

Biliyorsunuz bizde KHKT görüşmesini kamuoyu çok fazla bilmez; çünkü biz, daha çok o yılın bütçesini tartışırız. Halbuki Batıda, çağdaş demokrasilerde, meclisler hesabı kesinleşen yılın bütçesini tartışır; çünkü orada bölüşüm olayı bitmiştir, kaynakların nerelere tahsis edildiği ciddi bir şekilde tespit edilmiştir. Burada yanlışlar vardıysa ya da etkin kaynak tahsisleri yapılmadıysa, oranın Sayıştayları tarafından tespit edilmiştir ve bu bulgular kamuoyuna da sunulmuştur. Yani ilginçtir; o bulguları, hani gazete satan büfeler vardır ya, o büfelerden temin etmeniz mümkündür. Hem Parlamento’da tartışılmaktadır, hem televizyonlar vermektedir, hem de büfelerden temin etmek mümkün. Bizim bu tür raporlarımız ise çok sınırlı sayıda uzmanın eline ya da çok sınırlı sayıda konuya çok ilgi gösteren insanların eline geçebilmektedir. Dolayısıyla bizim Parlamento’muzda KHKT’ları çok az bir sürede tartışmadan onaylanarak yasallaşır. Bir süre tespiti yaptık; 5-10 dakika falan sürüyor. Bunun da nedeni, devri sabık yaratmamak; çünkü böyle bir tartışmayı açtığımızda, yani geçmiş bütçeleri sorgulattığımız zaman, emin olun ki bir sonraki hükümet döneminde de başkaları sizi sorgular. Dolayısıyla bu yolu kapatmış durumdadır, bizim Parlamento’daki siyasetler böyle bir geleneksel çizgi izlemişlerdir.

Sayıştay tarafından ilgili yılın KHKT’na ilişkin olarak hazırlanan Genel Uygunluk Bildirimleri’nde (GUB) enteresan tespitler yapılıyor; hemen hemen her yıl, istisnasız her yıl deniyor ki, “Ey Parlamento, incelemelerim sonucunda ödenek üstü şu kadar harcama tespit ettim; bunun şu kadarı yasal, bütçe disiplini açısından uygun değil, ama yasal, buna itirazımız yok; fakat onun dışında bir de -çok kibarece bir ifade kullanılıyor- yasalarla izah edilemeyen giderler var”. Yani Sayıştay son derece ince bir üslupla diyor ki, “Yüce Meclis bu giderlere dikkat etsin; ama bunlara tamamlayıcı ödenek verip vermemeğine Yüce Meclis’in takdirindedir.” Ancak ilginçtir; bizim Yüce Meclis, sürekli bu takdiri, bu hesapları aklayarak kullanıyor. Sonunda 1997’de bir ışık doğuyor; Refah-Yol Hükümeti’nde, Plan-Bütçe Komisyonu, herhalde bu durumdan çok utanarak, diyor ki, “Arkadaş, bu bir kepezektir, artık biz buna el koyalım ve burada bir karar alalım.” Plan-Bütçe Komisyonu’nda karar alıyorlar arkadaşlar, çok ciddi bir karar; “Bundan sonra KHKT’ları görüşülürken bu tür bulgular tespit edildiğinde, kesinlikle Plan ve Bütçe Komisyonu buna onay vermeyecektir” deniyor. Seviniyorsunuz, alkışlıyorsunuz; sonra 97 KHKT geliyor. Oraya imza atan, o Komisyon Başkanı da dahil, yine aklıyorlar. Çok ilginç, uyarılarda bulunduk, “yapmayın Allah aşkına, şunlara bir itiraz edin, bir tepki koyun” dedik; ama o dönemin siyasetleri, radikal bir şekilde bu uygulamayı eleştirenler de buna ortak oldular.

İkinci tespitimiz; bütçenin plan ve yıllık programlarla ilişkisinin koparılmış olmasıdır. Yani plan,

yıllık program, bunları Anayasa emrettiği için, yasalar emrettiği için, mecburen yapılmış düzenlemelerdir. Bunların bütçe ile hiçbir bağı yok, hiçbir ilişkisi yok, böyle bir çabası da yok. Peki bu bütçe nerede görüşülüyor; komik bir yerde görüşülüyor, Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülüyor. Planı gitmiş, planla bağı kopmuş; belki de adına Bütçe Komisyonu deseler daha iyi. Bir başka tespitimiz, bütçenin genellik ve birlik ilkelerinden sapmalar göstermesidir; yani eskiden biliriz, kamu maliyesi kitaplarında anlatırlardı, Hazine'nin bir tane havuzu vardır, oradan parayı dağıtırsınız. Özal'ın sayesinde sayıları arttırılan fonlarla öyle havuzlar çıktı ki, öylesine prenslikler oluşturuldu ki, kimin eli kimin cebinde izlenilemedi. Bugün "yolsuzluk ekonomisi" deniliyorsa, onun nüveleri o dönemde atıldı ve bu fonların önemli bir kısmı Sayıştay denetimine tabi değil. Birkaç tanesi KİT Komisyonu'nda görüşülüyor, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun denetimine tabii. Son yıllarda fonların ardından, döner sermayelerin, vakıfların, vakıfların kurdukları şirketlerin, demeklerin kurdukları şirketlerin sisteme katılmasıyla kamu mali sistemi adeta paramparça olmuştur. Gelineyen yapı, derleme ve toplama gücünü çeken envanteri dahi çıkarılmakta zorlanılan bir yapıdır. Bugün bir üniversitenin rektörüne "Hocam, senin bütçen ne kadardır?" diye sorsanız, size cevap veremez; çünkü orada da kimin eli kimin cebinde belli değil.

Anayasaya aykırı hükümler, bizim bütçelerimizin âdeta mütemmim cüzü oldu; yani artık "Anayasaya aykırı olmayan hükümler çıkabilir mi" diye onları aramaya başladık. Hemen hemen her yıl Anayasaya aykırı hükümler getirildi. Bir tanesi, son dönemde getirildi; 98'de, Zekeriya Temizel gibi hakikaten çok kaliteli, geçmiş bürokrasi deneyimi iyi olan bir kişinin zorlamasıyla bir düzenleme getirildi, "kamu hizmetlerinin fiyatlandırılması" diye bir düzenleme. Zaten kamu hizmetlerinin fiyatları, hizmeti kullanan kişiler tarafından vergi verilerek ödeniyor; bir daha buna ikinci kez ne fiyat koyuyorsunuz kardeşim? Hem de öyle güzel yöntemler buluyorlar ki, kamu hizmetlerini bölünebilir hale getiriyorlar. Biz, iktisatta öğretiriz, "kamu hizmetleri kolay kolay bölünemez, bölünemediği için de fiyatlandırılmaz" diye; ama inanılmaz bir şekilde bunun yolu açıldı, çok acı bir şekilde açıldı. Zaten buradan şu mesaj gönderiliyor: "Ne kadar paran var, o kadar hizmet." Bunun anlamı, bunun mesajı bu. Tabloyu tamamlayan son tespitimiz Parlamento'nun bütçe sürecindeki etkinliğini yitirmiş olmasıdır.

Bakin, ben size bu yapı bizi nereye getirmiş; bunu da anlatmak istiyorum. Şimdi tebliğimizin ikinci bölümüne geçebiliriz: 3 tane tablomuz var. İlk tabloya baktığımız zaman, bütün o mali ve hukuki bozulma var ya, şurada anlattığım; o mali ve hukuki bozulmayı incelediğimiz zaman, şu tablonun şaşırtıcı hiçbir tarafı yok. Şu tablo, böyle bir prototip bütçenin olmazsa olmaz koşulu; zaten onlar varsa, bu olmak zorundadır. Bakın, ne var burada, kaynak tahsisleri ne hale gelmiş? 1975-80'i de aldık ki, hani şu Milattan Önce-Milattan Sonra mukayesesini yapmak için. Bakın, gerçek bozulma 12 Eylül dönemiyle başlamıyor, çok enteresan bir şey, ANAP dönemiyle başlıyor, 83'te başlıyor ve bozulma, ilginçtir, kendisine "sosyaldemokratız" diyen, "liberalize diyen", "biz, biraz daha farklı bir çözümlerle bu problemlerin üstesinden geleceğiz" diyenler; yani siyasi rengi ne olursa olsun, 83 yılında başlayan süreci hiçbir tanesi değiştirmemiştir ve bu sürecin içerisinde hep birlikte bu bozulmayı daha da arttırmıştır.

Personel bütçe payı çok önemlidir biliyorsunuz. Bunu maliyet kalemi olarak görmeyin; genellikle personel harcamaları, işletmecî mantığıyla, şirket mantığıyla hep bir maliyet kalemi olarak görülür. Halbuki kamu hizmetinin etkinliği, niteliği, kalitesi, bu ücret politikasıyla ilgili. Yani siz, personelinize nitelikli bir ücret vermezseniz, kalite sağlayamazsınız, o hizmetlerin ciddi bir şekilde yapılmasını sağlayamazsınız. Bakın ne olmuş: 75-80'de yüzde 35.4 olan bu pay, 1984-88'de 23.6'ya gerilemiş –gelinen bu düzey askeri dönemin değerinin altında, dikkatinizi çekerim-. Daha sonra 1989'a kadar bu bozulma devam etmiş. 89'da meşhur bahar eylemleri başlatılıyor ve ardından 89-93 döneminde pay yüzde 37.5 yükseliyor. Bu da bize şu mesajı veriyor: "İşçilerle memurların kaderi birlikte." Bu pay, bize o mesajı veriyor; diyor ki, "İşçi sınıfıyla memurlar birlikte mücadele ederse, birlikte meydanları doldurursa, her ikisi de kazanabilir" ve arkasından bakın, 5 Nisan 1994 kararlarıyla tekrar bir öğ alma dönemi başlıyor. Böylece tekrar bir bu bozulma sürecine giriliyor.

Mesut Yılmaz'ın o tarihte Genel Kurul tutanaklarına giren bir cümlesi var; Tansu Çiller'e dönerek diyor ki, "Pinochet döneminin de gerisine düştünüz." Yani "Personel ücretlerini öyle bir hale getir-

TABLO 1: BÜTÇENİN ÖNEMLİ HARCAMA KALEMLERİNDE AĞIRLIK KAYMALARI
(Gerçekleşen bütçe harcamalarının yüzdesi olarak)

	1975-80	1981-83	1984-88	1989-93	1994-96	1996-98	1999	2000
Persone/Bütçe	35.4	26.5	23.6	37.5	29.8	25.1	24.7	21.4
Yatırım/Bütçe	19.8	19.7	18.1	12.8	7.0	6.8	5.5	5.3
KİT Trans/Bütçe	12.1	12.8	4.2	4.7	2.5	1.3	0.7	1.9
Faiz/Bütçe	2.7	6.2	16.4	20.6	33.4	35.5	38.3	43.9
4 Kalemi/Bütçe	70.0	65.2	62.3	75.6	72.7	68.7	72.4	72.5

Kaynak: Kaynak: Malye Bakanlığı ve ÖPTU verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

diniz ki, Pinochet'in gerisine düştünüz." Neymiş o zaman pay; 27.8'miş, yani bir önceki dönemin payının 7.7 puan gerisine düşülmüş. Şimdi biz de Pinochet'i hatırlatanların yaptıklarını hatırlatalım: Bakın, daha sonraki yıllarda beğenilmeyen 29.8'in oldukça gerisine düşülmüş ve bu pay 2000 yılı sonunda 21.4'e gerilemiş. Bu daha da azdır; niye daha da azdır? Çünkü kamu kesiminin biliyorsunuz katma bütçeli idarelerde işçiler de var, kamu işçileri var, onların ücretleri memurlardan biraz daha yüksektir. Dolayısıyla onları düşürürsek, onları arındırırsak, kayıpların daha da büyük boyutlara ulaştığı görülür.

Müthiş bir kuyruklu yalan vardı, hatırlıyor musunuz? KİT'lere yönelik "karadelik" suçlaması, Sayın Demirel'in kulaklarını çınlatalım. Bakın, KİT'lere yapılan transferlerin bütçe payı 75-80 döneminde yüzde 12.1 iken nereye kadar inmiş; en çarpıcı yıl 99. 99'da pay bakın ne hale gelmiş, binde 7'ye gerilemiş. 2000'de ise yüzde 1.9. İhmal edilebilir büyüklükte bir pay; yani KİT'ler transfer harcamalarından çok az pay almış. Bu ne demektir? KİT'lerin yatırım yapmaması demektir. Sabahki oturumlarda söylemişti: eğer siz teknolojik atılımlarına izin vermezseniz, sermaye artırımına gitmesine izin vermezseniz, KİT'lerin başarısızlığı kaçınılmazdır. KİT'lere yenileme yatırımlarını yapmazsanız, o zaman KİT'leri ciddi bir şekilde verimli hale nasıl getirebilirsiniz? O zaman sizin politikalarınızın gerisinde şu var: "Şu KİT'ler zarar ediyormuş gibi gösterelim, kamuoyuna bunun pazarlamasını yapalım, ondan sonra satması kolaydır." Belki bu anlayış, ciddi olarak bu anlayış bizi buraya getirdi.

Yatırımın bütçe payı ile ilgili rakamın boyutlarına bakın; yüzde 19.8'den 5'lere kadar inmiş. Böylesine bir yatırım büyüklüğü ile Türkiye'yi 2001'e, 2002'ye, 21. Yüzyıla taşıyamazsınız. Bu pay, Amerika Birleşik Devletleri'nde yüzde 10; -ki, bunların çoğu altyapı yatırımları, üstelik bu ülkeler altyapı sorunlarını çözmüşler- Japonya'da yüzde 17. Bunlar, utanç verici rakamlardır. Bakın, bir hesap yaptırdık İller Bankası'nda; içmesuyu projelerinin -bugünkü mevcut proje stoku korunduğunda ve mevcut ödeneklerin eskalasyon yöntemiyle öngörülen enflasyon kadar artırılması halinde- kaç yılda biteceğini hesapladık: İçmesuyu projeleri 12-13, kanalizasyon projeleri ise 55-60 yılda bitiyor. Bu, kepezelik; yani altyapısı kokuyor Türkiye'nin arkadaşlar, fosseptik çukurlarıyla şehir inşa edemezsiniz. Biz, köyleri şehirlere taşıdık arkadaşlar. Çok enteresan bir kapitalist gelişmeye şahit oluyoruz ve dolayısıyla bu yapıda ciddi bir özel sektör sermaye birikimini de yapamazsınız. Altyapının olmadığı yerde sermaye stokunu yenileyemezsiniz, sermaye stokunda ciddi hamleler yapamazsınız; çünkü altyapısı yok. O fabrikayı kuracaksın, altına fosseptik çukuru; rezil, tuvaleti akmayan, suyu akmayan yerde üretim yapacaksınız. Böyle bir kepezelik olabilir mi?

Batıda insanların ikinci evi, refah göstergesidir. Bugün Türkiye'de insanların ikinci evleri varsa

bile, -ki, onlar bayağı durumları iyi olan insanlar- onların bile bu durumda durumları iyi değil. Fos-septik çukurlarının olduğu yerde ikinci evleri var ve oralarda tatil yapıyorlar. Tam bir sefalet, tam bir kepezelik...

Şimdi gelelim ikinci tablomuza. Tabloya bakın, benim konuşmama da gerek yok. Dedik ki, "Acaba bütçe harcamalarının milli gelir içindeki payı nedir?" Çünkü bu, çok tartışılan bir konu, devletin biraz büyüklüğünü de veriyor. Sanki artıyormuş gibi bir izlenim var. Çayet güzel; kamu hizmetlerine ayrılan kaynaklar her yıl artıyor ve parlamentodan geçiyor, iyi bir izlenim var, demin sunduğum tablonun tam tersi gibi gözüküyor. Doğru yorum yapabilmek için hizmete yönelik olmayan harcamaları bütçe harcamalarından ayıklamak gerekir. Ciddi olarak bize yatırım ya da hizmet olarak dönen harcamaları bulabilmemiz için, mutlaka transfer harcamalarını düşmemiz lazım. Çünkü transfer harcamalarının önemli bir kısmı faizdir. Dolayısıyla transfer harcamaları düşüldükten sonra bulunana biz "gerçek harcamalar" diyoruz. Bu harcamaların payı üçüncü sütunda yer alıyor. Bakın, gerçek bütçe harcamalarının payı bugün ancak 77-80 döneminin düzeyindedir, yani bu pay 77-80 döneminde yüzde 13.3 iken, 2001'de yüzde 13.2. Bu da rezaletin bir başka yönüdür. Yani bizim bütçelerimiz, kamu hizmeti üretmez bir hale gelmiştir. Peki ne üretir hale gelmiştir; rantiyeye hizmet üretir hale gelmiştir, bu tablo bunu gösteriyor.

Belki gerçek harcamaların hesaplanış yöntemine bir itiraz gelebilir. Nitekim bu konu literatürde de tartışılmakta. Çünkü transfer harcamalarının bir kısmı reel harcama niteliğindedir –örneğin KİT'lere sermaye arttırımı için yapılan transferler gibi-. Dolayısıyla, faiz hariç bütçe harcamalarının bütçe payı gerçek harcamalarının payını daha iyi temsil etmekte. Bu kalem tablonun ikinci satırında verilmekte. Aynı eğilimi bu kalemin gelişiminden de izlemek mümkün. Yani, sonuç değişmemekte, bütçenin kamu hizmeti üretmemeye noktasına geldiği daha açık bir şekilde ortaya çıkmakta.

Son bir tablo... Dedik ki, "devletin fonksiyonlarını şöyle bir dökelim ve bunları yerine getire-

	1977-80	1981-83	1984-88	1989-93	1994-98	1999	2000 ^a	2001 ^b
Bütçe Harcamaları	20,7	18,8	16,3	19,7	25,6	35,9	37,3	31,5
Faiz hariç bütçe har.	20,1	17,7	13,6	16,2	16,8	22,2	21,0	20,7
Gerçek bütçe harcaması. (carî+yatırım)	13,3	11,7	9,1	11,7	10,6	13,7	13,0	13,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Bütçe Gereksinimleri ve Yıllık Ekonomik Raporlarındayarılanarak düzenlenmiştir.
 a Gerçekleşme bütçesini (Bütçe harcamaları için ilk 9 aylık gerçekleşmeler temelinde, GSMH için ilk 6 aylık gerçekleşmeler temelinde yapılan yılsonu tahminleri üzerinden hesaplanmıştır).
 b Program bütçesini (Harcamaları ilkin bütçe tekniği GSMH için program bütçesine oranlanmıştır).

bilmek için bütçeden ne kadar tahsis yapıldığını ortaya koyalım." Biliyorsunuz devletin bir sosyal devlet olma fonksiyonu var. Bu fonksiyonunu yerine getirmek için tahsis edilen ödeneklere "sosyal gereksinim harcamaları" diyoruz. Bu kalem eğitim-sağlık ve kültür harcamalarından oluşmakta. Devletin bir diğer fonksiyonu ekonomik hizmet üretme. Bu fonksiyonu yerine getirebilmek için tahsis edilen ödeneklere "kollektif üretim altyapısı harcamaları" diyoruz. Devletin bunların yanı sıra bir de geleneksel fonksiyonları var; devleti çalıştırma, vatandaşların can ve mal varlığının korunması ve yurt savunması. İlki devletin işletim maliyetlerini gösteren genel hizmetler kalemidir. Diğeri ise savunma-emniyet-adalet harcamalarından oluşan "sosyal zorlama harcamaları" adını verdiğimiz kalemdir. Şimdi bu kalemlerin yorumuna geçebiliriz. Diyanet hizmetlerinin yer aldığı genel hizmetler kaleminin payı 1992'de yüzde 20.1'den 2001'de yüzde 26.6'ya yükselmiş tabloda payı düşmeyen tek hizmet kalemi bu kalem. Ayrıca diyanet hizmetlerinin bu kalemdeki payı oldukça yüksek. Devlet, dini hizmetleri çok önemsemekte bu onu gösteriyor. Kaldı ki dini hizmetlere sadece bütçeden kaynak tahsis edilmemekte. Bütçenin dışında vakıflardan, derneklerden ve bunların kurdukları şirketlerden de kaynak aktarılmakta. Üstelik bu kaynak aktarımları her geçen yıl giderek artmakta. Savunmanın dahil olduğu sosyal zorlama harcamalarının payı ise yüzde 18.8'den 15.8'e düşmüş. Sakın sevin-

meyin; çünkü "Savunma Sanayii" diye bir fon var; o fondan ne aktardığını ne biz bilebiliyoruz, ne de bilebilecek olan bir araştırmacı görebiliyoruz. Eğer bu bilgilere ulaşırsanız, lütfen bize bildirin. Sosyal gereksinim harcamalarının payına bakıyoruz bu da düşmüş; yüzde 26.1'den 14.6'ya gerilemiş. Başka bir ülkede böyle bir düşüş, herhalde çok ciddi bir toplumsal direnişe neden olabilirdi; ama Türkiye'de bu tepkiyi göremedik.

Tabloda çağdaş bir devlette alışık olunmayan bir başka kalem daha var – çünkü çağdaş devletlerde bu kalemin payı çok düşüktür. Bu kalemler rantiyeye kesimine adeta "özel bir hizmet" sağlanmakta. "Sermaye dolaysız rant aktarımı" gerçekleştiren bu faiz kaleminin payı yüzde 17.9'dan 34.5'e yükselmekte. Bu tabloya daha fazla ekleyecek bir şey var mı arkadaşlar?..

Teşekkür ediyorum.

Sami EVREN (Oturum Başkanı)- Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Sayın Sinan Sönmez: "Özelleştirme ve Yapısal Uyum" konusunda konuşacak.

Buyurun Hocam.

Prof. Dr. Sinan SÖNMEZ- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Tablo 3: BÜTÇE HARCAMALARININ YÖNLENDİRİLMİŞ DÜZELEŞİMİ (Bütçe gider bütçelikleri ile oranlayarak paylar)			
	1992 H ¹	2000 B.Ö. ²	2001 B.T. ³
1) Devletin İktisadi Maliye Gideri (Genel Harcamalar) ⁴	20,1	23,3	26,6
2) Sosyal Zorlama Harcamaları (Sağlık-Emeklilik) ⁵	18,8	13,1	15,8
3) Kollektif Üretim Altyapısı (Ekonomik Hizmetler) ⁶	17	6,2	8,5
4) Sosyal Gereksinim Harcamaları (Eğitim-Sağlık-Kültür) ⁷	25,1	12,3	14,6
5) Sermayeye Dolaysız Rant Aktarım Gideri (Faizler) ⁸	17,9	45,2	34,5
Toplam	100	100	100

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gerekçelerindeki sınıflandırmaya uygun olarak birleştirilmiş kümelerden oluşan Örneğin bka, 2001 Yılı Bütçe Gerekçesi, s.45-46 ve 12.

[1] Gerçekleşmiş harcamalar
 [2] Başlangıç ödeneği
 [3] Başlangıç eklihi
 [4] TBMM, Cumhurbaşkanlığı, Sayıştay, Anayasa Mahk., Danıştay, Başbakanlık, DPT, DİYE, Milyan İşleri Bşk., Tapu Kadastro GJM., Yönl. B., Dışişleri B., D. Meclisleri Yp. GJM., Sanayi ve Tic. B., Maliye B., Hazine MÜ., Dış Tic. MÜ. Gümrük MÜ.
 [5] Millî Sağlık B., Jandarma O. Komutanlığı, Sağlık Bakanlığı, Emekli G. M., Adliye B., Yangın B.
 [6] Tarım ve Köy İşleri B., Orman B., Orman GJM., Köy Hız. GJM., Tarım Reformu G. M., DSİ, Karayolları GJM., Bayındır İşkan B., Ulaştırma B., Denizcilik MÜ., Enerji ve Tabii Kaynaklar B., Petrol İşleri GJM. (Bu başlık altında birleştirilmiş baka
 B., Çeşme B., Vakıflar GJM., Gençlik ve Spor GJM., Sosyal Hizmetler ve Ç.E.K Genel Müdürlüğü.
 [8] Yüce dış borçlanma harcamaları. Ancak bunun dışında 50 milyarlık bir bütümlük borç telafidir.

Değerli dostlar; zamanın kısıtlı olduğunu da dikkate alarak oldukça hızlı bir şekilde özetleyerek, özelleştirme ve yapısal uyum, daha doğrusu bence uyarlama arasındaki bağlantıları özellikle Türkiye bağlamında vurgulamaya çaba göstereceğim.

Türkiye'de özelleştirme 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar ile yürürlüğe konulan istikrar ve yapısal uyarlama programı doğrultusunda. ANAP'ın iktidara geldiği Kasım 1983'den itibaren gündeme hızla getirilmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Günümüze dek çok sayıda yasal düzenleme yapılmasına

karşın özelleştirme uygulamaları hukuksal bir kargaşa içinde yürütülmüş, birçok yasa ve KHK'nın tümü veya bazı maddeleri Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Özelleştirmenin siyasal iktidarlar tarafından "devlet politikası"na dönüştürülmesi sürecinin önemli bir aşaması 13.8.1999 tarihinde kabul edilen dört maddelik 4446 sayılı yasanın 1982 Anayasasının üç maddesinde yaptığı değişikliklerle tamamlanmıştır. Anayasasının 47. maddesi "Devletleştirme ve Özelleştirme" olarak değiştirilmiş ve iki fıkra eklenmiştir. Birinci fıkraya göre "Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir". İkinci fıkraya göre ise "Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek ve tüzel kişilere yaptırılacağı veya devredilebileceği kanunla belirlenir". Anayasadaki değişikliğin kapsamını ve anlamını algılamak için Anayasasının 125. maddesinin birinci fıkrasına eklenen hükmü dikkate almak gerekiyor. Eklenen hükme göre "Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyumsuzlukların milli ve milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyumsuzluklar için gidilebilir". Anayasada yapılan diğer değişiklik 155. maddenin ikinci fıkrasına ilişkindir. Yapılan değişiklikle Danıştay'ın görevleri arasında "...kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek" eklenmiştir.

Anayasal değişiklikler özelleştirme önündeki temel yasal engelleri ayıklamaya yöneliktir. Ayrıca söz konusu değişiklikler aynı zamanda özelleştirmenin hedeflerini ve kapsamını açık seçik ortaya koymaktadır. Özelleştirme iktisadi ve ticari alanda faaliyette bulunan devlet işletmelerinin, finansal alanda kurulmuş kamu bankalarının çeşitli yöntemlerle özel sektöre satışı veya aktarılması ile sınırlı değildir. Aynı zamanda kamu tarafından üretilen ve sunulan hizmetlerin doğrudan ve/veya yapı-şlet-devret (YİD), yap-şlet (Yİ) gibi yöntemlerle dolaylı olarak özelleştirilmesi dikkate alınmalıdır. Nitekim kamu hizmetlerine ilişkin imtiyaz sözleşmelerinden doğan anlaşmazlıklarda tahkim olanağına anayasal güvence tanınması ve bu konuda yasal düzenlemenin de yapılması anlamlıdır. Bu bağlamda Danıştay yetkisinin yalnızca "görüş bildirme" biçiminde kısıtlanması tabloyu tamamlamaktadır. Kamu hizmeti alanının çok geniş olması çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilecek potansiyel özelleştirmelere ışık tutmaktadır. Konuyu aydınlatmak için Anayasa Mahkemesi'nin kamu yararına dönük, toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılama adına yönelik sürekli ve düzenli etkinlikler olan elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımını, içme ve kullanma suyu ile hava gazı üretimi ve dağıtımını (günümüz koşullarında doğal gaz iletimi ve dağıtımını) kamu hizmeti şemsiyesi altında toplamış olduğunu belirtelim. Benzer biçimde köprü, tünel, baraj, arıtma tesisi, kanalizasyon, otoyol, demiryolu, deniz ve hava limanları yapımı ve işletmesi ile benzeri etkinlikler Yüksek Mahkeme tarafından kamu hizmeti olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla kamu hizmeti alanı gerek yerli gerekse yabancı sermaye açısından yüksek kar olanağı sunmaktadır. Özelleştirmenin kapsamına temel kamu hizmetleri ve sosyal hizmetler de girmektedir. Bunların başında eğitim ve sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlik sistemi bulunmaktadır. Özetle tüm kamusal varlıkların ve sosyal kazanımların tasfiyesi amaçlanmaktadır. Tasfiyenin tasarımı, geçmişe doğru uzun bir yolculuğa çıkmaksızın IMF'ye gönderilen Taahhütler Mektubu (1998), -Ana- Niyet Mektubu (Aralık 1999) ve ek niyet mektupları, Dünya Bankası'na yönelik 10 Mart 2000 tarihli Kalkınma Politikası Mektubunun yanısıra Kemal Derviş'in açıklamış olduğu Acil Önlemler Paketi ile yeni bir stand-by anlaşması öncesinde IMF ile uzlaşmaya varıldığı belirtilen yeni programın çerçevesine ilişkin gerçekleştirdiği basın toplantısında (19 Mart 2001) bulunmaktadır. Derviş öncesinde ekonomiden sorumlu bakanı olarak gözüken Recep Önal'ın da açıklamaları da özelleştirme tasarımı ve senaryolarının bir parçası olarak dikkate alınmalıdır.

Özelleştirme, yukarıda belirtildiği üzere 1983'den beri ülkemizdeki ekonomik ve siyasi tartışmaların odak noktalarından bir tanesini oluşturuyor. Özellikle de 1990'ların başlarından itibaren özelleştirme söylemi yaygınlık kazandı, özelleştirmeyi savunanlar giderek saldırgan bir tutum sergilemeye başladılar. Son dönemlerde ise kamu ekonomisi, bu bağlamda KİT'ler, kamu bankaları, sosyal güvenlik sistemi bir bütün olarak yaşanan krizden sorumlu tutulmaya başlandı. Bir başka deyişle yeterli düzeyde özelleştirme yapılmaması sonucunda krizin patlak verdiğini ileri süren iktisatçı akademisyenler, üst bürokratlar, politikacılar tam anlamıyla ideolojik bir eylemin dozajını giderek artırdılar. İktisat politikaları özelleştirme odaklı olmak üzere biçimlendi. Uzak geçmişe dönmeksizin son dönemlerde

uygulananan iktisat politikalarını gözden geçirelim.

55. Hükümetin (ANASOL-D) IMF'ye sunduğu Taahhüt Mektubunda enflasyonu düşürmek doğrultusunda uygulanacak iktisat politikaları ilkeleri arasında kamu finansmanının daha da güçlendirmek için yapısal reformların gerçekleştirileceği ve iç borçlanma ihtiyacını azaltmak ve ekonomide etkinliği artırmak amacı doğrultusunda özelleştirmenin hızlandırılacağı vurgulanmış, Tarım kesiminin piyasaya açılması doğrultusunda düzenlemeler öngörülmüştür. Mektuptaki 13. maddede enflasyonla mücadele stratejisinde özelleştirmenin anahtar role sahip olduğu, yapısal politikalar (reformlar) bağlamında Aralık 1998 sonu itibariyle telekomünikasyon ve enerji sektörleri için gerekli düzenleyici çerçeveye ilişkin tasarımların TBMM'ye sunulacağı belirtilmektedir. IMF ile Yakın İzleme Anlaşması'nın izlenmesinden sonra Türkiye'ye hükümetin taahhütlerine ne derece sadık kaldığını izlemeye gelen IMF heyetinin yaptığı denetimler sonunda yayımlanan bildirimlerde özelleştirmenin yakın takibe alındığı gözlenmektedir. Örneğin 26 Ekim 1998 tarihli -denetim- sonuç bildiriminde Danıştay'ın elektrik üretimi ve dağıtımının özelleştirilmesi konusunda olumlu karar alması ve akaryakıt fiyatlarında uluslararası fiyatlandırmanın, öngörüldüğü üzere, 1 Temmuz itibariyle yürürlüğe konulmasının enerji sektöründeki özelleştirmelerin ilerlemesini kolaylaştıracağı belirtilmektedir. Bildirmede hangi sektörlerin özelleştirilme kapsamında olduğu açıkça vurgulanmaktadır: "Özelleştirme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin beklentiler, elektrik, doğal gaz ve telekomünikasyon sektörlerinde bağımsız düzenleyici organların oluşturulmasını ve rekabeti öngören yeni yasaların kabulüyle iyileştirilebilir. Mevcut uluslararası ortam özelleştirme girişimleri için daha zor hale gelmiş olmakla beraber, özelleştirme programı, iç ve dış finansman üzerindeki kısıtlamalardan kurtulmak için bir çıkış yolu sunması ve iç borçlanmayı düşürücü önemli bir araç olması nedeniyle daha da büyük bir kararlılıkla sürdürülmelidir" (17. madde). Tarım sektörü ile ilgili KİT'lerin özelleştirme yörüngesine oturtulması doğrultusunda önlemler veya öneriler de açıkça sergilenmektedir: "Daha köklü reformları ele alıncaya kadar, belli başlı kamu kesimi kuruluşlarının (TMO, TŞFAŞ, ÇAYKUR ve TEKEL) ürün alımları için katı kotalar tesis edilmeli ve tütün ile fındık alımlarına da sınırlamalar getirilmelidir" (18. madde). (Şubat 1999 tarihli sonuç bildiriminde iktisat politikalarının ana eksenlerine ilişkin aynı vurgulamalar yapılmakta ancak ana yapısal reform önlemlerinin alınmadığı belirtilmektedir. Bunlar arasında "enerji ve telekomünikasyon sektörlerinde özelleştirmeyi kolaylaştıracak düzenleyici çerçevenin onaylanması" ile "özelleştirmenin büyük ölçüde artırılması" (8. madde) bulunmaktadır. Görüldüğü üzere telekomünikasyon, enerji gibi ekonominin can damarı olan sektörlerin hızla özelleştirme yörüngesine oturtulması, bu bağlamda gerekli kurumsal ve hukuksal düzenlemelerin yapılması gerekliliği Taahhütler Mektubu ile IMF denetimine ilişkin sonuç bildirimlerinde yer almaktadır. Son derece ilginç ve öğretici olan bir husus da, 8.2.1999 tarihli bildirmede açıkça 1999 Aralık ayında imzalanan stand-by anlaşmasına göndermede bulunulmasıdır: "Önümüzdeki seçimlerden sonra uygulanacak daha iddialı ve daha kapsamlı bir enflasyonla mücadele stratejisinin belirlenmesi için yetkililer ile daha yakın bir şekilde çalışmayı arzuluyoruz" (4. madde) ve "Seçimlerden sonra makro ekonomik yapısal reformlar çabasının geciktirilmeden yeniden canlandırılmasına ihtiyaç vardır. Türkiye, bu çok ihtiyaç duyulan ve uzun zamandır geciken reformların kararlı bir şekilde ve kapsamlı anti enflasyonist program çerçevesinde gerçekleştirmek üzere harekete geçebildiği zaman IMF'nin güçlü ve somut bir şekilde destek vermesi mümkün olacaktır".

9 Aralık 1999 tarihli Niyet Mektubu'nda açıklanan istikrar veya enflasyonla mücadele programının üç temel öğesinden bir tanesi yapısal reformlardır. "Yapısal reformlara, mali ayarlamayı sürdürebilir kılmak, etkinliği artırmak ve artan özelleştirme gelirleri sayesinde kamu borcunun azaltılmasını kolaylaştırmak için ihtiyaç vardır" biçiminde bir gerekçe bulunmaktadır. Böylece neden özelleştirmeye ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim programın ana eksenlerinden birini oluşturan kamu kesimi temel fazlasının olabildiğince yüksek tutulması (konsolide bütçe + bütçe dışı fonlar + yerel yönetimler + işletmeciler KİT'ler + TCMB + kamu bankalarının görev zararları) ile kamu borç oranının artışının sınırlandırılmasının önemli tutarda özelleştirme gelirlerine ihtiyaç olacağı vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda özelleştirme gelirleri makroekonomik programda anahtar rolüne sahip olduğu için, temel fazla için özelleştirme gelirlerinin üçer aylık endikatif hedeflerini de içeren yıllık ayrı bir performans kriteri belirlenmiştir. Programda Türk Telekom'un özelleştirilmesinden elde edilecek gelirlerin Hazine'ye transfer edileceği, telekomünikasyon yasasının Parlamento'daki

İlgili komisyonlardan geçmesinin program için bir önkoşul olduğu, yasanın 31 Ocak 2000 tarihine dek TBMM'de kabulünün de bir yapısal performans kriteri olarak kabul edildiği vurgulanmaktadır. Enerji sektöründeki özelleştirmenin gerek işletme haklarının devrine ilişkin sözleşmelerle gelir sağlamak, gerek bu sektördeki yatırımı ve etkinliği artırmak için yaşamsal bir öneme sahip olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle bir ön koşul olarak enerji sektörünü Türk Ticaret Kanununa tabi olarak tanımlayan yasal değişikliklerin TBMM'den geçirileceği belirtilmektedir. ÇŞM lisanslarının ve Türk Telekom'un % 20'sinin bir stratejik yatırımcıya satışından, elektrik dağıtım ve enerji santrallerinin işletme haklarının devrinden, Özelleştirme İdaresi'nin portföyünde bulunan şirketlerin (THY, TÜPRAŞ, POAŞ, PETKİM, İSDEMİR, SÜMER HOLDİNG, TURBAN, vd.) satışından 2000 yılında 7.6 milyar dolar, özelleştirme kapsamına alınacak diğer şirketlerle birlikte 2001'de 6 milyar dolar, 2002'de ise 4 milyar dolar tutarında bir gelirin beklendiği, ancak bu hedeflerin kamunun borçlanma gereğinde ortaya çıkabilecek gelişmelere bağlı olarak programın gözden geçirilmesi gündeme geldiğinde revize edileceği belirtilmektedir.

Ana niyet mektubundan sonra IMF'ye 10 Mart 2000'den itibaren 24 Mart 2001 tarihine dek resmi nitelikte dört adet ek niyet mektubu gönderilmiştir, yeni bir ana niyet mektubu da hazırlanma aşamasındadır. Bu mektupların ilk ikisi Kasım 2000 krizi patlak vermeden önce kaleme alınmıştır. İlk iki mektupta özelleştirme konusunda kaydedilen aşamalar belirtilmekte ve Tarım Satış Kooperatif Birliklerinin otonom hale getirileceği belirtilerek zımni olarak bir tür özelleştirmeye yönlendirilecekleri ortaya konulmaktadır. Daha kapsamlı olan 22 Haziran 2000 tarihli ikinci ek Niyet Mektubunda TŞFAŞ (şeker), ÇAYKUR, MKEK (makine ve kimyasallar), ETİ Holding'in bazı fabrikalarının özelleştirileceği belirtilmektedir. Önemli bir öngörü de alkollü içki üretimindeki devlet tekelinin kaldırılarak özel sektörün piyasaya girmesinin sağlanmasının yanısıra TEKEL'in içki, tuz ve tütün ürünleri üreten tesislerinin özelleştirilmesinin sağlanmasıdır. Bu aşamaların 2002 yılının sonuna kadar tamamlanacağı vurgulanmaktadır.

Hükümetin Recep Önal imzasıyla Dünya Bankası'na göndermiş olduğu 10 Mart 2000 tarihli Kalkınma Politikası Mektubunda ayrıntılı bir özelleştirme programı sunulmaktadır. "Kamu Hizmetlerinin yeniden Düzenlenmesi ve Özelleştirme" başlığı altında Ağustos 1999'da gerçekleştirilen anayasal değişikliğin özelleştirme ve yabancı sermaye açısından önemi vurgulanmakta ve bu değişikliklere dayanarak TBMM'nin Aralık 1999'da YİD projelerine ilişkin yasada değişikliğe giderek elektrik, su ve ulaşımı da kapsamak üzere birçok sektördeki proje anlaşmalarını Ticaret Kanununa tabi hale getirdiği, Bakanlar Kurulu'nu uluslar arası tahkimin geriye dönük olarak yararlanmayı sağlaması için yetkilendirmeyi onayladığı belirtilmektedir. "Telekomünikasyon Reformu" başlığı altında esas itibarıyla Türk Telekom'un özelleştirilmesi, "Enerji Reformu" başlığı altında Elektrik Piyasası Kanunu'nun çıkartılması üzerinde durulmaktadır. Bu yasaya dayanılarak elektrik dağıtım şirketleri ve kamunun sahip olduğu santralleri özel sektöre satma yetkisinin kullanılacağı, Aralık 2001 tarihine dek özelleştirmeleri tamamlanması için, kamunun yönetiminde kalan elektrik dağıtım şirketlerinin satışı için 2001'in ilk çeyreğinde ön ihalelere çıkılacağı, kamu mülkiyetinde kalan termik santrallerin özelleştirilmesinin 2002 yılı ortası itibarıyla tamamlanacağı belirtilmektedir. Gene üzerinde durulan bir nokta da doğalgaz sektörünün serbestleştirilmesi, bu sektörde tekelin kırılması, kamunun sahip olduğu doğalgaz dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesidir. Mektupta ayrıca yer verilen "Özelleştirme Programı" başlığı altında özel sektörün güçlendirilmesi ve bütçe için kaynak yaratılması açısından özelleştirme programının öncelik taşıdığı vurgulanmakta, 2000 yılı özelleştirme programının Türk Telekom'un kısmi satışını, yeni telsiz lisanslarını, enerji sektörünü ve Özelleştirme İdaresinin portföyünde bulunan TÜPRAŞ, POAŞ, PETKİM, THY ve ERDEMİR gibi ülkenin en büyük kamu şirketleri ile daha küçük olmakla birlikte sigorta ve tekstil sektörlerinde önemli olan şirketleri (örneğin SÜMER Holding) kapsadığı belirtilmektedir.

Özetle kalkınma sorunsalının kavramsal olarak içinin boşaltıldığı, kalkınmanın nasıl sağlanacağına ilişkin öngörüler ve kullanılacak araçların belirlenmesinin yerine ayrıntılı sayılabilecek bir özelleştirme programının belirlendiği gözlenmektedir.

Recep Önal'ın İktisadi Araştırmalar Vakfı'nın düzenlediği toplantıda (15 Eylül 2000, İstanbul) yaptığı "Enflasyonla Mücadele ve Yeniden Yapılanma Programı-Kamu İktisadi Kuruluşları" konulu konuşması Dünya Bankası'na gönderilmiş olan mektubun, öz olarak bir prototipidir.

Kasım 2000 krizinin ardından Aralık ayında IMF'ye gönderilen Ek Niyet Mektubunda (kaldı ki bu mektubun kriz ortamında Türkiye'ye gelen IMF heyetinin insiyatifıyla kaleme alınmış olduğu konusunda kuşkuyla yer vermeyecek veriler bulunmaktadır) yapısal reformlara ilişkin olarak çok ayrıntılı bir özelleştirme programı ve takvimi saptanmıştır. Bu bağlamda Elektrik Piyasası Kanununun 2001 Ocak ayı sonuna kadar çıkarılacağı, Telekom'un 2001 Mayıs sonuna kadar özelleştirileceği, THY'nin % 51'inin 2001 Mart sonuna kadar özelleştirileceği, enerjide 29 YİD projesinin 31 Aralık 2000 tarihine kadar ilan edileceği, TEKEL'in özelleştirilmesine ilişkin kararın 2001 Ocak sonuna kadar alınacağı, altı şeker fabrikasının 2001'de, geriye kalanların 2002 sonuna kadar özelleştirileceği, Alkollü İçkiler kanunu ile Tütün Kanununun 2001 Ocak sonuna kadar çıkarılacağı taahhüt edilmiştir.

İlginç bir gelişme de Dünya Bankası mali sektör kredisinin temin edilmesi için Ziraat, halk ve Emlak Bankası'nın üç yıl içinde tümüyle özelleştirilmesinin TBMM Genel Kurulu'nda onaylanması ve Dünya Bankası'nın baskısı sonucunda bankaların özelleştirilmesi ilgili bakanların yetkili olması hükmünün tasarıdan çıkarılmasıdır.

Şubat 2001 krizi ise bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Kemal Derviş'in bakanlık koltuğuna oturtulmasının IMF ve Dünya Bankası'nın "telkinleriyle" olduğu kaba olduğu kadar yadsınamaz bir gerçektir. Bu iki kurumun Türkiye ekonomisinin yönetimini doğrudan üstlenmesi söz konusudur. Derviş'in 14 Mart tarihinde açıkladığı "Acil Önlemler" arasında özelleştirmeye hız verilmesi söz konusudur. Bu bağlamda Türk Telekom'un % 51'inin blok olarak, kalan hisselerinin ise halka arz yöntemi ve çalışanlarına satılması şeklinde tümüyle özelleştirilmesi, THY, TEKEL, Şeker fabrikaları başta olmak üzere Özelleştirme İdaresi'nin portföyünde bulunan kuruluşların özelleştirilmesi hızla tamamlanacak, yeni kuruluşlar özelleştirme kapsamına alınması söz konusu edilmektedir. Bu uygulamaya paralel olarak Telekom'un % 51'inin satışına izin veren yasanın, Tütün Yasası ve Şeker Yasasının, Petrol ve Doğalgaz Yasasının çıkarılmasının gerektiği vurgulanmaktadır.

Derviş, ekonomik programın genel çerçevesini açıkladığı 19 Mart tarihindeki basın toplantısında ise özelleştirmenin temel öncelikler arasında yer aldığını belirterek, özelleştirmenin zamanlamasında piyasa koşullarının etkili olacağını belirtmekte ve özelleştirmenin önündeki tüm engelleri kaldırmayı hedeflediklerini açıkça vurgulamaktadır. Başta TELEKOM, THY, TÜPRAŞ, ERDEMİR, TEKEL ve şeker fabrikalarının kamu hisselerinin satışı ile TEAŞ ve TEDAŞ'ın varlıklarının bir bölümünün satışı ile ilgili çalışmaların hızla tamamlanacağını belirten Derviş, yasal değişikliklerin hızla yapılması gerektiğini, bu doğrultuda bazı düzenlemelere ilişkin önerilerin izleyen haftada TBMM'ye sunulacağını belirtmiştir.

Özelleştirme tasarımı çerçevesinde giderek hızlı biçimde ve genişleyen bir kapsamda kamu mülkiyetinin ve kamusal varlıkların elden çıkarılacağını ortaya koymaktadır. İlginç olan nokta özelleştirme söyleminin oluşturulduğu ve geliştirilmeye çalışıldığı yıllarda ileri sürülen gerekçelerin büyük bölümünün terk edilmiş olması ancak Türkiye'de uygulamaya konulmuş istikrar programının başarısı için özelleştirmenin gerekli olduğunun sürekli vurgulanmasıdır. Nitekim "yapısal reform" başlığı altında sosyal güvenlikte, tarımda, KİT'lerde ve kamu hizmeti alanında ticarileştirme ve özelleştirme programları oluşturulmakta ve takvim belirlenmektedir.

Özelleştirme konusunda resmi bir söylem yaratılarak devlet politikası oluşturulmaya çalışılırken özelleştirme lehinde iktisadi, finansal ve siyasal gerekçeler ileri sürülmektedir. İngiltere'den Türkiye'ye, Meksika'dan Pakistan'a uzanan geniş bir coğrafyada yer alan ülkelerde kabul ettirmeye çalışılan bu gerekçeleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- KİT'ler verimsiz, özel işletmeler verimli çalışmaktadır.
- Verimli olmayan KİT'lerin zararı, merkezi devlet bütçesi tarafından finanse edilmektedir. Kamu kesimi finansman açığını besleyen KİT zararları enflasyonist baskının artmasına yol açmakta, vergi yükümlüleri de KİT açıklarının kapatılmasına katkıda buldukları ölçüde yeni mali yüklerle karşılaşmaktadır.
- Özelleştirme sonucunda genel verimlilik artışı sağlanacak ve makro düzeyde iktisadi performans yükselecektir.
- Kamu tekellerinin ortadan kaldırılması ekonomide rekabet ortamının oluşturulmasının

sağlayacak, böylece piyasa fiyatlarının yönlendireceği optimum kaynak tahsisi gerçekleşecektir.

- Kamu tekelleri tarafından uygulanan vergi-fiyatların yol açtığı tüketiciler üzerindeki mali sömürü, özelleştirme ile son bulacak, rekabet koşullarında oluşan piyasa fiyatları tüketicilerin lehine olacaktır.

- Özelleştirme sayesinde devlet, KİT açıklarına yönelik transferlerden tasarruf edecek, kaynaklar sosyal refahı artıran haremalarda kullanılacaktır. Diğer yandan açıkların kapatılması için devletin başvurduğu kütleli iç borçlanmanın özel şirketlerin finansal piyasalardan kaynak sağlama olanağını kısıtlamasına (crowding out etkisi) özelleştirme son verecek, böylelikle özel sektör finansman olanağına kavuşacaktır.

- Özelleştirmeye bağlı olarak sermaye piyasası gelişecek, sermaye tabana yayılacağı için gelir bölüşümündeki eşitsizlikler azaltılabilecektir. Sermayede pay sahibi olabilen küçük tasarruflular ve/veya işletme çalışanları işletmenin verimliliğini denetleyebilecektir. Böylelikle özelleştirme sistemin bir "halk kapitalizmi"ne dönüşmesini sağlayacaktır. Bu sistemde halkın, yani sermaye ortaklarının, karar mekanizmasına katılımının sağlanması demokrasinin işlerlik kazanmasına veya daha iyi uygulanmasına elverişli ortamı hazırlayacaktır.

- Özelleştirme sonucunda işletme yönetimine siyasal iktidarın müdahalesi son bulacak, siyasal vesayetten kurtulan işletmeler özerk yönetim yapısına ve anlayışına kavuşacaktır.

Bu gerekçelere birkaç eklemeye olanaklıdır. Ancak yukarıda sıralanan ana gerekçeler KİT sistemi ve özelleştirme konusunda yeni-liberal yaklaşımın özünü ortaya koymaktadır. Bu gerekçelerin ortaya çıktığı değer yargılarını veya verilen mesajları birkaç grupta özetlemek olanaklıdır:

- Devlet verimli ve karlı işletmecilik yapamaz.
- Piyasada oluşan fiyatlar en etkin kaynak tahsisini gerçekleştirdiği için ekonominin planlanmasına gerek yoktur.
- Nihai hedef piyasa mekanizmalarının tam olarak çalıştığı "serbest" piyasa ekonomisine ulaşmak olduğu için özelleştirme gereklidir.
- Kamu işletmelerinin özelleştirilmesi ve tasfiyesi mikro ve makro ekonomik platformlardaki sorunları çözmek ve finansal darboğazları aşmak için gereklidir.
- Yeni iktisadi düzende devlet işletmeciliğine gerek yoktur.

Özelleştirme için ileri sürülen gerekçeler, bu doğrultuda oluşturulan değer yargıları ve uygulamalar "serbest piyasa" fetişizminden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda seksenli yıllarda ivme kazanan, doksanlı yıllarda iyice belirginleşen ve saldırganlaşan küreselleşme hareketi ile ve yapısal uyarılama politikaları ile ayrılmaz bir bütünü oluşturmaktadır.

Serbestleşme (liberalizasyon), deregülasyon (kamunun kural koyuculuğu veya düzenleyiciliğinin giderek gevşetilmesi ve düzenlemenin tümüyle piyasaya bırakılması) ve özelleştirme iktisadi-finansal küreselleşmenin ana öğeleri ve araçları olup derin sosyal ve siyasal etkiler doğurmaktadırlar. Serbestleşme terimi dış ticaret, dış doğrudan yatırım ve sermaye hareketlerinde kısıtlamaları ve mal ile hizmet üretiminde kamu tekelinin kaldırılması anlamına gelmektedir. Dünya genelindeki uygulamaya bakıldığında doksanlı yılların hemen başında finansal serbestleşmenin sağlandığı, doksanlı yılların ilk yarısında Uruguay Round'un sonuçlandırılarak Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulmasıyla birlikte dış ticarete serbestleşme sürecine hızla angaje olduğu saptanmaktadır. Dış doğrudan yatırımların serbestlik kazanması için OECD bünyesinde büyük gizlilikle hazırlanan Çok Taraflı Yatırım anlaşmasının (ÇTY veya MAI) henüz öngörüldüğü şekliyle yürürlüğe girmemiş olmasına karşın DTÖ girişimlerini sürdürmeye devam etmektedir. Seattle'daki "millennium" doruğundaki fiyaskoyu ve tepkileri dikkate alan DTÖ kamusal niteliği ağır basanlar başta olmak üzere hizmet sektörünün serbestleştirilmesi amacıyla 5 Ekim 2000 tarihinde 4. KONSEY TOPLANTISINI BAŞLATMIŞTIR. Serbestleşme kamu hizmetleri bağlamında kaçınılmaz olarak ticarileşmeyi kapsamaktadır. Deregülasyon kamunun düzenleyici rolünün hızla tasfiye sürecine sokulmasıdır. Özellikle elektrik, doğal gaz, telekomünikasyon benzeri kamusal hizmetler ile sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetleri alanlarında devlet düzenleyiciliğinin ve denetiminin terk edilmesi gündeme getirilmektedir. Özelleştirme kamu ekonomisinin

ve/veya kamu kesiminin boyutlarının daraltılması amacı doğrultusunda kullanılan, serbestleşmeyi de bir yönüyle içeren ve deregülasyon ile doğrudan bağlantısı bulunan, ideolojik yükü ağır bir politika aracıdır. Özelleştirme kamu mülkiyetini tasfiyeyi hedeflediği ölçüde, ideolojik yükü ön plana çıkan bir amaç olarak da değerlendirilmelidir. Serbestleşme, deregülasyon ve özelleştirme “serbest” piyasa odaklı, kar güdüsünün üst düzeye çıkarıldığı, bu bağlamda uluslararası finansal sermayenin yüksek karlılık peşinde akışkanlık kazandığı, Çok Uluslu Şirketlerin ÇTY anlaşmaları uyarınca kar elde etme doğrultusunda her türlü olanağa sahip olduğu, sosyal kazanımların ve sosyal devletin hızla tasfiye edildiği, işçi sendikalarının güçsüzleştirildiği ve gelir bölüşümündeki eşitsizliğin, yoksulluğun giderek arttığı yeni bir dünya düzenine, yani küresel ekonomiye ve düzene ulaşmada kullanılmaktadır. Bu noktada yapısal uyarılama ile küreselleşme ve özelleştirme arasındaki bağlantıyı kurabiliriz.

Yetmişli yıllarda başta ABD olmak üzere sanayileşmiş ülkelerde patlak veren karlılık ve üretkenliğin düşmesiyle somutlaşan ekonomik kriz, yeni-liberal görüşün güçlenmesine ve “serbest” piyasa odaklı iktisat politikalarının uygulanmasına yol açan belirleyici bir etkidir. Küreselleşme sürecinin hızlandırılmasının tabanı özellikle yetmişli yıllarda oluşturulmuştur. Seksenli yıllarda sermayenin uluslararasılaşması salt üretim sektöründe (reel sektör), finansal sektörde de hızlanarak yeni boyutlar kazanmıştır. Doksanlı yıllarda ise giderek artan sermaye fazlasının, üretken alanlardaki tikanlıklar nedeniyle spekülasyon alanlarına kaymaya başlamıştır. Seksenli yılların sonlarında veya doksanlı yılların başlarında başta SSCB olmak üzere Avrupa’daki sosyalist sistemin çözülmesi küreselleşmeye hız vermiş, bu bağlamda ideolojik saldırganın dozu artırılmıştır. Hızla kurulmaya çalışılan Yeni Dünya Düzeni’ne gelişmekte olan veya yeni sanayileşen veya az gelişmiş ülkelerin eklenmesi gereği veya ihtiyacı hızla yeni düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Bir başka deyişle bu kategorilerde yer alan ülkelerde uygulamaya konulan yapısal uyarılama programları/politikaları sermayenin serbestleşerek uluslararasılaşmasını sağlamasına önemli katkıda bulunmaları ölçüsünde küreselleşme sürecinin bir parçasını veya aracını oluşturmaktadır. Yapısal uyarılamadan ne anlaşılmalıdır?

Öncelikle istikrar ile yapısal uyarılamanın bir bütünü oluşturduğunu belirtmek gerekiyor. IMF’ye göre (ve Dünya Bankası) istikrar paketleri kısa vadede acilen müdahaleyi gerektiren mevcut sorunların çözümüne yöneliktir. Bu sorunlar yüksek enflasyon, rezervlerin erimesi, sermaye kaçışı ve önemli cari açıklardır. IMF ile Dünya Bankası’nın sıkı işbirliğine giderek destekledikleri yapısal uyarılama programlarının ise orta ve uzun vadede ekonomik büyümeyi engelleyici faktörlerin ortadan kaldırılmasına yöneldiği vurgulanmaktadır. Bu iki uluslar arası kuruluşa göre söz konusu faktörler şöyle sıralanmaktadır: üretimi olumsuz yönde etkileyen düşük kur politikası (ülke parasının yapay olarak aşırı değerle tutulması), fiyat, faiz ve kredi kontrolleri, yüksek gümrük vergileri, ithalat kısıtlamaları, yüksek vergiler, devlet sübvansiyonları, kamu ekonomisinin genişliği, bu bağlamda kamu işletmelerinin varlığı ve devletin ekonomiye müdahalesi. Seksenli yıllarla birlikte IMF, yalnızca kısa vadeli makroekonomik düzenleme ve talebin arza – muhasebe yönünden – eşitliğinin sağlanması biçiminde yorumlanabilecek bir dengeli hedeflemenin ötesine geçmiştir. Bu kuruluş, orta ve uzun vadede arzın artırılmasını sağlayacak koşulları hazırlayan mikroekonomik bir düzenlemeyi öngörmektedir. Bu eğilim istikrar sorunsalından yapısal uyarılama sorunsalına geçiş ifade etmektedir. Bu geçiş her ne kadar büyüme-kalkınma olgusunun dikkate alındığı izlenimi verebilmesine karşın, dışa açık, devletin ekonomide ağırlığının azaltıldığı, bu bağlamda devlet girişimciliği, katılımcılığı, karışımıcılığı ve düzenleyiciliğinin çok kısıtlandığı bir düzene geçiş için uyarılamanın yapılması söz konusudur. Bir başka deyişle hedeflenen uluslararası veya küresel düzenin normları dikkate alınarak, ilgili ülkedeki ekonomik-finansal-sosyal yapılar yeniden düzenlenme sürecine sokulmaktadır. Küresel ekonomik-finansal-siyasal düzene ilgili ülkelerin bir bütün olarak uyarlanması söz konusudur. Bu bağlamda altı çizilmesi gerekli husus bir ekonomide mevcut yapıya bağlı olarak ortaya çıkan dengesizliklerin giderilmesinin değil, mevcut yapının dönüştürülmesinin önem taşımasıdır. Dolayısıyla IMF’nin Türkiye gibi ülkelerdeki işlevi; dış açığın kapatılmasına katkıda bulunmanın ötesinde, küresel ekonominin gereklerine göre, bu ekonomilerdeki ekonomik ve sosyal yapıları “uyumlu” hale getirmektir. Bu çerçevede IMF ile Dünya Bankası sıkı işbirliğine gitmekte, küresel ekonominin gereklerini yerine getirmek için programlar hazırlamakta ve uygulamayı yakından denetlemektedirler. Özelleştirme söz konusu uyarılama programlarında etkin ve yaygın biçimde kullanılan bir araçtır. Şöyle ki, ilgili ekonomilerin tasarlanan “serbest” piyasa ekseni bir temele oturtulması için öncelikle kamu işletmelerinin, daha

sonra kamu bankalarının ve kamu hizmet alanlarının özelleştirme kapsamına alınmaları, sosyal nitelikteki kamu harcamalarının ciddi biçimde kısılması vazgeçilmez öncelikler veya yöntemler olarak kabul edilmektedir.

Öncelikle vurgulamak istediğimiz nokta yukarıda açıklanan gerekçelerin teker teker veya bir bütün olarak, gerek uluslar arası platformda gerekse Türkiye özelinde değerlendirilmesi aşağıdaki saptamaları yapmamıza olanak tanımaktadır. Gerekçeler;

- Önyargılıdır çünkü devlet işletmeciliğini toptan reddetmektedir.
- Deterministtir çünkü özelleştirmenin tüm iktisadi, finansal, idari sorunları çözeceği, demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunacağı ileri sürülmektedir.
- Normatiftir çünkü başvuru – teorik – “serbest” piyasa ekonomisi veri bir norm olarak kabul edilmektedir. Oligopolü ve/veya tekele yapılar gözardı edilerek, gerçekleşmesi olanaksız bir serbest düzende kaynak tahsisinin etkin olacağı savunulmaktadır. Bu bağlamda kavramların çarpıtıldığı, verimlilik ile karlılığın özdeşleştirildiği, borsaya, bu kurumun sahip olmadığı işlevlerin verildiği, işletme yönetiminde özerkliğinin özelleştirmeyle indirildiği saptanmaktadır. Özelleştirmenin koşulsuz savunucuları demokrasi kavramının özünü boşaltmaktadır.

Türkiye’ye ili KİT’lere ilişkin araştırmalar KİT’lerde verimliliğin özel sektöre göre düşük olmadığını kanıtlamaktadır. 1963-76 dönemine ilişkin bir çalışma (Kruger-Tuncer) ile 1976-88 dönemini kapsayan bir araştırma (Uygun) kamu sektöründeki verimlilik artışının özel sektöre göre daha yüksek olduğunu etmektedir. Bir başka araştırmada ise 1981-88 KİT’lerde emek verimliliğinin ortalama 5.6.8 arttığı saptanmıştır. Özel sektörde aynı dönemdeki artış ise % 5.9’dur. Aynı dönemde KİT yatırımlarının % 22 daraldığı, buna karşın özel sektör yatırımlarının yılda ortalama % 7.9 artış gösterdiği dikkate alınacak olursa, KİT’lerin başarılı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kısaca azalan yatırımlara karşın özel sektöre göre daha yüksek verimlilik artışı sağlayan bir KİT sektörü mevcuttur.

KİT’ler 1980’li yılların başlarında uygulamaya konulan istikrar ve yapısal

Uyarlama programı yüzünden tıkanıklıklarla karşı karşıya bırakılmışlardır. Özellikle 1983 sonrasında KİT’lerin finansal açmazlara sürüklenmesini hazırlayan koşullar bir araya getirilmeye başlanmış, enflasyon ortamında gerçekleştirilen finansal serbestleşme KİT’leri de facto tasfiye sürecine sokmuştur. Bu bağlamda öncelikle belirtilmesi gerekli nokta KİT’lerin teknolojik yenilenmelerini sağlayacak yatırımların engellenmesidir. İmalat sanayiinde yoğunlaşan KİT’ler, 1994’ten itibaren bu sektöre yönelik sabit sermaye yatırımlarındaki azalmadan olumsuz etkilenmişlerdir. İşlevleri gereği bazı kuruluşlar yatırımlarını sürdürmüşler, ancak ağır yatırımları kendi kaynaklarıyla finanse edemedikleri için maliyeti yüksek borçlanmaya başvurmuşlardır. Ne kadar ilginçtir ki, KİT’lerin sahibi konumundaki Hazine, kuruluşlarına yatırım ve sermaye artırımını kaynak aktarımına son vermiş, TCMB dolaysız kredilerini kesmiştir. Bu kısıtlayıcı politikaların sonucunda KİT’ler yüksek faizler ödeyerek kısa vadeli iç ve dış borçlanmaya gitmişlerdir. Bu olguyu KİT’ler konusunda olumsuz bir tavır takınan ve özelleştirmeyi destekleyen Dünya Bankası da 1991 Aralık ayında yayımlanmış olduğu Türkiye KİT Raporunda şöyle vurgulamaktadır: “ 1980’lerin ortalarından itibaren devlet imalat sanayiine yatırımdan vazgeçti ve (yatırım önceliklerini) enerji, telekomünikasyon ve ulaştırmaya kaydirdi. Bu stratejinin aracı olarak da TEK ve PTT gibi KİT’leri ve bütçe dışı fonları seçti. Böylece kamu yatırımlarının yükü, bütçeden KİT’lere ve fonlara kaydı. ..., kit2lkendi kaynaklarıyla karşılayamayacakları büyük yatırım projelerini karşılamak zorunda bırakıldılar. Hükümetlerin kendilerine yükledikleri görevleri yerine getirmenin tek yolu, artan borçlanma oldu”. Bir ekleme daha yapalım; ağır faiz yükünün yanısıra dış borçlanmadan kaynaklanan kur farkları borçlanmanın maliyetini katmerleştirmiştir.

Ayrıntılarına girmedığımız bilinçli politikalar sonucunda KİT’ler doksanlı yılların başlarından itibaren ciddi darboğaza sokulmuştur. Ancak ne kadar ilginçtir ki, doksanlı yılların ortalarında KİT’lerin istihdam hacmi on yıl öncesine göre % 13.8 oranında geriletilmiş ve KİT yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payı % 38.4’ten % 5.3’e çekilmiş olmasına karşın KİT’lerin yarattığı katma değer büyümeyi sürdürmüş, KİT alt sektörünün GSYİH içindeki payı % 12.8’den ancak % 10.9’a gerilemiştir. Şaşırtıcı olan bir bulgu da KİT’lerin sanayi sektörü içindeki payının 1985-95 kesitinde % 26.6’dan %

29'a çıkmasıdır. Aynı kesitte KİT yatırımlarında % 65.8'lik düşme olmasına karşın, KİT alt sektörünün % 4.8 oranında büyümesi yatırımlarda etkinliğin artmış olduğunu kanıtlamaktadır.

KİT'lere ilişkin kısıtlı veriler bu kuruluşların tasfiye ve özelleştirme senaryolarının seksenli yılların başlarında yazıldığını göstermektedir. Nitekim bu tarihten sonra hazırlanmış olan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında özelleştirmeye ağırlık tanındığı gözlenmektedir. Beşinci Plan'da KİT'lere bağlı işletmelerin hisse senedi ihracı ile halka açılacağı belirtilmektedir. Altıncı Plan'da özelleştirmenin hızla gerçekleştirileceği vurgulanmakta, bu bağlamda yalnızca KİT'lere bağlı işletmelerin değil, KİT'lerin tümünün özelleştirilmesi gündeme getirilmektedir. Altıncı Plan'ın KİT politikalarının tamamen özelleştirme üzerine inşa edildiği gözlenmektedir. Yedinci Plan'da kamu işletmelerinin piyasa koşullarında faaliyette bulunacağı vurgulanmaktadır. Nitekim KİT'lerin kamu hukukuna tabi olmaktan çıkarılarak özel hukuk hükümlerine tabi olmaları için gerekli düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir. Özelleştirme gene odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda kaynak tüketen müesseseler ile işletmelerin kapatılacağı, müesseseler arasında işgücü ve makine-teçhizat transferi yapılarak güçlendirilen ve yaşayabilir duruma getirilen tesislerin özelleştirmeye hazırlanacağı vurgulanmaktadır. Böylelikle hemen özelleştiremeyen KİT'lerin, gerekli düzenlemeler yapılarak özelleştirmeye hazır duruma getirileceği açıklanmaktadır. Nitekim 1995 yılı Çeşitli Programının Makro Ekonomik Politikalar ve Tedbirler Bölümü gelecekte KİT'lere ilişkin strateji ve uygulanacak politikaları, bu bağlamda özelleştirme gerekçelerini ve de özelleştirme için yapılması gerekli düzenlemeleri aşağıda yer alan ifadeyle açıkça gözler önüne sermektedir: "Ekonomide verimliliğin ve maliyet yapısının uluslar arası alanda rekabet edebilir seviyelere getirilmesi amacıyla KİT'lerin süratle özelleştirilmeleri büyük önem arz etmektedir. Diğer taraftan kamu açıklarını azaltmak, kamunun mali piyasalar üzerindeki baskısını hafifletmek amacıyla da KİT'lerin özelleştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede özelleştirmenin gerçekleştirilmesi için gerekli idari ve kurumsal yapının hızla oluşturulmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır".

Aralık 1999 tarihinde IMF ile imzalanan stand-by anlaşması ile birlikte yürürlüğe konulan istikrar-yapısal uyarılama programı ile ek Niyet Mektuplarına dayalı önlemlerin özelleştirme senaryosunu daha da zenginleştirdiği gözlenmektedir. Yazılan senaryoya göre kamu kesimi temel fazlası hedefine ulaşılması ve enflasyonun aşağı çekilmesinde özelleştirme yaşamsal bir boyuta sahiptir. Artık özelleştirme konusunda verimlilik, etkinlik ve diğer savlar bir kenara bırakılmakta, kamu açıklarının azaltılması ve borç faizlerinin ödenmesi için özelleştirme gelirlerine ihtiyaç duyulduğu ayan beyan ifade edilmektedir. Özelleştirme gelirlerine ihtiyaç duyulmasının bir nedeni de uygulanan modelin parasal ayağı ile yakından ilgilidir. TCMB'nin net iç varlıklarına ciddi sınırlamalar getirildiği için, Banka'nın piyasayı fonlaması döviz (dolar) girişine bağlanmıştır. Bu temelde kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi sonucunda sağlanacak döviz (dolar) girişi Banka'ya piyasayı fonlama olanağı tanıyacaktır. Modelin başarısızlığı para politikasında temelden bir değişikliğe gidilmesine yol açmamıştır. Ancak bizzat IMF'nin programı ekonomiyi açmaza sokmuş, ortaya çıkan finansal dengesizlik ortamında özelleştirmeye daha fazla ağırlık verilmeye başlanmıştır. Özelleştirme bir "can simidi" olarak topluma sunulmakta, bu politikaların alternatifinin olmadığı propagandası yapılmaktadır. Bu senaryo aslında çok önemli bir gerçeği perdelemektedir. Bu gerçek ise "yapısal reform" maskesi altında Türkiye ekonomisinin küresel düzene eklenmeye çalışılmasıdır. IMF modeli krizi doğurmuş, krizi aşmak için önerilen çözümler ise, özelleştirmeyi de kullanarak küresel bir ekonomiye gidişi hızlandırmıştır. Bu bağlamda özelleştirme ekonomiyi serbestleştirme ve dışa açılma yoluyla uluslararası sermayenin etkilerine daha fazla açmakta, özellikle küresel mali sermayenin iç piyasa, devlet ve siyasal partiler üzerindeki baskısını artırmaktadır. Ulus devletlerin özelleştirme yoluyla, küresel mali sermayenin karşısındaki göreceli bağımsızlıkları azalmaktadır. Bu bağlamda hükümetlerin ellerindeki ulusal iktisat politikası araçları etkinliklerini yitirmektedir. Telekomünikasyon, finans, enerji gibi sektörler(elektrik) entegre olmuş bir küresel ekonominin ihtiyaçlarına uyarlanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle özelleştirmenin önemi giderek artmaktadır. Nitekim yabancı sermayenin, bu bağlamda AB'nin katılım Ortaklığı Belgesi'nde çizdiği "Yol Haritası"nda ve Türkiye'ye ilişkin düzenli ilerleme raporlarında bu sektörlerin serbestleştirilmesi, ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesi üzerinde ısrarlı bir tavır takınması anlamlıdır.

Özelleştirme uygulamaları ana model içinde değerlendirildiğinde çok net bir tablo ortaya çıkmaktadır: özelleştirme rant ekonomisinin ayrılmaz bir parçasıdır. Yalnızca yüksek pozitif faiz ve düşük döviz kuru politikası rant yaratmamıştır. Özelleştirme ciddi bir rant yaratma ve dağıtma mekanizması olarak tüm sektörlerde kullanılmıştır. Et-Balık Kurumunun kombinalarından SEK'e, çimento fabrikalarından özelleştirilen kamu bankalarına, elektrik sektöründen YEMSAN'a, Sümer Holding'ten ORÜS'e uzanan geniş bir yelpazedeki 162 kamu işletmesinin hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış, bu kuruluşlardan 143 tanesinde kamu payı kalmamıştır. 25 Ocak 2001 itibarıyla gerçekleşen toplam gelir tutarı 7.3 milyar dolar, toplam kaynak ise 9.5 milyar dolardır. Türkiye'nin yalnızca 2001 yılında 25 milyar dolarlık dış borç servisini yerine getirmekle yükümlü olduğu, TMSF'ye devredilen bankaların maliyetinin 15 milyar dolar dolaylarında olduğu düşünülürse özelleştirme işlemlerinin esas itibarıyla bir rant dağıtma mekanizması olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte özelleştirmeye ilişkin ilk hukuksal düzenleme 29.2.1984 tarihli ve 2983 sayılı "Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılmasına Dair Kanun"dur. Bu yasa ile KİT'ler ile bunlara ait tesislere, hisse senedi ihracı yoluyla gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilebilmesi ve bu tesislerin işletme hakkının belli sürelerle devri olanaklı kılınmıştır. Gelir ortaklığı senetleri ve işletme hakkı devri Türk Hukuk mevzuatına söz konusu yasa ile girmiştir. 8.6.1984 tarihinde çıkarılan ve çok sayıda KHK ile çeşitli hükümleri zaman içerisinde değiştirilen 233 sayılı KHK ile KİT'lerin özelleştirmelerini olanaklı kılacak yeni bir sınıflandırmaya başvurulmuştur. 233 sayılı KHK'nın 38. maddesi teşebbüsler, müesseseler, bağlı ortaklık, işletme birimlerinin ve iştiraklerin tasfiye, devir, satış ve işletme haklarının tasfiyesi ve satılmasına ilişkin olup, karar yetkisi Yüksek Planlama Kurulu'na tanınmış, ilgili işlemleri yerine getirme yetkisi de Kamu Ortaklığı Kurulu'na verilmiştir. 31.6.1986 tarihli ve 3291 sayılı genel özelleştirme yasası genel bir çerçeveye çizmiştir. İzleyen yıllarda çok sayıda yasa ve KHK çıkarılmış, bunların bir bölümü Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Son ek Niyet Mektuplarında öngörülen yeni yasal düzenlemeler bir yana, çok anlamlı düzenleme, daha önce belirtildiği gibi Anayasa'nın üç maddesinin değiştirilmesidir.

Özelleştirme yapısal uyarlama programlarının, bu bağlamda ulaşılmaya çalışılan küresel ekonomik düzenin bir aracı olması nedeniyle ve ulus devleti ortadan kaldırmaya yöneldiği ölçüde, alternatif ulus devlet temelinden güç alan ve sosyal devleti inşa etmeyi amaçlayan bir büyüme-kalkınma modelinde aranmalıdır. Bağımsızlık bir devletin temel amacıdır. Siyasal bağımsızlık için ekonomik bağımsızlık gereklidir. Ekonomik bağımsızlığı sağlayabilmek için devletin ulusal sınırlar içinde ekonomiyi yönlendirecek ve denetleyecek araçlara sahip olması gereklidir. Bu temelde planlama ve kamu işletmeciliği ön plana çıkmaktadır. Planlama ve denetleme kamu yönetimi tarafından yapılabilir. Nitekim "Kamu kesimi, toplum (kamu)ö yararı ölçüsüne dayanır. Türdeş ve tutarlı bir düzen, dağıtıcı sosyal adalet, sosyal güvenlik, kişiye maddi ve manevi gelişme ortamı yaratmak, devletin – sosyal devletin – fonksiyonudur. Bu nedenledir ki, millileştirme (devletleştirme) hareketleri vardır: siyasi iktidar, belirli işletmeleri, belirli sosyal ve anayasal koşullara uyarak, özel kesim alanından, kamu kesimi planına geçirebilir....Kamu kesimi, bugün, devleşen özel kesim karşısında yüzde yüz sosyal koşulların ürünüdür.... Sosyal Devletin, vücuda getirdiği kamu kesimi, aynı zamanda bir demokrasi garantisidir".

Özelleştirme sosyal devleti tahrip etmeye yöneldiği, kamu ekonomisini ortadan kaldırmaya, kamu yönetimini zayıflatmaya yöneldiği ölçüde alternatifler kamu ekonomisini güçlendiren ve bundan güç alan kalkınma modellerinde aranmalıdır. Yukarıda belirtildiği üzere Türkiye'nin "serbest" piyasa modelini hızla terk ederek etkin bir kaynak ve üretim planlamasına yönelmesi gereklidir. Bu bağlamda stratejik sektörler ve bağlı olarak kamu işletmeleri belirlenmelidir. Saptanan sektörlerdeki KİT'ler yeniden yapılandırılmaları, gerekirse KİT'ler birleştirilmeli, hatta yeni KİT'ler kurulmalıdır. Unutulmaması gerekli bir nokta AB'nin önde gelen sanayileşmiş ülkelerinin özelleştirme ile değil, güçlü bir kamu sektörü ve devletleştirme-millileştirme ile güçlü bir sanayi yapıya sahip olmasıdır.

Bu süreçte biyoteknoloji, ileri mikro elektronik, robotikler ve iletişim alanları kilit sektörler olarak belirlenmelidir. Bunun yanı sıra petrokimya, petrol arıtımı, elektronik, ince mekanik, ilaç, uçak ve savunma sanayii de kapsam dışında bırakılmamalıdır. Otomasyon, bilgisayar kontrollü tasarım ve üretim, bilgi üretimine yönelik sanayii ve hizmetlerin dikkate alınması gereklidir. Devletin bu alanlara

yönelmesi ve güçlü kamu işletmeleri oluşturması ülkenin geleceği açısından stratejik bir öneme sahiptir. Yukarıda belirtilen sektörlerin tümüne devletin girmesi kuşkusuz olanaksızdır. Bu nedenle seçilmiş sektörlerde devletin özel kesimi bir plan çerçevesinde desteklemesi ve denetlemesi gereklidir.

KİT'lerin verimli çalışmaları, siyasal iktidarların müdahalesinin engellenmesi için özerkliğe kavuşturulmaları gereklidir. Özerklik denetim ve plan dışı kalma anlamına gelmemektedir.

Ancak mevcut koşullarda tahrip edilen KİT sektörünün tasfiye sürecine sokulduğu, ekonomi açısından yaşamsal öneme sahip sektörlerin özelleştirildiği, kamu hizmetlerinin de hızla özelleştirmenin yörüngesine oturtulduğu dikkate alınırsa kısa vadede acilen yapılması gerekli düzenlemeler vardır. Bu bağlamda:

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardaki istihdam fazlası olarak görülen işçilerin işten çıkarılması, emekliliği gelmiş olanların kendi istekleri dışında emekli edilmeleri engellenmelidir. Özellikle kamu bankalarının kapatılacak şubelerindeki binlerce çalışan tehdit altındadır.

Özelleştirme kapsamına alınan işletmeciler KİT'ler, Özelleştirme İdaresinin portföyünden çıkarılmalı, söz konusu işletmeler yeniden yapılandırılmalı ve organize edilmelidir.

Elektrik Piyasası Kanunu'nun ortaya çıkaracağı sakıncalar dikkate alınarak yeni bir yasa çıkarılmalı ve bu sektörde özelleştirmeye ve imtiyaz sözleşmelerine son verilmelidir.

Türk Telekom'un önemi dikkate alınarak, % 51'lik bölümün satışından vazgeçilmelidir.

Kamu bankalarının finansal sorunları çözüldükten sonra, özerkleştirilmeli, uzmanlık faaliyetlerine yönlendirilmelidir.

Öngörülen özelleştirme yasaları çıkarılmamalıdır.

Özelleştirme iktisat politikası aracı olmaktan tümüyle çıkarılmalıdır.

Bu düzenlemeler ancak ve ancak "serbest" piyasa eksenli iktisat politikalarının terkedilerek, yeni bir planlamaya dayalı ulusal kalkınma stratejisinin ve modelin benimsenmesiyle olanaklı kılınabilir. Yapılması gereken bu strateji ve modelin ana hatlarının ötesinde ayrıntılarının da tartışılmasıdır. Bu tür bir perspektif kitlelerin özgüvenini kazanmasını da sağlayacaktır.

Teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Sami EVREN (Oturum Başkanı)- Ben teşekkür ediyorum.

Zamanı oldukça aştık. Bir oturum daha var; bu nedenle soru-yanıt bölümünü iptal ediyoruz. Özür diliyorum.

Salondan- Burada yeni yapılanmalardan söz edildi. Emek Platformunun düzenlediği bir sempozyumda, ben emek cephesinin de yeniden yapılanması gerektiğine inanıyorum. Çünkü şu broşüre baktım; HAK-İŞ, TÜRK-İŞ, DİSK İşçi Konfederasyonu -parçalı bir yapı var- efendim, KESK, Türkiye Kamu-Sen, Memur-Sen (üç tane memur konfederasyonu) Tüm İşçi Emeklileri Derneği, Türkiye İşçi Emeklileri Derneği, Tüm Bağ-Kur Emeklileri Derneği; emekliler de konfederasyon olarak üçe bölünmüş. Onları da emeklileri birleştirirsek vesaire aşağıda da Türk Dışhekimleri Birliği, Türk Eczacıları Birliği, Türk Tabipler Birliği, Türk Veterinerler Birliği, birkaç da meslek kuruluşu var. Yani Emek Platformu bu küresel saldırılara karşı koymak için bir araya gelirken, bu konfederasyonların altında da aynı işkolunda yüzlerce sendika parçalı ve birbirlerine çelme atarak, rekabet yaparak her gün bu küresel saldırılara nasıl karşı koyacağız? Yani bizde de 3 konfederasyonun birleşmesi, 3 memur sendikasının konfederasyonun birleşmesi, diğer aynı işkolunda bunların altında olan işkollarındaki sendikaların birleşmesi gibi Emek Platformunun bir politikası acaba ne zaman olacak? Hocalarımız bu önerileri, Meclisi, siyasi partileri eleştirirken niçin bize çok nazik davranıp "dönün ey Emek Platformu. Bu parçalı yapınızı, bu dağınık görüntünüzü örgütsel bir yapıya kavuşturun" diye neden bize bir uyarıda bulunmuyorsunuz. Benim bu uyarımdan sonrada mı nazik davranıp bunu yapmayacaksınız?

Teşekkür ediyorum.

Sami EVREN (Oturum Başkanı)- Biz teşekkür ederiz.

üçüncü oturum
kalkınma ve sosyal adalet

birinci bölüm

Oturum Başkaný

Resul AKAY

(Türkiye Kamu-Sen Genel Başkaný)

Konuşmacýlar

Prof. Dr. Ahmet GÖKÇEN

Prof. Dr. Yusuf TUNA

Resul AKAY (Oturum Başkanı)- Değerli başkanlar, sevgili konuklar; hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Oturuma başlamadan önce bir-iki noktaya işaret etmek istiyorum. Bildiğiniz gibi bugüne kadar birtakım programlara karşı çalışan kesimde, alternatif program hazırlamak yerine, daha çok "bunu beğenmiyoruz, bunu istemiyoruz" şeklinde yaklaşımlar olmuştur. Emek Platformunun bir alternatif program şeklinde kamuoyu önüne çıkışı, bana göre yaşadığımız yüzyılın en önemli çıkış noktalarından biridir; bunu önemsemek lazım diye düşünüyorum. Çünkü şu anda eşzamanlı olarak hazırlanmakta olan iki tane program bulunmaktadır ve bunların adı ne yazık ki "Ulusal Program" dir. Ulusal programların bir tanesi Brüksel'de, bir tanesi de Washington'da hazırlanmaktadır. Oysa, ulusal programların hazırlanma yeri Türkiye Büyük Millet Meclisidir, Ankara'dır. Emek Platformu, bu alternatif programı Ankara'da hazırlamak için gayret göstermektedir. Dolayısıyla, Ulusal Ekonomik Program adı altında Türkiye'ye sunulan bu programın ulusal olmadığını belirttiikten sonra, bu programa destek verenlerin de yine benzer söylemlerle programa arka çıktıklarını görmekteyiz. Ekonomik Kurtuluş Savaşı gibi tanımlamalar yaparak programa arka çıktıklarını görmekteyiz. Oysa, bilebildiğimiz kadarıyla patron kulüplerinin bugüne kadar ulusal kurtuluş savaşlarına hiçbir katkıları olmamıştır. Onlar yalnızca sermayelerinin, paralarının derdine düşmüşlerdir, onların kurtarılması için belki kurtuluş savaşları yapmışlardır. Bu, onlar için İkinci Kurtuluş Savaşı olduğuna göre, birinci de zannediyorum kendi çıkarlarını kurtarabilmek için 1979 yılında yapılmıştır. Şimdiki Başbakanımız Sayın Ecevit'i iktidardan etmişlerdir ve 24 Ocak Kararlarının yapılmasına da zemin hazırlamışlardır. Dolayısıyla, bugün de çıkarlarını kurtarabilmek için ve toplum önünde hiç de sıkılmadan, yüzleri kızarmadan, biraz da yüzsüzlüğün ötesine geçerek adına "İkinci Ekonomik Kurtuluş Savaşı" demek suretiyle toplumun önünde çıkarlarını korumak için, bizi de saf ya da zavallı yerine koyarak bu programa desteğimizi talep etmekteler.

Değerli arkadaşlarım, bu program hiçbir şekilde ulusal değildir, gelişmiş ülkelerin büyükelçileriyle hazırlanmıştır, IMF'nin, Dünya Bankasının Washington yetkililerince hazırlanmıştır ve bize sunulmaktadır. Bu program 3 ay, 5 ay, 6 ay, 1 yıl size ne derlerse desinler 2 yıl; 2 yıl sonra cebinizden birtakım paraların daha çalışıldığını göreceksiniz. Onun için bence daha önceki aldatılışlarımızı bir kenara bırakarak, bu programa destek vermeyerek, destek vermeyişimizi de yüksek sesle haykırarak, tepkilerimizi ortaya koyarak icra etmek durumundayız. Ülkemizin, kalkınma ve sosyal adalet gibi konularda öteden beri büyük bir uğraşı, büyük bir mücadelesi olduğunu biliyorum. Türk Milletinin kalkınma hamleleri, sosyal adalet arayışları hep devam etmiştir. Bugünkü oturumumuzun başlığı da "Kalkınma ve Sosyal Adalet" konusudur.

Bu değerlendirmeleri yaptıktan sonra panelimize geçmek istiyorum. Enerji Bakanlığı Önceki Müsteşarı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyelerinden Sayın Prof. Dr. Ahmet Çökçeni, uluslararası finans kuruluşlarının gelişmekte olan ülkelerin kalkınma politikalarına etkileri konulu tebliğini ve sunuşunu yapmak arz ediyorum.

Buyurun efendim.

Prof. Dr. Ahmet ÇÖKÇEN (Enerji Bakanlığı Önceki Müsteşarı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi)- Teşekkür ediyorum Sayın Başkanım. Emek Platformunun sayın başkanları, yöneticileri, sayın hazırlan, bu fırsatı bana verdikleri için huzurunuzda emek platformunun yöneticilerine teşekkür etmek istiyorum.

"Uluslararası finans kuruluşlarının, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma politikalarına etkileri" dediğimiz zaman, tabii ki bu politikaları çok uzun bir döneme sığdırmak, uzun bir dönem tahlili yapmak gerekir diye düşünüyorum. Ancak sempozyumun gayesine uygun olarak Türkiye örneği üzerinde durulacak ve günümüzde uygulanmakta olan IMF destekli istikrar programı ve bu programın Türkiye'nin gelişme politikalarına ve ekonomisine etkileri ele alınacaktır. Aslında cumhuriyetten bu yana Türkiye'de uygulanan kalkınma politikalarına, bu kuruluşların etkileri nedir diye, uzun bir tahlil yapılabilir; ancak zannediyorum şu anki zaman darlığı dolayısıyla bunu biraz değiştirerek, daha çok günümüzde Türkiye'de uygulanmakta olan iktisat politikalarında, bu kuruluşların rolü ve yeri nedir sorusuna cevap aramak üzere konuşmamı şekillendirmek istiyorum.

Onun için zannediyorum tahlillere hiç olmazsa 57. Hükümetin uygulamakta olduğu iktisat politikalarından ya da istikrar politikalarından başlamakta fayda var. Günümüze gelebilmek için biraz, hiç olmazsa 2 sene gerisinden bu işi başlatmak gerekir. Tabii, eğer uluslararası iktisadi kuruluşlarla ya da uluslararası kuruluşlarla ilişki kurarak, kendi politikalarımızı oluşturacak isek, bu kuruluşların tesiri altında kalmamayı düşünmek çok safdillik olur diye düşünüyorum. Eğer IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası iktisadi kuruluşlara bağlı olarak ya da onların görüşleri, tesiri altında politikalarımızı oluşturacak tabii ki onların tesiri ve yönlendirmeleri altında bunu yapmamız gerekir. Nitekim, 1998 yılında IMF ile "yakın izleme antlaşması" ve 1999 yılı Aralık ayında 2000 ve 2002 arasındaki devreyi kapsayan 3 yıllık istikrar programının temeli de IMF ve Dünya Bankasının yönlendirmesine ve arzusuna göre gerçekleşmiş, ve stand-by antlaşması yapılmıştır. Bunda inkâr edecek veya saklayacak bir şey yoktur; çünkü Türk hükümeti bunu böyle istemiştir. Türk hükümeti, karşılaşılmış olduğu zorluklarla baş edemeyeceğini kabul ettiği için, gelişen dünya şartları içinde, globalleşen dünya ilişkileri içinde kendi başına problemlerini çözemeyeceğini kabul ettiği için, dünyadaki iktisadi kuruluşlarla veya siyasi kuruluşlarla ilişkiye geçerek, bu kuruluşların yönlendirmesine bağlı olarak bir istikrar programı hazırlamıştır.

Bu istikrar programı çok konuşuldu. Sabahdan bu yana birçok arkadaşımız, konuşmacı hocalarımız buna değindi. Ben çok fazla değinmek istemiyorum; ama yine IMF görüşü çerçevesinde hazırlanmış olan istikrar programının ne anlama geldiğini, birkaç cümle de olsa değinmek istiyorum. 57. Hükümet, 2000 yılının başından 2002 yılının sonuna kadar sürecek bir istikrar programını, 1999 da hazırlayarak uygulama alanına sokmuştur. Bu istikrar programının daha önceki dönemlerde hazırlanmış olan diğer programlardan önemli farkı süreli bir istikrar programı olmasıdır. Önceki hükümetler tarafından hazırlanmış ve uygulamaya konulmuş programlarda, uygulamada önü açık tutulduğu için sonuçların hangi düzeyde ve hangi zaman içinde ortaya çıkacağı bilinmemesine rağmen, bu istikrar programının 1.1.2000 tarihinde uygulamaya konulacağı ve 31.12.2002 tarihinde sona ereceği daha baştan kabul edilmiştir. Ayrıca bu programın uygulanması 18'er aylık iki döneme ayrılmıştır. Birinci 18 aylık dönem 1.1.2000- 31.6.2001 tarihlerini, ikinci 18 aylık dönem ise 1.7.2001- 31.12.2002 tarihlerini kapsamaktadır. Bu iki dönem arasındaki temel fark, Dolar ve 1 Dolar+0.77 Euro' dan meydana gelmiş olan sepet değerinin, 1. Dönem için, 18 ay süre ile günlük olarak başta tespit edilmiş ve bir çıpa uygulamasına gidilmiş ve kur sepetindeki artışların 2001 yılının binci 3 aylık dönemdeki artışı binde 90, ikinci 3 aylık dönemde binde 85 olarak belirlenmiştir. İkinci 18 aylık dönemde ise günlük kur belirleme yerine altışar aylık dönemler itibarıyla kur bandı tespit edilmiştir. Bu periyodun birinci altı aylık (1 Temmuz-31 Aralık) döneminde kur bandı %7.5 İkinci altı aylık döneminde (1 Ocak-30 Haziran 2002) %15, ve üçüncü altı aylık(1 Temmuz-31 Aralık 2002) %22.5 olarak belirlenmiştir. Böylelikle ikinci on sekiz aylık dönemde altışar aylık periyotlarla genişleyen bir bant uygulamasına gidileceği kabul edilmiştir.

Daha önce yapılmış olan istikrar programlarıyla bu program arasındaki bir diğer önemli temel fark, öncekilerde enflasyonun düşeceği hedeflenmesine rağmen bu düşüşün hangi zaman diliminde ve ne kadar olacağı tespit edilmemekte idi. Oysa üç yılı kapsayan bu istikrar programında aylar itibarıyla üç yılın sonuna kadar enflasyonun ne olacağı belirlenmiştir. İlave olarak da Türk Parasının Dolar bazında ve 1 Dolar + 0.77 Euro dan meydana gelen bir sepet içinde, 2000 yılının başından itibaren 18 ay için günler itibarıyla hangi değeri alacağı dönemin başında belirlenmiş ve yayımlanmıştır.

İstikrar programının temel hedefi makro-ekonomik değişkenlerinin korunmasıdır. Kur çıkışı temeline dayanan ve dolayısıyla Merkez Bankasının(MB) para politikasını fonksiyonsuz hale getiren bu program ile, ekonomik ve finansal istikrar, siyasi istikrar ve içte ve dışta güven sağlanmak hedeflenmiştir. Ancak bu hedefler içinde en önemlisi Enflasyonun aşağıya çekilmesi ve uzun dönem kamu finansman dengesinin kurulmasıdır. Programın bir diğer hedefi ekonomik büyümeyi sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak ve kamuda mali disiplini ve kontrol edilebilir ödemeler dengesi açığı sağlamaktır. Bunlar yanında sıkı para ve finansman politikasının uygulanacağı, reel ve nominal faktörler arasında ahengi sağlayacak bir biçimde sosyal güvenlik reformu, bankacılık reformu ve maliye reformu ile ekonominin yapısını değiştirecek başta özelleştirmeye dayalı yapısal reformların yapılacağı, Dünyadaki gelişmelere paralel olarak global ekonomik bütünleşme sağlanacağı ve yatırım

tasarruf dengesinin kurulacağı belirtilmiştir. Bütün bu uygulamalar sonucunda reel ve nominal faizlerin aşağıya çekilmesi, yatırımların ve istihdamın artırılması ve kamu kesimi borçlanma gereğinin düşürülmesi hedeflenmiştir.

Programdaki önemli tek hedef, makro ekonomik değişkenlerin istikrarını korumak olarak görünmekle beraber, bundan çok daha önemlisi, program döneminde enflasyonu düşürmek olarak alınmıştır. 1999 yılında 2000 için hazırlanmış olan hedefler; TEFE (toptan eşya fiyat endeksinde) yüzde 20, TÜFE (tüketici fiyat endeksinde) yüzde 25 dir. 1999 yılında yine 2001 için hedefler ortaya konulmuş, TEFE ve TÜFE' de yüzde 12 ve 10 olacağı kabul edilmiş, 2002 yılında da bu oranın yüzde 10'un altında gerçekleştirileceği hedeflenmiştir. Bu hedefleri gerçekleştirmek üzere de bir kısım âletler uygulanmaya konulmaya çalışılmıştır. Burada birçok âletler sayılabilir; ama bu âletlerin içinde yine IMF' nin istediğine bağlı olarak en önemli âlet olarak sabit kur politikası alınmıştır.

Nasıl bir sabit kur politikasının uygulanacağına biraz önce değinilmiştir. Bundan sonraki hedefler, hep bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik hedeflerdir.

Sabahtan bu yana birçok konuşmacı bu hedeflerden bahsetti. İstikrar programında bu hedefler kamu finansman dengesini sağlamak, yapısal değişiklikler yapmak, bankacılık sisteminde düzenleme yapmak, sıkı para politikası uygulamak yatırım-tasarruf dengesi sağlamak vesaire gibi birçok tedbirler olarak sayılmıştır. Ancak bu tedbirlerin hepsi yan tedbirler olarak gündeme getirilmiş, asıl hedef, biraz önce söylediğim enflasyonu tutturmaya yönelik olmuştur.

Tabii, gelişen dünyada ve özellikle Türkiye gibi siyasi istikrar bir yana, ekonomik istikrarı olmayan ve hızlı değişen ekonomik şartlar içinde, hedef olarak da IMF politikalarına bağlı bir vaziyette, serbest rekabet şartlarını hakim kılacak bir ekonomik ortam ve Türkiye ekonomisinin globalleşen Dünya ekonomisiyle entegrasyonu hedeflenmiş ise, buna uygun ekonomik ve sosyal şartların sağlanmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde hedeflerin gerçekleşmesinde büyük problemler ortaya çıkmaktadır. Nitekim, Uygulanan politikaların şartları altında, sabit kur politikasına bağlı olarak enflasyonun düşürülmesinde problemlerle karşılaşmıştır. Öyle zannediyorum ki, uygulanan istikrar programı, 1,5 senesini doldurmadan bir kısım ciddi problemlerle karşılaşmasının temel nedenini de burada aramak gerekir.

Bir taraftan liberal ekonominin kaidelerini, serbest rekabete dayanan ekonomin kurallarını, Türkiye ekonomisinde hakim kılmaya çalışırken ve globalleşen dünyanın bu kaidelerini kendimize uydurmaya gayret ederken, diğer taraftan liberal ekonomi kurallarına ters bir vaziyette, tam bir müdahaleci politika ile, kurları başlangıçta önceden, önümüzdeki 1,5 sene için günlük tespit ederek; hatta 3 sene için tespit ederek uygulama yapmak, istikrar politikasının kendi içinde önemli çelişkiye düşmesine yol açmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi, 1999 da istikrar programı hazırlanırken 18 ay için günlük kurlar ve ikinci 18 ay için de altışar aylık dönemlerde % 7.5 genişleyen bir bant içinde kurlar belirlenmiştir. Ayrıca sabit kur uygulamalarında gerçekten başarılı da olmuştur. Diğer bir deyimle hükümet önceden tespit etmiş olduğu paritelere uygun bir döviz piyasası yaratabilmiştir. Ama bu piyasayı yaratarak tabii ki bunu sağlamak üzere, diğer âletler üzerinde büyük nispette oynamıştır. Bunlar nelerdir? Sabit kur var ama, Merkez Bankasının kur üzerindeki müdahaleleri sınırlanmıştır. Hem kur üzerindeki müdahaleleri sınırlanmış, hem de iç varlıklarına sınır koyarak, iç varlıklarının ötesinde herhangi bir emisyon hacminde genişlemeye de müsaade etmemiştir.

Ekonominin gelişmesine ve büyümesine bağlı olarak, emisyon hacimlerinde de gerekli genişleme sağlanmalıdır. Sabahki oturumda konuşan Sayın Oktar Türel bey de kendi tebliğinde bahsetti ve bir tablo olarak gösterdi. Benzer rakamları bende yanına almıştım. Sadece M1'i aldığımız zaman, MB verilerine göre 1985 de Türkiye ekonomisi için M1'in Gayri Safi Milli Hâsıla içindeki oranı yüzde 7.8 iken bu orandevamlı bir düşüş kaydederek 1987'de yüzde 7.2'ye, 1990'da 5.9'a, 1995'de 3.9'a 2000'de bu oran yüzde 4.6'a düşmüştür. Bu ne demektir? Bunun anlamı şu; 1985'ten bu yana ekonomide fiilen büyüme var, üretimde artışlar var; ama bu üretim artışlarını karşılayacak nispette emisyon hacminde, Türk parası miktarında, M1 miktarında, buna uygun genişlemeler sağlanamamıştır. Kur sisteminde başarılı olunmasının sebeplerinden biri budur, çünkü Türk parası miktarında çok büyük darlıklar meydana getirilmiştir. TL.'nin değerinin bu şekilde yükseltilmesi, dövize olan talebin düşürülmesi ile döviz fiyatlarının baskı altına alınması ile kur hedeflerindeki gerçekleştirmelerde

başarılı olunmuştur.

Ancak 2000 yılı uygulamaları sonucunda döviz kuru hedeflerinde başarı sağlanmış olunmakla beraber enflasyon hedeflerinde oldukça büyük sapmalar meydana gelmiştir. Nitekim 2000 yılı için TEFE %20, TÜFE %25 hedeflenmiş iken, sene sonunda TEFE hedefin %63.5i fazlasıyla %32.7, TÜFE hedefin %56sı fazlasıyla %39.0 olarak gerçekleşmiştir. Halbuki kur sepetindeki artış, 2000 yılının birinci üç aylık döneminde aylık olarak %2, İkinci üç aylık dönemde aylık olarak %1.7, üçüncü üç aylık dönemde aylık olarak %1.3 ve dördüncü üç aylık dönemde aylık olarak %1 hedeflenmiş ve bu hedefler gerçekleşmiştir. İstikrar programında, enflasyon ve kur hedefleri birbirlerine uygun olarak belirlenmiş olmasına rağmen, enflasyon oranlarının hedeflere göre oldukça yüksek gerçekleşmesi karşısında, Merkez Bankasının ekonomideki bu gelişmeye uygun emisyon miktarını ayarlayamaması TL'nin aşırı değerlenmesine yol açmıştır. Ayrıca istikrar programının uygulanmasıyla birlikte bütçe daralmaya başlamış, fakat enflasyondaki düşüş daha yavaş olduğu için TL'nin aşırı değerlenmesine etki eden diğer bir faktör olmuştur. Merkez Bankasının ekonomideki gelişmelere uygun emisyon miktarı sağlayamamasının nedeni ise IMF ile yapılan antlaşmalara göre Merkez Bankasının iç varlıklarında yapılan tahditlerdir. TL'nin bu şekilde aşırı değerlenmesi giderek reel kesimde, üretimde ve ihracatta sıkışıklıklar ortaya çıkarmış ve 2000 Kasımına gelindiğinde ekonomi bir krizle karşılaşmıştır. Şayet ekonomideki gelişmelere uygun olarak Merkez Bankasının iç varlıkları da geliştirilmiş ve buna uyan bir fonlama yapılmış olsaydı, Türkiye muhtemelen Kasım kriziyle karşı karşıya kalmayacaktı.

2000 yılı içinde ekonomide meydana gelen büyüme, faizlerin aşağıya çekilmesi, devlet bütçesinde faiz dışı fazlanın artış göstermesi, nispi olarak gerileyen döviz kuru ve TL'nin aşırı değerlenmesi fonlama maliyetlerini ve iç borçlanma faizlerini düşürmüştür. Bu dönemde hazine IMF ile yapılan stand-by antlaşmalarının da tesiriyle önemli miktarda dış borç alabilmiştir. Faizler de düştüğü için, otomotiv ve beyaz eşya gibi bir kısım sektörlerde iç talep hızlı bir şekilde artmıştır. TL'nin aşırı değerlenmesi ve talep artışı aynı zamanda ithalatında hızlı atmasına yol açmıştır. Ekonomide meydana gelen bu gelişmeler içerde üretimin kısılmasına ve ihracatın yeteri kadar artmamasına yol açmıştır. Nitekim son on yıldan bu yana ihracatın ithalatı karşılama oranı en düşük yıl 2000 yılı olmuştur. Söz konusu yılda ihracat 27.485 milyon Dolar iken ithalat 54.150 milyon Dolar olmuştur. Buna göre dış ticaret açığı 26.665 milyon Dolar ve ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %50.6 olmuştur. Gerçi ithalatın hızlı artması tek başına çok önemli değildir, önemli olan ithalat hızlı artarken ihracatın çok yavaş artmasıdır. Onun için dış ticaret açığı giderek artmıştır.

İhracatın yavaş artmasının başlıca önemli sebepleri şu şekilde sayılabilir: Bunlardan birincisi; başlangıçta belirlenmiş olan enflasyon oranları ile kur oranları arasında fark bulunmaktadır. Ayrıca enflasyon hedefleriyle kur hedeflerindeki gelişmelerin farklılıklar göstermesi de etkili olmuştur. Bu sebepler ve farklılıklar Türk parasının aşırı değerlenmesine yol açarken, aynı zamanda ithalatın ucuzlamasına ve ihracatın zorlanmasına yol açmıştır. İkinci önemli sebep ise; dışarıda ve özellikle Avrupa'da Euro'nun dolar karşısında değer kaybetmiş olmasıdır. 1999'un başında Euro'nun kabul edildiği dönemde, Euro'nun Dolara göre değeri 1.17 iken bu oran 0.85'e kadar düşmüştür. İhracatımızın büyük bir kısmının Avrupa ülkelerine, Mark veya Euro bazında yapılması ve ayrıca Euro değeri içinde Mark'ın çok önemli bir yer tutması, hem Euro ile ve hem de Mark ile yapılan ihracatta Türkiye'nin aleyhine bir durum ortaya çıkmıştır. İthalattaki bu şekildeki hızlı artış, ekonomi üzerinde dışarıdan gelen enflasyon etkisini arttırmıştır. Özellikle petrol ve doğal gazın fiyatlarındaki yükselişler ve bu maddelerin ithalat fiyat elastikiyetlerinin Türkiye için düşük oluşu içerisindeki enflasyona etki etmiştir.

Buradaki ekonomide meydana gelen sıkışıklıklara yol açan sebepler ayrıca tartışılabilir. Bu sebepler başında kamu kesiminin borçlanma gereğinin yeteri kadar düşürülemediği olması, aksine artış göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Uygulanan istikrar programına bağlı olarak yılın ilk aylarında faizlerde kamu kesimi başarı sağlamıştır. Nitekim kamu borçlanmalarında, kamu kağıtları ihalelerinde faiz oranları yüzde 37'lere kadar düşmüştür. Ancak enflasyonda meydana gelen yükselmelerle birlikte emisyon hacminin yeterince arttırılamamasına bağlı olarak kamu kesimi borçlanma gereği giderek yeniden artmaya başlamıştır. Gerçekten 2000 yılı sonuna doğru gelindiğinde özellikle kamu kesimi borçlanma gereğinin gidererek yeniden artmaya başlaması buna bağlı olarak kamu kağıtları faiz oranlarının yükselme temayülü

göstermesine yol açmıştır. Nitekim yüzde 35'lere kadar düşmüş olan faiz oranları önceleri yüzde 70'lere ve daha sonra da yüzde 144 çıkmıştır. Son yapılan ihalede de, bildiğimiz gibi basit faiz olarak yüzde 125'e ve bileşik faiz olarak yüzde 194'lere fırlamıştır. Bu durum aynı zamanda reel kesimde ekonomik zorluklar yaratmıştır. Aynı zamanda bankacılık kesiminde de bir çok özel ve kamu bankasında pozisyon açıkları ve ödeme güçlükleri doğurmuş ve bazı bankalar mükellefiyetlerini yerine getirmede zorluklarla karşılaşmaya başlamışlar ve likidite sıkışıklığından kaynaklanan finansal krize girmişlerdir. Bu cümleden olarak Kasım 2000'de Demirbank Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kapsamına alınmıştır. Demirbank'ın yükümlülüklerini yerine getirmede zorlanması üzerine TL talebi aşırı derecede artınca ve MB'nun net iç varlıklar hedefine bağlı kalmak için fonlama yapmayınca faizler anormal rakamlara yükseltir. Krizin patlak vermesi ve büyük oranlarda dövizin sistem dışına çıkartılması üzerine MB para piyasalarına büyük oranlarda müdahale etmek mecburiyetinde kalmış ve IMF ile Ek-Rezerv Kolaylığı adı verilen 7.5 Milyar Dolar tutarında bir kredi üzerinde antlaşma sağlanmıştır. Bunun yanında gerek özel bankaların ve gerekse TMSF kapsamındaki bankalar ile kamu bankalarının yapısal özellikleri de krizin çıkmasına ve derinleşmesine etki etmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin çıkmasında bankaların yapısal özelliklerinin etkisi oldukça büyüktür. Kamu bankalarının görev zararları ile TMSF kapsamına da bulaşan bankaların giderek büyüyen zararları, sistemi zorlamaya başlamış ve Türk bankacılık sisteminin toplam aktifleri içindeki payı % 25 dolayına ulaşmıştır. Daha kötüsü bu zararlar ve açıklar günlük olarak çok yüksek faiz oranları ile finanse edilmek istenmesi bankacılık sistemini bütünü ile riske maruz hale getirmiştir. Aslında Kasım krizinin gerçek sebebi bu şekilde yüksek riskle çalışıyor olmasıdır. Nitekim TMSF kapsamında bulunan bankaların hazineye günlük maliyetleri 15 milyon dolar olduğu beyan edilmektedir. Ayrıca Kasım krizinde, ithalatın çok artması ve ihracatın düşük kalması ile oluşan cari açığın büyümesi ve özelleştirmeye dayalı yapısal reformların yeteri kadar yapılamamasının etkilerini de göz ardı etmemek gerekir.

Kasım krizinin etkileri devam ederken Şubat 2001'de Milli Güvenlik Kurulunda Cumhurbaşkanı ile Başbakan ve hükümetin bir kısım üyeleri arasındaki gerginlik piyasalarda politik risk olarak algılanmış ve dalgalanmaları arttırmıştır. Bu gelişmeler üzerine MB dan 19 Şubat'ta 7.5 milyon Dolar çıkışı olmuştur. Bunun üzerine 20 Şubat ihalesinde Hazine daha önce açıkladığı vadeler yerine bir ay vadeli TL ve dört ay vadeli Dolar cinsinden iki ihale açmıştır. Özellikle kamu bankaları, bankalar arası yükümlülüklerini yerine getiremezken, kamu ve özel bankalar da dış bankalara olan yükümlülüklerini karşılayamaz duruma düşmüşlerdir. Bu durumda bankalar piyasasında gecelik repo oranları da oldukça yükselmiş göstermiştir. Buna göre Türkiye 20 Şubat kriziyle karşı karşıya kalmış ve ekonomi gerçekten adeta çöker bir vaziyete getirilmiştir. Bütün bu durumların sonunda kamu oyunun kamuya olan güveni çok büyük oranlarda sarsılmıştır. Ekonominin düşmüş olduğu bu durumdan nasıl kurtulacağına dair gelişmeleri hep birlikte izlemekteyiz.

Bu gelişmeler üzerine bir taraftan 22 Şubat'ta, sabit kur uygulamalarından vazgeçilerek TL dalgalanmaya bırakılmış, diğer taraftan da yeni bir ekonomik istikrar programı hazırlanmaya başlanmıştır. Hükümet tarafından yapılan açıklamalara göre ayrıntıları Nisan ayında açıklanacak olan yeni bir ekonomik program hazırlanmaktadır. IMF ile birlikte ekonomiden sorumlu devlet bakanı Kemal Derviş sorumluluğunda hazırlanmakta olan bu programın daha şimdiden, daha önce hazırlanmış olan programdan çok farklı olmayacağına dair kamu oyuna yansıyan ifadeler bulunmaktadır. Açıklamalara göre yeni program Avrupa Birliği Ulusal Programı ile uyumlu olacak ve onun devamını ve ekonomik boyutunu teşkil edecektir. Yine açıklamalara göre yapısal programlar hızla tamamlanacak, bankacılık kesiminde kamu bankaları birleştirilecek, özel bankaların sorunları çözülecek ve özelleştirmeler hızlandırılacaktır. Anlaşıyor ki yeni programda en önemli konuyu bankacılık kesimi teşkil edecektir.

Yeni ekonomik programın üç aşamaya dayanacağı açıklanmıştır. Bu aşamalar şu şekildedir: Birinci aşamada, bankacılık sektörüne ait tedbirler kısa zamanda alınarak kriz ortamından çıkması hızlandırılacaktır. Bu cümleden olarak hem fondaki bankalarla ilgili bir düzenleme yapılacağı, hem özel sektöre bankalarının bünyesinin kuvvetlendirilmesi için tedbirler alınacağı, ve hem de kamu bankalarıyla ilgili bir kısım yeni düzenlemeler getirileceğinden söz edilmektedir. Kamu bankalarıyla ilgili yeni düzenlemeler daha çok birleşmelerle ve ortak yönetimle ilgili tedbirler olacaktır. İkinci aşamada, özellikle oldukça fazla yükselmiş olan faiz ve döviz kurlarını, belirli bir süre içinde istikrara

kavuşturulmak üzere tedbirler alınacağı ve böylece ekonomik birimlere orta vadeli bir perspektif kazandırılacağı düşünülmektedir. Üçüncü aşamada ise, makro-ekonomik dengeler kurularak ekonomide yılın ikinci yarısından itibaren istikrarlı büyüme ortamı sağlanacaktır. Ancak birinci yarıyıldaki daralmalar nedeniyle yılın tümünde yüzde 2 civarında küçülme olacaktır.

Bu stratejiler çerçevesinde enflasyonla mücadele devam edecek, Şubat ve Mart aylarında yüksek gerçekleşecek olan enflasyon giderek düşecek ve yılın son aylarında yüzde 2' nin altına çekilecektir. Tabii ki bunlar ortaya çıkmış, tam olarak açıklanmış sonuçlar veya hedefler değildir. Bir kısım toplantılarda veya basına yapılmış açıklamalardan beni takip edebildiğim sonuçlardır.

IMF' ye verilen niyet mektupları özü itibarıyla yapılacak işlemlerle ve uygulanacak politikalarla ilgili verilen taahhütleri içermektedir. Her yeni niyet mektubu ise, tabiidir ki öncekilerden daha fazla ödün verir durumunda olmak zorundadır. Aksi takdirde, genel politika ve uygulamalarda temel değişiklik yapılmadığına göre, yeni bir niyet mektubuna ihtiyaç duyulmayacaktır. IMF ile yapılacak çerçeve antlaşmasında aşağıdaki şu hususların bulunacağı, yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır:

-Bankacılık sektörü güçlendirilecek, Devlet bankaları mali ve idari yönden yeniden yapılandırılacaktır.

-Enflasyon ve döviz kurundaki artışlar son bahara kadar devam edecek, sonbaharda yeniden aylık %2 dolayına düşecektir.

-Faiz dışı fazlanın GŞMH' ya oranı, kamu sektörü için %3. konsolide merkezi Hükümet için %4 olacaktır.

-Özelleştirmeler hızlandırılacak ve yeni yasal düzenlemeler hızlı bir şekilde yapılacaktır.

-IMF' den çekilmemiş 6.250 milyon Dolarlık öne çekilmesi ve bütçeyi desteklemede kullanılmasına imkan verilmesi sağlanacaktır.

Burada zannediyorum, gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus, Türkiye'deki enflasyonun iyi tahlil edilmemesidir. İstikrar programını hazırlayacak olan kesimlerin, Türkiye'deki enflasyonu iyi tahlil etmeleri gereklidir. Benim tespitlerime göre Türkiye'de maliyet enflasyonunun etkisi daha düşüktür. Enflasyon daha çok maliyet unsurlarının dışındaki sebeplerden, özellikle de talepten kaynaklanan sebeplerden ileri gelmektedir. Maliyet enflasyonun etkisi düşük olmasına rağmen, tedbirler içindeki önemi gerçeğinden fazla alındığı için, enflasyon hedeflerinin tutturulmasında yeteri kadar başarı sağlanamamaktadır. Onun için, bu dönemde özellikle maliyet enflasyonu ile ilgili analizlere daha fazla geniş yer vermeleri ve enflasyonla ilgili hedefleri ve tedbirleri buna göre almaları gerekir. Aksi takdirde önümüzdeki dönemde yine hedeflerin şaşması mukadder olacaktır.

Burada bir kısım hususları aşarak şunu söylememde fayda var zannediyorum: IMF Dünya Bankası gibi uluslar arası kuruluşları hakim ekonomiler veya bloklardan bağımsız olarak düşünmemek gerekir. Bu kuruluşların yöneticileri ve bunların geliştirdikleri politikalar daha çok küreselleşmeye ve bu ülkelerin menfaatlerini korumaya yönelik bulunmaktadır. Onun için küreselleşme arttıkça ülkelerin kendi milli yararlarını koruma gayretleri de artmaktadır. Bundan dolayıdır ki, küreselleşme gayretlerinin artmasına rağmen, bir yandan küreselleşmeye karşı faaliyetler yoğunluk kazanmakta, diğer yandan da küreselleşme karşıtı milliyetçilik düşünceleri de giderek artmaktadır. Ne var ki uluslar arası bu tür kuruluşlar karşısında evrensel dayanışma gibi teorik tezlerle ülkelerin menfaatlerini korumak zannediyorum oldukça zordur. Milletler arası kuruluşlar karşısında evrensel dayanışmalara giderek çözüm bulmakta büyük zorluklar bulunmaktadır. Zannediyorum Emek Platformunun bu hususu iyi değerlendirmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu yolla bu kuruluşlarla mücadelede başarı şansı oldukça düşük olacaktır. Ampirik sonuçlar ve menfaatler her zaman evrenselliğin önüne geçmektedir. Sayın Işıklı biraz önce konuşmasında bahsetti; hatta evrensel dayanışmaya yanaşmayan bir kısım sanayileşmiş ülke emek gruplarını ihanet içinde olmakla suçladı. Bana göre ihanet yok, her ülke yada ülkenin emek platformu, kendi menfaatlerini geliştirmek üzere bir kısım tedbirler geliştirmektedir. Nitekim sayın Işıklı Hayek'ten alıntı yaparak benzer şeyleri söyledi; ama bunları iyi tespit etmemiz gerekir diye düşünüyorum. Dolayısıyla evrensel dayanışmalar yanında, belki bunlardan daha çok ulusal yararları koruyucu tedbirler alınmasına önem verilmesi ihtiyacı olduğunu zannediyorum. Meselâ, Küreselleşmeyi savunan bir iktisatçı olan Naisbit "Mega Trend" adlı kitabında "küreselleşme başarılı olarsa ekonomik parçalar küçük olmalıdır" demektedir. Halbuki küreselleşmenin en açık sonucu, dünya üzerinde çok uluslu şirketlerin birleşmeleri ve

daha büyük ölçekler haline gelmeleridir. Son iki yılda sadece Avrupa'da şirket birleşmelerinin hacmi bir trilyon Dolarla ifade edilmektedir. Dünyamızda küreselleşmeyle birlikte rekabet azalmakta, bunun yerine oligopol piyasaları hakim hale gelmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere yapılan tavsiyelerde ise tam aksine ekonomik birimlerin büyümeleri yerine küçülmeleridir. Bunun içindir ki, küçük ve orta boy işletme((KOBİ) ler daha fazla ve daha kolay teşvik edilmektedirler. Dünya Bankası, Avrupa İskan ve Kalkınma Bankası gibi kuruluşların proje kredilerinden KOBİ' lerin daha kolay kredilendirilmesinin gerçek nedenleri bunlardır. Halbuki Türkiye'nin globalleşen ekonomik ilişkilerde rekabet imkanlarının artırılması için ekonomik ölçeklerinin büyütülmesine gerek bulunmaktadır.

Benzer gelişme siyasi alanda da kendini göstermekte, siyasi parçalanmalar adeta tavsiye edilmektedir. Sosyologların "Yeni Kabilecilik" olarak adlandırdığı bu gelişmeler, özellikle hakim ekonomiler yöneticileri tarafından savunulmakta ve bu yönde tedbir ve teşvikler geliştirilmektedir.

Türkiye gibi gelişen ülkelerde eğer Dünya Bankası, IMF veya hakim ekonomiler veya bloklara bağlı olarak bir kısım politikalar geliştiriliyor ise, bu politikalarda bu kesimlerin tesirinden kurtulma imkânı bana göre çok zordur. Ancak, çeşitli ekonomik zorluklar ve özellikle de sermaye ve teknoloji ihtiyacı içinde olan gelişmekte olan ekonomilerde, ister istemez bu kuruluşlara bağlı bir kısım politikalar geliştirmeleri söz konusu olabilir; ama bütün bunlara rağmen yine de bunların tesirlerini azaltacak bir ulusal politika oluşturulması ihtiyacı içinde bulunmakta olduklarını söylememiz gerekir.

Teşekkür ediyorum.

Resul AKAY (Oturum Başkanı)- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sayın Yusuf Tuna. Kalkınma politikalarında kaynak arayışı konulu tebliğini sizlere sunacaktır, buyrun hocam.

Prof. Dr. Yusuf TUNA (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi)- Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

2000 yılının başında uygulamaya konulan istikrar programı, Kasım-2000 ve Şubat-2001 tarihlerinde uğradığı yol kazalarından sonra işe yaramaz hale geldi ve beraberinde de etkileri uzun dönem boyunca hissedilecek sonuçlar ortaya çıkardı. Ülkemizde büyük boyutlarda zaman ve kaynak israfı ortaya çıkmıştır. Karşılaşılan olumsuz tablo, sadece krizin yaşandığı dönemle sınırlı kalmayıp, gelecek yıllara da kötü bir miras bırakmıştır. En olumsuzunu da krizin sağlıklı bir şekilde analiz edilmemesi ve adeta üzerinin kapatılmaya çalışılmasıdır. Yaşanan olumsuzlukları Kasım veya Şubat krizleri şeklinde de nitelendirmek doğru değildir. Zaten kriz vardı ve bunlar kriz içinde krizlerdir. Sabıkalı istikrar programı üzerinde daha fazla durmadan, oluşturulmaya çalışılan yeni istikrar programı üzerindeki görüşlerimizi açıklamaya çalışalım.

Bilindiği gibi yeni program henüz detaylı bir şekilde ortaya konmuş değildir. Ancak deklere edilen programın genel stratejisi dikkate alındığında muhtemel programın kapsamı hakkında bazı fikirlere ulaşmamız mümkündür.

Programın söylendiği kadar radikal tedbirler içermediği ve ulusal yönünün de fazla olmadığı dikkat çekmektedir. Söylenen, bilinen ve hatta VIII.Beş Yıllık Plan'da öngörülen hedefler farklı bir üslup kullanılarak ve bazı küçük değişiklikler yapılarak bir metin haline dönüştürülmüştür. Kamu bankaları ve döviz kuru ile ilgili değişiklikler hariç, program genel stratejisi Stand-By programlarında öngörülen hedeflerin tamamını içermektedir. Dolayısıyla program, Dünya bankası ve sayın başbakan tarafından eleştirilen IMF'nin arzuları istikametinde şekil bulmaktadır. Böyle bir programa ne kadar "ulusal" program diyebiliriz? Bu tartışılabilir...

Hazırlanmakta olan programın üç aşamadan oluşması düşünülmektedir. Birinci aşamada bankacılık sektörüne ilişkin tedbirlerin alınması, ikinci aşamada faiz ve döviz kurunun istikrara kavuşturulması ve üçüncü aşamada ise istikrarlı bir büyüme oranının sağlanması. Yılın ikinci yarısından sonra üçüncü aşamaya geçileceği ifade edilmektedir.

Bankacılık sektörü ile ilgili uygulamalar kanun değişikliği gerektirmektedir. Bu süreç zaman alacaktır. Piyasalar ise henüz bunalımı aşamamıştır. Yılın ikinci yarısının dolmasına 3 ay var. Dolayısıyla genel stratejide öngörülen aşamaların tutarlılığı tartışılabilir.

2000 yılının başında uygulanan programa tüm kesimler destek vermiştir. Türkiye'nin son şansı old-

uğu ve ekonominin karaya vurduğu ifade edilmekte idi. Bu sebeple programa karşı yöneltilen eleştiriler çok sert tepkilerle karşılanmıştır. Bugün de aynı anlayış hakimdir. Bu program tek kurtuluş yoludur. Hatta ekonomik kurtuluş savaşı verildiğinden bahsedilmektedir. Bu dayatmalar gerçekleri gizlemekten başka bir şey değildir. Biraz daha ileri gidip adeta "misak-ı iktisat" ilan edeceklerdir. Bu tür bir dayatma kasıtlı değil ise, bilgisizlik ve gaflet demektir. Ekonomik kurtuluş savaşı verildiği dönemde tüm kesimlerle mutabakat sağlanmıştı. O zamanın şartlarına göre İzmir İktisat Kongresi'ne tüm kesimleri temsilen 1134 delege katılmıştır. Gerçekten de bir ekonomik kurtuluş savaşı başlatılmıştır. Bugün hazırlanan programın ekonomik kurtuluş savaşı veriliyor şeklinde nitelendirilmesini yadırgamaktayız. Özellikle "ulusal" program olma iddiası ise, oldukça tartışmalıdır. Bu sebeple, "eleştirilmemeli ve destek olunmalı" görüşü bizi aldatmamalıdır. Bir programı uygulayan aynı kadro 14 ay boyunca desteklenmiştir. Bu desteklemenin maliyeti ağır olmuştur. Artık kredi bitmiştir.

Önümüzdeki dönemde ücretler üzerindeki baskı arttırılacak, yüksek vergi ve zamlara devam edilecektir. Kamu maliyesinde düşünülen tek şey vardır. Faiz dışı fazla hedefine ulaşmak. Genel stratejide belirtilen kamu maliyesi ile ilgili birinci hedef budur. Geçen yıl faiz dışı fazla hedeflenenin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu yıl da muhtemelen aynı sonuca ulaşılabacaktır. Bu durumun sosyal dengeleri ve özellikle reel kesimi olumsuz şekilde etkileyeceği açıktır. Zaten genel stratejide reel kesim diye bir başlığa yer verilmemiştir. Bu açıdan bakıldığında bile programın iç dengeleri dikkate alınmadığını, makro hedefler üzerinde durulduğunu rahatlıkla anlayabiliriz. Dolayısıyla uygulanacak programın Stand-By anlaşmalarından bir farkı olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Özelleştirmeye karşı değiliz. Hatta bu konuda geç kalmıştık. Ancak, bu dönemde TELEKOM'un %51'nin satılmasına karşı yapılan itirazlar dikkate alınmalıdır. TELEKOM'un istikrar için önemli bir kaynak olarak görülmesi, gerçek değerinden çok daha ucuza satılması anlamına gelmemelidir. Ayrıca elde edilecek olan gelirin geri dönüşü olmayacak şekilde harcanecek olması da düşündürücüdür.

Özelleştirme yapılınsın mı? Yapılmasın mı? Tartışmasını artık geride bırakmak durumundayız. Serbest piyasa düzenine geçme kararı 1980 yılında alınmıştır. 1994 yılında özelleştirme kanunu çıkarılmıştır. Ancak aradan uzun bir süre geçmesine rağmen bu süreç tamamlanamamıştır. Bu konuda kesin bir strateji belirlemek ve karar vermek durumundayız. Geçen süre, kaynak israfına sebep olmaktadır. Sürenin uzaması ve özellikle bazı stratejik kurumların gerçek değerinin altında özelleştirilmeye çalışılmasına karşı ortaya çıkan, özelleştirme karşıtı görüşler dikkate alınmalıdır. Ancak burada şunu belirtmek gerekir; özelleştirme konusunda ülke menfaatleri neyi gerektiriyor ise o yapılmalıdır. Ne tamamen özelleştirmeye taraftar olunmalı, ne de karşı çıkılmalıdır. Konuyu ideolojik açıdan ele almak ise çözümsüzlükten başka bir şey ortaya çıkarmaz. Tüm özelleştirme kanunları iptal edilmelidir. Şeklindeki görüşler tamamen ideolojiktir ve bu görüşler çok eskilerde kalmıştır. Devlet asli fonksiyonlarını yapmalı, ekonomik faaliyetlere ve özellikle de ticari bankacılığa girişmemelidir. Günümüzde rasyonel olan budur.

Dövizin serbest bırakılmasıyla ihracat gelirlerinde önemli artışlar beklenmektedir. Bu, teorik olarak doğrudur. Ancak, dış ticarete yönelik sektörlerin rekabet gücü zayıflamıştır. Dolayısıyla bu konunun düzeltilmesine yönelik acil önlemler gereklidir. Turizm hareketlerinde ise çok dikkatli olunmalıdır. Yabancılar açısından ülkemizin ucuz imkanlar sunması tek başına yeterli değildir. Bu konuda imaj sarsıcı uygulamalara son verilmelidir.

İç borç yönetimi ve iç borç ödemeleri ile ilgili net bir strateji belirlenmemiştir. İç borç stoku Şubat sonu itibarıyla 45 katrilyon 428 trilyona ulaşmıştır. İç borç stoku bir aylık dönemde %2.2 oranında artmıştır. Hal böyle iken, daha çok dış kaynak ve dış borçlar üzerinde yoğunlaşma mevcuttur. Diğer taraftan, Mayıs ve Haziran aylarında büyük miktarda iç ve dış borç ödemeleri vardır. Bu konuda ne tür bir program takip edileceği açıklanmış değildir. Bu açıdan bakıldığında ekonominin el yordamıyla yönetildiği görüntüsü ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Temmuz ayına kadar piyasalardaki ümitsiz bekleyiş devam edecektir.

Kamu bankaları ile ilgili getirilen çözümler ve Merkez bankası kanununun bir an evvel çıkarılması önemli faydalar sağlayacaktır. Bunun sonucunda siyasi kararların etkileri azalacaktır.

Yeni ek bütçe henüz çıkarılmamaktadır. Bu, önemli bir zaman kaybına sebep olmaktadır.

31 Mart'ta ödenecek olan dönem faizleri ile ilgili olumsuz bir bekleyiş hakimdir. Bankalar eskiden

alınan kredilere yüksek faiz uygulamaktadırlar. İşletmeler deklere edilen faizleri ödeyemeyeceklerdir. Dolayısıyla bazı işletmeler ya kapanacak veya bankaların uhdesine geçecektir. Bu tür bir sorunun acil önlemler paketinde yer alması gerekmezmiydi.

Devletle iş yapan müteahhitler alacakları için maliyenin kapısına dayanmışlardır. Bu sebeple başlatılan yatırımlar durma noktasına gelmiştir.

Evet yine en kolayını yaptık ve programı eleştirdik. Peki neler yapılabilir. Şimdi kısaca bunlar üzerinde duralım.

Kamuoyunda hükümete ve siyasilere olan güven sarsılmıştır. İstikrar programının başarılı olabilmesi için tüm kesimlerin programa destek vermesi ve siyasilere güvenmesi gerekmektedir. Bu vesile ile hükümetin bir şekilde güven tazelemesi lazımdır. Mevcut hükümetin en başarılı olduğu alan, hükümet olmaya devam etmekteki istikrarıdır. Bu, ülkemiz açısından olumlu bir gelişmedir.

Kasım'da 7-8 milyar dolar, Şubat'ta 3-4 milyar dolar dışarıya kaynak transfer edilmiştir. Bu tamamen ekonomi yönetiminin başarısızlığından kaynaklanmaktadır. O halde etkin olmayan bir ekonomi yönetimi büyük bir kaynak israfıdır. Dolayısıyla etkin bir ekonomi yönetimi aynı zamanda önemli ve güvenli bir kaynaktır.

Ekonomi yönetiminde siyasi sorumluluk çok önemlidir. Destek yönünde beyanatların verilmesi yeterli değildir. Bu konuda fiilen görev alınması gerekmektedir. Siyasi sorumluluğu olmayan bir kişiye ekonomi yönetiminin tamamını vermek rasyonel bir davranış değildir. Bu hem demokratik teamüllere uymamakta, hem de gelişmelerin olumsuz olması halinde sorumluların bulunamayacağı anlamına gelmektedir. Bu konunun yeniden değerlendirilmesinde büyük fayda vardır. Daha önce bu tür bir model denenmiştir. Ancak, tüm endişelerimize rağmen, uygulanacak programın başarılı olması, ülkemiz açısından en büyük dileğimizdir.

AB'ye sunulan "ulusal program" konusunda biraz aceleci davranılmıştır. Türkiye'deki istikrar programının temel hedefleri henüz ortaya konmadan bu program hazırlanmıştır. Bu demektir ki, bundan sonra hazırlanacak ekonomik programlar ulusal program ekseninde olacaktır. Bu yönüyle ulusal program, 1963 Ankara anlaşmasına benzemektedir.

Düşünülen programın başarılı olabilmesi için başlangıçta 10 milyar dolara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için de dış borç arayışına gidilmektedir. İç kaynaklar ile ilgili bir program düşünülmemektedir. Örneğin, kurumların ellerinde fonlar vardır. Kısa süreli olarak bu fonlar kullanılamaz mı? Eğer kullanılıyor ise, nerelerde kullanılıyor? Diğer taraftan, kamudan faiz geliri elde edenlerin şimdiye kadar elde ettikleri faizin belli bir oranı uzun vadeli olarak alınmaz mı? Kar yapan işletmelerin bilançolarının binde biri, Finans kuruluşlarının bilançolarının %2'si, aracı kuruluşların bilançolarının %1.5'i, 10 yıl 15 yıl vadeli bono karşılığında enflasyon oranı da korunmak şartıyla talep edilemez mi? Bu tür bir uygulama iç borç sorununu büyük ölçüde azaltır. İsrail bu tür bir uygulama yapmış ve başarılı olmuştur. Burada önemli olan ekonomi yönetiminin etkinliğidir. Bunun için de siyasi irade kararlılık ve beceri gereklidir.

Reel sektörün canlanması başlı başına bir kaynak oluşturmaktadır. Ekonomimiz finans darboğazını aşacak potansiyele sahiptir. Reel sektör ise, uzun zamandan beri kan kaybetmektedir.

Türkiye'de özellikle son 10-15 yıldan beri üretim düzeyi ile paralel olmayan bir tüketim süreci yaşanmaktadır. Düşük verimlilik ve katma değer düzeyinin faturasını bugün ödemeye çalışmaktayız ve sorunlarımızın temelinde de bu yatmaktadır. Ekonomik birimler üretmeden pastadan pay alma yarışına girmektedirler. Ulaşılan noktada taraflar, haklı pozisyonlar elde etmektedirler. O halde, temel yapısal değişikliklere ihtiyaç vardır. Dolayısıyla bir an evvel üretime yönelik faaliyetlere hız verilmeli ve herkes kendine düşen görevi yerine getirmelidir. Bir mal ve hizmeti talep etmek için, öncelikle onu hak etmek gerekir.

Ekonomi yönetimindeki kişilerin söz ve davranışları istikrarın sağlanabilmesi açısından önemlidir. Piyasalara hakim olan desenformation kırılmalıdır. Ayrıca ekonomi yönetimi daha dikkatli davranmalıdır. IMF'ye karşı çıkılıyor ancak, kredi için IMF'nin kapısına gidiliyor. Bu çelişkilerin bedeli ağır bir şekilde ödenmektedir.

Türkiye'nin önündeki fırsat ve tehditler değerlendirildiğinde, fırsatların daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, tüm olumsuz gelişmelere rağmen geleceğe ümitle bakılmaktadır. Önemli olan husus, kaynakların harekete geçirilmesidir. Sorunları çözebilecek düzeyde kaynak potansiyeli mevcuttur.

Hepinize saygılar sunuyorum.

Resul AKAY (Oturum Başkanı)- Değerli hocalarımıza çok teşekkür ediyoruz. Zamanımız aslında doldu. Çok önemsedığınız bir veya iki soru varsa buyurun. Önce büyükten başlayalım.

Hulusi GÜNEŞ (Türk Emekli-Sen, Kamu Emekçileri Sendikası Başkanı)-

İzinizle iki hocama da soru sorup cevap almak istiyorum. Biraz önce Yusuf hocam, mart krizinin bize 10 milyar dolara mal olduğunu, perişan ettiğini söylediler; ama Aziz hocam bundan önceki oturumda dile getirmişti.

Son nüfus sayımında 75 milyon nüfusumuz olduğu söylendi. Bununu 70 milyonu çalışan, emekli, çiftçi, köylü, işçi. Bunların çoğunluğunun sessiz çoğunluğun sesine tercüman olan, onların davalarını üstlenmiş Emek Platformu namuslu bir görev görmektedir. Bu mu ihanettir, yoksa Türkiye'yi her yıl kuruluşundan, içine girdiğimizden bu yana 10 milyar dolar hortumlayan Avrupa Birliği'ne üye olanlar mı? Bugün 13 tane Avrupa Birliği ülkesinin hepsi, Parlamento ve referandumlarıyla beraber öncelikle kararlarda söz sahibi olmak için üye olmuşlar, ondan sonra Gümrük Birliği'ne girmişlerdir. Oysa, biz bir nevi zafer edalarıyla, zafer işaretleriyle sanki büyük bir zafermiş gibi Türkiye'nin ekonomisi kurtuluyormuş gibi üye olmadan, kararlarda söz sahibi olmadan Türkiye'nin ekonomisini götürüp Avrupa Birliği'nin kucağına oturttuk.

Geçenlerde bir televizyonda Önceki Maliye Bakanının sözünden bilgi edindim. Senede 12 milyar dolar ithalattımız, 2 milyar dolar ihracattımız var. Bu senelik Avrupa Birliği'nin ithal yoluyla bizden hortumladığı 10 milyar dolar açık bizi perişan etmemiş midir? Bu ihanet değil midir? Bunu yapanlardan, Türkiye'yi bugün perişan duruma sokanlardan hesap sorulmayacak mıdır? Aziz hocamın üzerinde durduğu gibi buradan çıkmak bizim için, ekonomimiz için kurtuluş değil midir?

Teşekkür ediyorum.

Eriç YELDAN (Bilkent Üniversitesi)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sabah yine konuşmacıydım. Sorum Sayın Yusuf Tuna'ya; Ahmet hoca da buna cevap verebilir. Biz özelleştirmeye niye karşıyız? Bunu çok iyi koymak durumundayız arkadaşlar. Yusuf arkadaşım burada "haraç, mezat satılmasına karşıyım; fakat devletin kumaş, gıda üretmesine de destek vermiyorum" dedi. Niye bu söyleme kapılıyor? Bunu öğrenmek istiyorum. Niye devlet kumaş üretmesin, niye devlet gıda üretmesin? Emek cephesinin, kamusal hizmet üreten her alana mutlaka sahip çıkması lazım, katma değer üreten her kamu kuruluşuna bizim sahip çıkmamız lazım. Niye bundan özür dileyerek sanki çok çağdaş, çok rasyonel görünümlü bir söyleme sahip çıkıyoruz?

Özelleştirmeye niye karşıyız? Bunun altını çizelim. Özelleştirmeye karşıyız; çünkü özelleştirme Türkiye'de de, geri kalmış bütün diğer ülkelerde de bütün uygulamaları doğrudan doğruya sermaye kesiminin vergilendirilmesine bir alternatif olarak kamunun vergi alanını genişletmeyi ikame etmek amacıyla emek kesiminin karşısına çıkarılmış bir uygulamadır. Bunun için kamu alanında olan her kuruluşa sahip çıkmamız lazım. Lütfen bu konunun altını çizelim.

Küreselleşmeye körü körüne karşı değiliz, küreselleşmeye ulusal devlete sahip çıkmak için, ulusal ekonomiye, istikrara kavuşturmanın bir yolu olsun diye karşıyız. Sayın Kozanoğlu çok güzel bir ayırım yaptı; finansal küreselleşmeye karşıyız, uluslararası sermaye hareketlerinin spekülatif saldırısına karşıyız.

Bana bu fırsatı verdiğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Abdullah TATAR- Sayın hocalarım, benim sorum çok kısa olacak. Ben kalkınmanın insandan başlatılmasını düşünüyorum. Bir de 2000 yılında 16 katrilyon bir rant ödenecek idi -bu belki biraz daha fazlaya çıkacak- bu 16 katrilyonun en azından 2 katrilyonu memura, 10 katrilyonu 10 milyon işsize yatırım için, belki de daha artan 3 katrilyonu da küçük "KOBİ" dediğimiz esnafa ödemesek de bir yatırım yaparak kalkınmayı sağlarız düşüncesindeyiz. Yanlış mı düşünüyorum? Bu hususta

görüşlerinizi almak istiyorum.

Teşekkür ederim.

Murat ERGENEKON- Benim sorum şu şekilde olacak: “ne olursa olsun seçime gidilmelidir” ifadesi kullanıldı. Emek Platformu bir politika oluşturmayı da düzenin karşısına dikilmedikçe bir seçim biz emekçiler için nasıl bir sonuç verecektir? Birinci aşamada soracağım soru budur.

Çok kısa bir sorum daha var. Yusuf Tuna bey “Avrupa Birliğine girmeye sonuna kadar karşı olmak yanlıştır, bu konuda bağımsızlık önemlidir, milli bağımsızlık önde gelmelidir” dedi. Şunu söylüyorum: Avrupa Birliğini savunan insanlar, Türkiye'nin bağımsızlığını savunabilirler mi?

Çok kısa bir sorum daha var. Yine Yusuf bey “yolsuzluk soruşturmalarında bilirkişi adaletine bırakılmamalıdır” dedi. Türkiye'nin dört bir ucunu tutan bu hortumcuları koruyan insanlar, kendilerinden farklı insanlar olabilir mi? Bu anlamda da bunların bilirkişi raporları, bunları aklamama yönünde çıkabilir mi?

Prof. Dr. YUSUF TUNA- Teşekkür ederim “şanslıyım” demiştiniz; ama şanssızım. Sorular çok geldi. Bilseydim ben de teknik giderdim, bilimsel, kitabı olurdu ve soru gelmezdi.

Özelleştirme benim yaklaşım tarzım, benim anlayışım. Emek Platformunda bunu dile getiriyorum. Şu anda teknik tarafa girmek istemiyorum; ama bir ithal ikameciliği savunmanın doğru olmadığını düşünüyorum. Ama hayatım boyunca ve mesleğim boyunca, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1933'te uygulanan ve 1936'da hazırlanıp uygulanma imkânı bulmayan İkinci Beş Yıllık Sanayi Planına da hayran bir insanım. O dönemi de savunan ve gerçekten hayran bir insanım. O zaman gerekliydi; o zaman prokesiyon, korumacılık vardı. Bezde, gazda, üç beyazı üretmek zorundaydı. Bugün ise önce tüketim malları, ara malları, yatırım malları; yani ithal ikamesinin üçüncü aşamasını artık doldurduğumuzu varsayıyorum. Türkiye madem ki bir strateji değişikliği yapmıştır... Rusya 70 yıldır veya Doğu Bloğu ülkeleri sosyalizm, komünizm uyguladılar. Sonunda ne oldu; gitmedi. Ne yapacağız; serbest piyasa.

Şunlar ifade edilmeye başlanıyor: Tabii, Bulgaristan'ı alırlar; onlar Hıristiyan'dır, Bulgar nasıl olsa şöyledir, altyapısı var” odur, budur vesaire. Bulgaristan karar verdi, özelleştirmesini yapıyor; uyum programlarını gerçekleştirmeye çalışıyorlar. 20 seneden beri memlekette serbest piyasa ekonomisi konuşuluyor. Serbest piyasa diye bir şey ortaya çıkaramadık; yani karar verelim. Demokrasi var; ben ona saygı duyarım. Arkadaş, hayır; devlet KİT yapacak, bunlar devletin eline geçecek. Ben modern devletin asli fonksiyonlarının adalet, sağlık ve savunma olduğuna inanıyorum; bu benim felsefem, düşünce yapımdır. Bunun detaylarını daha fazla konuşabiliriz. Şöyle bir şey ortaya çıkabilir: 2005 yılında dünya konjonktürü yeniden devletçiliği ön plana çıkarabilir, 2010 yılında. Çünkü hayat felsefemde hiçbir zaman sahip olduğum siyasi ideolojiyi aklımın önüne geçirmem, rasyonel davranmaya çalışıyorum. Bunun detayını konuşabiliriz.

98 rakamlarını veriyorum. Amerika Birleşik Devletlerinin 1 yılda Ar-Ge yatırımlarına (araştırma, geliştirme yatırımları) ayırdığı para 178 milyar dolardır, Almanya 39, Fransa 25.5, Danimarka 3 milyar dolar par ayırıyor. Aynı listede -bunlar OECD ülkeleridir- Türkiye'nin payı 1,3'tür. Ben şöyle diyorum: “ey devletim, ey hükümetim, ey ekonomi yönetimim; her yıl varsay ki iki tane banka kurtardın. Bu üniversiteler Ar-Ge yatırımlarına siz de rica edin ey devletim, her yıl varsay ki birkaç tane fabrika batırdın veya eksik yaptın veya kötü yönettin. Bunu talep edin, isteyin; bu istemeye alakalı bir şeydir. Her yıl devlet varsaysın ki 3 tane banka kurtardı. Maliyeti ne olursa olsun banka kurtarıyor, ben zarar ediyorum. Önüme, geleceğime yayılan bir zararla karşılaşıyorum. Ar-Ge yatırımı yapıyorum, geleceğimi kurtaracağım, gençlerimi kurtaracağım, ülkemi kurtaracağım, yatırımlar yapacağım. Ben de bunu bu şekilde ifade ediyorum.

Seçimde benim ifadem, Türkiye'nin kesinlikle yeni bir ruha, yeni düşünceye, yeni bir moraliteye ihtiyacı vardır. Değerli arkadaşlar, artık sivil toplum kuruluşları kalmadı. Bu nasıl iştir? Bizim hep ilerlememiz, gelişmemiz gerekirken 3-4 sene öncesini özler hale geldik. Bir an önce seçim yapılmalıdır. Seçimden sonra yeni bir şeylerin değişeceği kanaatindeyim.

Avrupa Birliğiyle ilgili olarak da ben Avrupa Birliğine şunu söylemek istiyorum: Ne körü körüne karşı olmak bize bir şey kazandırır, ne taraftar olmak bir şey kazandırmaz; yani ekstrem olmamalıyız.

Menfaatim neyse odur, bana benden hayır vardır. Her zaman da şunu savunuyorum: Avrupa Birliğine üye olacağız diye insan haklarını, hukuki düzenlemeleri veya teknik ifadesiyle Kopenhag veya Maastricht kriterlerini uygulamaya çalışmayalım, biz kendimiz için bu gerekliliği hissedip kendimiz yapalım diye düşünüyorum. Bu konuda çok da rijit olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Bilirkişi adaleti hadisesinde sizin de söylediğiniz birçok husus paylaşıyorum. Yapacak bir şey yoktur; ama bunun takipeşi de olmamız gerekiyor. Ben şuna da inanıyorum: Bu konuda biraz pembe bakmak durumundayım. Düzeleceğine inanıyorum, artık iyi bakmak istiyorum. Krizle yaşamak... Sağlığımız bozuldu. Biraz da öyle bakmak istiyorum; yani yolu yok. Ben son sınıf öğrencisi değilim, yurtdışına falan gitmeyeceğim. Ben şehit torunuyum, bu ülkede kalacağım, ben buralıyım.

Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Ahmet GÖKÇEN- Sayın Hulki beye zannediyorum Tuna hocamız yeteri kadar cevap verdi. Bilmiyorum benim daha ilave etmem gerekiyor mu?

Tabii, Avrupa Birliği karşısında Türkiye kendi haklarını korumak zorunda. Yusuf hocanın dediği gibi oraya körü körüne girmek istemenin çok fazla bir gereği yok. Karşılıklı mükellefiyetleri vardır; Türkiye, bu mükellefiyetleri karşılıklı olarak yerine getirdiği zaman oradan kârlı çıkacaktır. Türkiye AB' ye girmek istiyorsa ekonomik, siyasi, sosyal bakımdan bazı menfaatlerini daha iyi koruyabileceğine ve bunları geliştireceğine inandığı için girmek istiyor diye düşünüyorum. Yoksa AB' ye bir kısım tavizler vererek i girmemesi gerekir. Bu hususta sizin gibi düşünüyorum. Tabii ki Türkiye'nin taviz alması, taviz vermemesi gerekir. Bu kadar geniş bir coğrafya ve nüfusla Türkiye önemli bir ülkedir. AB ülkeleri için 70-75 milyon nüfusa ulaşmış önemli bir pazardır. Sizin de belirttiğiniz gibi ihracatımızın, ithalatımızın çok büyük bir kısmı orayla yapılmaktadır; ama onlar bu ticarete bizden daha kârlıdır. Bize düşen, bizi kârlı hale getirmemiz olması gerekir diye düşünüyorum.

Sayın Yeldan -yanlış söylemiyorum değil mi?- Sayın Erineç bey zannediyorum soru sordu, zannediyorum "özellemeye karşı olmamız gerekir" şeklinde sorusunu ifade etti. Özelleştirmeye karşı olmamız için çok fazla gerekçe kendi kendimde bulamıyorum. Özelleştirmeyi devletin, mallarını satması olarak da telakki etmiyorum. Bilmem neredeki arsayı, binayı satmak değil. Ama artık Türkiye'nin ulaşmış olduğu bu seviyede, devletin üretim mekanizması içinde görev almaması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü devlet üretim mekanizması içinde kaynaklarının etkin kullanamıyor. Sayın Sinan hoca konuşmasında devletin de kaynaklarının "etkin kullandığını" söylediler. Bana göre devlet kaynaklarını üretim mekanizması içinde etkin kullanamıyor. Devletin kaynaklarını üretim mekanizması içinde etkin kullanmadığına dair namütenahi örnekler var. Hangi sebepten olursa olsun KİT' lerin bu kadar zarar etmesi bunu en açık delildir. Bürokrasi tecrübemde yaşadığım bir örnek vermek isterim. 89 Dolara çıkartılan bir kömürün -devletin kuruluşunun çıkarttığı bir kömür- yanında özel sektör 38 Marka, 24.5 dolara çıkarıyordu. Bu etkin kullanmak mıdır? Aynı yer ve aynı şartlar söz konusu iken özel sektör devletin 89 Doları yerine 24.5 Dolara kömür çıkartıyordu. Üstelik bütün yatırımları da özel sektöre ait bu firma yaparak bu fiyata kömür çıkartıyordu. Muhtemelen Devlet kendi kömürünü çıkartmak için 300 milyon Dolarlık bir alt yapı yatırımı yapmıştı. Bana göre devletin çok daha önemli fonksiyonları var, üretim içinde de çok daha önemli fonksiyonları var.

Devlet bizzatı kendisi üretici olmaması, üretimin her aşamasını kontrol etmesi gerekir diye düşünüyorum. Aksi takdirde hangi sebep olursa olsun; sebepler politik olabilir, siyasi olabilir, ekonomik olabilir, devlet kontrolünü kaybetmekte ve aynı zamanda kaynak israfına yol açmaktadır. Bir realite var, bir ampirik sonuç var, bu ampirik sonuç içinde bunları yaşıyoruz ve kaynakları etkin kullanamıyoruz. O kaynaklar bizim, o kaynaklar Türkiye'nin kaynaklarıdır. O üretim kaynakları herhangi bir şahsın kullanımında bulunması ile devletin bir bürokratının elinde bulunması ve üretimde kullanması arasında, kullanma ve değer yaratma bakımından bir fark yoktur. Önemli olan o kaynakların iyi, rantabl, verimli ve yüksek katma değer yaratacak bir şekilde kullanılıyor olmasıdır. Yoksa salt devletin elinde tutmak gibi bir düşünce içinde olmamız gerekir diye düşünüyorum.

Küreselleşmeyle ilgili söylediklerinize aynen katılıyorum. Zaten benim de söylemeye çalıştığım sizin söyledikleriniz gibiydi. Küreselleşmeye şartsız bir şekilde karşı değiliz; ama küreselleşmenin Türkiye'ye

ve Türkiye gibi ülkelere getirdiği mahzurlar dolayısıyla küreselleşmede çok dikkatli olmamız, belki de karşı olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Resul AKAY (Oturum Başkanı)- Ben de huzurlarınızda hocalarımıza teşekkür ediyorum. Konuların hepsi derinlemesine saatlerce incelenebilecek konular. Onun için burada sorularınıza da belki tatmin edici cevaplar alamamış olabilirsiniz. Zamanın çok dar olması nedeniyle oturumu burada bitiriyoruz. Yalnız bitirmeden önce Emek Platformunun hazırlamış olduğu plaketeri hocalarımıza takdim edeceğim. Bu toplantının anısı olarak hatırlamaları için kendilerine bu plaketeri vermek istiyorum.

ikinci bölüm

Oturum Başkaný

M. Fatih UĞURLU

(MEMUR SEN Genel Başkaný)

Konuşmacýlar

Prof. Dr. Yakup KEPENEK

Prof. Dr. Oğuz OYAN

M. Fatih UÇURLU (Oturum Başkanı)- Emek Platformunun kıymetli yöneticileri, kıymetli üye arkadaşlarım; bu son oturum. Sabrınızı fazla taşımadan kısa kesmeye çalışacağız. Kıymetli arkadaşlar burada alternatif program hazırlıyoruz; onun için buradayız. Bize Sayın Derviş'in programını sunarken "alternatifi yok" demişlerdi. Fevkalade alternatifi olacağını, burada sayın hocalarımızla birlikte yaptığımız görüşmelerde görüyorsunuz; bunu inşallah yayın olarak getirip en yakın zamanda da kamuoyuna da takdim edeceğiz.

Kıymetli arkadaşlar, Sayın Derviş'in hazırladığı ulusal olamayan programa hamasi ilanlarla destek verenler tuzu kuru olanlardır. TOBB, TÜSİAD, TİSK destek verdi. Bunların tümü Türkiye'de kaç kişi? Bunlar yüzde 193 yıllık faizle devlete borç verdiler. Arkadaşlar, bu programda memurlar, işçiler, emekliler, çiftçiler; kısacası halkımız yok. Bu bize dayatılan IMF destekli programda istihdam yok, büyüme yok, adil gelir dağılımı yok. Ancak işsizliğin artması var, yoksulluğun artması var, fakirleşme var. Emek Platformu, onun için içinde olmadığı bir programı desteklemiyor. Burada sizlerin, gerçek emekçilerin katkısı ile alternatif bir program, gerçek Ulusal Program hazırlanacak.

Görüşlerimi kısaca özetleyip sözü hocalarıma bırakmak istiyorum. Önce Sayın Yakup Kepenek hocamıza söz veriyorum; buyurun hocam.

Prof. Dr. Yakup KEPENEK- Efendim, önce hepimize saygılar ve sevgiler. Burada bulunmaktan, sizlerle olmaktan mutluyum. Bu geç saatte bizim gibi sona kalanları dinlemek zahmetine, işkencesine katlanacağımız için de sağ olun.

Benim konum oldukça kolay. Şunu söyleyeyim: Türkiye'de işsizlikle ilgili, işsizlik sayılarıyla ilgili olarak sürekli bir belirsizlik vardır. Ne kadar işsiz bulunduğunu bilmeyiz, işsizlik oranına güvenmeyiz ve benzerleri. Devlet İstatistik Enstitüsü geçtiğimiz yıl iyi, olumlu bir iş yaptı. İşsizlik verilerini bundan böyle aylık saptıyor ve 3 aylıklar olarak yayınlıyor. Ben de ondan yararlanarak size sonuç söyleyeyim; 2000 yılının Ekim, Kasım, Aralık aylarında Türkiye'de toplam istihdam 1 milyon 545 bin azalıyor. Henüz kriz yok; yani bu son Ocak, Şubat krizi yok. Bu, yüzde 7,1 oranında bir azalma demektir. Bu azalma sonucu, özellikle kentsel yerlerdeki işsizlik çok daha büyük boyutlara ulaşıyor. Eğer hesap oyunu yapmadan 1999 Ekimindeki işgücüne katılma oranını alırsanız, o zaman bu 1,5 milyon dolayındaki işsiz miktarı ikiye katlanıyor; 3 milyon 324 bin oluyor. Bunları şunun için söylüyorum: Türkiye'de işsizlik gerçekten bu bunalımın öncesinde; yani yılbaşındaki krizin öncesinde çok büyük boyutlardaydı.

Bir adım daha; geleneksel olarak çok duyarlı olmamız gereken bir alanın, eğitilmiş gençlerin işsizliği olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de "eğitilmiş" dediğimiz lise ve yüksekokulunu bitiren ve geçerli ücretten iş arayan gençler arasındaki işsizlik, yine bu incelediğimiz 3 aylık dönemde artıyor ve yüzde 22,7'ye çıkıyor. Kırsal yerlerde çok daha korkunç bir durum var. Erkeklerde yüzde 25,6, kadınlarda yüzde 43'tür. Gerçekten korkunç bir durum. Piyasaya çıkıp "ben çalışmak istiyorum" diyen ve kırsal kesimde okumuş olan, liseyi ve üniversiteyi bitiren her "100 gencimizden" 43'üne toplum olarak "sana iş yok" diyoruz. Bundan daha korkunç bir olay olamaz.

Bunalımla birlikte ne oldu? Burada biraz ISO işe yarıyor. Bugünkü gazetelerde yayınlanan İstanbul Sanayi Odasının açıklamasına ve araştırmasına göre 2000 yılının ikinci yarısında işten çıkarılanların miktarı yüzde 2,6. 3 ay sonra yılbaşında, 2001'in başında bu oran -ISO açıklaması, işverenlerin açıklaması- 5,1'e çıkarak ikiye katlanmış. Henüz ortalıkta yine bunalım yok. Buna ek olarak bazı hususları daha söylemekte yarar var. İşsizlik alanında Türkiye'nin durumu sendikalaşma ile da somut olarak görünüyor. Bundan 1 yıl önce, Ocak 2000'de Türkiye'deki toplam sendikali işçi sayısı 4 508 000. 1 yıl sonra ise, 3 086 000. Sendikalaşma oranı yüzde 69,3'ten -bu, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığının verileridir- yüzde 56,8'e düşüyor; 12,5 puanlık bir azalma var. İşgücü ortamı çok düzensiz. Taşeron çalıştırmayı biliyorsunuz, bunları acıyla yaşıyorsunuz ve başkaları.

Hızla yeni istikrar programının -Kemal Dervişle başlayan Ulusal IMF Programının- dediklerine ve demediklerine gelmek istiyorum. Burada şöyle bir durum var değerli arkadaşlar: Önceki IMF programlarının tersine kanunca bu istikrar programı işsizlikle ilgili olarak çok net, çok somut öneriler de getiriyor. İkisi çok olumsuz; buna kesin kes karşı çıkmamız gerekiyor, biri olumlu; ama çok belirsiz. Burada bir "reel kesim" lafıdır gidiyor, yatırımlar vesaire. Değerli arkadaşlarım, insandan daha reel bir şey olamaz. Eğer bir program insana değer veriyorsa, reel kesime önem vermesi zaten

beklenemez. Mantıken bu çelişkilidir, olmaz böyle bir şey.

Bakin, ne oluyor? Burada söyleyeyim; iki önerme var. Bir tanesi özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan, varolan, kadük edilen, çalışmaz hale getirilen, yatırım vermeyen KİT'lere işçi nakli yapılmayacak; bunu kesinlikle yasaklıyor. Yüksel Yalova diye ünlü özelleştirmeci bir bakan var. O, bu konuda daha önce girişimlerde bulduklarını ve şimdiki Kemal Derviş'in bundan yararlandığını ve bunun çok iyi olduğunu, asıl niyetlerinin -bu söze dikkat edin- yerli kaynak yaratmak olduğunu söylüyor. Yani işsizleri çoğalttıkça kaynak yaratıyorsunuz, reel ekonomi böyle düzeliyor.

İkinci önerme de şu: "emekliliği gelmiş kamu işçileri, her türlü kanuni hakları verilerek emekliliğe sevk edilecektir" deniliyor; böyle şey olmaz. Niye olmaz? Bir kişinin emekliliği gelmiş olabilir; ama bir birikimi vardır, bir katkısı vardır, bir üretim vardır. Tüm bunları dikkate almadan, sıkıyönetim yasaları gibi -biz 12 Eylül ve sonrasında sendikalara getirdiklerini çok iyi biliriz, siz de bilirsiniz- insanlar resen emekli edilmek isteniyor. Peki, olumlu olan ne? Eğer "olumlu" demek mümkünse olumlu olan şu: Bu yeni programımız "ayrıca özelleştirmenin -dikkat edin- istihdam boyutu ve yoksullukla mücadele ile ilgili olarak, uluslararası kuruluşlarla koordineli olarak bir strateji yürütülecek" diyor. Ortada hiçbir şey yok. Anadolu'da "laf ola beri gele" derler; tam laf ola beri gele, burada somut bir şey yok.

Bir kopya daha burada söylenmeli. Katılım Ortaklığı Belgesi, Avrupalıların hazırladığı belgede de buna benzer bir istek var zaten. Üzüntüyle belirtmek gerekir ki o zamana kadar da bizimkilerin aklına "işsizlikle, yoksullukla mücadele edelim" diye bir şey maalesef gelmiş değil. Bunu şunun için söylüyorum: Emek Platformu olarak bu konudaki talebimizin çok güçlü, çok vurucu, çok somut bir biçimde sergilenmesi gerekiyor. Peki, ne yapmalı, ne yapılabilir? Çalışma Bakanımız "işsizlikle mücadele programı uygulayacağız; ama elimizde yeteri kadar para yok" diyor. İşsizlik fonundaki para 2 sene sonra 2,5 katrilyon olacaktı, o zaman uygulamaya başlayacaktı. Bunun hemen öne çekilmesini talep ediyorum. Bu, batık bankaların batırıldığı paranın 1/5'i falan tutar. Şunu demek istiyorum: Kaynak yokluğu gerekçe gösterilerek işsizlikle mücadele olgusu savsaklanmamalıdır; bu çok önemli.

Bir de burada yeri gelmişken bir-iki hususa daha değinmek istiyorum. Değerli arkadaşlar, özelleştirme hızla yapılacak -program öyle diyor- bu özelleştirmenin işçi sınıfına getirdiği olumsuzlukların; yani taşeronlaştırma, sendikasızlaştırma ve benzeri baskıların bundan sonra da hızla ve yoğunluk kazanarak sürdürülmesi anlamına geliyor. O zaman, yapılması gereken şey -benden önceki arkadaşlarımız sürekli vurguladılar- şu özelleştirmeyle ilgili meseleye doğru dürüst karşı çıkmaktır. Fransa Hükümeti bu hafta sonu, Avrupa Birliğiyle elektrik, enerji sektörünün özelleştirilemeyeceği konusunu tartışıyor. Fransız Başbakanı "Fransa'da elektrik özelleştirilemez" diyor. Yüzde 20-30'unu özele açmışlardı "Neden? Çünkü Fransız halkına doğru dürüst, ucuz enerji götüreceğiz". Bunu niye diyor biliyor musunuz? Bunu şunun için diyor: Fransa'da enerji sektöründeki sendika çok güçlü, Fransız Başbakanı Jospin'in eli mahkûm. Bunu şunun için söylüyorum: Siz güçlü olursanız, esas varlığını kamu girişimlerinden alan TÜRK-İŞ doğru davranırsa özelleştirmeye karşı çıkılabilir; işin özü bu.

Bunları söyledikten sonra genel iki noktaya daha değinmek zorundayım "Avrupa Birliği, özelleştirme ve benzeri konularda emekçilerin tutumu ne olmalı" tartışmaları hep gündeme geliyor; biraz evvel de geldi. Değerli arkadaşlar, önce şunu söyleyeyim: Şevket Süreyya Aydemir'in Kadro Dergisi'nde 1932'de bir makalesinin başlığı aynen şöyledir: Şeker istiklali ve 160 bin ton Türk şekerini -düşünün; suda eriyen beyaz madde- burada oturacaksınız, duadan, milliyetten, milliyetçilikten söz edeceksiniz, ondan sonra da "bunu biz yapmasak da olur" diyeceksiniz. Bu büyük bir çelişkidir, bunu benim aklımın alması mümkün değildir; bu bir.

İkinci daha önemli bir konuyu söyleyeyim. Emekçiler bu işe nasıl bakmalı? Tıpkı emekçileri savunanların önceden beri söylediği gibi bakmalı. Bir iş, bir girişim, bir faaliyet bu ülkenin üretim olanaklarını genişletiyorsa, işçiye iş sağlıyorsa, üretim gücümüzü toplum olarak artırıyor ise o politika emekten yanadır, bizden yanadır; yanında oluruz. Türkiye, 20 yıldır piyasacı yöntemlerle sallanıp duruyor ve 20 yıldır üretim gücünü genişletme yönünde hiç adım atamıyor. Bunu Türkiye'ye dikte edenler, zorla kabul ettirenler önce şu son 20 yılın doğru dürüst hesabını emekçi kesime vermeliler ki bundan sonraki politikalar biçimlensin.

aştığı, Japonya gibi altyapı sorunlarını çözmüş bir ülkede yüzde 17 dolaylarında olduğu dikkatle kaydedilmelidir. Öte yandan, eğitim ve sağlık gibi beşeri sermaye oluşumu için yapılan yatırımlar da bütçenin yatırım kalemi içinde toplanmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye sadece fiziki altyapı bakımından değil, beşeri altyapı bakımından da geri kalmaya mahkum edilmiş gözükmektedir. Bütçedeki çaresizliğin bir başka uzantısı, bölgesel eşitsizliklere karşı kullanılacak fiziki ve beşeri yatırımların harekete geçirilememesidir. Bu yatırım düzeyiyle, böylesine bir bütçe bileşimiyle, Türkiye'nin, bölgesel eşitsizlikleri giderebilecek ve üniter yapısını güçlendirecek maddi araçlardan yoksun bırakıldığı son derece açıktır. Böylesine çarpık bir bütçe yapısının oluşumuna sebep olanların aynı zamanda "bölücülüğe karşı mücadele" söylemine sarılmalarındaki paradoks çarpıcıdır.

Personel ödeneklerinin bütçe içindeki payının 1980'ler boyunca iniş sürecine sokulduğu, 1989-93 dönemindeki yükselişi 5 Nisan 1994 kararlarıyla birlikte yeni bir baskılama döneminin izlediği görülmektedir. IMF ile 1999 sonunda başlatılan stand-by sürecinin bu payı yüzde 21'e (hatta başlangıç ödeneği olarak yüzde 19.7'ye) çekerek son çeyrek yüzyılın en alt noktasına itelemesi dikkat çekicidir. (Unutmamak gerekir ki, bütçe personel ödenekleri, katma bütçeli idarelerde istihdam edilen kamu işçilerini de kapsamaktadır; dolayısıyla, memur maaşlarının payındaki gerileme 2000'de daha köklü olmuştur). 1989-93 dönemi, son yirmi yılın personel ödeneklerinde kararlı bir artış görülen son dönemdir. Bu dönemde ulaşılan ortalama yüzde 37.5'lik bütçe payının, gelişmiş ülkelerdeki oranın hala hayli altında kaldığı da özenle not edilmelidir. Gelişmiş ülkelerde sosyal devlet olmanın olmazsa olmazı koşulu, gereken miktar ve nitelikte kamu personeli çalıştırılmasıdır. OECD ortalaması olarak kamu personelinin toplam istihdamdaki payının yüzde 20.5 düzeyini bulmasına karşın, Türkiye'de bu oran bütçeden ücret alanlar için yüzde 10-11 dolayındadır; KİT'ler dahil edildiğinde dahi yüzde 15 düzeyinde kalınmaktadır. Öte yandan, Türkiye'deki maaşlı kamu personeline ödenen aylık ortalama ücretler, 4 kişilik ailenin asgari geçim düzeyinin (550-600 milyon TL) üçte biri dolayında kalmaktadır. Maaşlardaki reel gerileme nedeniyle, memur sayısında son yıllardaki artışa rağmen personel ödenekleri azalabilmektedir. Bu gelişmeler sonucunda, kamu personelinin verimliliği düşük olmakta, iş görme hevesi gittikçe kırılmakta, zamanının giderek artan bölümünü (legal veya illegal) ek kazanç sağlamaya ayırmaktadır. Dolayısıyla, ucuz ve niteliksiz kamu personelinin en ucuz değil toplumsal/ekonomik bedeli en yüksek "çözüm" olduğu gitgide daha fazla toplumsal bilince yansımaktadır.

Bu soruya yanıt verebilmek için gene ekonomik ayırım düzleminde kalarak yol almaya çalışalım. İlk önce, ekonomik ayırım bakımından bütçedeki tersine evrim dinamiği konusunda daha üstten bir bakışa sahip olmak istenirse Tablo 2'de verilen şu çarpıcı altüst oluşu hatırla tutmak yararlı olacaktır: Karşılığında bir mal veya hizmet satın alındığı için "gerçek (reel) harcamalar" da denilen bütçenin cari ve yatırım harcamaları toplamı 1975-80 dönemi ortalaması olarak yüzde 66.2 idi. Transfer harcamaları da yüzde 33.8. Şimdi gelelim 2000 yılı bütçesi gerçekleştirmesine: Cari ve yatırım ödenekleri toplamı bütçenin yüzde 34.4'üne gerilemiş, buna karşılık transfer harcamaları da yüzde 65.6'ya fırlamıştır. Transferler bütçenin üçte birinden üçte ikisine doğru inanılmaz bir yükselişe geçmiş, bu yükselişin tek nedeni de faiz transferlerindeki "önlenez" patlama olmuştur.

Gerçek (reel) harcamaların ağırlığı ile transfer harcamalarının ağırlığının yer değiştirdiği bu süreçte tek duraklama dönemi, 1989-93 aralığında personel ödeneklerinin kaçınılmaz artışı dolayısıyla yaşanmıştır. Bu tersine evrim sürecinin hazırlandığı ve ilk imeyi aldığı dönem, tahmin edileceği gibi, Özal'ın hakim-i mutlak olduğu dönemdir. Demek ki bir ilk sonuç olarak, şimdi yapılması gereken, Özal hükümetlerinin başlattığı ve ardıllarının sürdürdüğü bu tahribatin izlerini silmeye çalışmak gerekir. Bunun yolu, Özal öncesinin bütçe disiplini anlayışına dönmekten geçmektedir.

Tablo 3, yukarıdaki değerlendirmenin önemi dolayısıyla, yeni bir vurgu yapabilmek amacıyla düzenlenmiştir. 2001'i şimdilik dışarıda tutarsak, tablonun birinci satırı bize şunu söylemektedir: Toplam bütçe harcamaları 1981-93 sürecinde 1980 öncesinin gerisinde kalmıştır; 1984-85 yılları bunun dip noktasını oluşturmuştur. Gerçi, tabloda gösterilmediği için eklememiz gerekir, 1984 sonrasında kamu harcamalarını ve gelirlerini bütçe dışına çıkarma eğilimi güçlü olduğundan (fon sistemi), toplam kamu harcamaları açısından bu dalgalanmanın düzeltilmesi gerekir. Bu düzeltmeyi yaptığımızda dahi, 1981-88 dönemi açısından toplam kamu harcamalarının esas itibarıyla 1980 öncesinin altında kaldığını, ve dip noktasını gene 1984-85 yıllarının oluşturduğunu belirtmek gerekir.

	1975-80	1984-88	1989-93	1994-96	2000
- Gerçek harcamalar (Cari+ Yatırım)	66.2	55.6	59.5	43.1	34.4
- Transfer harcamaları	33.8	44.4	40.5	56.9	65.6

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Bütçe Gerekçeleri ve Kamu Hesapları Bülteni

Birinci satırın belirlediği trendin ikinci önemli bükülme noktası, 1994 sonrasındadır. 1993'ten itibaren fonların önemli bir bölümünün gelirlerinin bütçeleştirilmesi ve giderlerinin bütçeden ödenek aktarılması yoluyla gerçekleşmesi uygulamasının etkilerini de dikkate almak gerekmele birlikte, 1994 sonrası esas olarak bir "kamu maliyesi" krizi bağlamında (ve bu krizin tanımlanmasının da doğru olarak yapılmasıyla) daha iyi kavranabilir. 1999 ve 2000 sıçramaları da böylece daha iyi anlaşılabilir.

1994 sonrası dönemde kamu borçlanması artık giderek salt kamu finansmanı açıklarını kapamak için değil şirketler kesiminin (mali sektör olsun reel sektör olsun) değerlenme krizinin aşılabilmesi adına da sahnede rolünü almaya başlamıştır. Nitekim, İstanbul Sanayi Odası'nın 500 Büyük Firma araştırma sonuçları, bu firmaların kar bileşiminde "faaliyet dışı alandan" (esas olarak kamu borçlan-

	1977-80	1981-83	1984-88	1989-93	1994-98	1999	2000*	2001 ^b
Bütçe Harcamaları	20,7	18,8	16,3	19,7	25,8	35,9	37,3	31,5
Faiz hariç bütçe har.	20,1	17,7	13,8	16,2	16,8	22,2	21,0	20,7
Gerçek bütçe harcaması. (cari+yatırım)	13,3	11,7	9,1	11,7	10,8	13,7	13,0	13,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Bütçe Gerekçeleri ve Yıllık Ekonomik Raporlarındayarılanarak düzenlenmiştir.
a) Gerçekleşme tahmini (Bütçe harcamaları için ilk 9 aylık gerçekleştirmeler temelinde, GSMH için ilk 6 aylık gerçekleştirmeler temelinde yapılan yılsonu tahminleri üzerinden hesaplanmıştır).
b) Program tahmini (Harcamaların ilkbölüm bütçe tekniği GSMH için program tahminine oranlanmıştır).

ma senetlerinin reel getirileri üzerinden) kaynaklanan bölümün çılgın bir turanış eğilimine girdiğini göstermektedir. Bu bölümün firmaların bilanço karlarına oranı 1997'de yüzde 52.7, 1998'de yüzde 87.7, 1999'da ise yüzde 219'dur. Bir başka deyişle, büyük şirketler kesimi, ana faaliyet alanlarında 1999 yılında 857 trilyon TL zarar etmişlerken, faaliyet dışı gelirleri (büyük bölümüyle kamu borç senetlerinin yüksek reel getirisi) bir önceki yıla göre yüzde 225 artarak 1 katrilyon 577 trilyon TL'ye çıkmış, böylece devletin sırtından durumu kurtarmışlardır. İzleyen 500 büyük firma verileri açısından (yani ilk 1000 büyük firma boyutunda) durum daha bile kötüleşmektedir. Böylece, ortada sadece bir kamu maliyesi krizi olmadığı, devletin sermayenin değerlenme krizinin sorunlarını da taşımaya zorlandığı görülmektedir. Devletin bu yükü sırtından atabilmek için (ortada bir cari açık ve ekonomik ısınma krizi olmamasına rağmen arkasına IMF desteğini de alarak) başlattığı 2000-2002 istikrar programının, daha ilk yılı tamamlanmadan 22 Kasım-6 Aralık mali kriziyle temelden sarsılması, acaba mali sistemle giriştığı kol güreşinde yenik düştüğünü mü göstermektedir?

Tablo 3'ün ikinci satırına bakıldığında, bütçe harcamalarındaki 1994 sonrasındaki büyümenin de içeriksiz/kof bir büyüme olduğu apaçık ortaya çıkmaktadır. Birinci satıra göre 1990'larda bütçe

harcamaları 1980'lere hatta 1970'lere kıyasla güçlü bir sığrama yapmış gözükmele birlikte, faiz dışındaki bütçe harcamalarında benzer güçte bir sığrama görülmemektedir. Hatta, 1977-80 döneminin faiz dışı bütçe harcamaları boyutlarının anlamlı ölçüde aşılamadığı saptanabilmektedir. Bir başka saptama, milli gelirin yaklaşık beşte biri oranında bir faiz dışı harcama yapabilmek için gerekli olan toplam bütçe harcamasının oransal büyüklükleri arasında, 1970'ler ile 2000 yılı karşılaştırıldığında, iki kata yakın bir fark olmasıdır! Kamu finansmanı yönünden bakıldığında, milli gelirin beşte biri büyüklüğünde bir faiz dışı kamu hizmeti sunumundan yararlanabilmek için finanse edilmesi gereken toplam bütçe harcaması büyüklüğü 1977-80'de yüzde 20.7 düzeyinde iken, 2000 yılında yüzde 37'e çıkmış bulunmaktadır!

Peki acaba vergi mükelleflerinin, halkın, bu bedeli ödemesi zorunlu mudur? Vergi mükelleflerinin sermaye alt grubu açısından meseleye bakılırsa, bu kesimin vergilerden yakınmaya hakkı bulunmamaktadır; çünkü ödediği vergiden daha fazlasını faiz transferleri ve vergi teşvikleri (vergi harcaması) yoluyla, hatta ödediği vergiden daha fazla kamu hizmetinden yararlanmak yoluyla geri almaktadır. Kuşkusuz bu gelir transferlerinin sermaye içi dağılımı da eşitsizlik temelinde yapılmaktadır. Ancak emekçi kesimler açısından, eşitsiz dahi olsa, bütçe harcamaları aracılığıyla herhangi bir rant paylaşımı dahi söz konusu olamamaktadır. Hatta, gene tablonun ikinci satırında kalırsak, 1999'dan 2000'e geçildiğinde bütçe harcamaları/GSMH oranı büyürken, faiz dışı bütçe harcamaları/GSMH oranının küçülüyor olması, bütçenin nasıl aşırı dozlarda faiz dışı fazla yaratmaya zorlandığının öğretici bir göstergesidir. Faiz dışı harcamaların bu denli bastırılıyor olması, istikrar programının yükünün kimlere taşındığının da işaretidir.

Üçüncü satıra gelirsek, transfer harcamalarını dışarıda bırakan gerçek bütçe harcamalarının seyri, ikinci satırla genelde koşutluk taşımaktadır. Bununla birlikte, 1994-98 döneminde faiz dışı harcamalardaki küçük de olsa artış eğilimine, reel harcamalarda bir gerileme karşılık gelmektedir. Bunun nedeni, 1989-93 döneminin görece yüksek ücret artışlarının 5 Nisan Kararları'nın rovanş anlayışıyla 1994 sonrasında geri alınmaya çalışılmasıdır. Milli gelire oranla en fazla yüzde 13 düzeyine çakılıp kalmış görünen gerçek kamu harcamaları düzeyinin (veya isterseniz yüzde 20 düzeyindeki bir faiz dışı harcama oranının) Türkiye boyutunda bir devletin istikrarlı bir biçimde yönetilmesi ve kalkınmacı iktisat politikalarının sürdürülebilmesi açısından yeterli bir düzeyi temsil etmediği açıktır. 1984-88 döneminin (özellikle 1984-85'in) reel harcama çöküntüsü açısından da tespit daha da kritik bir öneme sahiptir; çünkü, ek olarak, izleyen dönemlerin hizmet üretmez bütçelerinin kaderi bu dönemde oluşturulan sosyal devlete ve kamusal hizmet üretimine düşman politikalarca çizilmiştir.

Bütçe harcamalarının sınıflandırılmasında ekonomik ayırım dışında iki ayırım şekli daha bulunmaktadır: İdari ayırım ile işlevsel (fonksiyonel) ayırım. Türkiye'deki devlet muhasebesinin yetersizlikleri yüzünden bütçe harcamalarını işlevsel açıdan anlamlı bir ayırıma tabi tutmak mümkün değildir. Esasen bu nedenle, Bütçe Gereççelerinde verilen ve idari/fonksiyonel üst başlığıyla sunulan veriler esas itibarıyla idari ayırım temellidir. Genel ve katma bütçeli idarelerin belirli işlev alt kümeleri itibarıyla sınıflandırılmaları sorunu çözmemektedir. Çünkü kümelendirmeler ister istemez bazı keyfilikler taşımakta; bazı idarelerin hizmetlerinin birden fazla işlev kümesini ilgilendirmesi gibi sorunlar çözülememekte; daha da önemlisi, doğru kümelendirilmiş idareler için dahi, harcamaların tümüyle tek bir işleve yönlendirilmemiş olduğu dikkate alınmamaktadır.

Buna rağmen bu kümelendirme çabalarının büsbütün yarırsız olduğu da söylenemez. Daha iyisinin yapılmasının veri tabanı itibarıyla olanaksız olduğu bir ortamda, ana trendleri izlemekten kendimizi tamamen koparmamak bakımından bu çabalar olumludur. Ayrıca, harcama bileşimlerinin eğilimsel tahlilini yapmakla sınırlı kaldığımız sürece bu çabaların sonuçlarının anlamlı olduğunu da düşünebiliriz.

Esas olarak Bütçe Gereççelerindeki ayırımın izini sürerek hazırlanan ancak farklı bir kavramsal tahlille dayanan Tablo 4, bütçelerin sadece 1990'lardaki bileşiminin izlenmesi durumunda dahi ne denli anti-sosyal bir yapıya büründüğünü anlamak için yeterli olmaktadır. Oldukça sorunlu gözükten 2001 yılı rakamları dışarıda tutulursa, 1992 ile 2000 yıllarının karşılaştırılmasından şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Sermayeye dolaysız rant (faiz) aktarımlarının ipoteği altına giren bütçeleme süreci, genel hizmetler dışında tüm fonksiyonları bakımından aşındırılmıştır. Devlet çarkının işletim maliyetlerinin görelî artışı ise pek sevindirici değildir, zira daha ziyade Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı'nın

faiz dışı transferlerinin artışı ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kadrolarının ve bütçesinin genişlemesinden kaynaklanmaktadır.

Sosyal zorlama yönlü harcamaların azalışından ise herhalde kaygılanmak gerekmiyor; ancak burada fonlar aracılığıyla bütçe dışına çıkışın öneminin belirsizliğini koruduğunu belirtmek gerekir. Buna rağmen, Güneydoğu operasyonlarının yükseliş yılı olan 1992 ile azalış yılı olan 2000'in karşılaştırılıyor olmasının etkileri de dikkate alınmalıdır.

Ağırlıkla enerji, ulaşım, sulama gibi kolektif üretim alt yapısını ilgilendiren ekonomik hizmetlerin (bir anlamda bütçenin yatırımlarının) erime sürecinin, tüm diğer hizmet kalemlerinden daha dramatik olduğu görülmektedir.

Sosyal/kültürel gereksinime yönelik harcamaların görece öneminin yarı yarıya azalmış olması, esasen zayıf olan sosyal devlet yapısının iyice çöküşüne yol açmıştır. Bu sürecin eğitim vergisi gibi ek yüklerin getirildiği bir dönemde ortaya çıkması ayrıca dikkate değerdir.

Ekonomik ayırım da görüldüğü gibi, devleti devlet yapan işlevlerin bir bir erimesinin arkasındaki ana etken, sermayeye dolaysız rant aktarımlarının önceliği olmaktadır.

Bu yapı değişmedikçe, Türkiye'nin gelişmiş ülke statüsüne ulaşma hayallerinin asla gerçekleşmeyeceği açıktır. Daha vahimi, Türkiye'nin "gelişmekte olan ülke" kimliğinden "az gelişmiş ülke" kimliğine doğru geriye doğru yolculuk yapan ülkeler safına katılması için fazla bir mesafe kalmamıştır.

Türkiye'de bütçelerin başlangıç tekliflerinden sapmalar o kadar güçlü olmaktadır ki bütçelerin samimiyeti genelde sorgulanır olmaktan kurtulamamaktadır. İstikrar programı süresince daha güvenilir

Tablo 4: BÜTÇE HARCAMALARININ YDARYYPLEVSEL DABILIMI (Bütçe giderleri/İKİP'ne oranı %'lerde paylar)			
	1992 H ¹	2000 B.Ö. ²	2001 B.T. ³
1) Devlet İhtiyaçları Maliyetleri (Genel Hizmetler) ⁴	20,1	23,3	26,6
2) Sosyal Zorlama Harcamaları (Sulama-Emniyet-Adalet) ⁵	18,8	13,1	15,8
3) Kolektif Üretim Altyapıları (Ekonomik Hizmetler) ⁶	17	6,2	8,5
4) Sosyal Gerekli Harcamalar (Eğitim-Sağlık-Kültür) ⁷	25,1	12,3	14,6
5) Sermayeye Dolaysız Rant Aktarımları (Faizler) ⁸	17,9	45,2	34,5
Toplam	100	100	100

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Bütçe Gerekçelerinde Sınıflandırılmamış Gelirler ve Harcamalar Üzerine, 2001 Yılı Bütçe Gerekçesi, s.45-46 ve 12.

[1] Gerçekleşmiş harcamalar
 [2] Başlangıç ödeneği
 [3] Başlangıç teklifi
 [4] TBMM, Cumhurbaşkanlığı, Sayıştay, Anayasa Mah., Danıştay, Başbakanlık, DPT, DİYE, Diyanet İşleri Bşk., Tapu Kadastro G.M., Yönetim B., Dışişleri B., D. Meclisleri Yp. G.M., Sanayi ve Tic. B., Maliye B., Hazine MÜ., Dış Tic. MÜ. Gümrük MÜ.
 [5] Millî Savunma B., Jandarma G. Komutanlığı, Sivil Güvenlik Komutanlığı, Emniyet G.M., Adliye B., Yangın B.
 [6] Tarım ve Köy İşleri B., Orman B., Orman G.M., Köy Hız. G.M., Tarım Reformu G.M., DSİ, Karayolları G.M., Bayındırlık B., Ulaştırma B., Denizcilik MÜ., Enerji ve Tabii Kaynaklar B., Petrol İşleri G.M. (Bu başlık altında tarım ve ticaret Bakanlığı bütçesinde eklenmiştir.)
 [7] Millî Eğitim B., YÖK, Üniversiteler, Sağlık B., Hukuk ve Sivil Savunma G.M., Kültür Bakanlığı, Çeşitli ve Sosyal G.B., Çeşitli ve Sosyal G.M., Gençlik ve Spor G.M., Sosyal Hizmetler ve Ç.E.K Genel Müdürlüğü.
 [8] Yüce dış borçlanma harcamaları. Ancak bunun içinde SD dışındaki bir bölümü iç borçlanma olarak gösterilir.

bütçeler yapılmaya gayret ediliyor olmakla birlikte, 22 Kasım Mali Krizi bu programın henüz ikinci yılında bizi benzer bir sorgulamaya geri döndürmüş bulunmaktadır.

Kriz öncesine geri dönüp bütçe dengelerine bakıldığında, günlük basında yaptığımız eleştirel değerlendirmeler şu çerçevede olabiliyordu:

“Enflasyonun çift haneli rakamlarla artışı devam etmesine rağmen, bu bütçede harcama artışının sadece yüzde 4.3’le sınırlı tutulması bir anlamda yaklaşık sıfır nominal artışlı bir bütçeyle karşı karşıya olduğumuz anlamındadır. Dolayısıyla, reel olarak enflasyon ölçüsünde daralacak bir bütçe büyüklüğü sözkonusu olmaktadır. Bu, geçmiş yıllarda görülmedik ölçüde bir bütçe daralması anlamına geldiği için yenidir. Ama yeni olduğu için olumlu sayılamaz, çünkü yıllardır bütçenin topluma dönük hizmetleri zaten ya daralmakta ya da yerinde saymaktadır. Olumlu görünen tek şey, faizlerin bütçe harcamalarına oranının azalıyor gözükmesidir. Ancak, olumluluğun sürmesi için, faiz ödemelerinin azalışından sağlanacak kaynakların bütünüyle faiz dışı harcamalara kaydırılması, böylece yıllardır tayınlanan devletin hizmet üretiminin biraz nefes almasının sağlanmasıdır. Oysa bu ancak kısmen yapılmaktadır. Faiz azalışından sağlanan tasarrufun önemli bir bölümü “faiz dışı denge”nin daha fazla pozitif bakiye vermesine ayrılmakta, yani borç faiz ödemelerine tahsis edilmektedir (Böylece borç yükünde küçük iyileştirmelerin ve borç ödeme kabiliyetinin yükseltilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır).

Tablo 3’ten 2001 yılı bütçe teklifi rakamlarının GSMH’ya oranları izlenirse, milli gelirdeki reel büyümeye rağmen bütçe harcamalarındaki reel küçülmenin ortak etkisiyle, bütçe harcamalarının görece büyüklüğünün daraldığı; buna karşılık, faiz ödemelerindeki azalış bütünüyle faiz dışı harcamalara yansıtılmadığı için faiz dışı harcamalarda da bir küçülmenin ortaya çıktığı görülmektedir. Buna rağmen faiz dışı bütçe harcamalarındaki azalışı sınırlı tutma çabası var gibi gözükabilir; ama tabloda görülmeyen gerçek, gerçek enflasyon beklentisinin resmi hedefin üzerinde olduğu, dolayısıyla buradaki reel aşınmanın daha fazla olacağıdır.

Gelir rakamlarına bakılırsa, 2001 yılı bütçesi, büyüme hızının ve fiyat artışlarının yavaşlama senaryosu altında, 2000 yılı bütçesi gerçekleşme tahminlerine göre yüzde 23.9 oranında bir gelir artışı hedefliyor. Bu artış beklentisi, vergi gelirleri söz konusu olduğunda yüzde 19.7 iken, özelleştirme gelirlerinde yüzde 87.8’e yükseliyor. Alt ayrımlara bakmadan sorulması gereken öncelikli soru, bu beklentinin ne derece gerçekçi olduğudur. Özelleştirme gelirleri için her yıl iddialı hedeflerin saptanması ve hedeflerin tutmaması kanıksandığı için, bu konuda yorum yapmak zor. Ancak, özelleştirme gelirlerinin tümünün bütçeleştirilmesi önünde 4046 sayılı yasa hükümleri olduğunu da unutmamak gerekiyor. Bu alandan beklenen gelirlerin sağlanamaması durumunda, Hazine’nin nakit dengesinin bozulacağını ve daha yüksek faizlerle borçlanmak zorunda kalacağını, bu durumda tüm makro ekonomik dengeler açısından soru işaretleri oluşacağını bugünden söylemek mümkün.

Vergi gelirlerine topluca bakıldığında ve salt ortalama enflasyonun etkisi dikkate alındığında hedefin tutturulması ilk bakışta zor gözüküyor. Ancak, ayrıntılara inildiğinde bazı tereddütler doğuyor. 2000 yılında gündemde olan olağanüstü vergiler, özellikle faiz vergisi devre dışı kalmış olmasa, belki tereddüt olmayacaktı. Ancak ek vergilerin yüzde 65’ini tek başına sağlayan ve 2000 sonunda getirisi 1.6 katrilyon TL civarında oluşacak olan faiz vergisinin devre dışı bırakılması, bu arada devlet tahvil ve Hazine bonolarından elde edilen faiz gelirine mevcut uygulamanın fiilen istisna tanınması nedeniyle, 2001 yılı vergilerinde ortaya çıkacak önemli azalışların da telafisi gerekecek.

Telaflı mekanizması, yeni operasyonları, sistemden kalkmış (hayat standardı esaslı gibi) vergilere dönüşü, olağanüstü vergilerin bir süre daha korunmasını gündeme getirebilecek. Bir kere bazı ek vergiler (özel iletişim, özel işlem ve kurumların katkı payları) korunmakla yetinilmeyip, kaldırılan ek motorlu taşıtlar vergisi yerine MTV’ye en azından yeniden değerlendirme oranının uygulanmasıyla kayıpların telafisi öngörülebilecek. Aynı oranın, taşıt alım vergisine, damga vergisine, harçlara da uygulanması düşünüyor. Emlak vergisi ve çöp vergisi için de yeniden değerlendirme oranının yarısı kadar bir zam gündemde. Böylece vergi artışlarında geçmiş enflasyon dikkate alınırken, ücret/maaş artışlarında gelecek enflasyonun hesaba katılması gibi çifte standartlı ve her zamanki gibi emekçileri cezalandıran bir anlayış sürdürülmek istenecek gözüküyor.

Üstelik bununla da yetinilmeyeceği anlaşılıyor. Gelir vergisi dilimlerini yeniden değerlendirme oranıyla

çarparak genişletmek yerine, hedeflenen enflasyon civarında yüzde 12'lik bir artışa tabi tutmak amaçlanıyor. Aynı şekilde, ücretlilere uygulanan özel indirim de düşük bir artışa konu olması tasarlanıyor. Böylece bütçeye, anti-sosyal özlü istikrar programında merkezi bir rol verilmesine devam edilecek gözüküyor.”

Kriz sonrasında baktığımızda bu değerlendirmelerin gerçeklik paylarını kısmen koruduğunu, hatta bütçenin anti-sosyal özü itibarıyla bazı vurguların daha da güçlendiğini tespit edebiliriz. Ancak, krizle birlikte birçok hedefin de anlamını yitirdiğini görmekteyiz.

Örneğin bütçenin faiz harcamalarının, dolayısıyla genel bütçe açığının planlandığı ölçüde azaltılması acaba yeni koşullarda mümkün olabilecek midir? Buna imkan görülmemektedir; zira iç borçlanmanın 1 yıldan kısa vadeli (faizleri de yükselme eğiliminde olan) Hazine bonolarına kayması kaçınılmazdır. Bir başka açıdan, 2001 içinde ödenecek yeni faiz yükümlülükleri oluşacaktır. Oysa, kriz öncesinde 2001 bütçesi dengeleri oluşturulurken, 2000 yılında olduğu gibi 1 yılı aşkın vadeli (ve giderek azalan faizli) devlet tahviline yönelinmesi üzerinden hesap yapılmıştı.

Öte yandan milli gelirden yılın ilk yarısında ortaya çıkma olasılığı yükselmiş gözükürken negatif büyüme eğiliminin, kamu harcamalarının milli gelir içindeki payının düşüşüne olanak vermesi zordur.

Aynı şekilde, gerileyen bir ekonomide gelir hedeflerini tutturmanın ilave güçlükleri oluşmuş durumdadır. Bu hem vergi hem de özelleştirme gelirleri açısından geçerlidir. Gelir hedeflerinin tutturulması eğer mümkün olabilecekse, bunun bir nedeninin de büyük olasılıkla enflasyon hedeflerinin aşılması olacağı hesaba katılmalıdır. Bu arada, sermayenin vergi zorlamalarına karşı daha fazla direnç göstereceğini, başarılı olamazsa (hatta kısmen vergi avantajları sağlasa bile) kayıtdışı kaçışı hızlandıracağını da gözönüne almak gerekecektir.

Kamu çalışanlarının maaş ve ücretleri ile çiftçi gelirlerinin, hedeflenen enflasyon aldatmacası ve özveri çağrıları zemininde reel olarak aşındırılması niyetlerinin, program hedeflerinin tüm inandırıcılığını yitirdiği koşullarda gerçekleşme yüzdesi ne olacaktır? IMF/Dünya Bankası ikizinin daha da katılaştırdığı bu dayatmalara karşı toplumsal direncin bir sonucunun siyasal istikrarsızlığa sürüklenme veya bundan kaçınmak için programdan sapma biçiminde ortaya çıkması, bugün artık hiç de küçümsenmeyecek bir olasılıktır.

Döviz çıpası ile fiyat enflasyonu arasındaki makasın açılmaya devam etmesi, enflasyon-faiz ve döviz çıpası-faiz arasındaki tüm paralelliklerin kopması durumunda gündeme gelebilecek cari açık sıçramaları, para ikamesi eğiliminin pekişmesi, devalüasyon beklentilerinin yayılması durumunda sistemin tüm sigortaları atacaktır.

Kısacası, kriz sonrasındaki durum 2001 yılına ilişkin olarak hiçbir umut işareti vermemektedir. Türkiye, 1999 sonunda olduğundan daha sıkıntılı bir ekonomik tabloyla karşı karşıyadır. 1999 sonunda iç borç baskısı altındaki ekonomi, 2000 yılı sonunda cari açıkların ve dış borçların (özellikle kısa vadeli dış borçların) hızlı büyümesi sonucunda bir de dış borç baskısı altına girmiştir. Bu ikili kıskaç, IMF programının bir sonucudur. Bundan kurtulmak, IMF ve Dünya Bankası tasallutundan kurtulmakla mümkündür.

TARIMDA “YAPISAL UYARLAMA” TÜRKİYE’NİN ÇIKARINA MI?

Bu yazıda 1980 sonrasında Türkiye’nin IMF-DB (Dünya Bankası) gözetiminde yöneldiği dönüşümün Türkiye tarımını nereye götürdüğü sorgulanacak ve farklı çıkış yollarının varlığına işaret edilecektir. Bu kapsamda, tarımsal destekleme politikalarının mevcut biçimleri ve yakın tarihli evrimi ile 2000 yılından itibaren içine girilen yeni sürecin karşılaştırmalı tahlili yapılacaktır. Aralık 1999 ile Aralık 2000 arasındaki bir yıllık süreçte IMF ve DB’na verilen toplam 5 Niyet Mektubunda tarıma ilişkin taahhütlerin Türkiye için nasıl bir gelecek hazırladığı bu yazının ana tartışma konusunu oluşturacaktır.

Bir başlangıç uyarısı olarak, istikrar programı ile yapısal uyum (veya uyarılama!) programı (YUP) arasındaki sıkı bağlantıya dikkat çekmek gerekir. Türkiye’nin 1999 sonunda uygulamaya soktuğu üç yıllık programın asli hedefinin enflasyonu önlemek olduğu, yapısal uyum yönlü düzenlemelerin ise bu asli hedefin bağımlı bir değişkeni olduğu kamuoyuna benimsenilmeye çalışılmıştır. Oysa gerçek durum bunun tam tersinde gözükmektedir. Programın asli unsuru YUP olup bunu kitlelere kabul

edilebilir kılınması için bir istikrar hedeflemesine gereksinim duyulmuştur. Bunun somut bir kanıtı Şubat 2001 krizi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Programın istikrar ayağı çökmüş olmasına rağmen, YUP kapsamındaki “acil yasal düzenlemeler”den asla vazgeçilmemiştir. Nitekim, yeni bir istikrar programının makro-ekonomik hedeflerinin kesinleşmesi Nisan 2001 sonuna bırakılırken, 15 Mart tarihinde ithal Devlet Bakanımız tarafından açıklanan “Programın Genel Stratejisi” başlıklı metin esas olarak tarım dahil yapısal dönüşüm meselesine ve “acil yasal düzenlemeler”e vurgu yapmaktadır. Gelişmiş ülkeler bloğu adına hareket eden uluslararası finans kuruluşlarının “yapısal dönüşüm” konusundaki ısrarları dahi, Türkiye’nin gelişmiş dünyaya bağımlı bir ekonomi olarak eklenendirilmesi niyetlerini açığa vurmaktadır.

IMF ve ikiz kardeşi DB’na verilen niyet mektupları nasıl bir Türkiye ve nasıl bir tarımsal yapı öngörmektedir? Kabul etmek gerekir ki, uluslararası finans ikizleri ile onlardan çok ayrı düşünmeyen Türkiye’nin siyasetçisi ve ekonomi bürokrasisi, niyetlerini perdelemeye gerek duymamaktadırlar. IMF ve WB’a verilen ve kamuoyuna açıklanan 5 niyet mektubundan 4’ü tarıma ilişkin yeniden yapılanmaya önemli bir yer ayırmakta ve gelecek planları konusunda yeterince açık bir dil kullanmaktadırlar.

9 Aralık 1999 tarihinde IMF’ye verilen ana Niyet Mektubunda (nm1) şu ifadeler yer almaktadır: “Reform programımızın orta vadeli amacı var olan destekleme politikalarını safhalar halinde ortadan kaldırmak ve fakir çiftçileri hedef alan doğrudan gelir desteği sistemi ile değiştirmektir” (Hazine/I: xiv).

Pek adetten olmadığı halde DB’na da verilen 10 Mart 2000 tarihli Niyet Mektubu (nm2) da aynı kararlılığı vurgulamaktadır: “Tarım alanında, Hükümet, büyümenin desteklenmesi ve tarımsal destekleme politikalarının bütçe ve tüketiciler üzerindeki yükünün azaltılması için geçmişe kesin bir set çekme niyetindedir. Orta vadeli hedef, hükümetin sübvansane ettiği girdi, kredi ve temel mahsullerdeki fiyat desteklerine dayanan mevcut sistemin, zaman içerisinde küçük çiftçileri giderek daha fazla hedefleyecek doğrudan gelir desteği programı ile değiştirilmesidir” (Hazine/II: 52). Aynı metinde, “tarımsal reform programı, devletin tarımsal üretim ile tarımsal sanayi üretiminde doğrudan bir rol almaktan çekilmesine yönelik orta vadeli hedef doğrultusunda, sektördeki devlet varlıklarının ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesini kapsamaktadır” (ibid.: 54) ifadesiyle özelleştirmenin de temel hedeflerden biri olduğu vurgulanmaktadır.

Burada örtük olarak belirtilen hedeflerden biri, programın “kamu sektörü temel fazlasını mümkün olduğunca yüksek tutmak”tır. Bir başka ifadeyle, tarımsal dönüşüm, kamunun üzerindeki maliyetleri azalttığı ölçüde amaç fonksiyonları içinde yer almaktadır.

Niyet mektuplarında tarıma ilişkin yeniden yapılandırmanın gerekçelerine topluca bakılırsa, bunların, geçilmesi öngörülen yeni modelin (doğrudan gelir desteğinin) erdemlerinden ziyade, mevcut destekleme modelinin “kötülükleri” üzerine inşa edilmiş olduğu görülür. Mevcut modelin bazı olumsuzlukları güçlü bir siyasal irade tarafından kolayca düzeltilebilecek durumdayken, mevcudun tamamen silinmesini öngören politikalar hangi “güçlü” gerekçelere dayanmaktadır? İşte önce 9.12.1999 tarihli Niyet Mektubundan (nm1) bazı satırbaşları (Hazine/I: xiii-xiv):

“Halihazırda uygulanmakta olan tarımsal destekleme politikaları fakir çiftçilere destek sağlamanın en düşük maliyetli yöntemi değildir”.

“Yapılan uygulama, piyasadaki fiyat sinyallerini bozarak kaynak dağılımını kötü etkilemektedir”.

“Fakir çiftçilerden çok zengin çiftçilere fayda sağlamaktadır”.

“Tarım alanındaki karar verme mekanizmasının bir çok bakanlık ve kamu kurumu arasında dağılımından ötürü husule gelen parçalı yapı nedeniyle tutarlı olamamaktadır”.

“Bütün bunların ötesinde, bu politikalar, son yıllarda ortalama olarak ÇSMH’nın %3’ü gibi bir maliyet ile vergi mükellefleri üzerine yük getirmektedir”.

Mektuplarda açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte, var olan politikaların karşısında olanların bir gerekçesi de, bu politikaların esas yükünü tüketicilerin çektiği, bu bağlamda küçük çiftçilerin dahi tarımsal ürün tüketicisi oldukları ölçüde bu politikalarından olumsuz etkilendikleridir.

Bütün bu gerekçelerin bağlandığı nokta, mevcut destekleme modelinin rasyonel olmadığıdır. İşte bu nedenle, “rasyonelize etme” gerekçesi sık sık karşımıza çıkmaktadır (nm2): “Geçiş döneminde tarım politikaları rasyonelize edilecektir” (ibid). “Hükümet, doğrudan gelir desteği sistemi hazırlıklarının yanısıra tarımsal destekleme politikalarını rasyonel hale getirme çabalarını hızlandırmaktadır”(Hazine/II: 53).

Satır aralarına sızan bir başka gerekçe, “TSKB’lerin bağımsız kurumlar haline dönüştürülmesi”, “TSKB’lere tam özerklik sağlayacak yasanın çıkarılması” (...) ve “bu yasayla TSKB’lerin işletilmesinde bütün öncelik haklarının ve hükümetin rolünün ortadan kaldırılması”dır. Tarım kooperatiflerine olan devlet müdahalelerinin kaldırılması ilk başta kulağa çok hoş gelmesine rağmen, bununla ilgili çıkarılan yasa metni ve anasözleşme hükümleri, birazdan değinileceği üzere, kaygı verici özellikler taşımaktadır.

Programın vadesi konusunda da kararlı bir katılık vardır. Programın uygulanmaya başlamasının birinci yılı sonunda, 18 Aralık 2000’de, IMF’ye verilen üçüncü ek niyet mektubu (nm4) bunu bir kez daha teyit etmektedir: “Tarım politikalarının reformunda, tüm dolaylı destek politikalarından 2002 sonuna kadar kademeli olarak vazgeçilmesi ve doğrudan gelir desteği (DGD) sisteminin uygulanmasına geçilmesi amaçlanmaktadır”(ANKA, 2000). Görüldüğü gibi, program radikal olmaktan çekinmemektedir. Üstelik, böylesine derin bir yapısal dönüşümün topu topu 3 yıl içinde tamamlanacağını öngörülmesi de başlıbaşına bir radikalizm olmaktadır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle programın istikrar ayasının çökmesinin dahi, tarıma dönük acilei yapısal uyarlama programını duraksatmadığı görülmektedir.

Bu arada 2000 yılı içinde program doğrultusunda önemli mesafeler de katedilmiştir. Örneğin, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri (TSKB) için içeriği niyet mektuplarında kabaca belirtilmiş yeni bir yasal düzenleme yapılacağı taahhüt edilmiş, Haziran 2000’de bu söz yerine getirilmiş, tüm TSKB’leri yeniden yapılandırarak bir Yeniden Yapılandırma Kurulu’nun oluşturulması 2000 sonunda tamamlanmış; tahullarda dış ticaret korumasında indirim 2000 yılı içinde başlanmış; destekleme alımları için ödenen fiyatların hedeflenen enflasyonu aşmayacağı taahhüdüne uyulmuştur. 2000 yılında gerçekleşen enflasyon oranı (%39) ile hedeflenen enflasyon oranı (%25) arasındaki büyük fark, çiftçi gelirlerindeki reel aşınmanın da ölçüsünü vermektedir.

Dünyada benzeri görülmeyen bir hız ve kapsamda uygulanmak istenen bu tarımsal dönüşüm programının ne gibi sosyal/siyasal sonuçlara yol açabileceği konusunda mektuplarda herhangi bir iz bulmak mümkün değildir. Türkiye’nin ilginç bir sosyal laboratuvar olarak test edilmek istemesi IMF/DB açısından bakıldığında belki anlaşılabilir bulunabilir; ancak, Türkiye’nin siyasal karar odaklarının cesaretini (belki de cüretini) anlamak biraz zor olmaktadır.

Programın hangi müdahale mekanizmalarını kullanarak yeniden yapılandırma hedefine varmak istediğine geçmeden, yukarıda sayılan gerekçelerin ne derecede haklı görülüp görülemeyeceğine değinmek gerekecektir.

Varolan desteklemenin zengin çiftçilere yarar sağladığı savının -ki bunun bazı akademisyenler arasında da yandaşı bulunmaktadır- Türkiye koşullarında gerçeklik payı nedir? Bunun için Türkiye’de tarımsal işletmelerin toprak büyüklüklerinin dağılımına bakılması yeterli olabilecektir: 1991 tarım sayımı sonuçlarına göre -ki u sonuçlar 1950 tarım sayımı sonuçlarıyla büyük ölçüde buluşmaktadır- 20 hektarın üzerinde toprak büyüklüğüne sahip (veya bu büyüklükte bir toprağı işleyen) grubun zengin köylülüğü temsil ettiğini düşünürsek, bunların sayısının 1950-52’de 150 bin dolayında (işletmelerin yüzde 1.5’i), 1991’de ise 200 bin dolayında (işletmelerin yüzde 0.9’u) olduğu görülecektir. Eğer tarımsal desteklemenin esas olarak bu gruba hizmet ettiği söyleniyorsa, bu çok yanıltıcı olacaktır. Bir kere, özellikle Güneydoğu, Akdeniz ve Ege (ve kısmen İç Anadolu) bölgelerinde daha çok rastlanan bu grubun tümü pazara açılmış kapitalist çiftliklerden oluşmamaktadır. Güneydoğu Anadolu’da yer alan bazılarına hala ortakçılık egemen olabilmekte, başka deyişle “büyük mülkiyet-küçük işletme” temelinde yarı-feodal karakterli işletmecilik yapılabilmektedir. Pazara açılma oranlarının işletme büyüklüğüyle doğru orantılı artmadığının aksi yönden bir örneğini ise, küçük/mikro işletmeciliğin hakim olduğu çay, tütün, fındık gibi ürünler vermektedir. Bu ürünlerde ticarileşme oranları yüzde 81-100 gibi en yüksek düzeye çıkmaktadır. Buğday gibi her boydan işletmenin en yaygın ektiği üründe

ise, pazarlama oranı yüzde 61-80 arasında değişmektedir.

İkincisi, kırsal kesimde gelir dağılımının hem Türkiye genelinden hem de yukarıda gösterilen tarımdaki toprak dağılımından biraz daha dengeli olmasıdır. Gelir dağılımında Türkiye geneli için 1994'te en zengin yüzde 20'lik hane grubunun gelir payı yüzde 55 iken, kırsal kesimde yüzde 47.7'dir. Gini katsayısı Türkiye genelinde 0.49 iken, kırsal alanda 0.41 çıkmaktadır (Çakmak vd., 1999: 48).

Üçüncüsü, sadece Tarım Satış Kooperatiflerinin üye sayısı 700 bini aşarken (ki tarımsal desteklemenin en fazla üçte biri TSKB'leri ilgilendirmektedir), tarımsal desteklemenin zengin çiftçilere dönük olduğu savı inandırıcı olamamaktadır.

Son olarak, Türkiye çiftçisinin gelişmiş ülke çiftçisiyle eşit düzlemde rekabete yaklaşabilmesi için, emek, toprak ve sermaye verimliliğini arttırması, bunun için de sermaye yoğun tarım teknolojisi açısından gerekli olan optimal işletme büyüklüğüne geçmesi gerekmektedir. DİE'nin 1994 verileri bir kez daha göstermiştir ki, modern tarımsal girdi kullanımında olsun, mekanizasyonda olsun, sulama olanaklarının dağılımı açısından olsun, orta ve büyük boy işletmeler bu bakımdan gelecek vaadeden yegane işletme türleridir (ibid: 71-3). Kaldı ki, verimlilikte genelde zayıf kaldıkları için, Türkiye'nin orta ve büyük boy topraklara tasarruf eden çiftçileri, tarımsal hasıla bakımından daha ziyade gelişmiş ülkelerdeki küçük ve orta boy çiftçi kategorilerine denk düşmektedir. Bu durumda, desteklemenin Türkiye'de orta ve zengin çiftçiye gittiğini söyleyerek mevcut politikalara karşı çıkmak, bu söylemdeki abartı payı bir yana, Türkiye'nin tarımdaki rekabetçi pozisyonunu iyice ortadan kaldırmakla eşdeğer kabul edilebilir. Türkiye'nin öncelikli meselelerinden biri, mikro ve küçük işletmeleri, kapsamlı bir toplulaştırma politikasıyla, daha yaşayabilir/sürdürülebilir işletme birimlerine dönüştürmek olmalıdır. Oysa, aşağıda görüleceği üzere, mevcut destekleme politikaları yerine önerilen DGD bunun tam tersini telkin etmektedir.

Türkiye'de tarımsal desteklemenin ulusal gelire oranla büyüklüğü, yükü kimin taşıdığı, destekleme ödemelerinin çiftçiye ulaşıp ulaşmadığı gibi konularda da oldukça gelişmiş veriler ve pozisyon alışı vardır. Genellikle hükümet ve özellikle Hazine Müsteşarlığı çevreleri, tarımsal desteklemenin yükünün çok yüksek olduğu ve gerçek hedeflerine (çiftçiye veya küçük çiftçiye) tam olarak ulaşmadığı yönünde abartılı bir tavır sergilemekte ve uluslararası kuruluşları dahi yanıltıcı veriler üretmektedirler (Oyan, 1997 ve 1999). Dünya Bankası uzmanları bu tartışmalı verileri kendi "dönüştürme" programlarının gerekçesi olarak kullanmaya eğilimli olduklarından bunları fazla irdelemeden kabul etmekte oldukça gayretkeş gözükümler. Türkiye'nin sermaye çevreleri de, bütçe açıklarının kendi üzerlerine bir vergi zorlaması olarak gelmesini istemedikleri için, tarımsal desteklemenin çok geniş olduğunu ve bunun köklü bir biçimde daraltılması gerektiğini talep etmektedirler. Bazı akademisyenlerin de, daha kabul edilebilir bir veri setini üretiyor olmalarına ve daha dengeli/eleştirel bir bakış açısını benimsiyor olmalarına rağmen mevcut sistemin reddi ve DGD sistemine geçiş konusunda çok farklı bir noktada durmadıkları görülmektedir.

Hazine kaynaklı ikinci çarpıtma, Ziraat Bankası'nın 1993/94 tarihinde pamuktaki destekleme primi dolayısıyla Hazine adına sağladığı 124 milyon dolarlık anaparanın, 1997 ve 1998'de Hazine'nin Banka'ya ödediği yaklaşık 1 milyar dolara rağmen, 1998 sonunda 7.7 milyar dolara ulaşmış bulunmasıdır! Guinness Rekorları arasına girecek ölçüde abartılı bir faiz oranıyla (dolar bazında yıllık ortalama yüzde 128!) yükseltile Ziraat Bankası alacağının (veya Hazine alacağının) aslında tarıma dönük bir destekleme olarak sunulmasındaki yanlışlığa DPT Müsteşarlığından bir Genel Müdür dikkati çekmişti. (Yükseler, 1999). Ziraat Bankası'nın başka nedenlerle bozulan dengelerine Hazine'nin yaptığı takviyenin tarımsal destekleme üzerinden gösterilmesi, tarımsal destekleme aleyhtarlarına yeni bir gerekçe sunmuş oluyor, ancak Hazine'nin güvenilirliğini bir kez daha sarsıyordu. Nitekim, son olarak bir Sayıştay Raporu da (Sayıştay, 2000: 130-1), pamuk prim desteği dolayısıyla Ziraat Bankası'nın 1993/94'te yaptığı 315 milyon dolarlık ödemenin (başlangıç miktarındaki bu fark, sonuçtaki abartıyı etkilememektedir), 1997 yılındaki 712 milyon dolarlık geri ödemeye karşın, 1998 sonunda 7.4 milyara ve 1999 sonunda 11 milyar dolara ulaştığını, ve bu gidişle 2002 yılında 34 milyara ulaşabileceğini (!) belirtmektedir.

Bütün bunların, tarıma yapılan toplam transferlerin ulusal gelire oranla çok farklı düzeylerde

tahmin edilmesine yol açtığı açıktır. Hazine'nin abartılı rakamları, 1990-93 döneminde yıllık ortalaması %6.15 olan tarımsal destekleme yükünün, 1994-96'da %5.22 ve 1997-98'de %10.24 olduğunu iddia ederken, DPT'den yukarıda anılan araştırmacı (Yükseler, 1999), sadece Ziraat Bankası'nın prim alacaklarına getirdiği düzeltmeyle bu oranları sırasıyla %6.15, %4.19 ve % 7.15 düzeylerine indirmektedir. Ancak, düzeltme salt Ziraat Bankası prim alacakları için yapıldığından, son oranlar dahi çok abartılı kalmaktadır. Nitekim, IMF'ye verilen 9 Aralık tarihli Niyet Mektubunda (nm1), mektubun katıplığını yapan Hazine Müsteşarlığı eski tahmininde bir düzeltmeye giderek, "destekleme politikalarının son yıllarda QSMH'nin %3'ü gibi bir maliyet" getirdiğini yazması ilginçtir ve adeta bir özelleştiri değerindedir (Hazine, 2000/1:xiv).

Destekleme fonlarının mevcut sistemde hedefe ulaşmadığı yönündeki söylence ise, sağlam kanıtlara dayalı değildir. Nitekim, Hazine uzmanlarının "kanı" veya "tahminleri" ile dolu olan içe dönük ("hizmete özel") raporları, aslında hem siyasilere, hem de iç ve dış sermaye çevrelerinin (IMF/DB dahil) ideolojik yansımalarından kırılarak oluşmaktadır. Ancak DB yetkililerinin bu tür çarpıtmaları düzeltmeden kendilerine gerekçe oluşturmaları, iyiniyetle açıklanabilir bir davranış olarak gözükmemektedir. Çıkarabileceğimiz bir diğer sonuç ise, 2000-2002 döneminde tarımda yapılmak istenen dönüşümün bürokrasi ve siyasetçi temelinde ön hazırlıklarının tüm 1990'lı yıllar boyunca yapılmış olduğudur. Hatta Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996/2000) dahi bunun somut bir belgesi niteliğindedir (Oyan, 1997).

Niyet mektuplarının tarımsal politikalara ilişkin bölümlerinin en kapsamlısı, iç desteklerin sona erdirilmesi konusundaki ayrıntılı düzenlemelerdir. İç desteklerin tümüyle sona erdirilmesi açık bir şekilde hedeflenmiştir. Bu bağlamda, fiyat garantisiyle destekleme alımlarının, girdi desteğinin, kredi desteğinin, prim desteğinin 2 yıl içinde tamamen ortadan kaldırılması, buna ilişkin tüm kurumsal mekanizmanın özelleştirme-tasfiye yoluyla sistemden çıkarılması tarımdaki kooperatif örgütlenmenin halen en önemli örneklerini oluşturan TSKB'lerin tedricen işlevsizleştirilmesi açık politika tercihleri olarak kayda geçirilmiştir. TSKB'lerin sınai tesislerin ellerinden çıkarılması veya tasfiyesi ise mektupların örtük hedefleri arasındadır. Bu arada ithaldeki koruma oranlarının da (2000'de tahillarda yüzde 45'lik düzeyinden) 2002'den itibaren yüzde 5 düzeylerine çekilerek anlamsızlaştırılması, iç pazara giriş serbestisinin fazla gecikmeden yürürlüğe konulacağına göstergesidir.

Tarıma yönelik destekleme kurum ve araçlarının kapsamlı bir tasfiyesini öngören yapısal uyum programının (YUP), niyet mektuplarında açıkça belirtilen uygulama araçlarının ayrıntısına geçmeden, halihazırda desteklemede çeşitli düzeylerde doğrudan/dolaylı işlevi olan kurumsal yapıyı, özellikle tasfiye listesinin başında yer alan kamu iktisadi teşebbüsü ve tarımsal kooperatif niteliğinde olanları, özet bir tablo halinde sunmak yararlı olabilir.

Destekleme alımına ilişkin ödemelerin, başka bir deyişle destekleme kurumlarına açılan kredilerin dağılımına bakıldığında, eğer 1997 yılı verilerini izlersek, toplamın %40'a yakın bölümünün tahıl alımlarına ayrıldığı, şeker pancarının %20'ye yakın bir pay aldığı, tütünün de %10 düzeyini bulduğu görülecektir. Dolayısıyla, sadece 3 KİT'in (TMO: Toprak Mahsulleri Ofisi; TŞFAŞ: Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ; TEKEL Genel Müdürlüğü'nün) destekleme alımlarının kredi maliyetlerinin üçte ikisinden fazla bir payı temsil ettiği görülecektir. TSKB'lerin tümünün ürün alım değerinin, toplam ürün alım değerine oranının, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT, 1998) verilerine bakılırsa, 1994-1997 döneminde yüzde 24 ile 40 arasında değiştiği görülmektedir. 1997 yılı gerçekleştirmelerine göre, TSKB'nin aldığı ürünlerin toplam değeri, toplam alım değerinin yüzde 32.5'inden ibarettir. Ancak gerçekte Birliklere devletçe yapılan kredi desteği çok daha önemsizdir. Çünkü, DPT'nin verileri Birliklerin kendi kaynaklarıyla veya banka kredisıyla yaptıkları alımları da sanki kamu kuruluşlarıncaya kredilendirilmiş gibi hesaba katan brüt verilerdir. İzleyen çizelge, DFİF kaynaklı kredilerin Birlik alımları içindeki görece önemini göstermektedir. Buna göre, son yıllarda Birlik alımlarının yaklaşık beşte biri ile dörtte biri arasındaki bir bölümü Birlik kaynaklarıncaya ödenmiştir. Bu arada, gübre desteğinin de abartılmaması gerekmektedir.

Niyet mektuplarına gönderme yaparak ilerlemeyi sürdürürsek, öncelikle iç desteklerin daraltılması ve/veya tasfiyesine yönelik uygulama araçlarını topluca sıralamak gerekecektir.

.*Temel Hedef: "Tüm dolaylı destek politikalarından 2002 sonuna kadar kademeli olarak vazgeçilmesi ve doğrudan gelir desteği sisteminin uygulanmasına geçilmesi (nm 1.2. 4)*

a) Fiyatlar:

- Alım fiyatlarının hedeflenen enflasyona endekslenmesi (nm1);
- Buğday fiyatlarının Şikago Borsası fiyatları referans alınarak oluşturulması;
- TMO satış fiyatlarının maliyetleri karşılayacak düzeyde tutulması (nm1.4);
- 2002'de destekleme fiyatı açıklanmaya son verilmesi.

b) Destekleme alımlarında fiziki sınırlamalar:

- Şekerpancarı kotalarının belirlenmesi (2000 yılında başlatılıp giderek daraltılarak);
- Tütünde destekleme alımının 2001'de sona erdirilmesi (nm4);
- TMO stoklarının azaltılması.

c) Mali destek sınırlamaları:

- Şeker Fab. A.Ş'nin zararlarının karşılanmasının bütçeye konulan sabit ödeneği aşması;
- Yağlıtohum ve bitkilerde destek primlerinin sınırlandırılması (nm2);
- Çay budama tazminat ödemelerinin azaltılması ve bütçe ödenekleriyle sınırlandırılması

Tablo 5: Tarımsal Desteklemede Yılları Açısından KİT ve TSKB'ler

Kuruluşlar	Yıllık Ödülü Ürün(ler)	Destekleme alımı, paketi, para birimi	Yıl içinde ve/veya her yıl ödenecek	Girdi Ödeneği	Girdi desteği	Finansman türü
KİT'ler						
TMO	Tahıl/Hububat	+				
TEKEL	Tütün	+	+			
TİFAF	Şekerpancarı	+	+	+(kısmen)		
Çay-Kur	Çay Yaprakı	+	+			
TİGEM	Demirlik, tohum, tütün			+(kısmen)		
TİGEM/TİGEM	Yapay gübre			+	+	
TCZB	Kredi					+
KOOPERATİFLER						
TSKB	Pamuk, tütün, ayçiçeği, ulu	+	+	+(kısmen)	+	
TKK	Kredi				+	+
FONLAR						
DFYF						+

Not: Bu tabloda, sadece Köy Yolu gibi devlet tarafından yapılan katma bütçeli kuruluşlar (DİŞ, Köy Hizmetleri Genel Müd.) ile genel bütçe üzerinden bütçe dışı faaliyetleri yapan Tarım ve Köy Hizmetleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na ait işletmelerdir.

* Sayıları 15 olan TSKB'ler, toplam alımlarının ortalamasıdır. İkinci sütun bu en önemli üç ürünün yıllık, aylık ve/veya çeyreklik ve çeyreklik kurulları, ihracat, enflasyon, kur, vb. gibi diğerleri alım, paketi ve satışlarında dahil olan işletmelerdir.

(nm2):

- Girdi (gübre) desteğinin nominal olarak sabit tutularak tedricen tasfiyesi (nm1.2.4);
- TSKB'lere devletçe "harhangi bir mali destek sağlanamayacağı"nın yasa hükmü yapılması (nm1.2.4);
- TCZB'nin kredi sübvansiyonu toplam maliyetinin 1999'a göre yarı yarıya düşürülmesi. Bu amaçla ZB tarımsal kredi faizlerinin %60-65 düzeyindeki oranlarının gösterge faiz hadlerine

eşit oluncaya kadar düşürülmemesi (nm2). (Böylece 2000'de tarım kredileri faizi, kamu borçlanma faizlerinin ortalama %38 olan düzeyinin çok üzerinde tutulabilmektedir).

d) Özelleştirme:

- Orta Vadeli Hedef: Devletin tarımsal üretim ile tarımsal sanayi üretiminde doğrudan bir rol almaktan çekilmesi (nm4). TCZB dışındaki özelleştirmelerin 2002'de tamamlanması.
- TŞFAŞ: -2001'de en az 6 şeker fabrikası özelleştirilecek; gerisi 2002 sonuna kadar satılacak (nm4)
- TEKEL: -Tütün işleme birimleri ÖİB'na devredilecek (ÖYK kararı Ocak 2001 sonundan önce çıkarılacak):
 - Alkollü içkiler kanunu Ocak 2001'de çıkarılarak sektör özel girişime açılacak.
 - Tütünde destekleme almına son verecek, tütün almında ihale mekanizmasını oluşturacak tütün kanunu Ocak 2001'de çıkarılacak (nm4);
 - TCZB: En geç 4.5 yıllık bir süre içinde özelleştirilmesi;
 - ÇAYKUR: Çay işletmelerinin özelleştirilmesi (nm2);
 - TZDK, TİGEM, TÜGSAŞ, İGSAŞ zaten özelleştirme kapsamında olduğu için hepsi ayrıca belirtilmeye gerek görülmemiştir (nm2).
 - TSKB: 16 Haziran 2000'de yürürlüğe girin 4572 s. Yasayla tedricen özelleştirmelere götüreceği bir program başlatılmıştır.

Bütün bunlar Türkiye'de tarımın dönüştürülmesi değil, bitirilmesi anlamına gelecektir. Örnek olarak TSKB'lerle ilgili düzenlemeye aşağıda kısaca bir göz atılacaktır. Ancak önce koruma oranlarının düşürülmesine kısaca değinelim.

Gelişmiş ülkeler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kendi sanayilerini ve tüketicilerini beslemek amacıyla tarım üreticisi olarak görmek istedikleri Türkiye gibi orta derecede gelişmiş ülkeleri, bugün, kendi tarımsal ürün fazlaları için cazip pazarlar olarak görmeye eğilimlidirler. Öte yandan, tohumluk, damızlık, yem, gübre, tarımsal ilaç gibi alanlarda dünya ölçeğinde yaşanan tekelleşme sürecinin, kendi önündeki engelleri ayıklama dürtüsünü ve bunun gelişmiş ülke ve uluslararası finans kuruluşları politikalarına yansımaları da hesaba katmak gerekmektedir. Bu nedenlerle, IMF/DB ikilisi, gelişmekte olan ülkelerin tarımsal ürün ithalatında korumacılıktan vazgeçmelerini istemekte ve ÇÜ üreticilerine uygun görülme amacıyla ürün borsaları fiyatlarını Türkiye'ye empoze etmektedirler. Oysa bildiği gibi, bu ülkelerde üreticinin eline geçen fiyatlar ile borsa fiyatları arasındaki fark devletçe karşılanmaktadır. Üretici her zaman borsada oluşan fiyatların üzerinde bir fiyattan ürün bedelini alabilmektedir. Aradaki fark özellikle AB çiftçisi için çok yüksektir. Bu durumda çiftçimizi ticari ürün borsalarının (Chicago Board of Trade'in) fiyatlarına mahkum etmek, onu üretimini sürdürmez bir noktaya itmek anlamındadır.

Dünyada tarımsal ürünlerde herkes için geçerli tek bir fiyat oluşumu olmadığı halde Türkiye Hükümetince IMF'ye ve son olarak Dünya Bankası'na verilen Niyet Mektuplarında Şikago Borsası'nda oluşan fiyatları "dünya fiyatları"nın bir referans sistemi olarak kullanılacağına taahhüt edilmesi, kabul edilemez bir bağımlılık ve teslimiyet mekanizması oluşturacaktır. 2000 yılında "Şikago Borsası" fiyatlarının en fazla yüzde 35'i üzerinde oluşmasına izin verilen buğday fiyatları, IMF'ye verilen üçüncü ek niyet mektubuna göre, bir yıl sonra, 2001 yılında, Şikago fiyatlarının ancak yüzde 20 üzerinde olabilecektir. Daha sonra ise bunun yüzde 5'e çekilmesi amaçlanmaktadır. Bunun sonucunda, Türkiye'nin tarımsal ithalat faturasının çığ gibi büyümesi ve tahıl üretiminin hızla çöküşü beklenebilecektir. Öte yandan tarımsal ürün ithalatının çok hızlı artışı nedeniyle dış ticaret açıklarının büyümesi ve döviz gereksiniminin kabarması da ek bir ekonomik bedel olarak hesaba katılmalıdır.

Bunun hemen önümüzdeki yıldan itibaren yaratacağı ekonomik, toplumsal ve siyasal sonuçları Türkiye'nin karşılamaya hazır olmadığı açıktır. Tarımda zar zor tutunan kitlelerin iki-üç yıl gibi çok kısa bir zaman dilimi içinde hiçbir önlem alınmadan tarım dışına göçmeye zorlanmalarına yol açacak olan bu tasfiye süreci, mevcut kırsal göç hızını ikiye katlayabilecektir. Bunun salt ekonomik maliyetleri dahi mevcut destekleme maliyetlerinin üzerine çıkacaktır. Çünkü kent varoşlarına göçen kitleler imar

planlarının uygulanmasına imkan tanımayacaklar, Türkiye bunun doğuracağı altyapı sorunlarıyla on yıllarca boğuşmak zorunda kalacaktır. Kent varoşlarındaki kitlelerin kamusal hizmet talebinin köy yerleşkelerinden çok daha fazla olduğu dikkate alınır, kısa dönemde dahi daha yüksek ekonomik maliyetlerin ortaya çıkacağı açıktır.

Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri (TSKB) Hakkında 4572 sayılı Kanun 1 Haziran 2000 tarihinde kabul edildi. 16 Haziran tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi. Acaba bu yeni yasa, tarımsal kooperatifçilerin yıllardır özlemle bekledikleri türden bir düzenleme gereksinimine yanıt veriyor muydu? Yasa maddelerinin ve gerekçelerinin dikkatli bir okunuşu, bu soruya olumlu bir yanıt vermeyi olanaksız kılıyor.

Henüz birinci maddede yasanın amacı TSKB'leri "etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız kılmak" biçiminde tanımlanırken, özerklik ve mali bağımsızlık arasında bir ayırım yapılmaktadır. Bilindiği gibi, bağımsızlık özerklikten daha ileri bir aşamadır ve özerklikte var olabilecek karşılıklı bağımlılık ilişkilerini içermez. Dolayısıyla, TSKB'lerin mali bakımdan bağımsız kılınmasını amaçlamak demek, bunların kendi kaderleriyle başbaşa bırakılacaklarını peşinen ilan etmek demektir. Nitekim daha sonraki maddelerde (geçici madde 1/E/3) yer verilen bir düzenleme bu niyeti açıkça ortaya koymaktadır.

Yasayla, kooperatif ve birliklerin ilk işleme tesisleri dışındaki fabrikalarının (ileri sınai proses içeren tesislerinin), bundan böyle anonim şirket statüsünde kurulması ve işletilmesi zorunlu hale getirilmektedir. Hatta, geçici madde 1/F/1'de "birliklerin bu kanunun yayımı tarihi itibarıyla sahip oldukları fabrikalar, üç yıl içerisinde anonim şirket haline dönüştürülebilir" denilerek mevcut duruma da müdahale edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasındaki girişim özgürlüğüne aykırı bir yaklaşımla getirilen bu kısıtlamanın işletmeciliğin teknik anlamda iyileştirilmesi gibi salt hayırlı amaçlar için getirildiği de sanılmamalıdır. Yıllardır, "TSKB'lerin sanayide işi ne, onlar kooperatifçilik yapıyorlar" türünden bilgi veya iyiniyet yoksunu yaklaşımların yönlendirdiği Türk politikacı ve teknokratları ile WB uzmanlarının buluşması yadırgatıcı olmamıştır. Ancak, gelişmiş ülkelerde kooperatifçiliğin en çok tarımsal sanayi alanında geliştiğini görmezden gelecek yasa tasarısının gerekçesinde "TSKB faaliyetlerinin kooperatifçilik alanına doğru daraltılması"ni istemek, bir çifte standart olmasının ötesinde TSKB'leri işlevsizleştirmeye yönelik tasarının bir parçasıdır.

Yasayla (Md.1 son fıkra), kooperatif ve birliklerin sadece sermayeleri (ortaklık payları) rehin ve hacize karşı korunmuş olup, ne sanayi işletmeleri ne de hatta ilk işleme tesisleri bu tür bir korumadan yararlandırılmaktadır. Dolayısıyla, eski düzenlemede var olan koruma mekanizmaları kaldırılmış olmaktadır. Böylece, birliklerin sadece fabrikalarını değil ilk işleme tesislerini dahi ellerinden çıkarmalarının yolu açılmış olmakta; salt sanayi faaliyetlerini değil ticari faaliyetlerini de sürdürmemeye riskiyle karşı karşıya bırakılmaktadırlar.

Yasanın geçici maddeleri kalıcı maddelerinden daha ilginç özellikler taşımaktadır. Geçici Md. 1/D ile oluşturulan "Yeniden Yapılandırma Kurulu" (YYK), Kanunun yürürlük tarihinden itibaren 6 ay içinde oluşturulacak, 4 yıl süreyle görev yapacak, 4 üyesi Sanayi ve Ticaret Bakanı, 2 üyesi Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanı tarafından atanırken, sadece 1 üyesi birliklerin yönetim kurulu üyeleri arasından seçimle belirlenecektir. Dört yıl süreyle görev yapacak Kurulun çalışma esaslarını, uygulayacağı ilke ve programları, kooperatif ve birliklerce alınması gerekli önlemleri ve yapılması gereken işlemleri yine aynı iki bakan belirleyeceklerdir. Bu düzenlemeler, YYK'nun siyasi otoriteye karşı bağımsızlığından sözedilmesi olanağını vermemekte, tüm inisiyatifini bugün olduğu gibi siyasi iktidara bırakmaktadır. İlk bakışta, yeni yasadaki önceki duruma kıyasla böyle bir Kurulun hiçbir yenilikçi yönünün dahi bulunmadığı zannedilebilir. Oysa, bu Kurul Dünya Bankası Türkiye masasının telkinleri üzerine kurulmuştur ve Birliklerin yeniden yapılandırılması sürecine Dünya Bankası'nın daha dolaysız müdahalelerde bulunmasının bir aracı olarak tasarlanmıştır. Hatta Dünya Bankası -politikacılarımızın yarattığı iktidarsızlık boşluğundan yararlanarak- bu Kurulun 7 üyesinin 4'ünün isimlerini belirleme niyetini kapalı kapılar ardında gizlememiştir.

Kuşkusuz en vahim sonuçları olabilecek düzenleme, "Kooperatif ve birliklere (...) Devlet veya diğer kamu tüzel kişilerinden herhangi bir mali destek sağlanamaz" (md. 1/E/3) kesin ifadesiyle karşımıza

çıkılmaktadır. Bu hüküm, tarımsal kooperatiflerin maddi dayanaklarını tasfiyeden başka bir anlama gelmemektedir. Satış kooperatiflerine mali destek sağlanmasını yasaklayan hükmün bir eşdeğerinin Tarım Kredi Kooperatifleri için de gündeme getirileceğinden kuşku duyulmalıdır. Hiçbir hükümler devlet, bir sektöre (özellikle de işgücünün yüzde 40'ına istihdam olanağı sağlayan temel bir üretici sektöre) mali destek yapmayacağını yasa hükmü haline getirmemiştir ve getiremez. Tarım dışında başka hiçbir sektör için (örneğin mali sektör için) böyle bir hüküm konulamazken, bir tarımsal politika aracından yasa hükmüyle vazgeçilmesi, açıklanması güç bir bağımsızlık kaybı anlamındadır.

4572 Sayılı Yasa, 16 TSKB'yi (Tariş tek birlik sayılırsa 13 TSKB'yi), bunlara bağlı 400'ü aşkın kooperatifi, onların kayıtlı 725 bin ortağını, aileleriyle birlikte yaklaşık 3 milyonluk bir nüfus büyüklüğünü ve 15 bin civarında ücretli çalışanı doğrudan; 4,5 milyonluk tarımsal işletmeyi veya istihdamın yüzde 40'ını aşkın bir bölümünü, 65 milyonluk tarım ürünleri tüketicilerini doğrudan ve dolaylı etkileri bakımından ilgilendirmektedir. Bu denli önemli sonuçları olacak bir yasal düzenleme projesinin Türkiye'nin koşullarına uygun olarak, aceleyle getirilmeden, kooperatif yöneticilerinin görüşlerine geniş ölçüde yer vererek ve özenle düzenlenmiş olması gerekirdi. Oysa yasa, TSKB'leri her türlü mali desteğin dışında tutmayı yasa hükmü haline getirdiği gibi, hukuk tekniğine aykırı düzenlemeler içermekte, bu arada çağdaş kooperatifçilik ilkelerine uygun olmayacak bir biçimde Devlet müdahalesini sürekli kılacak düzenekleri de getirmektedir. Kısacası, siyasi iktidar bir yandan bu kuruluşlardan mali desteğini bütünüyle çektiğini ilan etmekte, ama öbür yandan bu kuruluşlardan elini çekmek istemediğini, onların yönetim ve denetim düzenine müdahale edeceğini beyan etmektedir. Kısacası, yeni yasa öncesinde devletin mali desteği ile müdahaleci yaklaşımı arasında bir bakıma var olan denge, yeni yasa döneminde mali desteksiz bir müdahaleci yapıya dönüşerek iyice uyumsuzlaşmaktadır.

Mevcut destekleme modelinin çok kısa bir zaman dilimi içinde yerini bütünüyle Doğrudan Gelir Desteği (DGD) modeline bırakmasını öngören 2000/267 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 14 Mart 2000 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Mevcut destekleme uygulamalarını bütünüyle ikame etmesi tasarlanan DGD sistemi tek başına hiçbir ülkede uygulanmamaktadır. OECD ülkelerinde 1998 itibariyle doğrudan ödemelerin toplam ÜDE'ne oranının yüzde 17 olduğu, piyasa desteğinin yüzde 67, girdi ağırlıklı diğer desteklerin yüzde 16 olduğuna daha önce değinilmişti (Çakmak vd., 1999:60). AB ülkelerinde de DGD ödemelerine kısmen yer verilirken, bu ödemeler fiyat politikası, garanti eşikleri, üretim planlaması ve diğer iktisat/maliye politikası araçlarıyla birlikte uygulanmaktadır. AB'de toplam destekleme içinde DGD yüzde 30'luk bir paya sahip bulunmakta, pazar fiyat desteği yüzde 55'lik bir önem derecesinde bulunmakta, girdi desteği de yüzde 8 boyutunda olmaya devam etmektedir. Ayrıca, DGD ödemelerinin AB destekleme sistemi içinde payının artırılmasının, kısa/orta vadede daha fazla kaynak emeceği hesaplanmakta ve bunun önlemi aranmaktadır (Özkaya vd., 2000).

ABD'de ise, DGD'nin toplam destekleme içindeki önemi yüzde 10 sınırlarında kalmakta, pazar fiyat desteği yüzde 50, girdi kullanımına dayalı destek ise yüzde 10 boyutlarında bulunmaktadır (ibid). DGD'nin uygulanması ise, üretim fazlası olan ürünlere alan veya ürün kotalarının çiftçi gelirlerinde yaratacağı aşınmayı telafi amaçlı olmaktadır. Türkiye'ye önerilen model ise her türlü üretim ve verimlilik referanslarından yalıtılmıştır.

Öte yandan DGD uygulamasının başlangıçta kamu maliyesi üzerine daha fazla yük getireceği salt AB örneğiyle sınırlı değildir. Daha kapsamlı bir DGD uygulamasına çok daha uzun hazırlık dönemleriyle geçildiği Meksika örneği de, DGD'ye geçişin Hazine üzerindeki destekleme yükünü artırdığına ilişkin sonuçlara işaret etmektedir (Demirci, 2000a). Oysa Türkiye'de DGD sistemine geçiş tercih etmek isteyen iç ve dış karar alıcılar, bunun kamu maliyesi üzerindeki tarımsal destekleme yükünü hafifletmesini istemektedirler. Özellikle de, eğer iddia edildiği gibi, Türkiye'de mevcut tarımsal desteklemenin ÜDE yükünün yüzde 70'inin, ithalat koruması ve iç fiyat politikaları nedeniyle tüketici üzerinde, yüzde 30'unun ise vergi mükellefi yani Hazine üzerinde ise, tüketici yerine Hazine'ye yük bindirecek bir DGD sisteminin, bugünkü istikrar programının kamu harcamalarını kısımaya ayarlanmış hedefleriyle nasıl uyumlu olacağı açıklanmaya muhtaçtır. Bu çelişkili konum bile uygulamanın göz boyamaya yönelik göstermelik niteliğinin dolaylı bir kanıtı niteliğindedir.

Türkiye’de (ne de başka bir ülkede) doğrudan gelir sisteminin tek başına tarımsal destekleme uygulamalarını ikame etmesi mümkün olmadığı gibi, DGD’nin Türkiye gibi istihdamın yüzde 40’ının tarımda kümelendiği, kadastro çalışmalarının tamamlanmadığı, ürün alım satımında, girdi ve emek kullanımında kayıt sisteminin büyük oranda geçerli olmadığı bir sektörde başarıyla uygulanma koşulları da bulunmamaktadır. Türkiye’de uygulanmak istenen DGD sistemi, 1 dekar ile 199 dekar arasında araziye sahip çiftçilere (fazlasına sahip olanlarda 199 dekara kadar olan bölüme), tapulu birim arazi başına (dekar başına) geri dönüşsüz hibe biçiminde parasal yardım yapılmasını öngörmektedir. Bu yıl pilot uygulaması başlatılan bu sisteme 2002 yılı gibi çok yakın bir vadede tamamen uyum sağlanması istenmektedir. O kadar ki, 2003’te ortada başka bir destekleme düzeneği kalmamış olacaktır. Doğrudan gelir desteğinin de sürgit uygulanmayacağı açıklanmakta, ancak kamuoyuna açık bir takvim verilmekten kaçınılmaktadır.

Bu kadar kısa sürede ve Türkiye tarımının bugünkü koşullarında böyle bir uyum olanaksızdır. 4 küsur milyon aile işletmesinin üstelik çok parçalı bir yapıda tarım yaptığı bir ülkede DGD sistemi olsa olsa mevcut destekleme biçimlerine bir tamamlayıcı unsur olabilirdi. Bu sisteme geçiş, çok parçalı ve çok çocuklu tarımsal aile işletmelerinin herbirinin ayrı ayrı DGD talep etmesine götürecektir; kısa sürede aile işletmesi sayısı daha da artacak; 200 dönümün üzerinde olan işletmelerin kapitalist gelişmenin rasyoneliyle dahi çelişerek bölünmesine götürecektir, tapusu olduğu halde tarım yapmayan ve belki de kentte yerleşik olanların uygulamadan yararlanabilmesi imkanı getirilirken, ortakçı ve kiracılar sistem dışına itilmiş olacak, hisseli arazilerde yeni hukuki ihtilaflara zemin hazırlanacaktır.

Nitekim, pilot uygulama bölgelerinden olan Polatlı’da görüldüğü gibi, başvuruların beklenenin üç katına çıkmış olması, köylülükle ilgisi bulunmayan tapu sahiplerinin –arazi spekülörleri, yapı konut kooperatifleri, kuyumeu, avukat, doktor, tüccar, otelei, un fabrikatörü, serbest meslek sahipleri, ticaret erbabi vb.’nin- gelir desteği talep etmeleri bu tehlikenin ciddiyetini göstermektedir (TZOB, 2000). Tarım dışı amaçlarla tarımsal arazi edinenlerin veya miras yoluyla edindikleri arazileri kiracı /ortakçı aracılığıyla işleten veya boş bırakanların sistemden yararlanması mümkün olduğu gibi, yoksul çiftçi lehine getirildiği iddia edilen sistemde verimlilik farkları 10 katına kadar açılabilen Orta veya Doğu Anadolu köylüsü ile Ege-Çukurova çiftçisinin miktar bazında aynı destekten yararlanması söz konusu olmaktadır. Diğer yandan hiç arazi kullanmadan veya az kullanarak, meraya dayalı hayvancılık yapanlar bu uygulamadan hiç bir şekilde yararlanamamaktadırlar. Hayvancılık yapan üreticilerin bitkisel üretim yapanlardan birçok bölgelerde daha düşük gelirlerle yetindikleri bilindiğine göre, doğrudan gelir sisteminin küçük üreticiyi daha fazla koruyacağı savları boşlukta kalmaktadır. Üretim ve verimlilikle hiçbir bağı kurulmadan uygulanmak istenen DGD politikası, toplulaştırma çabalarının, yoğun girdi kullanımının, modern büyük işletmeler kurulmasının, tarımın rekabetçi düzeyinin yükseltilmesinin, kısaca köylülükten çiftçiliğe geçişin de önünün iyice tıkanması anlamına gelebilecek bir akıldışılık (irasyonellik) çağrıştırmaktadır.

Doğrudan gelir desteğinin pilot uygulamalarından çıkarılan bir başka gerçek de sistemin uygulanışının önemli bir bürokrasi ve kırtasiyeye gereksinime göstermesidir. Yapılan gözlemlere göre, bazı çiftçilerin sahip olduğu parseller çok fazla sayıdadır. Aynı parsel ortak olarak sahip olan bir çok kişi vardır. Hangisinin toprağı işlediğine bakılmaksızın para ödenmektedir. Bütün bu karışık işleri büyük ölçüde Tarım İl ve İlçe müdürlüklerinin yürüteceği anlaşılmaktadır. Bilgisayarlar, ziraat mühendisleri, teknisyenler ve memurlar büyük ölçüde bu işlerle uğraşacaklardır. Tapunun esas alınmaması halinde yerinde anketler yapmak gerekecektir. AB ülkelerinden Yunanistan ve İtalya’da da görüldüğü gibi Tarım Bakanlığı bir süre sonra neredeyse bu işten başka hiçbir şey yapamaz hale gelecektir. Şimdiden gübre ve pamuk prim uygulamalarında olarak bu duruma yaklaşılmıştır. Yolsuzlukların/sahte beyanların denetimi önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yayımlar ve kontrol hizmetlerinin askıya alınmasının ülkeye ne kadar zarar getireceği hiç hesaplanmamaktadır (Ozkaya, 2000).

AB ortak bütçesinin geçmiş yıllarda yüzde 75’inin, şimdilerde yüzde 51’inin tarım kesimine, bunun da yüzde 46’sının tarımsal desteklemeye ayrıldığı, ayrıca ortak bütçenin yüzde 25’ini temsil eden “bölgesel kalkınma fonu”nun geri bölgelerin yeni ekonomik faaliyetlere kaydırılması amaçlı olarak gene kısmen tarımsal nüfus lehine kullanılabilirdi bilinmektedir. OECD ülkelerinde çiftçiye verilen desteklerin dekar başına ortalama tutarı 36 dolar düzeyindedir. Türkiye’de bu desteğin mevcut

uygulamada desteklenen ürünler için dekar başına 19 dolar düzeyinde olduğu (Çakmak vd., 1999) yönünde hesaplamalar bulunmaktadır. DGD ile Türkiye’de öngörülen destek ise, dekar başına 5 dolar mertebesindedir. (Meksika’da dekar başına 7 dolar olarak uygulanmış ve 1000 dekara kadar ödeme yapılmıştır: Demirei, 2000). DGD’nin kapsamlı bir biçimde uygulanması durumunda bu tutarın dahi verilip verilemeyeceği açık değildir. Çünkü mevcut destekleme sadece seçilmiş ürünlerde yapılırken, DGD sisteminin mantığı gereği tüm tarımsal ürünler kapsamak durumundadır. Kaldı ki, verilse dahi, mevcut desteklemenin çok altına inecek olan bu destekle kırsal alanlarda tutunmak, çiftçilik yapmayı sürdürmek mümkün olabilecek midir?

Öte yandan, mevcut uygulamada desteklenen ürünlerin tüm üreticileri de desteklemeden yararlanmaktadır; desteklenen seçilmiş ürünlerde üretimin ve üreticilerin genellikle yüzde 50’den azı kapsamaktadır. Kapsanan ürünlerin dahi tüm alım ve kredilendirme maliyeti devletin üzerinde değildir. Özellikle TSKB’ler finansmanın yaklaşık dörtte birini kendi kaynaklarıyla sağlamaktadırlar. Oysa DGD geri dönüşsüz ve tüm ürünler için uygulanmak durumundadır.

Türkiye’de tarımsal işletmelerin yüzde 68’i 50 dönümün altında bir büyüklüğe sahiptir. Bu durumda örneğin, 30 dönümlük bir işletmenin 150 dolarlık ve iki taksitte ödenen gültünc bir yıllık hibe desteğiyle yaşaması mümkün olabilecek midir? Karadeniz bölgesinde pilot uygulama kapsamında olan mikro fındık işletmelerinin 10-15 dönümlük arazi için alacakları 50-75 dolar desteğin ilk taksidini almak için başvuruyu dahi gereksiz gördükleri, 2000 yılındaki pilot uygulamanın dersleri arasında bulunmaktadır. Kaldı ki, pilot uygulama sonrasındaki dönemde dekar başına DGD tutarının tedricen aşağıya çekilmesi, bazı ürün ve bölgelerin dışlanması ve birkaç yıl içinde DGD’nin de sıfırlanması gündeme getirilebilecektir.

1980’lerden itibaren tarıma yönelik desteklemenin kapsamında önemli değişimler gündeme gelmiş, ancak desteklemenin uzun vadeli stratejik bir planlama temelinde bütünsel olarak yeniden düzenlenmesi öngörülmemiştir. Vergi almak yerine borç almayı yeğleyen anlayışlar nedeniyle büyüyen bütçe açıklarını azaltmanın yolu devletin her türlü sosyal ve ekonomik işlevlerinin daraltılması olarak görülmüş; bu anlamda, faiz ödemelerine yer açmak için, devletin alt yapı yatırımlarına, tarımsal desteklemeye, sosyal yönlü harcamalara ayırdığı kaynaklar giderek yük olarak görülmeye başlanmıştır.

Buna karşılık, istihdam içindeki payı yüzde hala 40-45 düzeyinde bulunan tarımın milli gelir içindeki payı daha hızlı bir gerilemeyle 1990’ların sonunda yüzde 15 düzeyine düşürülmüş; böylece kırsal alanlar ve tarım sektörü, Türkiye’nin görece en düşük yaşam standardına sahip kesimlerinin içine sıkıştırıldığı “unutulmuş topraklar ve insanlar” diyarına dönüştürülmüştür. Türkiye açısından bu denli önemli bir sektörün, sadece uluslararası finans kuruluşlarının telkinleriyle geleceğe hazırlanmasının mümkün olmadığı açıktır.

Buna rağmen, 2000 yılında yürürlüğe sokulan istikrar programının hedefleri arasında tarımın destekleme araçlarını tasfiye etmeye ve tarım ürünleri ithalatında koruma oranlarını düşürmeye dönük önemli taahhütler altına girilmiş bulunmaktadır. 2000-2002 programına göre, üç yıl içinde mevcut sistemin ürün ve girdi fiyatlarına, sektörün kredilendirilmesine, damızlık hayvan ve tohum üretimine dönük tüm destekleme mekanizmaları tasfiye edilmiş olacaktır. Bunun ülke çiftçisi için olduğu kadar Türkiye’nin tarımsal ürün yeterliliği ve gıda güvenliği açısından da bir yıkım anlamına geleceği, ortaya çıkacak yeni göç dalgasının tüm toplumsal dokuyu çok kısa bir zaman diliminde altüst edeceği tarafsız çevrelerin ortak görüşüdür. Tarımsal destekleme araç ve kurumlarının hızlandırılmış tasfiye programı, Türkiye’de sadece tarım sektörü ve çiftçiye dönük değil, ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasal istikrarına yönelik bir tehdit oluşturmaktadır.

Tarımda zar zor tutunan kitlelerin iki-üç yıl gibi çok kısa bir zaman dilimi içinde hiçbir önlem alınmadan tarım dışına göçmeye zorlanmalarına yol açacak olan bu tasfiye süreci, mevcut kırsal göç hızını ikiye katlayabilecektir. Bunun salt ekonomik maliyetleri dahi mevcut destekleme maliyetlerinin üzerine çıkacaktır. Çünkü kent varoşlarına göçen kitleler imar planlarının uygulanmasına imkan tanımayacaklar, Türkiye bunun doğuracağı altyapı sorunlarıyla onyıllarca boğuşmak zorunda kalacaktır. Kent varoşlarındaki kitlelerin kamusal hizmet talebinin köy yerleşkelerinden çok daha

fazla olduğu dikkate alınrsa, kısa dönemde dahi daha yüksek ekonomik maliyetlerin ortaya çıkacağı açıktır. Öte yandan tarımsal ürün ithalatının çok hızlı artışı nedeniyle dış ticaret açıklarının büyümesi beklenmelidir.

Böylesine bir kırsal göç dalgasının, 1950'lerde başlayan ve iki onyıl süren birinci göç dalgasından çok daha önemli toplumsal ve siyasal sonuçları olacaktır, çünkü 3 yıl gibi çok kısa bir zaman dilimi içinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bunun hemen önümüzdeki yıldan itibaren yaratacağı ekonomik, toplumsal ve siyasal sonuçları Türkiye'nin karşılamaya hazır olmadığı açıktır.

Bu koşullarda ne yapılmalıdır? Birinci öncelik, IMF/WB'ın tarıma ilişkin yapısal dönüşüm programının geriletmesine hatta durdurulmasına yönelik çabaların yoğunlaştırılmasıdır. Konunun siyasal düzlemde etkin bir biçimde sahiplenilmesi gerekmektedir. Ama bunu sağlayacak güç de, tarımsal-kırsal alandan yükseləcək tepki olacaktır.

İkinci vurgu, tarıma/köylüye ilişkin çözümlerin salt sektör içi düzenlemelerden geçmediğidir. Kamu maliyesi üzerindeki iç ve dış borç yükünü hafifletmeden Türkiye'de ekonomik ve sosyal gelişmelere yeterli düzeyde kaynak ayrılması ve bu gelişmelerin önünün açılması mümkün gözükmemektedir. Ancak bunun yolu da gene IMF/WB programından geçmemektedir. Hatta tam tersine, bu programın tarım-dışı alanlardaki uygulamasının dahi durdurulmasını gerektirmektedir. Uygulanan program, kamu üzerindeki borç yükünün sadece artış hızını kesmeye, yani bulunduğu yüksek noktada stabilize etmeye ayarlanmıştır. Dolayısıyla, tarımcılar için salt kendilerini kurtarmaya dönük bir mücadele modeli yok hükmündedir.

Üçüncüsü, varolan destekleme kurum ve araçlarının eskiden olduğu gibi sürdürülmesini talep etmek de her zaman anlamlı olmayacaktır. Örneğin, TSKB hakkındaki 4572 sayılı yasadan eski mevzuat çerçevesine geçişi talep etmek hem anlamsızdır hem de üretici desteğinden yoksundur. Ancak, yeni düzenlemenin revizyonu da kaçınılmazdır.

Tekrar vurgulamak gerekirse, tarımdaki tasfiyeye karşı yeni öneriler, yeni bir düşünme tarzı ve karar alma süreci demektir. Bunun için, ulusal çıkar perspektifinin ve bağımsız karar alma refleksinin yeniden kazanılması gerekecektir. Bunların kolay olmadığı bilinmelidir.

1 Bu satırların yazarı, 4 TSKB'nin üst birliği olan Tarış'ın 1992-94 döneminde 3 yıla yakın genel müdürlüğünü yapmış ve bu niteliğinden dolayı Türkiye'ye Ocak 2000'de gelen WB heyetinin talebi üzerine kendileriyle Ocak-Şubat 2000 döneminde üç kez görüşmüştür. WB heyeti, yasayla kurulacak bu üst kurulda çoğunluk hakimiyetini ele geçirme niyetini gizlememiş, hatta bu satırların yazarına da son görüşmede YK'da üyelik teklif etmiştir. "Bol dolarlı" olacağı özenle vurgulanan bu teklifin tarafımızca anında reddedilmesi ve ne sıfatla bu tür teklifler yapabildiklerinin kendilerine sorulması heyeti şaşkınlığa sürüklerken, WB'in çalışma yöntemleri konusunda da çok öğretici bir ders olmuştur.

2 2001 yılı bütçe görüşmeleri sürecinde Tarım ve Köy İşleri Bakanı'nın bakanlığının bütçesine yaygın bir DÇD uygulaması için yeterli ödeneğin konulmamış olmasından sürekli yakınması, DB çevrelerinin de altyapı hazırlıklarının finansmanını aşan bir mali yükümlülük altına girebilecekleri konusunda hiçbir işaret vermiyor olmaları nedeniyle, projenin 2001 yılındaki akıbeti belirsiz görünmektedir. 22 Kasım-6 Aralık 2000 Mali Krizinin 2001 bütçe dengeleri üzerindeki ek olumsuz etkileri de hesaba katılırsa, 2001 yılında çiftçinin tam bir belirsizlik ortamına sürüklendiği anlaşılır.

3 2000 yılı bütçesinin %45'i, vergi gelirlerinin ise %88'i faiz ödemelerine ayrılmış bulunuyordu.

4 Altyapı yatırımlarının DSİ ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü aracılığıyla yapılanlarının önemli bir bölümü tarıma yönelik olduğundan, bunlardaki kısıntılar sektörü olumsuz etkilemiştir.

M. Fatih UĞURLU (Oturum Başkanı)-Kıymetli arkadaşlar, hocalarımızın konuşmaları bitti. Arzu ederseniz 19.30'a kadar devam edip birkaç soru alabiliriz. Buyurun efendim.

Yalçın ÖNDER (Mali Müşavir)- İzmir'den geliyorum. Konuyla ilgili örgüt yöneticim var; sanıyorum yarın raporları sunacak. Sayın TÜRMOB Yöneticim; vergilendirme ve bu işçilerin, özellikle son dönemdeki sigorta müfettişlerinin işçilerle ilgili tespitleri yetkisinin kaldırılmasına, sermayenin vergilendirilmesine, işçi ücretlerine falan sanıyorum değinecektir. Bu saatte bunlara girmenin çok

yararı olmadığını düşünüyorum; ama izin verirsiniz farklı bir konuya dikkat çekmek istiyorum ve sayın hocalarımıza sormak istiyorum.

Bugünkü bu toplantının gerçekten tarihsel anlamda emekçi kitlesiyle bilim dünyasının namuslu, dürüst bilim insanlarının buluşmasının tarihsel anlamda çok önemli dönüşüme yol açabileceğini düşünerek kalktım, geldim. Bu anlamda yalnız iktisat bilimi açısından, belki bugün burada gündeme getirilmeyen, iktisat bilimiyle ilgilenen insanlar arasında başka bir tartışma da var. Hocalarım bu konuyla ilgili ne derler onu sormak istiyorum izninizle. Bazı insanlar, özellikle bu platforma karşı olan anlayışlar, düşünceler günümüzde fen bilimlerinin insanın yaşamına müdahale ettiği; yani fen bilimleri geniyile, ışık hızıyla müdahale ettiği bir gelişim sürecini izlerken, insan yaşamına böylesine müdahale ederken sosyal bilimler, dünyanın böylesine altüst oluşu ve ülkemizde de ekonominin böylesine altüst oluşu noktasında müdahale etmesi ve özellikle sosyal bilimlerin içerisinde bana göre çok önemli bir alt dal olan iktisat biliminin böylesine müdahale etmesi, bugünkü dönemde hem bilim dünyası için, hem emekçiler için bu anlamda önemli. Ancak karşıt düşüncede olduğunu söylediğimiz insanlar -bunlar kendilerine "post modernistler" diyorlar- bırakın iktisatı, matematiğin dahi bilim olarak görülmemesi gerektiğini ifade eden tartışmalarını, ufaktan ufaktan think-thank kulüpleri aracılığıyla yaygınlaştırmaya çalışıyorlar. Buna buradaki iktisat bilimi hocalarımız yarın bu gün konuyla çok fazla, süreç sertleştiğe de iktisat hocalarıyla emekçiler böyle toplantılar yaptılar, böyle kararlar aldılar. Bu kararları halka anlatırken bu konuda iktisat biliminin şu anda bu tartışmalara yaklaşımı nedir? Onu kısaca sonuç olarak almak istiyorum.

Teşekkür ederim.

Fatih UÇURLU (Oturum Başkanı)- Başka soru var mı? Buyurun.

Ahmet ENİŞ (Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi))- Sorum Sayın Prof. Dr. Yakup Kepenek hocamıza olacak.

Sayın hocam, batık 3 bankanın garanti fonundan karşılanan zararları 10 milyar dolar iken ve kamu bankalarının görev zararları, Sayın Oğuz Oyan Bey'in de ifade ettiği gibi çok büyük boyutlarda iken bu durumda bir kamu kuruluşu olan ve kamu yatırımları yapan Türk Telekomünikasyon A.Ş.'yi uluslararası tekelere satmaya çalışmaktadırlar ve özelleştirme kapsamı içerisinde uluslararası piyasada 10 milyar dolar olan ve de özelleştirilecek bölümü yüzde 51'e çıkarılmak istenilen TELEKOM'da iş mevzuatı adı altında personele dayatılan çalışma koşullarında kapsam içi sendikası ve kapsam dışı sendikası personele hizmet sözleşmesi imzalatılıyor.

Sendikaları özelleştirilecek olan bu gibi kurumlarda, çok tehlikeli bir boyut bekliyor. Ücret sendikacılığının dışında iş güvencesinden yoksun, yarın bu durumda yeniden yapılandırma gerekçeleriyle büyük kıyımların yaşanabileceği, yapısal reformlar adı altında emekçiler aleyhine uygulamaların artacağı açıkça görülmektedir. Bu portföy içerisinde önümüzde acil önlem ve yapısal reformlar adı altında sunulan, başka çare yokmuş gibi özellikle sık sık gündeme getirilen ve özelleştirilince çok güzel olacak gibi sunulan bu yapısal reformun uzun vadede ve kısa vadede gerçekçi olup olamayacağı konusunda kamuoyuna, emek Platformu bileşenlerine çok önemli görevler düştüğü kanısındayım. Bu konunun biraz açıklanmasını rica ediyorum.

Mehmet Akif IŞIK (Emekli Memurlar Birliği Sendikası Genel Başkanı)- Sorum Prof. Dr. Oğuz Oyan beye olacak. ÇAP ile ilgili bir konuya değindi. ÇAP için bütçeler akıtıyoruz. Niçin yapıyoruz bunu? Enerji üretimi yanında verimli tarım arazileri elde etmek için. Oysa bunu yaparken bir taraftan da verimli tarım arazilerini elden çıkarıyoruz. Çukurova, Bursa Ovası ve daha nice ovalar gibi bunlara betonları yığdık, fabrikalar yaptık, tarım arazileri kayboldu. Bu şekilde devam edecek olursak ikinci veya üçüncü ÇAP projelerine ihtiyacımız olmayacak mı?

İkincisi Türkiye'deki tarım arazilerinin belirlenmesi için bilim adamlarımızın herhangi bir girişimi oluyor mu, olacak mı? Teşekkür ediyorum.

Halil BAŞAĞAÇ (TÜRMOB Yönetim Kurulu Üyesi)- Yalçın beyin dediği gibi iş ücretlerinin vergilendirilmesi konusunda gerçekten yarın yapacağımız sunuşta bizim de görüşümüz olacak.

Benim iki hocaya da birer tane sorum var. Sayın Oyan'a olan sorum şu: Avrupa Birliği'ne girdikten sonra yapılan ithalat ve ihracatta, Avrupa Birliğinde tarım ürünlerinin durumu nedir? Çünkü Avrupa

Birliğine girerken en büyük desteklerden, argümanlardan biri Avrupa Birliğine girersek, Avrupa Birliği ülkelerine ihracatımız daha fazla artar görüşü vardı. Acaba bu konuda bir araştırma var mı? İthalat ve ihracata artış oranları ne durumda?

Sayın Kepenek'e sorum özelleştirmede hep şu argüman da söylenir: "özelleştirme sonucunda kısa dönemde özelleştirilen yerlerden işçi çıkartılır; ama daha sonra verimliliğin artmasıyla istihdam artışına katkıda bulunur. Merak etmeyin, fazla da endişe etmeyin" denir. Yapılan araştırmalar bu argümanı doğruluyor mu, bu konuda görüşünüz nedir?

Bir de bu aşamada şu düşünülebilir mi? Bilindiği gibi işsizlik sigortasının yürürlüğe girmesine daha zaman var. En azından özelleştirmeler hızlanacaksa, özelleştirme nedeniyle işin kaybedenlere işsizlik sigortasının daha erken sürede uygulanması talep edilebilir mi? Teşekkür ederim

Ali YAKAR (Dişhekimleri Birliği Yönetim Kurulu Üyesi)- Şu ana kadar değinmediği için katkı amacıyla dillendirmek istedim. Küreselleşme tartışmaları daha çok ekonomi ve siyaset kavramlarıyla yapılmaktadır. Küreselleşme esas tahrir edici etkisini de insan biyolojisi üzerinde göstermektedir. Bu gelişmenin daha dramatik yanı da, insan biyolojisinin tahribatının yol açtığı hastalıkların yine kâr kaynağı olarak kapitalizmi beslemesidir. Dolayısıyla, küreselleşmenin insan biyolojisi bedeni ve dolayısıyla sağlığı üzerindeki etkilerini, ayrıca kültürel yabancılaşmayı da daha çok gündeme getirmemiz ve insanları uyarmamız gerekmektedir. Bazı yazarlarca coca colanizasyon olarak isimlendirilen Batı türü fast food yaşam tarzının, sosyal ve kültürel etkilerine karşı bir tedbir olarak yeni bir sağlık anlayışı ve politikalarını geliştirmek de bu platformun hedefleri arasında olmalıdır. Sempozyumun bu boyutu da göz önünde tutmasını diliyorum.

Atilla CİNDEMİR (Ankara Veteriner Hekimler Odası Başkanı)- Teşekkür ediyorum.

"İlk soru" demeyeyim, Sayın Kepenek'le paylaşmak istiyorum. Konu başlığı istihdam ve işsizlik olarak geçti. Türkiye'nin ulusal nüfusunun yüzde 45'le 47'si kırsal alanda yaşıyor. Kırsal alan demek, tarım ve hayvancılıkla uğraşılıyor demektir; fakat sempozyumun başlıklarından bir tanesi olan tarım politikalarının eleştirisiyle ilgili kısım söz almıştık; ama dikkatle izlemeye çalıştığım, tarım ve hayvancılık politikalarıyla ilgili bir önermeniz olmadı. Acaba gözden mi kaçtı? Bunu şunun için söylüyorum: Daha önce bir siyasi partiyle hazırladığımız bir program var. Ben onu da dikkatle izledim; fakat orada da bununla ilgili bir önerme bulamadım. Bunu bizimle paylaşırsanız sevinirim.

İkincisi Sayın Oğuz Oyan hocamla bir konuyu başlamak istiyorum. Avrupa Birliği süreciyle ilgili konuşuluyor. Gerek Katılım Ortaklığı Belgesi, gerek 2000'de yayınlanan 64 sayfalık niyet mektubunun 40 ve 41. Maddeleri, daha sonra yayınlana Ulusal Program, ondan önce bizim yasa uyum oranımız yüzde 2,5. Fakat, Avrupa Birliğine bakıldığında, şu anda da uygulanan yöntemler içerisinde, niyet programlarında, Ulusal Programda belirtildiği şeklin dışında çok daha iyi bilirsiniz ki hâlâ "prelevement resusien" denilen yöntemlerle üreticiler korunmaktadır. Sizce bu çelişki önümüzdeki günlerde Türkiye'yi nereye götürecektir Sayın Oyan?

Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Yakup KEPENEK- Tamam efendim. Yalçın Bey'den başlayalım gidelim. Ekonomiyle ilgili tartışmalar son zamanlarda yeniden alevlendi; matematiksel olması, olmaması ve benzerleri.

İzin verirsiniz bir-iki öneride bulunayım. Küreselleşmeyle ilgili doğru dürüst bir analizi -bunu Siyasalda da söyledim, tekrar olacak- Marks ve Engels'in Komünist Manifestosunda çok iyi bulursunuz; onu bir okuyun. Küreselleşmeyi ve kapitalizmi algılama anlamında söylüyorum. İkincisi, ekonomiye birileri "rasyonel akılcı bakıyorum, bilmem ne bakıyorum" diyorlarsa da aldanmayın. Hepimiz, ben dahil buradan geçenlerin hepsi sınıfsal bakıyoruz. Bu kaçınılmaz, bu işin doğası gereği sınıfsal bakıyoruz. Öyle bakmak durumundayız; bizim doğamız bu. Herkes buna böyle bakıyor; ama birileri çok kolay saklıyor, birileri saklamıyor. Biz saklamıyoruz; olay bundan ibaret, yani kanmayın. Buradan doğru çözümü bulmanın yolu, hangi sınıfın açısından baktığınızdır. Bu işin peygamberi Adam Smith'te de bu iş böyledir, sonradan gelen en genç arkadaşlarımızda da -Erinç'i sayayım- durum budur. Öteye gitmenin anlamı yok.

Telekoma gelince; bu büyük ve önemli bir baş ağrısı. Değerli arkadaşlar, kişi bir defa aptallık yaparsa "eh" dersiniz. Yani bir aptallık çekilir; ama bir toplum iki defa aynı yanlış yaparsa bu

büyük aptallıktır, bu bağışlanamaz. Telekomun öncülüğü TELETAŞ'tır. O konuda Genel Müdür Fikret Yücel'in anılarını okuyun. Özal'ın prenslerinin TELETAŞ'ı nasıl Belçika Alcatel'e peşkeş çektiğini okursanız göreceksiniz ki Telekomun geleceği de budur. Küreselleşmenin en önemli boyutu teleiletişim, telekomünikasyondur -ben Türkçe "teleiletişim" diyorum- Bu telekomünikasyonun bizdeki temsilcisi de Telekomdur. Siz Telekomu özelleştirmekle beyninizi satıyorsunuz. Telekomun yüzde 33,5 kısmını satılacağı zaman da yabancıya yönettirecek; yani yabancı yüzde 33,5 pay ile sermayenin kalan yüzde 64,5 kısmını yönetecekti. Yabancıнын payını yüzde 51'e çıkarıyoruz. Genel Müdürü, karar alıcıları, her şeyi yabancı olacak ve bunu ulusalcı, milliyetçi, ulusal programcılar falan alkışlayarak yapıyorlar. Bunun akılla, mantıkla hiçbir bağı yoktur.

Başka ülkelere bakın; telekomlarının ne kadarını özelleştiriyorlar, ne yapıyorlar? Avrupa'ya bakın, başka yerlere bakın. Göreceksiniz ki hiç kimse bizdeki gibi "satın" demiyor. Geçen haftalarda yazdım; tekrar etmeme izin verin. Kemal Derviş geçen yaz Türkiye'ye geldi "Telekomu satma dönemi değil. 2 yıl önce olsaydı bu işin piyasası iyiydi. Şimdi o tren kaçırıldı, sudan ucuza gidecek" dedi; Kemal Derviş'in kendisi söyledi. Bunu iki hafta evvel Cumhuriyet'te yazdım. Kemal Derviş'in kendi sözüdür; ama şimdi "bir an evvel satılsın" diyor. Bunları sahiplenin.

Sendika meselesine gelince benim orada söyleyeceğim bir sözüm yok. Sadece sahiplenmek zorundasınız. Yalnız burada bir hususu söyleyeyim. Değerli arkadaşlar, Avrupa Birliği meselesinde ben biraz Avrupa Birliğinden yanayım. Avusturya'daki Haider'den, demokratikleşmeden başka yanı; ama Avrupa Birliğine bu toplumun beyni ile katılmasından yanayım. O da Telekomu sahip çıkmakla olur, kendi üretimini, teknolojiyi kendin üretmekle, yapmakla olur, işlerlik sahibi olmakla olur "bunu ben yapıyorum" demekle olur. 12 Eylülünüzle, bilmem neyinize Dördüncü Murat zamanındaki filmi yasaklayacaksınız, bilmem kimi ezeeceksiniz, bu insanların beyin gücünü geliştirmesini her zaman sınırlandıracaksınız, ondan sonra "bu toplum ayağa kalksın" diyeceksiniz; kalkamıyor. O açılımın sağlanması gerekiyor. Bir de burada nutuk atıyorlar "efendim, Avrupa demeden biz yapalım" sağcı arkadaşlarımız özellikle bunu yapıyor. Peki, yapın baba biz mi engelliyoruz? Yıllardan beri insan haklarına taraf olmayan, işkenceye karşı çıkmayan, biz cinayetlerin öldürenleri bulunsun diye uğraşırken ses çıkarmayan insanlar "Avrupa dedi diye mi yasa değiştirilm?" diye burada soru soruyorlar. Ne hakları var? Hangi insana sahip çıktılar? Bu ülkenin işçiden yana yiğit insanları çatır çatır öldürülürken hiç ses çıkarmayanlar şimdi "insan haklarını Avrupa mı bize öğretecek?" diyorlar; bunu yutacak mıyız? İnsaf edin.

Orada bir arkadaş "hamburger kültürü" dedi. Değerli arkadaşlar, biz birçok şeyi, aklımızı toplum olarak yitirdik. Bizim çocukluğumuzda Yerli Malı Haftaları vardı. Clinton Döneminde Amerika'da "Amerikan malı satın alın, Amerikan malı kullanın" sözü çıktı. Bizim sermaye kesimi ondan sonra hatırladı. Amerika'da çıktığı için, moda olsun diye bu kesime "yerli malı kullandırsak, bu işçiler falan bir şeyden anlamıyorlar" diye yerli malı lafını sahiplenir oldular. Şunu demek istiyorum; Yerli üreticilerimiz, esnafımız, köftçilerimiz -her neyse- örgütlü olmalılar. Tarım kesimi örgütlü olmalı ki Avrupa'ya da, dünyaya da kafa tutsun ve kendisi bir şeyler yapsın.

Bir arkadaşımız şunu sordu: Benim ödevim işsizlikti; tarım olsaydı... Onu zaten Oğuz yeteri kadar söyledi. Bir siyasal referans gönderdiniz. Sanıyorum CHP'li olmamdan kaynaklanan parti programından söz ettiniz. Doğrudur; ama o iş dinamik bir iş, durmuyor. Tarımla ilgili yeni çalışmalar var; isterseniz onların size iletirim.

Bitirmeden evvel birkaç nokta daha var. Onları söyleyip bitireceğim. Birincisi ben işsizlikten söz ederken üzgünüm basın sektöründeki 2 500 arkadaşımızın işine son verilmesini atlادم. Bunu, dördüncü kuvvet olarak basın-yayın kesiminin -Sayın Özsever burada- kişiliği açısından, varlığı açısından çok büyük bir eksiklik olarak görüyorum. Neyi eksiklik olarak görüyorum biliyor musunuz? Basın-yayın kesiminin, çoğu kendini kanıtlamış, yetenekli, dürüst, temiz köşe yazarlarının bile işine son verilmesi karşısında bu ölçüde duyarsız kalmasını benim aklım almıyor. Kendi insanı, kendi komşusu, oda komşusu atılırken ses çıkarmayan basın-yayın kuruluşları siz, ben öldürülürken mi hakkımızı savunacaklar sanıyorsunuz? Böyle şey olur mu? Bozukluk bir yerde değil ki; bir yerde olsa çok kolay. Ama Temel'in dediği gibi her taraftan su çıkıyor. Ne yazık ki işin kötü tarafı o.

Yeni mektup nisan sonunda belli olacak. Ona gitmeden evvel lütfen şu taleplerde bulunun: Sermaye

işsizlik diye kıvrıyor; o modaya uymayın. İşverenler “işsizliğe çözüm bulun” diye bağıyorlar. Neden mi bağıyorlar? Çünkü kendileri insanları kapının önüne koyuyorlar. O viedan azabından, o toplumsal tepkiden o maliyeti devlete yüklemeye çalışıyorlar. Bunu görelim, bunu bilelim; ama bu bizim işsizlik sigortasını savunmamıza engel değil. Ama asıl savunmamız gereken, bu toplumda iş olanaklarının; yani iş bulmanın (istihdamın) artırılması için kauga var, onun için kauga var. Burada iki önemli konu var; birincisi şu: Yıllardan beri görüyoruz ki Türkiye’de devlet yatırım yapmaz ise özel kesim de yatırım yapmıyor. Bunların hepsi paracı oldu. Dolayısıyla, kamu kesiminin yeniden yatırım yapması için devletin baskı altına alınması lazım.

Bir başka husus daha gerekiyor artık dünya da, kapitalist devletler de sıcak parayı denetim altına alıyorlar. Bunu bir şekilde iyi vurgulayın ne olur. Türkiye’yi sömürmek için yüksek faizler ve borsa oyunları kumar alanına çeviren sıcak paranın denetimini lütfen iyi isteyin ve işsizliği önemseyin. Türkiye’de kanımca sendikaların zayıf kalmasının da ana nedenlerinden biri bu. İşsizliği önlemek, insana değer vermenin de bir göstergesidir. Bu toplum, insana değer vermeyi öğrendiği zaman biz daha demokrat, daha gelişmiş, daha ileri olacağız. Çeenin bu saatinde bu işle uğraştığınıza göre bu olacak demektir.

Sağ olun, teşekkürler efendim.

Prof. Dr. Oğuz OYAN- Yalçın Önder’in birinci sorusu -gerçi hoca cevap verdi- iktisat bilim mi? Kısaca soru oydu. Aslında Türkiye’de deprem olayından farklı görüşler çıkmaya başladığı zaman bu yer bilimleri için de (jeoloji vesaire) sorulmaya başlandı. Böylesine çok dakiklik olmayınca bu bilim değil midir acaba? Hoca söyledi; sosyal bilimlerde seçenek birden fazladır. Bunun sınıfsal temelleri vardır; ama eğer -sırf Türkiye’de değil; ama Türkiye örneğini vereyim- Türkiye’de sermayenin programlarına emekçiler oy veriyorlarsa, o zaman bu sermayenin sorunu değil; öncelikle bizim sorunumuz.

Hocanın söylediği bir başka konu -Kızıldereli atasözüyle tamamlayayım- bir defa aldattırsan ayıp sana, iki defa aldattırsan ayıp bana. Ama biz kendimize kaç kere ayıp ettik değil mi? Çünkü sürekli aldatıyoruz. Seçenekler var; biz kendi seçeneğimizi yaratmadığımız zaman hep başka seçeneklere oy veririz. Partiler değişir, iktisat politikası aynı kalır.

Sayın Akif beyin ÇAP ile ilgili bir sorusu vardı. Biz acaba tarım arazilerini yok mu ediyoruz, yeni ÇAP projeleri mi gelecek? Bu ÇAP Projesinin şu anki uygulaması, esas itibarıyla enerji öncelikli bir uygulama olarak hâlâ gidiyor. Tarıma dönük uygulaması çok gecikmiş, yatırımları tamamlanmamış. Bu hızla giderse 20 yıl daha süreceği; ama bu arada barajların zaten dolup ömrünü tamamlayacağı falan gibi bir yığın senaryo üretebilirsiniz. ÇAP’ta sorun, tarım arazilerinin sınai ya da kentsel amaçlı falan kullanımından ziyade, oradaki olayın ekolojik sorunsal doğuracak biçimde bunların öngörülmesi sorunları var. Bu ekolojik sorunlar tarım arazisini bitirecek gibi gözüküyor; çünkü ne yazık ki biz bunları başlangıçta öngörüp gerekli önlemleri almıyoruz. Bir de alınabilir mi? Bazı çok doğal süreçlere bu kadar müdahale, her zaman önlem alınarak da giderilemiyor.

Bir başka soru Sayın Halil Başağaç’ın “Avrupa Birliğine giriş, tarım ürünleri ne oldu, satış ürünlerimizi artırdık mı?” şeklindeydi. Avrupa Birliğine girmedik, tabii Gümrük Birliğine girdik; onu kastettiniz. Ama, Gümrük Birliği zaten tarım ürünlerini kapsamıyor, tarım ürünleri hariç. İşlenmiş olanlar zaten sınai sayılıyorlar. Dolayısıyla, tarım ürünleri açısından olumlu bir etkisi yok; ama şunu söyleyeyim: Avrupa Birliğiyle 97’den beri birçok ikili anlaşmalarla yollar da alıyoruz; ama Türkiye, birçok ürünü Avrupa Birliğine sokmakta hâlâ zorlanıyor. Örneğin, zeytinyağı bunlardan bir tanesidir.

Sayın Atilla beyin sorusuna gelelim. Aslında Avrupa Birliği, kendisi destekleme politikalarını çok yönlü olarak sürdürüyor. Hâlâ, şu azaltılmış haliyle bile Avrupa Birliği Ortak Bütçesinin yüzde 50’si tarıma dönük desteklemelerden, yaklaşık yüzde 25’i bölgesel kalkınma destek politikası -ki bunun bir bölümü de aslında tarımsal alana yansıyor- eğer bu kadar önemliyse bizim gibi milli gelirinin -2000 yılı için rakam vereyim- sadece yüzde 1’ini tarımsal desteklemeye ayırmış bir ülkede, bunu dahi çok gören niyet mektupları manzumesini dikkate alırsanız, Türkiye’de tarımın gerçek anlamda çökertilmek istendiği sonucunu çok net görebiliriz. Türkiye bütçesinin, bu yıl DİFIF’ten aktardıkları da dahil -2000 yılını söylüyorum- Milli Gelirin yüzde 1, bütçesinin yüzde 2’sini ayırmıştır. Avrupa

Birliği, Ortak Bütçesinin yüzde 50'sini ayırıyor ve bize "bu çok, bunu azaltın" diyor. Ne aracılığıyla söylüyor? IMF, Dünya Bankası aracılığıyla söylüyor anlatabiliyor muyum? Burada bir terslik var. Bu tersliği aklımız varsa çözmeliyiz, farkına varmalıyız, buna karış durmalıyız.

Teşekkür ederim.

M. Fatih UĞURLU (Oturum Başkanı)-Teşekkür ederiz.

Kıymetli dinleyenler, Emek Platformunun sempozyumu burada sona erdi. Sizleri Emek Platformunun bundan sonraki etkinliklerinde aramızda görmek dileğiyle saygılar sunuyorum. Toplantıyı bitirmeden önce sayın katılımcılara şiltlerini takdim etmek istiyorum müsaadenizle.

sempozyumdaki tmmob sunumu

SÜREKLİ KRİZ VE İSTİKRAR POLİTİKALAR- ININ KISKACINDAKİ TÜRKİYE

Genel Durum Değerlendirmesi

Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte Türkiye, Savaştan çıkmış bir ülke olmasına karşın, başta 1929 Krizi olmak üzere, II. Dünya Savaşı dönemini de aşmayı başarmış ve Duyunu Umumiyyeden gelen Osmanlı Borçlarını da aynı dönemde ödemiştir.

Türkiye'nin, siyasi tercihinin sonucu olarak benimsediği kapitalist sistem ile bütünleşme süreci 1946'lardan itibaren hızlanmıştır. Ekonomi adım adım uluslararası finans kuruluşlarının güdümüne girmiş, bu çerçevede 1947'de IMF ve Dünya Bankası'na üye olunmuştur. 1952'de NATO'ya girilmiştir. İlk mali kriz 1957 yılında yaşanmış, ardından yapısal bir dönüşüm gerçekleştirilmiş, ancak sürdürülen ithal ikameci model de başarılı olamamış ve ardarda gelen 1971 ve 1980 askeri darbeleri ile Türkiye ekonomisi bütünüyle IMF ve Dünya Bankası denetiminde yeni liberal politikalara yönelmiştir. 1980'lere kadar IMF ve Dünya Bankası ile olan ilişkiler gizlilik çerçevesinde sürdürülürken, 1980'lerden bu yana bu kuruluşların ekonomiyi açıktan ve doğrudan yönlendirdikleri bir süreç yaşanmaktadır. 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar kararları bu sürecin dayatmacı en somut örneğidir. Bu kararlar, 1970'li yıllarda belirginleşen yeni liberal politikaların IMF ve Dünya Bankası aracılığı ile geri kalmış ülkelere empoze ettiği mali ve yapısal uyum programlarının bir ürünüdür.

1950'den 2001'e uzanan elli bir yıllık dönemde dış borcumuz, (Sayıştay Raporunda da belirtildiği gibi) ulaşılabilen bilgilere göre 125 milyar dolara ve iç borcumuz da 65 milyar dolara yükselmiştir. Bu miktarın daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Hane gelirleri açısından en zengin %1 ile en yoksul %1 arasındaki gelir farkı 240 kata, en zengin aile ile en yoksul aile arasındaki gelir farkı ise 1.843 kata ulaşmıştır. Sosyal içerikli kamu yatırımlarından tamamen vazgeçilmiş, kaynaklar borç faizlerine, sermayenin ihtiyaçlarına ve milyarlarca dolarlık silah siparişlerine harcanmıştır. Aynı dönem içerisinde öz itibarıyla kamu kaynaklarından beslenen denetimsiz bir özel sektör yaratılmıştır. Vergilendirilmekten vazgeçilen bu sermaye kesimlerinden yüksek faizlerle borç alınmaya başlanılmıştır. Üretimden uzaklaşan, amaç dışı teşvik kredileriyle, döviz yatırımlarla ve faiz-rant gelirleri ile palazlanan spekülasyon sermaye grubu ortaya çıkmıştır. Kentte ve kırsal emeği ile geçinen halkımızın yarattığı tüm birikimler, bu azınlık grubu tarafından borçlanma mekanizması aracılığıyla yağmalanmıştır. Özellikle 1980'den sonra üretim ekonomisi yerine, rant ekonomisi öne çıkarılmış ve özelleştirme adı altında üretim sektöründeki KİT'lerin tasfiye süreci başlatılmıştır.

IMF ve Dünya Bankası öncülüğünde Türkiye sermaye sınıfı 1980 sonrasında Türkiye'yi gelişmiş ülkeler bloğunun ve uluslararası sermayenin hegemonik çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye başlamıştır. Bu dönemde "özel sektör öncülüğünde piyasa ekonomisi" ve sermaye hareketleri serbestisi nedeniyle tüm ekonomik sorunlar daha da derinleşmiş, denetimsiz başıboş piyasa güçleri ne döviz kurunda ne de faiz oranlarında istikrarlı dengeyi sağlayamamıştır. İstikrarlı büyüme, yatırım, istihdam ve gelirin adaletli bölüşümü konularında, tümüyle Türkiye'yi alt-üst eden bir süreç yaşanmıştır.

Bu süreçte devlet özellikle 1990'dan sonraki yıllarda ulusal ekonominin yönlendirilmesi işlevini tamamen yitirmiştir. Ekonominin birikim öncelikleri, kısa vadeli dış sermaye girişlerinin özendirilmesine dayandırılarak, ülke geleceğinin kısa süreli ve yapay büyüme kazanımlarının üzerine kurulması tercihi yapılmıştır. Bu tercih, ulusal ekonomiyi tamamen konjonktürel ve dışsal olgulara bağımlı hale getirmiş ve ekonomi mini büyüme - kriz - istikrar sarmalına girmiştir. Kamu kesimi tasarruf ve yatırım yapamaz duruma gelmiş; özel sektörün birikim tercihleri, reel üretici sektörlerden uzaklaşarak spekülasyon birikim alanlarına yönelmiştir. Kaynak tahsisine rantiyeler egemen olmaya başlamış; işgücü piyasalarında kural dışılaşma artmış ve gelir dağılımındaki bozulma, ücretli çalışanların %90'ını yoksulluk ve açlık sınırının altında yaşamaya mahkum etmiştir. Bu süreçte kamu mallarının, gelir yaratılması amacıyla kelepirci bedellerle, belirli kesimlere "özelleştirme" adı altında peşkeş çekilmesi de aynı politikaların bir uzantısı olarak benimsenmiştir. Ulusal ekonominin öz kaynakları, küresel

sermayenin spekülâtif kazanç alanlarına çekilmeye çalışılmıştır. Bu çabalar “yapısal reform ve enflasyonu düşürme politikası” söylemi altında, ulusal ve uluslararası sermayeye doğrudan bir rant aktarma ve örgütlü yolsuzluklar süreci olarak sürdürülmüştür.

Uluslar arası sermayenin ve ona eklenmiş yerli sermayenin bu stratejik tercihi sonucunda Türkiye bütçesi, sosyal devlet ilkelerinin gereklerini yerine getirme anlayışından tümüyle uzaklaştırılarak, kendi işlevini tamamıyla bir iç borç faizi idaresine indirgemıştır. Türkiye’deki mali sistem, sadece belirli bir süre içerisinde yeterli gelirin toplanıp toplanamayacağı aritmetik hesabına dayanan bir politikanın sarmalına girmiştir. Kamu yönetiminde açıklığın yerini gizlilik ve yolsuzluk almıştır. KİT’lerde yolsuzlukların yapıldığı ve özel bankaların içinin örgütlü suç gruplarıca boşaltıldığı bir süreç yaşanmıştır. Bankaları hortumlayan ve KİT yolsuzluklarını yapanların, devletin en üst ve stratejik mevkilerinde yer alan kişilerin yakınları olduğu gündemdedir. Yine dönemin en önemli özelliklerinden birisi de, basının kamu kaynaklarıyla beslenerek birkaç sermaye grubunun güdümünde olmasının olağan hale getirilmesidir. Böylece haber alma özgürlüğü ile birlikte, ülkenin emek ve demokrasi güçlerinin görüş ve önerilerini kamuoyuna aktarma ve kamuoyu yaratma olanakları da kısıtlanmıştır. Yargı bağımsızlığı ortadan kaldırılmış ve hukukun üstünlüğü yerine, her kademedeki mafyalaşmanın yaşandığı bir çürümüşlükle karşı karşıya kalınmıştır. Her kriz döneminde demokratik haklar biraz daha kısılmış, emek örgütlenmesi dağıtılmış ve demokratik kuruluşlar üzerindeki baskılar artırılmıştır. Düşünce üzerindeki baskı, dünyanın hiç bir ülkesinde olmadığı ölçüde yoğunlaşmıştır. Ülkemiz insan hakları ihlalleri, yargısız infazlar, faili meçhuller ve kayıplar diyarına dönüştürülmüştür. Herkes üzerinde travma etkileri yaratan ve on yıldan uzun bir süre devam eden silahlı çatışma döneminde toplumumuz yaralanmış, binlerce insan yaşamını yitirmiş, sakat kalmıştır. Bu dönemde 100 milyar dolar harcanmış ve büyük bir göç olayı yaşanmıştır.

Uluslararası tahkim dayatması ile sömürgeleştirme politikası güdülmektedir. Ülkemiz gelir dağılımında en bozuk ülkeler arasına girmiş ve yoksullaşma artmıştır. Özelleştirmeler ile KİT’lerin tasfiye edilmesinin ardından, liberalleştirme adı altında tarım kesimi uluslararası tekelere açılarak yok edilme sürecine girilmiştir. Özellikle küçük tarım üreticileri yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Hayvancılık neredeyse tümüden tasfiye edilmiş durumdadır. Her kriz döneminin faturası ücretlilere, kent yoksullarına ve köylülere çıkartılmıştır. Vergi politikaları emekçiler aleyhine şekillendirilmektedir. Sosyal güvenlik, sağlık, eğitim başta olmak üzere; tüm temel haklar sadece parası olanların yeterince yararlandığı bir anlayışa terk edilmiştir. Sosyal devletin tasfiyesi çerçevesinde, tarım ve emek kesiminin teşvik, destekleme ve emeklilik fonu gibi talepleri bir kenara bırakılmıştır. Planlama fikri tümüden göz ardı edilmiş ve gerçek anlamda “vahşi kapitalizm”in uygulandığı bir süreç yaşanmaktadır.

Türkiye’de liberalleşmeye dayanan makro—ekonomik politikaların, dengesiz kalkınmanın önlenmesi için yaşama geçirilememiş bölgesel planların ve kentleşmeye dayalı İmar Mevzuatı’nın son yirmi yıldaki yanlışları, yaşadığımız deprem süreciyle de büsbütün açığa çıkmıştır. Buna rağmen hem yapı üretim süreci kamusal denetimin dışına atılmış hem de halktan toplanan vergilerle oluşturulan kaynakların, deprem bölgesinde toplum yararına kullanılmadığı gerçeği yaşanmıştır. Teknoloji geliştirme, araştırma/geliştirme (AR-GE) faaliyetleri bütünüyle bırakılmıştır. Üniversitelerde bağımsız araştırma yapabilmenin ortamı kalmamıştır.

Yirmi yıldan beri yapılanlar ülkemizin yeni dünya düzenine ve küreselleşmeye siyasi ve ekonomik entegrasyonunu sağlamak adınadır. Küreselleşme karşımıza üç temel unsuruyla çıkmaktadır:

- 1) Ulusal mal, hizmet ve finans piyasalarının serbestleştirilmesi,
- 2) Uluslararası sermaye akımlarının önündeki tüm yasal ve yönetsel düzenlemelerin kaldırılarak, ulusal üretim ve emek piyasalarının kuralsızlaştırılması,
- 3) Başta eğitim, sağlık, enerji, iletişim, ulaşım, denetim vb. olmak üzere, temel kamusal hizmet alanlarının özelleştirilerek sosyal devletin tasfiye edilmesi.

Özelleştirme, küreselleşmenin temel araçlarından birisi olarak, uluslararası finans kuruluşlarının ve çok uluslu tekelin öngördüğü yeniden yapılanma programı kapsamında gündeme getirilmiştir.

Sermaye hareketlerinin önündeki tüm engellerin kaldırılması eylemine bağlı olarak devletin küçültülmesi, sosyal devletin ortadan kaldırılması ve kamu alanlarının daraltılmasına ve kamusal denetimin

yok edilmesine yönelik özelleştirme programları uygulamaya konmuştur.

Özelleştirme uygulamaları, ülkemizde 1986 yılında başlatılmıştır. Bu amaçla 4046 Sayılı Özelleştirme Yasası çıkarılmıştır. Özelleştirmede temel amacın "pazar güçlerinin ekonomiyi harekete geçirmesine olanak verilmesi ve verimliliğin artırılması" olarak açıklanmasına karşın, gerçek amaç, sermayeye birikim alanı yaratmak olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde yapısal düzenlemelerle kolayca verimli duruma gelebilecek ve uygulamada örnekleri bulunan birçok kurum ve kuruluş özelleştirme çerçevesinde, yok pahasına satılmış, işsizlik artmış, emeğin örgütlenmesi ve sosyal güvenlik sistemi çökertilmiştir. Verimlilik artışını sağlayacağı, sermayeyi tabana yayaacağı, vb. iddialara karşın, özelleştirmeden elde edilen gelirler iç ve dış borçların güvencesi durumuna getirilmiş, elde edilen gelirler ise borç faizlerinin ödenmesine bile yetememiştir. Özelleştirme sermayenin kamuya karşı giriştiği ideolojik bir saldırı olarak kullanılmıştır. Siyasi müdahaleler dışında kalabildikleri sürece verimlilik açısından özel sektörden daha yüksek performans gösterebilen KİT'ler özel sektörün alternatifsiz olduğunu iddia eden ve böylece kamusal bilinci toplumsal bellekten tümüyle silmek isteyen ideolojik bir tercih nedeni ile tasfiye edilmektedirler.

Sermaye için iki stratejik hedef artık çok yakındır. Sosyal devletin denetim gücü yok edilme, emek örgütlerinin kazanımları sıfırlanma noktasındadır.

Sektörlerde Uygulanan Politikalar, Sonuçları ve Öneriler

I – Sanayileşme;

Ülkemizde Kurtuluş Savaşından sonra, özellikle 1929 krizi sonrası başlayan ulusal ekonomik kalkınma atağının yapıtaşları bağımsızlıkçı, ülkemizin doğal kaynakları ve coğrafi olanaklarını değerlendiren Ulusal Kalkınma Politikaları idi. Özellikle 1930'lerden itibaren uygulamaya konan Beş Yıllık Endüstri Planları süreci İkinci Dünya Savaşı sonrası duraklamış ve savaşın sonunda yerini dışa bağımlı, uluslararası sermaye ve yerli işbirlikçilerinin çıkarlarını gözeten, kaynakları verimli kullanamayan, dünya piyasalarına göre biçimlenen ve toplumsal faydayı dışlayan politikalara bırakmıştır.

Son dönemde ise sanayileşme politikalarından tümüyle uzaklaşmış ve ülkemiz rant ekonomisinin kuralsızlığına terk edilmiştir.

Çağdaş anlamda sanayileşme, ülkenin teknoloji yeteneğinin, bu yeteneğin kaynağını oluşturan bilim yeteneğinin, bilimi ve teknolojiyi ekonomik ve toplumsal yarara dönüştürülebilme yeteneğinin yükseltilmesi, bunu mümkün kılacak ulusal inovasyon (yenilik) sisteminin kurulması ve geliştirilmesi ile eş anlamlıdır. Oysa uygulanan politikalarla, sanayinin rekabet gücü sadece ucuz işgücüne dayan-
dırılmıştır.

Türkiye en kısa sürede kendisine özgü toplumsal hedefler ve stratejiler benimseyerek, bunlara uygun yeni bir yapılanma oluşturmalıdır. İnsandan, emekten ve yaşama çevresinden yana bir sanayileşme politikasını, toplumsal bir proje çerçevesinde tüm ilişkileri yeniden düzenleyerek ele almalıdır. Kamu kaynakları yatırımlara yönlendirilmelidir.

Gündemde olan Endüstri Bölgeleri Yasa Tasarısı, bir taraftan geri teknolojiye dayalı, çevre kirleticili üretim tesislerine davetiye çıkarmakta, öte yandan yabancı sermayenin kuralsız mal, hizmet, teknoloji ve finansıyla işleyecek; kamusal denetim mekanizmalarını yok edecek; bu anlamda ulusal sanayiye çökertecek, çevre ve doğal kaynakları yok edecek bir yaklaşım getirmektedir.

2 - Bilim ve Teknoloji

Ülkemizin geçmişinde Bilim ve Teknoloji Politikaları sadece DPT'nin Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda ve birkaç ilgili kurumun raporlarında konu edilmiş ve bu alanda bugüne değin yeterli hiçbir somut adım atılmamıştır. Türkiye halen AR-GE harcamaları açısından, dünya ülkeleri sıralamasında en sonlarda yer almaktadır. Ülkemiz kalkınma stratejilerini ulusal bilim ve teknoloji politikası temellerine oturtmak yerine bu alanı sürekli göz ardı ederek adeta bir geride kalma anlayışını benimsemiştir.

Oysa, bütün alanlarda, günümüzün jenerik teknolojilerine egemen olmak ve bu teknolojiler tabanında inovasyon (yenilik) yeteneğini kazanmak, mevcut sistem içinde bile kendi varlığını sürdürdürebilmenin ve dünya nimetlerinin paylaşımında kendi çıkarlarını koruyabilmenin olmazsa olmaz koşuludur. Bu amaçlara ulaşmak için ulusal politika, plan ve stratejilerin serbest piyasa güçlerinin eline bırakılmadan belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde henüz bütünlüktü bir bilim ve teknoloji öngörüsü yapılmamıştır. Kapitalist ülkeler ülkemize plansızlığı dayatırlarken; kendileri pazar ekonomileri için, kesinlikle planlama yapılar ve stratejik değişken olarak bilim ve teknolojiyi kullanırlar. Türkiye stratejik öngörüyle kendi ulusal politikalarını belirlemelidir. Türkiye bilim ve teknolojiye etkinleşme ve bunu ülkemiz ölçeğinde toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürme isteğiyle sistemik bütünlülük, siyasi kararlılık, süreklilik, içerisinde ulusal bir strateji belirlemelidir. Teknolojiye egemenlikte ulusal mutabakat sağlanmalı, ulusal ölçekte teknoloji öngörüsü yapılmalıdır.

Öte yandan bilişim ve iletişim alanında yaşanan hızlı gelişmeler, ülkelerin toplumsal, ekonomik, kültürel yapısını olduğu kadar yönetim yapısını, planlama, uygulama, iş süreçlerini ve örgütlenmesini de değişime uğratmaktadır.

Bu değişimin toplum yararına yönlendirilebilmesi, ülke kalkınmamızda kaynaklarımızın planlı ve etkin biçimde kullanılabilmesi; merkezi ve yerel yönetimlerimizde insan öncelikli demokratik bir yönetimin gerçekleştirilebilmesi için Ulusal Bilgi Sistemi'nin kurulmasına gereksinim vardır.

3 - Tarım ve Ormancılık

Toprak da özenle korunması gereken bir doğal kaynaktır ve her ülkedeki varlığı sınırlıdır. Doğal kaynak niteliğinin kabulü, toprak mülkiyetinin düzenlemesini kökten etkilemektedir.

Türkiye'de tarımda topraksız ve az topraklılık söz konusu olup, tarım işletmelerinin yaklaşık %90'ı küçük ve orta işletme boyutunda, giderek parçalanmış ve yok olan bir işletme yapısı ortaya koymaktadır. Bu nedenle yıllardır savsaklanan toprak reformunun yapılması kaçınılmazdır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan uygulamalarla tarım kesimi yıllık %10 büyüme oranını yakalamıştır. II. Dünya Savaşı yılların büyüme durmuştur. Savaş sonrasında Türkiye ve diğer üçüncü dünya ülkelerine biçilen rol tarıma dayalı sanayileşmedir. Bu dönemde yapılan makine ve traktör yardımları bir yandan tarımda kullanılan arazi miktarını artırırken diğer yandan tarımda işsizliği artırmış ve köylerden kentlere hızlı bir akış yaşanmış ve kentler gecekonduyla kuşatılmıştır. Bu dönemde yeniden %10'luk büyüme oranı yakalanmışsa da o dönemde pamuk, tütün vb yetiştirme amacıyla kurutulan bir çok göl ve bataklık iklimsel dönüşüme neden olmuş ve bölgesel bazda kuraklıklara neden olmuştur. En tipik örnek göller bölgesidir. 1965'ten itibaren tarımdaki büyüme hiçbir zaman %3'ü geçememiştir.

TZDK, EBK ve SEK'in özelleştirilmesi tarıma ciddi darbe vurmuştur. Özellikle küçük üreticiler daha da yoksullaşmıştır.

Şu anda gündemde olan Tütün Yasası, Şeker Yasası vb ile TEKEL, TŞFAŞ ve TMO'nun özelleştirilmeleri yapılacak ve tarımda yoksullaşma daha da artacaktır.

Tarımın istihdam içindeki payı hala %39.5 olmasına karşın ÇŞMH'da payı yıllar itibariyle azalmış ve 1990'ların sonunda bu oran %13'e düşmüştür.

Geçmiş yıllarda tarım ürünleri bakımından dünyanın kendi kendine yeten az sayıda ülkesinden biri olan ülkemizde 2000-2002 İstikrar Programı'nın öngördüğü, 3 yıllık süre sonunda tarımı destekleme araçlarını tasfiye etme ve tarım ürünleri ithalatında koruma oranlarını düşürmeye yönelik yaklaşımlarla, tarımsal girdiler, kredi olanakları yok edilmiş ve "tarım bitirilmiş" olacaktır. Ülkemiz artık tarım ürünlerini ithal eden bir ülke haline gelmiştir. Öte yandan tarımsal ürün ithalatında, dış ticaret açıkları da büyüyecektir.

Tarımda izlenen politikalarla küçük üreticiler tasfiye edilecek ve yeniden kentlere hızlı bir akış yaşanacaktır. Bu nüfusu değerlendirecek bir sanayileşme olmadığından kentler bir kez daha gecekonduyla kuşatılacak ve yeni sosyal sorunların yaşanmasına neden olacaktır. Diğer yandan bu örgütsüz

ve güvencesiz nüfus uluslar arası sermayeye ucuz iş gücü olarak sunulacaktır.

Türkiye’de, IMF ve Dünya Bankası Programı’nda yer alan tarıma ilişkin yapısal dönüşüm programının geriletilmesi, kırsal alanın ve tarımın kalkınması için; en önemli çözüm yolu üreticinin, kırsal halkın örgütlenmesidir. Örgütlenme, tarımda demokratikleşmenin yolunu açacaktır. Tarıma kaynak aktarımı, Türkiye ekonomi-politiğinin sorunu olup, tarımda örgütlenme bu bilinci içermelidir.

Tarımın tasfiyesine yol açan bu sürecin tersine çevrilmesinde; zorunlu göç kapsamında boşaltılan köylerin, yeniden tarımsal yaşam alanları olarak, yaşayanlarının köylerine geri dönüşleri kapsamında, yerleşime açılması gerekmektedir. Bu amaçla, köye dönüş bir araç olarak değerlendirilmeli, göçe neden olan ve göçün yarattığı olumsuzluklar tüm yönleriyle ele alınarak giderilmelidir.

Çökertilen hayvancılığımız sonucu, halk sağlığı da doğrudan etkilenmiş olup; et ithalinin önüne geçilip, yok edilen çayır-meralarımızın da geri kazandırılması gerekmektedir.

Topraklardan yararlanmanın düzenlenmesi acildir. Bu anlamda Toprak Yasası ivedilikle çıkarılmalıdır.

Orman varlığımıza gelince, yoksullaşma giderek artmakta, verimli sayılabilecek ormanlarımız ülke yüzeyinin yalnızca %10’unu kaplamaktadır. Son derece engebeli bir arazi yapısına sahip ülkemizde verimli sayılabilecek tarım alanları kara yüzeyimizin % 34’ünü oluşturmakta, toplam nüfusumuzun %40’ı da köy yerleşimlerinde yaşamaktadır. Bu kesimin yaklaşık yarısı da orman içinde ve bitişğinde yer almaktadır. Her yıl yaklaşık 200 bin dekar alan ormansızlaşmakta, 250-300 bin dekar alan ise “orman muhafazasında yarar yoktur” gerekçesi ile, orman rejimi dışına çıkarılmakta, ülke yüzeyimizin %80’inde şiddetli düzeyde erozyon yaşanmakta, yanlış orman yetiştirme çalışmaları ile biyolojik çölleşme olgusu ile karşı karşıya kalınmakta, toprakta yanlış sulama, gübreleme, tohumlama ve ilaçlamalarla gittikçe yorgun ve verimsiz düşen topraklarımız, yok olan çayır-meralarımız öncelikle doğal kaynaklarımızın yönetimindeki yanlışlıkların giderilmesini gerektirmektedir.

Toprakların arazi kullanım planlaması yapılarak, siyasi iktidarların kamusal toprakları satılığa çıkarması önlenmelidir.

4 - Doğal Kaynaklar

Doğal kaynaklarımızın önemli bir bölümü olan madenlerimiz tükenebilir, yenilenemez ulusal zenginliklerimizdir. Madenlerimiz sanayimizin, kömürlerimiz enerjinin temel girdileridir.

Bu özelliklerinden dolayı önemli bir istihdam sağlayan madencilik, ara ve son ürün yatırımlarıyla da yüksek katma değer yaratmakta ve bölgeler arası gelir dağılımındaki dengesizliklerin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır.

Ülkemizin jeolojik özellikleri küçük - orta rezervli ancak çok çeşitli maden yataklarının oluşmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle ülkemiz maden çeşitliliği bakımından zengindir. Bor madeninde dünyanın en büyük, tronada ikinci büyük rezervine, en yüksek tenörlü kromuna sahibiz. Ayrıca dünyadaki mermer, zeolit, pomza, sölestin ve toryum gibi rezervlerinin önemli bölümü ülkemizde bulunmaktadır.

Yaklaşık sekiz bin yıllık madencilik geçmişi olan ülkemizde, maden aranması, bulunması ve işletilmesi artık daha da zorlaşmaktadır. Bu anlamda madencilik çalışmaları artan ölçüde bilgi, yatırım, teknoloji, koordinasyon gerektirmekte ve yatırım riski taşımakta ve devletin desteğine gereksinim duyulmaktadır.

Doğal kaynakların en önemli özelliği; hiçbir topluluk, sınıf ya da katmanın emeği karşılığı üretilmemiş olması nedeniyle, hiç kimsenin herhangi bir gerekçeyle sahiplenme hakkı iddia edemeyeceği ve dolayısıyla tanımı gereği bu kaynakların tasarruf hakkının kamuda olması gerektiğidir. Kamu, bu kaynakların insanlığın hizmetine nasıl sunulacağına karar verme hakkına sahip olmalıdır.

Madencilikte de ulusal bir politika olmaması, madencilik üretimine salt bir ihracat kalemi olarak bakılmasını gündeme getirmiştir. Oysa, hammadde yağması emperyalizmin tarihsel sömürü yöntemlerinden biridir. Sömürge, yan-sömürge, yeni sömürge ülkelerdeki işbirlikçilerle birlikte çok ucuza elde edilen hammaddeler, gelişmiş ülkelere işlendikten sonra tekel fiyatlarıyla yine aynı ülkelere mamul

madde olarak satılır ve böylece iki yönlü sömürüye yol açar. Son yıllarda kimi ara ya da son ürünlerin hammadde sahibi ülkelere bırakılması, gelişmiş ülkelerin katma değeri daha yüksek alanlara kaymasının bir sonucudur. Uluslararası sermaye artık ucuz hammadde ve işgücünün bulunduğu coğrafyaları son-ürün üretimi için tercih edebilmektedir. Bu yaklaşımda, bu ülkelerde gelişen çevre hareketlerinin etkisi olduğu gibi, kar, dolayısıyla sömürü oranlarının artırılması hedeflenmektedir.

Hiçbir zenginleştirme ve son-ürün madde üretimi sürecine sokulmadan gelişmiş ülkelere sevki edilen bu zenginliklerimizin hammadde olarak satılması açık bir yağmadır. Bu hammaddelerin ara-ürün ve son-ürün olarak üretimi istihdam, katma değer, ülke ve toplum çıkarı açısından gereklidir. Bunun için bilimsel bilgi, yatırım, istihdam, katma değer, teknoloji, koordinasyon, yatırım riski vb. gözetilen planlı bir madencilik politikasının belirlenmesinin yanında, madencilik üretiminde rol alan bütün tarafların söz ve karar sahibi olduğu, üretimden pazarlanmasına kadar kamu mülkiyetini esas alan bir anlayışın yerleşmesi gerekmektedir. Bu durum karın maksimizasyonunu amaçlayan özel girişimcilik yerine, ülke çıkarlarını ve kamu yararını gözetilen kamu girişimciliğini akılcı kılmaktadır. Bu alanda kurulmuş kamu işletmeleri ülkemizin gereksinmelerine yanıt verecek birikim ve yetkinliktir.

Öte yandan salt kalkınmacı bir retorikle, insanı ve çevreyi dışlayan, her şeyi ekonomik, indirgemeci bir çerçevede algılayarak, uluslar arası sermayenin acil ve azami karı uğruna ülkemizi ve gezegenimizi yaşanmaz hale getirecek olan kimi madencilik yöntemlerinden acilen vazgeçilmelidir. Bilimsel araştırma ve mühendislik uygulamalarının insana ve doğaya en az tahribatın verilmesine yönelik çabalar demokratik platformlarda tartışılarak ve bu tartışma tüketilerek ve nihayet halkın oluru alınarak çözüm önerileri oluşturulmalıdır.

5 - Enerji

Ülkemizin birincil enerji kaynakları başta petrol, kömür, doğalgaz olmak üzere büyük oranda dışa bağımlıdır. Son yıllarda izlenen politikalarla, elektrik enerjisi sektöründe de büyük oranda dışa bağımlılık tercih edilmiş ve hidro-elektrik potansiyelimizin %30'u, kömürün %20'si, jeotermal potansiyelimizin %2,97'si ve rüzgar potansiyelimizin sadece %0,1'i değerlendirilmişken; elektrik enerjisi üretiminde %35 oranında doğalgaz kullanımına yönelinmiştir. Böylelikle hem elektrikte marjinal maliyetler artmış hem de dışa bağımlı doğalgazda, sadece tek bir ülkeye bağlanılarak ciddi bir risk üstlenilmiştir.

Son yirmi yılda sektöre özelleştirme uygulamaları damgasını vurmuştur. Merkezi planlı yapı terk edilmiş ve adeta kaosa davetiye çıkarılmıştır. Enerjinin her şeyden önce kamu hizmeti olduğu ve kamunun bu hizmeti herkese gereksinimi ölçüsünde sağlaması fikri reddedilmiş ve diğer alanlarda olduğu gibi enerji sektörü de, yeni bir ticari alan olarak örgütlenmiştir. Sektörde yaşanan özelleştirmeler nedeniyle, sektörün uzunca bir dönemdir ihmal edilen sorunları iyice çözümsüz hale gelmiştir. Dağıtımda İşletme Hakkı Devri (İHD) ve verilen imtiyazlarla, dağıtım bir soygun aracına dönüşmüş ve yargı kararları uygulanmayarak, bu soygun kamu desteğiyle sürdürülmektedir.

Üretimde Yap İşlet Devret (YİD) ve Yap İşlet (Yİ) modelleri ile yüksek fiyatlı yüzde yüz alım garantili sözleşmelerle enerji maliyetleri son bir yıllık dönemde kilovat-saat başına 3,3 sentten 5,5 sente yükselmiştir. Bu yüzden 2000 yılı içinde TEAŞ'ın zararı 1,5 milyar dolardır. Yeni devreye girecek olan Yİ projeleriyle 2010 yılına kadar yüzde yüz alım garantili YİD ve Yİ projelerine 30 milyar dolar fazladan ödeme yapılacağı DPT yetkililerince de belirtilmektedir. Oysa tüm ülkeler enerjilerini ucuza üretmenin yolunu bulurken ülkemiz pahalı üretim modelleri geliştirmektedir. Pahalı enerji sanayi maliyetlerini artıracaktır. Zaten rekabet şansı düşük olan yerli üretim daha da pahalı hale gelecektir.

Elektrik Piyasası Yasası ile, sektör tümenden kamu denetimi dışına çıkarılmak istenmektedir. Enerji sektöründeki büyük rantlar uluslararası kuruluşların iştahını kabartmaktadır. Yeni çıkarılan yasa ve uluslararası tahkimle desteklenen uluslararası kuruluşlar, sektörün rantını kontrol eder duruma gelecektir.

Enerji sektörü son onbeş yılda, en az on kez yeniden yapılandırılmıştır. Her atılan adım sektör sorunlarını biraz daha derinleştirmiş ve teknik ağırlıklı, teknolojik birikim ve tecrübe gerektiren sek-

tör, siyasal olarak örgütlenmiş ve sektör bilinçli bir şekilde çökertilmiştir. Yıllar itibarıyla yatırımlar düşmektedir. Bakım-işletme faaliyetleri aksamakta ve bir dizi hizmet taşeronlaştırılarak, hem hizmet kalitesinde bir düşüş yaşanmış hem de yolsuzlukların önu açılmıştır.

Sektörde ETKB, TEAŞ, TEDAŞ, BOTAŞ, DSİ, TTK, TKİ, MTA, EİEİ, DPT, Hazine vb kuruluşlardan oluşan, çok başlı bir yapı vardır. Çok başlılığın yanı sıra sektörde ciddi bir eşgüdüm noksanlığı ve yönetim krizi vardır.

Sektör, örgütlü suç çetelerince adeta bir soygun aracına dönüştürülmüştür. Özelleştirmeler sonucu, sektörde ciddi bir işsizlik yaşanmaktadır.

Doğalgaz temini konusunda, abartılı projeler ve projeksiyonlar yapılmakta ve bu projeksiyonlar doğrultusunda ekonomik, teknik ve siyasi altyapıları iyi örgütlenilmeden, bir dizi projeye girilmektedir. Bu projelerle ilgili yolsuzluk söylentilerinin artması bir yana, ülkemiz ne şekilde değerlendirileceği belli olmayan bir doğalgaz serüvenine sürüklenmektedir.

Son yıllarda çevre faktörü göz ardı edildiğinden, enerji üretiminde ciddi çevre sorunları yaşanmaktadır.

Linyitlerimiz, termik santrallerde değerlendirilmediği gibi; hava kirliliği vb gerekçelerle ısınma amaçlı kullanımlarda da yabancı kömüre yönelinmektedir. Oysa belli işlemlerden sonra, yerli linyitlerin değerlendirilmesi olanaklıdır.

Ülkemizin petrol rezervi sağlıklı bir şekilde araştırılmadığı gibi, arama - geliştirme faaliyetleri de yetersizdir. Bu eksiklikler giderilmelidir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, enerji kayıplarının giderilmesi ve genel anlamda enerji tasarrufuna ilişkin teknolojik araştırmalar için kaynak sağlanmalıdır.

Çözüm için: çok merkezli yapıdan vazgeçilerek yeniden merkezi planlı yapıya dönülmelidir. Ülkemizde "Stratejik Ulusal Enerji Planı" acilen hazırlanmalı ve kısa, orta ve uzun vadeli alt planlar hızla devreye sokulmalıdır. Sektördeki tüm özelleştirmeler geri alınmalı ve tüm imtiyazlar iptal edilmelidir. Enerjiyi ucuza üretebildiğimiz ölçüde sanayi ürünlerimizin rekabet şansı olabileceği unutulmamalıdır. Ucuza üretmenin birinci koşulu ulusal kaynaklarımızın ulusal politikalar çerçevesinde hızla değerlendirilmesinden geçmektedir.

6 - Kentleşme ve Yerel Yönetimler

Kentleşme, Yirminci yüzyılın özellikle ikinci yarısında büyük hız kazanmıştır. Bugün Türkiye gibi ülkelerde hızlı nüfus artışı, plansızlık, dengesiz gelişme, göç, arsa spekülâtörlüğü, kamusal alan denetimsizliği, kültürel yabancılaşma, kent yoksulluğu, kente karşı suç, kaçak yapı, gecekondulaşma vb. parametrelerle kendisini açık bir şekilde ortaya koyan "çarçık bir kentleşme" yaşanmaktadır.

1980 sonrası süreçte, Türkiye makro ekonomik politikalarında, esasen uzun yıllar boyunca tam uygulamadığı "planlı kalkınma"dan bütünüyle vazgeçmiştir. Büyüme dengesiz gerçekleşmiş; kutuplaşmış kentler, planlama olgusunun hiyerarşik olarak fiziki planlara yansıtılmamasının getirdiği öngörü eksikliği ile, spekülâtif arsa rantlarına dayalı, kentsel yağmaya teslim edilmiştir.

Barınma hakkı olan "konut"u, kırsaldan kente niteliksiz işgücü olarak göçen milyonlara yoksul insana, alt yapıları arsa üretimi olarak sunamayan yerel yönetimler; yaşanabilir, güvenli ve dayanıklı yapı sürecinde kamusal alan denetiminde de yetersiz kalmışlar, daha da ötesi bu konuda bilimsel gerçekleri dışlayan bir kurumlaşma içerisinde olmuşlardır.

Yerel halkın kendi seçtiği organlar aracılığı ile "yerinden yönetim" birimi olan yerel yönetimler, kamusal hizmetlerin yerle götürülmesinin ifasının ötesinde; toplumsal gelişmeye, sosyo-kültürel olanaklara, yereli oluşturan bireylerin işbirliği ve dayanışmasına, örgütlenmesine de ortam hazırlamak durumundadırlar. Oysa ülkemizde yerel yönetimlerin, mafyanın örgütlediği rant paylaşımına, hayali ihracatın, kara para aklamanın, dahası ulus aşırı sermayeye açılımın ucuz pazarı haline getirilen kentsel yaşama, toplumsal faydanın oluşmasının tersi yönünde müdahil oldukları bir süreç yaşanmaktadır.

Uzun bir süredir gündemde tutulan ve “reform” olarak getirildiği öne sürülen Yerel Yönetimler Yasa Tasarısı ile, işletme belediyeçilik ve Gayri Menkul Yatırım Ortaklığı çerçevesinde; kent ve imar rantlarının, özelleştirmelerin, kamu arzilerinin satışlarının önü açılacaktır. Yasa Tasarısı, toplum yararına olarak yeniden düzenlenmelidir.

Yerel yönetimler, yeni liberal anlayış çerçevesinde toplumsal hizmetlere “şirket”, kentli yurttaşa “müşteri” gözüyle bakan, kamusal alan sorumluluğunu ve denetimini, piyasa süreçlerinde sermaye kesimlerine rant alanı olarak sunan yaklaşımlara, diri bir karşı duruş içerisinde olmalı; demokratik katılım ve kamusal denetimi yaşama geçirmelidir.

Yerel yönetimlerce bugün yerleşme adı altında önümüze dayatılan kurgunun; barışı, demokratik katılımı, demokrasiyi, planlamayı, çevre-tarih-kültür bilincini, toplumsal örgütlenmeyi, kent hukukunu, kentli haklarını, kent ve kentli kimliğini, sanat ve estetiği çöktürmeye çalıştığı, buna karşın uygarlık ve özgürlüğün beşiği olan kentler için yaşam ortamlarının korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için politik, yasal, yönetsel ve teknik kararlar ivedi olarak yaşama geçirilmelidir.

Deprem sonrası süreçte oldu-bittiyile dayatılan, aslında yaşanabilir, güvenli, dayanıklı yapı üretim ve denetimi sürecini iyileştirmek yerine, sermayeye ticari bir alan olarak teslim eden 595 sayılı KHK ve bu KHK'nin yasal boşluğunu doldurmak üzere düzenlenen ve TMMOB'nin yetkilerine müdahale eden 601 sayılı KHK yürürlükten kaldırılmalıdır. Öte yandan Türkiye’de kural dışı yabancı sermayenin uygulamalarına örnek oluşturan on sekiz adet Serbest Bölge, kamusal denetime ait bütün mevzuatı dışlayan ve sendikal örgütlenmeyi engelleyen içeriği ve yapılaşması nedeni ile kaldırılmalıdır. Serbest Bölgelerin, küreselleşme ideolojisinin bir uzantısı olduğu gözden kaçırılmamalı, toplum yararı gözetilen yargı süreçleri işletilmelidir.

“Gerçek bir yerinden yönetim” anlayışına hizmet edecek kent ve demokrasi meclisleri yaşama geçirilerek, demokratik katılım ve denetim sağlanmalıdır.

Yerel yönetim yönetsel örgütlenmesinde tekil kişi belediyeçiliğine son verip, emeğe ve liyakate dayalı kadroların siyasi baskılardan arınmış, toplum yararı güden kolektif üretimleri esas alınmalıdır. Yolsuzluklar, yargıya intikal ettirilmelidir.

Kamu arzileri bütçe açıklarını kapatmak için, “kaynak paketi” adı altında kelepir fiyatlarla satılmamalı; “yurttaşlarımızın eşit yararlandırılacağı düzenlemeler” için, kamu elinde tutulmalıdır.

Parçacı ve yasak savıci imar uygulamaları kaldırılmalı, imar, gecekondu, ve orman afları yasaklanmalı, su havzaları korunmalı, kente karşı suç tanımı yasal ve toplumsal yaptırımlarla güvence altına alınmalıdır.

Topraktaki mülkiyet hakkının kentsel gelişmeyi yönlendiren, rant yaratmayı ve bu rantlara el koymayı belirleyici bir hak olmaktan çıkarılması; kent planlamasının kent topraklarının toplum yararına kullanılmasını sağlayan bir işleve kavuşturulması için, imar haklarının toplumsallaşması zorunludur.

Araziye dayalı planlamalar yeni yerleşim bölgelerinin belirlenmesinden başlayarak, metropoliten ve kentsel yerleşimlerde oluşmuş sorunların çözümünde bilimin ve teknolojinin ışığında doğru kararların üretilebilmesi için Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Kent Bilgi Sistemleri (KBS)’nden mutlaka yararlanılmalıdır.

7 - Ulaşım

1950’lerden sonra karayolu taşımacılığını esas alan siyasal iktidarlar ülkemizi içinden çıkılmaz bir felaketin içinde bırakmıştır. Karayolları insan mezbahalarına dönüşmüş, demiryolu ve denizyolu gibi düşük maliyetli, hızlı ve sağlıklı toplu taşıma olanakları bir yana itilmiştir. Bugün iç taşımalarda yüklerin ancak binde ikisi denizyoluyla taşınmaktadır.

Öte yandan sanayinin bir malzeme hareketi olması nedeni ile de, ulaşımda deniz ve demir yollarının kullanılmaması, sanayinin rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir.

Çağımızın en dinamik ve önemli sektörlerinden birisi olan ulaştırma sektörüyle ilgili olarak Ulaştırma

Ana Planı 1983-1993 tarihinde ilk kez uygulamaya konulmuştur. Ancak ulusal kaynakların ve mevcut ulaşım altyapısının en verimli şekilde kullanılması, ulaşım taleplerinin en ekonomik ve rasyonel şekilde karşılanması, çerçevesinde oluşturulan bu politikalar hiçbir şekilde uygulanmamıştır.

Ulaştırma sektörü, ulusal politikaların temel alındığı planlı bir ekonomik program dahilinde bütünsellik içinde ele alınacak yeni bir ulusal ulaştırma ana planıyla düzen ve disiplin altına alınmalıdır.

Yük, yolcu ve özellikle uzak taşımalarda daha ekonomik olan demiryolu ve denizyolu esas alınmalı ve özendirilmelidir.

Demiryolu, denizyolu, karayolu, havayolu, boru hattı, kent içi ulaştırması gibi tüm alt sektörlerde; ciddi bir yük, yolcu taşıma bileşkesi oluşturulmalı, nitelikli insan kaynaklarının istihdam edilmesine ve eğitimlerine özen gösterilmelidir.

Denizyolu taşımacılığının yanı sıra, iç su yolları taşımacılığının teknik ve ekonomik boyutları göz önüne alınmalıdır.

Entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak çerçevesi belirlenen ÇAP mastır planında, bölge dışına olan karayolu, demiryolu ve hava yolu bağlantıları ve deniz taşımacılığı da göz önünde tutulmalıdır.

İç su yolu ulaşımında kullanılacak yolcu taşıma tekneleri, feribotlar, kuru – sıvı yük taşıma tekneleri, balıkçı tekneleri, gezinti tekneleri, vb. için büyüklük, hız, su yolu trafiği ve çevre koruma yönünden gerekli düzenleme ve sınırlamaları içeren mevzuat zaman geçirilmeden düzenlenmelidir.

Kent içi ulaşımında toplu taşıma çerçevesinde raylı sistemlerin uygulanmasına belirli standartlar getirilmeli, eskimiş teknolojilerin kullanılmasına izin verilmemelidir.

Karayolu taşımacılığını otomotiv ve petrol lobilerinin amaçları doğrultusunda yaşama geçiren ve kaynak israfına yol açan yanlış otopol politikalarından vazgeçilmeli, paralı geçişler kaldırılmalıdır.

Sanayileşmeye hem doğrudan hem dolaylı hizmet veren ulaştırma sektörümüzde; ülkemizin jeoloji, jeopolitik ve kültürel yapısı göz önüne alınarak, kent içi ana ulaşımı da kapsayacak şekilde, ilke ve hedefleri ortaya koyacak uzun vadeli ulusal ulaştırma ana planı hazırlanmalı ve buna bağlı olarak ulusal ulaştırma politikaları belirlenmelidir.

8 - Çevre

İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı kapitalist büyüme ekolojik denge üzerinde büyük riskler yaratmış, küresel bir karakter oluşturan çevre sorunları, kapitalist sistemin bile geleceğini tehdit eder boyutlara gelmiştir.

1972 Stockholm BM “Çevre ve İnsan Konferansı” ile başlayan süreç, yapılan bir dizi uluslararası zirve ve konferans, çıkartılan doküman, imzalanan ulusal üstü belgeler, çevre amaçlı proje ve krediler, çevre kirliliğini önlemek ve doğal kaynak kullanım verimliliğini yükseltmek üzere geliştirilmiş teknolojilere rağmen; dünyanın çevresi tahrip olmuş, yaşanamazlık tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Çevre sorunlarının çözümünde teknolojik gelişmelere dayalı önlemler, önemli bir çözüm aracı olarak sunulmakta; bu ise gelişmiş ülkeler için, karlı bir sektör alanı yaratmaktadır. Öte yandan geri teknoloji ve çevre kirliliği sanayi dallarının geri kalmış ülkelere kaydırılması da bu ülkelerde yeni bir arayış olarak ortaya çıkmaktadır. Endüstri Bölgeleri Yasa taslaklarının ardında bu arayışın ülkemize yansımaları görmek mümkündür. Az gelişmiş ülkeler açısından madalyonun öteki yüzü ise, dışa teknolojik bağımlılık, yeni dış borçlanmalar ve faiz yükleri olarak kendini göstermektedir.

Çevre sorunlarının serbest piyasa mekanizmalarına müdahale etmeden, planlamayı, kalkınmanın bir gereği olarak ele almadan ve yaşam alanlarımıza hükmeden sermaye hareketlerinin kuralstızlığını bir sorun olarak görmeden, sosyal devletin tasfiyesine yol açan olumsuzlukları neden-sonuç ilişkisi içinde değerlendirmeden; çevrenin ve doğal kaynakların geleceğe bırakılmasında, sürdürülebilir

kalkınma gibi bazı kavramlarla yol almak, sorunu çözmeye yetemeyecektir.

Termik santraller, çevre kirliliği yarattıkları yargı kararları ile de sabit olmasına karşın, kirlilik önleyici üniteler kurulmadan işletilmeye devam edilmektedir. Tüm bilimsel gerçekler ve yüksek çevre riskine rağmen nükleer santrallerin yapılmasında ısrar edilmektedir. Çevre hakkını, yaşadığı coğrafyasında gerçekte "yaşam hakkı" olarak isteyen Bergama köylüsüne rağmen, altın madenlerimiz girdiği her ülkenin doğasını kirlüten, damgalanmış uluslararası tekellere peşkeş çekilmektedir. Verimli tarım topraklarımız sanayiye açılmakta, su kaynaklarımız kirlenmekte, su havzalarımız yapılaşmaya açılmakta, çölleşme, erozyon baş göstermekte, flora ve fauna ciddi boyutlarda zarara uğratılmaktadır.

Çevre sorunları ulusal ve uluslararası boyutta yaşanan politik ve ekonomik süreçleri değiştirme ve dönüştürme çabası olmadan çözümlenemez. Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, geri kalmış ülkeler açısından bağımsızlık ve demokrasi sorununun bir parçasıdır.

9 - Eğitim

Eğitimin amacı bilimsel düşünme yetisine sahip, sorgulayıcı, araştırmacı, yaratıcı, özgürce düşünüp karar verebilme bilincine erişmiş ve toplumsal sorumluluk taşıyan bireyler yetiştirmektir. Oysa, mevcut uygulamalar ülkesine ve toplumuna yabancı, insani ve toplumsal değerlerden uzak, bireyci ve teslimiyetçi bir insan tipinin yaratılmasına hizmet etmektedir. Ulusal kalkınma politikalarından soyutlanmış eğitim bütünüyle bir ticaret alanına dönüştürülmektedir. Öğretim elemanlarımız eğitim ve araştırma yapma olanaklarından yoksundur. 1980'lerden sonra bu olumsuzlukların kaynağı olan YÖK düzeni, bütün siyasi partilerin seçim vaatlerine karşın yerinde durmaktadır.

Ülkemizdeki eğitim yapısı, temel eğitimden yüksek öğrenime, ana okullarından meslek edinme ve geliştirme eğitimlerine kadar, yaşamın her alanında bir bütün olarak ele alınıp bilimsel ve demokratik düşünceler ışığında, ülkenin ve halkın çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlenmelidir. Üniversitelerde bilimsel ve yönetsel özerklik sağlanmalı, eğitim her kademedede eşitlikçi ve parasız olmalıdır. Ülkemizin bilim ve teknoloji politikaları temelinde, ulusal stratejik kalkınma programlarını uygulayabilmesi için; eğitim sisteminde tüm çalışanların, çalıştıkları alanda her türlü üretim bilgisine sahip, araştırmacı özellikleri gelişmiş, eğitimli insan yaratmayı hedefleyen, yapısal bir reforma gereksinimi bulunmaktadır.

Sonuç Yerine

Sistemle ve uygulanan politikalarla ilgili bütün tek yanlı koşullandırmalara karşın, deniz bitmiş ve gemi karaya oturmuştur. Türkiye, uygulanan politikaların doğrudan ürünü olarak, tarihinin en derin krizini yaşamaktadır.

İşsizlik çığ gibi büyümektedir. İşçiler, kamu çalışanları, köylüler yoksulluk düzeyinin altında gelirlere mahkum edilmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler batma noktasına gelmiştir. Esnaf kepenk kapatmak zorunda kalmıştır. Tüm bu yaşananlar karşısında siyasi iktidar sadece uluslararası sermaye kuruluşlarının direktiflerini gerçekleştirmenin aracı, TBMM ise adeta kamusal alanı tasfiye sürecinin aracı haline gelmiştir.

Bu durumdan çıkış için, öncelikle politik bir yapısal dönüşüm gerçekleştirilmelidir. Bağımsız, demokratik ve sosyal hukuk devletinin gerçekleşmesi için, kendi halkını potansiyel suçlu sayan 1982 Anayasası yürürlükten kaldırılmalı, demokratik katılımı, çağdaş, çoğulu, laik, emekçi halkın çıkarlarını gözeten, hak ve özgürlükler temelinde yeni bir Anayasa hazırlanmalıdır. Her alanda tam bağımsızlık esas alınmalı ve uluslararası tahkim reddedilmeli ve ilgili hüküm Anayasada yer almamalıdır. Buna bağlı olarak yasalardaki anti-demokratik hükümler ayıklanmalı, demokratikleşmeye katkı sağlayacak yeni yasalar çıkarılmalı, uygulamalar da bu anlayışa koşut hale getirilmelidir. Demokrasinin maddi koşullarının yaratılabilmesi için kitlelerin ve örgütlerinin eşit yararlanabileceği ortamlar sağlanmalıdır. Öncelikle Siyasi Partiler Yasası ve Seçim Yasası bu doğrultuda değiştirilmelidir. Örgütlenmenin önündeki tüm engeller kaldırılmalı, hukukun üstünlüğü sağlanmalı, her alanda grevli

ve toplu sözleşmeli sendikal haklar yasal güvenceye alınmalıdır. Yargı üzerindeki baskı kaldırılmalı ve yargı bağımsızlığı sağlanmalı, yargı kararları eksiksiz ve zamanında uygulanmalıdır. Bir hesap verme ve hesap sorma ortamı oluşturulmalı ve kamu yararı anlayışı ön plana koyularak, hiç kimsenin yaptığının yanına kalmadığı bir ortam yaratılmalıdır. Büyük sermaye ve devlet işletmeleri sendikalar ve meslek örgütlerinin denetimine açılmalıdır. Ülke ekonomisini çökertenlerden, halkı yoksullaştıranlardan, işkencecilerden ve çetelerden hesap sorulmalıdır. Her kademedeki mafyalaşma ve çeteleşme önlenmeli ve tasfiye edilmiştir. Kürt sorunu siyasal çözüme kavuşturularak sağlanan barış ortamı kalıcı hale getirilmeli, OHAL kaldırılmalı ve göç etme durumunda bıraktırılmış yurttaşlarımızın geriye dönüşleri sağlanmalıdır. Bölgenin tahrip olmuş ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yaşamı onarılarak demokrasi eksiksiz olarak uygulanmalıdır. Kısa vadede ücretlilerin konumunu iyileştirmek için ücretler en azından yüzde yüz artırılmalı ve işten atmalar yasaklanmalıdır. Basında tekelleşme engellenmeli ve basın özgürlüğü sağlanmalıdır.

Bilim ve teknoloji politikaları temelinde insan ve doğal kaynaklarımızı üretime yönlendirecek, bir ulusal kalkınma stratejisi benimsenmelidir. Rant ekonomisinin yerine, planlı üretim ve istihdama, dengeli büyümeye dayalı bir ekonomik anlayış benimsenmelidir. Tüm istikrar ve kalkınma programlarının olmazsa olmaz koşulu, nihai hedefi dengeli kalkınma olmak üzere, gelir dağılımının düzeltilmesi ve hakça bir paylaşımın kurumsallaşması sağlanmalıdır. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik başta olmak üzere tüm temel mal ve hizmetlerden herkesin eşit yararlanabileceği bir yapı oluşturulmalıdır. Ülkemizin, uyguladığı politikalar sonucu kaybettiği yön duygusunu yeniden kazanmaya ivedilikle gereksinimi vardır. Bunun yolu, başarısızlığı kanıtlanmış ve toplumsal, siyasal desteği kalmamış IMF, Dünya Bankası politikalarının uygulanmasından zaman yitirmeden vazgeçmektir. Özelleştirmeler durdurulmalıdır. Her attırdıkları adımdan sonra ülke kaynaklarının bir kısmını daha kendi ülkelere aktaranlar, asıl bizlere borçludurlar. Bu yüzden dış borçlar ödenmemelidir. Ortak toplumsal birikimlerimizin belli bir kesime kaynak aktarımı olan iç borçlar ödenmemelidir. Hortumcuların mal varlıklarına el konulmalıdır. Bankacılık sektörü ve mali piyasalar kaynak aktarmaya değil kaynak yaratmaya ve yaratılan kaynakların ulusal kalkınma planları çerçevesinde yönlendirilmesine uygun bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bütün alanlarda, topluma hizmet bilinci ile, bu bilinci pekiştiren ve gerçekleştiren yönetim anlayışı ile kamu girişimciliği yaşama geçirilmelidir.

Yirmi yıldır kesintisiz olarak uygulanan ve alternatifsiz olduğu savunulan bu politikaların alternatifi işte bu çerçevenin içindedir ve IMF'siyle, Dünya Bankasıyla, Dünya Ticaret Örgütüyle, Avrupa Birliğiyle, vb ile sürdürülen küresel saldırının bertaraf edilmesi bu alternatifin ana temalarından birisidir.

Yıllardır istikrarsızlık ve sürekli kriz politikalarının kısacasında bırakılan, üretimden koparılan, emeği ile geçinen kesimlerin işsizlik, açlık ve sefalet koşullarına mahkum edildiği bu dışa bağımlı politikalarla, ekonomik bunalımlara ve ağır toplumsal çöküntülere sürüklenen Türkiye'nin; tüm bu sorunlarının üstesinden gelecek kaynakları ve birikimi vardır.

Ama önce siyasi iradenin uluslar arası sermayeye değil de halka hizmet etmesi yönünde belirmesi gerekmektedir. Bu nedenle de sorun, emekten yana politikaları yaşama geçirecek siyasi iradenin iktidara taşınması sorunu haline gelmiştir.

emek platformu programı

SUNUŞ VE ÖZET

Ülkemizin bugün yaşadığı kriz, uzun yıllardır uluslararası finans kuruluşlarının güdümünde uygulanan ekonomik ve sosyal politikanın sonucudur. Türkiye'ye bu politikaları dayatan IMF ve Dünya Bankası ile ülkeyi yönetemeyen hükümetler ardi ardına yaşadığımız krizlerin baş sorumlusudurlar.

Türkiye bütçesi, sosyal devlet ilkelerinin gereklerini yerine getirme anlayışından tümüyle uzaklaştırılarak, tamamıyla bir iç ve dış borç faizi ödeme idaresine indirgenmiştir. Türkiye'deki mali sistem, sadece belirli bir süre içerisinde yeterli gelirin toplanıp toplanamayacağı aritmetik hesabına dayanan bir politikanın sarmalına girmiştir. Gelir dağılımı son derece bozulmuş ve ülke içinde yoksullaşma artmıştır.

Planlama fikrinin tümenden gözardı edildiği ve gerçek anlamda "vahşi kapitalizm" in uygulandığı bir süreç yaşanmaktadır.

Bu sürece karşı oluşan tepkileri bastırabilmek amacıyla antidemokratik uygulamalar artmış; ülkenin emek ve demokrasi güçlerinin görüş ve önerilerini kamuoyuna aktarma ve kamuoyu yaratma olanakları da kısıtlanmıştır. Düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda yasal ve fiili kısıtlamalarla insan hakları ihlalleri gündemde kalmaya devam etmiştir.

Hukukun üstünlüğü yerine, her kademedede mafyalaşmanın yaşandığı bir çürümüşlükle karşı karşıya kalınmıştır.

Özelleştirme ile KİT'lerin tasfiye edilme sürecine ek olarak, tarımda liberalleştirme adı altında tarımın uluslararası tekelere açılması gerçekleştirilmektedir. Tarım kesiminin verim artışı azalmakta ve özellikle tarımdaki küçük üreticiler yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Hayvancılık neredeyse gözden çıkarılmış durumdadır.

Her kriz döneminin faturası ücretlilere, emeklilere, kent yoksullarına, çiftçilere, esnaf ve sanatkarlara çıkartılmıştır. Vergi politikaları ücretliler aleyhine şekillendirilmektedir. Sosyal güvenlik, sağlık, eğitim başta olmak üzere; tüm temel haklar sadece parası olanların yeterince yararlandığı bir anlayışa terkedilmiştir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler batma ve esnaf kepenk kapatma noktasına gelmiştir.

Daha önceki hükümetler dönemlerinde olduğu gibi 57. hükümetin kurulduğu günden beri de uygulamaya devam ettiği ve krizler karşısında değiştirerek sürdürmeye çalıştığı bu politikalar, ülkemizin çalışanlarının, işsizlerin ve emeklilerin, küçük çiftçilerin çıkarlarıyla temelden çelişmektedir. Ulusötesi sermayenin ve ülkemizdeki, bir avuç azınlığın çıkarlarının korunmasını ve alacaklarının tahsilini hedefleyen bu programlar bir kez daha krizle sonuçlanmıştır.

Kriz sonrasında hükümetçe sunulan "acil önlemler paketi" yukarıdaki acı tabloyu yaratan uygulamaların devamı niteliğindedir. Bugüne kadar IMF ve Dünya Bankası politikalarını savunarak ve uygulayarak ülkemizi derin açmazların içine sürükleyen hükümetler artık yüzünü halkına dönmek zorundadır.

Halkın refah düzeyini yükseltmeyi, gelir dağılımındaki dengesizlikleri gidermeyi ve rant yerine üretimi artırmayı amaçlamayan hiçbir politika çözüm üretmeyecektir. Türkiye ekonomisinin sanayileşme ve yatırım artışlarına dayalı dengeli bir büyüme yapısına kavuşturulması ancak kapsamlı ve eş zamanlı bir kamu kesimi, mali kesim ve ödemeler dengesi reformu ile sağlanabilecektir.

Ekonomik krizleri önlemenin ve toplumsal güveni sağlamanın yolu; (a) yolsuzluklarla etkili bir biçimde mücadele, (b) demokratik sosyal hukuk devleti olgusunun hayata geçirilmesi ve (c) çalışma mevzuatının onaylanmış uluslararası sözleşmeler ve ILO Sözleşmeleri ile uyumlu hale getirilmesi de dahil olmak üzere, Anayasa değişikliklerini de kapsayacak bir demokratikleşme paketi temelinde oluşturulacak ve halkımızın desteğine sahip bir programın uygulanmasından geçmektedir.

Emek Platformu Programının temel ilkeleri şunlardır;

1. Türkiye’de devletin küçültülmesi yönündeki politikalar, kamu kesimi potansiyelinin kalkınma amaçlı olarak harekete geçirilmesi önünde engel oluşturmaktadır. Sosyal devletin gelişmesi ve kalkınmanın önünün açılması için devletin küçültülmesi saplantısından vazgeçilmeli; üretim ve istihdamın önünü açacak, büyümeyi ve kalkınmayı hedefleyen politikalara dönülmelidir.

2. Devletin ekonomik ve sosyal fonksiyonlarını yeniden kazanması ve geliştirmesi, Türkiye’nin geleceğini planlama yetilerini yeniden kazanmasıyla mümkündür. Özel sektör için yönlendirici, kamu sektörü için bağlayıcı planlama, bölgesel ve sektörel bağlantıları etkin bir şekilde oluşturularak başlatılmalıdır. Planlamanın hiyerarşik her aşamasında, toplumun tüm kesimlerinin örgütsel temsilcileri aracılığıyla demokratik katılımı sağlanmalıdır.

3. Kriz koşullarının toplumun geniş kesimlerinde yarattığı yoksullaşmanın aşılabilmesi için sosyal devlet uygulamaları tartışmasız bir biçimde hayata geçirilmelidir.

4. Ekonomik krizin hızla aşılabilmesi için iç ve kısa vadeli dış borç ödemeleri yeniden takvimlendirilmelidir.

5. Kısa vadeli yabancı sermaye girişleri ve çıkışları kontrol altına alınmalıdır.

6. Banka sistemi planlı bir rasyonelleştirmeye tabi tutulmalı; bankaların mevduat ve kredi faizlerini ölçsüz arttırmaları engellenmeli; mevduat garantisi küçük tasarruf sahiplerini korumak kaydıyla daraltılmalıdır. Ziraat Bankası, Halk Bankası, Emlak Bankası gibi kamu ihtisas bankaları asli görevlerini yapacak şekilde yeniden yapılandırılmalı, bu bankaların özelleştirilme süreci durdurulmalıdır.

7. Vergi tabanı yaygınlaştırılmalı, vergi gelirleri arttırılmalıdır. Sermaye gelirlerinin vergi gelirleri içindeki payını yükseltecek önlemler alınmalıdır. Vergi adaletini ve herkesten mali gücüne, servetine ve gelirine göre vergi alınması ilkesini sağlayacak bir vergi reformu gerçekleştirilmelidir.

8. Bütçelerin faiz ödeme öncelikli bir aktarma organına dönüşmesine son verilmeli; kamu mali sistemindeki parçalı yapıyı sona erdirecek, kamu hizmetlerinde etkinliği ve saydamlığı arttırıcı düzenlemeler içerecek kapsamlı bir bütçe ve harcama reformu gerçekleştirilmelidir. Bütçeden, eğitime, sağlığa, yatırıma ayrılan pay arttırılmalı, bunlar dışındaki gereksiz harcamalar kısıllanmalıdır. Bütçe dışı harcama ve fonlar bütçe kapsamına alınmalıdır. Devletin her kademesinde üretken olmayan ve kamu yararı taşımayan harcamalarda tasarrufa gidilmelidir. Kamu ihalelerinin şeffaflığını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

9. Yolsuzlukların üzerine kararlılıkla gidilmeli; siyasal sorumluları da açığa çıkarılmalıdır.

10. Kayıt dışı ve yasadışı iktisadî faaliyetler önlenmelidir.

11. Tarımın başta sanayi olmak üzere diğer sektörlerle organik bütünlüğünü gözeterek uzun vadeli bir planlama yapılmalıdır.

12. Dengeli bir kalkınmayı sağlamak, gelir dağılımını iyileştirmek hedef olarak alınmalıdır. Bu amaçla çalışanların uygulanan politikalar ve kriz nedeniyle oluşan ücret kayıpları derhal telafi edilmelidir.

13. Toplumsal güven ve barışın hayata geçirilebilmesi için Anayasa, siyasi partiler ve seçim yasaları derhal değiştirilmeli, yasalar çağdaş, demokratik düzene uydurulmalıdır. Hukuk devleti olmanın temel koşulu olan hukukun üstünlüğü ilkesi hayata geçirilmelidir. Çalışanların haklarının tanınması doğrultusunda ILO normlarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır.

Emek Platformu tarafından uzun bir dönemdir yapılmakta olan tüm uyarılar haklı çıkmıştır. Hükümet bu sese kulak vermeli, Emek Platformu ile bir araya gelerek önerilerini dikkate almalıdır. Hükümet, içinde bulunduğumuz krizden çıkış için IMF ve Dünya Bankası’nı, ulusötesi sermayeyi ikna etmek için uğraşmaktan vazgeçmeli; yüzünü kendi toplumsal dinamiklerine çevirmelidir.

Bu ülkenin içinde bulunduğu krizi aşabilecek ve krizsiz bir kalkınma gerçekleştirilebilecek potansiyeli vardır. Bu ülkenin insanları toplumsal yarar içeren; çalışanların, emeklilerin, işsizlerin, küçük çiftçinin, esnafın ve sanatkarların ve bu politikalarından mağdur olan tüm toplumsal kesimlerin çıkarlarını koruyacak bir programı hayata geçirmek için çaba harcamaya hazırdırlar. Unutmayalım ki, gerçek bir ulusal program, ancak bu hedefler doğrultusunda bu kesimlerle birlikte hazırlanan programdır.

Sonsöz

Yolsuzluk ve yoksulluk üretmekten başka işlevi kalmamış gözüken siyasal iktidarlar halk nezninde güvenlerini ve itibarlarını yitirme noktasına gelmişlerdir. Parlamento ve hükümetlerin yapması gereken şey, başarısızlığı kanıtlanmış ve toplumsal/siyasal desteği kalmamış IMF, Dünya Bankası politikalarından vazgeçmektir.

ÇÖZÜM EMEK PLATFORMU PROGRAMINI HAYATA GEÇİRMEKTİR.

TÜRKİYE'NİN BU PROGRAMI UYGULAYACAK VE KRİZLERİ AŞACAK GÜCÜ VARDIR.

EMEK PLATFORMU PROGRAMI

A- Mali Sisteme Ve Sermaye Hareketlerine Yönelik Kısa Vadede Uygulanması Gereken Politikalar

1. Yaşanılan krizin ana nedenlerinden biri olan kısa vadeli yabancı sermaye girişleri ve çıkışları, vergi ve para politikası araçlarıyla kontrol altına alınmalı ve bu doğrultuda 32 sayılı kararname yeniden düzenlenmelidir.
2. Türkiye'nin kısa vadeli dış borçları uzun vadeye yayılmalıdır.
3. Merkez Bankası'nın döviz kuru ve faiz hadlerini birbirinden bağımsız iktisat politikası araçları olarak kullanma olanağı yeniden oluşturulmalıdır.
4. Döviz tevdiat hesaplarına uluslararası faiz hadlerinin üzerinde faiz verilmeyerek TL'nin dövizle ikamesi caydırılmalıdır.
5. İç borç stokunun, bütçenin faiz dışı fazla vermeye zorlanması yoluyla tedricen azaltılmaya çağrı belli olmuştur. Yurtiçi borç stokunun mali sisteme ve giderek tüm reel ekonomiye olan yükünü azaltmak için Hazine, Merkez Bankası ve bankacılık kesimi arasında borcun vadesini uzun döneme yayan ve bu borcun reel faiz yükünü düşüren bir düzenleme yapılmalıdır.
6. Batık bankalar tasfiye edilmeli ve sorumlularından hesap sorulmalıdır.
7. Banka sistemi planlı bir rasyonelleştirmeye tabi tutulmalı; bankaların mevduat ve kredi faizlerini ölçsüz arttırmaları engellenmeli; mevduat garantisi küçük tasarruf sahiplerini koruyacak şekilde tedricen daraltılmalıdır.
8. Bankaların mevduat ve TCMB kredileri dışında kaynak kullanmaları ve yurtdışından borçlanmaları etkin bir denetim altına alınmalıdır. Türkiye'deki özel bankalara kredi açan yabancı bankaların alacaklarını Hazine garantisi kapsamına alan uygulamaya son verilmelidir. Özel finans kurumları devlet denetimi altına alınmalıdır.
9. Tarım üreticilerine hizmet vermesi gereken Ziraat Bankası, esnaf ve sanatkara hizmet vermesi gereken Halk Bankası, sosyal konut talebine ve finansmanına cevap vermesi gereken Emlak Bankası gibi kamu ihtisas bankaları asli görevlerini yapacak şekilde yeniden yapılandırılmalı, bu bankaların özelleştirilme süreci durdurulmalı, siyasî baskılardan uzaklaştırılarak sektör temsilcilerini ve sosyal tarafları da içerecek özerk ve katılımcı bir yönetime kavuşturulmalıdır. Sorumlular, kamuoyunu aldatıcı sahte görev zararı beyanlarından kaçınılmalıdır.

B- İktisadi İstikrar Ve Sosyal Adaleti Sağlamak İçin Uygulanması Gereken Politikalar

1. Öncelikle 21 Şubat 2001 tarihli krizin ülke ekonomisi ve çalışanlar üzerindeki tahribatı ve etkileri tespit edilmeli, sorumlularından hesap sorulmalıdır.
2. Kamu çalışanlarının krizden doğan kayıpları başta olmak üzere geçmiş yıl kayıpları giderilmeli, süresi uzatılan yetki yasası ile eşit işe eşit ücret ilkesinden hareketle, ücretler insan onuruna yaraşır bir hayat süreceğe düzeye getirilmelidir.
3. Her ne sebeple olursa olsun işçilerin ve kamu çalışanlarının resen veya zorunlu emekliliği düşünlmemelidir.
4. Bütçelerin faiz ödeme öncelikli bir aktarma organına dönüşmesine son verilmeli; yıllardır kısıtlanan eğitim, sağlık, adalet ve sosyal güvenlik, altyapı yatırımları gibi sosyal ve ekonomik harcamalar ile personel ödeneklerine ağırlık verilmelidir. Kamu tarafından sağlanan, her kademedeki eğitim ve sağlık hizmetleri parasız olmalıdır. Bütün dengeleri altüst olmuş, temel ilkeleri tamamen çökmüş olan 2001 yılı bütçesi bu anlayışla yeniden düzenlenmelidir.
5. Kamu mali sistemindeki parçalı yapıyı sona erdirecek, kamu hizmetlerinde etkinliği ve

saydamlığı artırıcı düzenlemeler içerecek kapsamlı bir bütçe ve harcama reformu gerçekleştirilmelidir. Bütçe dışı harcama ve fonlar bütçe kapsamına dahil edilmeli ve bütçe harcamalarında kamu yararı esas alınmalıdır.

6. Bütçe görüşmelerini sadece bir tahmin olan Bütçe Kanunu ile sınırlı olarak sürdüren parlamentonun, bütçe gerçekleştirmelerini içeren Kesin Hesap Kanun Tasarılarını daha ciddi incelemesi sağlanmalıdır. Meclisin bu ilgisizliği, yurttaşlar adına kullanılan bütçe hakkını zaafa uğratmaktadır.

7. Kayıt dışı ve yasadışı iktisadi faaliyetler ve yolsuzluklar önlenmeli; medya, bürokrat ve siyasetçinin de katıldığı her kademedeki mafyalaşma ve çeteleşme engellenmeli ve saptandığında ağır yaptırımlar uygulanmalıdır. Bunun temel aracı olarak, kamudaki denetim birimlerinde denetim faaliyetleri etkin hale getirilmeli, aralarında eşgüdüm sağlanmalıdır. Kamu ve özel kuruluşların denetimine, çalışanları temsil eden sendikal ve mesleki kuruluşların katılması, ilke olmalıdır. Sendikal örgütlenme, kayıt dışılığın panzehiri olarak desteklenmelidir.

8. Kamu kaynaklarının adaletsiz, dengesiz, kamu yararı gözetilmeden kullanılmasına neden olan ve bir toplumsal hastalığa dönüşen yolsuzluk olaylarına karşı yönetsel, yargısal ve toplumsal denetim aracılığıyla mücadele edilmelidir.

9. Özelleştirmeler ve işten çıkartmalar derhal durdurulmalıdır. "Kaynak yaratma" adı altında ülkemizin bağımsızlığı, gelişmesi ve geleceği için stratejik önemi haiz olan savunma, ulaştırma, iletişim, enerji dağıtım, madencilik, kentsel hizmetler, tarım vb. sektörlerdeki KİT'leri bile satmayı öngören politikalar terk edilmelidir.

10. Örgütsüz ve ucuz emeğe dayalı ekonomi politikalarından vazgeçilmelidir. Tüm çalışanlara ve emeklilere insan onuruna yaraşır bir gelir sağlanmalıdır.

11. Türkiye' de sağlık sektörü için gerçekçi ve toplum yararına bir planlamaya gereksinim vardır. Sağlık sektörüne en az %10 bütçe payı ayrılmalıdır. Sektörün etkin çalışabilmesi için kaynakların ve hizmet üretimlerinin tek elden yönetilmesi gerekmektedir. Sağlıkta finansman modeli genel vergilerle oluşan genel bütçe sistemi olmalıdır. Bir sağlık sisteminin kalbi toplumun en uç noktalarına kadar ulaşabilecek birinci basamak sağlık hizmetleridir. Türkiye' de sağlık ocağı, sağlık evleri ve dispenserlerin sayısal ve donanım yetersizliği giderilmelidir. Birinci basamak ile hastaneler arasında sevk sistemi işletilmeli ve bu uygulama tam süre politikası ile pekiştirilmelidir. Toplumsal sağlık düzeyinin gelişmesi için sağlık hizmetlerine toplum katılımı sağlanmalı, bölgelerarası sağlık alanındaki dengesizlikler giderilmelidir.

12. Emlak Bankası' nea Emlak Konut Şirketi' ne Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı payları biçiminde aktarılan Konut Edindirme Yardımı birikimleri başvuru sahiplerine derhal ve nakden ödenmelidir.

13. Zorunlu tasarruf hesabındaki birikimlerin toplamı, yani ana para ve nemalar 01/06/2000 tarihli döviz kuruna bağlanarak ve piyasa rayıçları üzerinden nemalandırılarak hak sahiplerine derhal ve nakden ödenmelidir.

C- Kalkınma Politikaları

1. Türkiye' de devletin küçültülmesi yönündeki politikalar, kamu kesimi potansiyelinin kalkınma amaçlı olarak harekete geçirilmesi önünde engel oluşturmaktadır. Türkiye' de faiz dışı bütçenin milli gelire oranı yüzde 21 oranında iken, AB ülkeleri ortalaması bunun iki katından fazladır. Sosyal devletin gelişmesi ve kalkınmanın önünün açılması için devletin küçültülmesi saplantısından vazgeçilmelidir.

2. Devletin ekonomik ve sosyal fonksiyonlarını yeniden kazanması ve geliştirmesi, Türkiye' nin geleceğini planlama yetilerini yeniden kazanmasıyla mümkündür. Devletin ekonomiye müdahale araçları güçlenmeli, ulusal egemenliğin araçları ulusötesi sermayenin denetimine sokulmamalı, yatırımcı ve üretici sosyal devlet güçlendirilmelidir. Özel sektör için yönlendirici, kamu sektörü için

bağlayıcı planlama, bölgesel ve sektörel bağlantıları etkin bir şekilde oluşturularak başlatılmalıdır. Planlamanın hiyerarşik her aşamasında, toplumun tüm kesimlerinin örgütsel temsilcileri aracılığıyla demokratik katılımı sağlanmalıdır.

3. Ülkemizin bilim ve teknoloji politikaları temelinde, ulusal stratejik kalkınma programlarını uygulayabilmesi için eğitim sisteminde, tüm çalışanların çalıştıkları alanda her türlü üretim bilgisine sahip, araştırmacı özellikleri gelişmiş, nitelikli insan gücünü yaratmayı hedefleyen, yapısal bir reform gerçekleştirilmelidir. YÖK kaldırılmalt; üniversitelerde bilimsel ve yönetsel özerklik sağlanmalıdır.

4. Türkiye stratejik öngörüyle insan kaynakları planlamasını da göz önüne alarak ulusal politikalarını belirlemelidir. Bilim ve teknolojide yetkinleşme ve bunu ülkemiz ölçeğinde toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürme isteğiyle; sistemik bütünlük, siyasi kararlılık, süreklilik içerisinde ulusal bir strateji saptamalıdır. İnsandan ve emekten yana bir sanayileşme politikasını, toplumsal bir proje çerçevesinde tüm ilişkileri yeniden düzenleyerek ele almalıdır.

5. Madencilikte planlı ulusal bir politika belirlenmeli, madencilik üretimine sadece ihracat kalemi olarak bakılmamalıdır. Yaşanan krizi atlatabilmek için madenlerimiz, üretimden pazarlanmasına kadar "boraks" örneğinde olduğu gibi kamu mülkiyetini esas alan bir anlayışla ele alınmalı, ulusal ve uluslararası sermayeye teslim edilmemeli, yeni yatırımlarla çağdaş teknolojiye kavuşturulmalıdır.

6. Ülkemizde "Stratejik Ulusal Enerji Planı" acilen hazırlanmalı ve kısa, orta ve uzun vadeli alt planlar hızla devreye sokulmalıdır. Sektördeki tüm özelleştirmeler geri alınmalı ve tüm imtiyazlar iptal edilmelidir. Enerjiyi ucuza üretebildiğimiz ölçüde sanayi ürünlerimizin rekabet şansı olabileceği unutulmamalıdır. Ucuza üretmenin birinci koşulu, ulusal kaynaklarımızın ulusal politikalar çerçevesinde hızla değerlendirilmesinden geçmektedir. Alternatif temiz enerji kaynaklarına yönelinmelidir.

7. Gündemde olan Endüstri Bölgeleri Yasa Tasarısı, yabancı sermayenin kualsız mal, hizmet, teknoloji ve finansıyla işleyecek; kamusal denetim mekanizmalarını yok edecek; bu anlamda ulusal sanayiye çökertecek, çevre ve doğal kaynakları tahrip edecek bir yaklaşım getirmektedir. Bu Yasa Tasarısı'ndan vazgeçilmelidir.

8. Türkiye'de kualsız yabancı sermayenin uygulamalarına örnek oluşturan onsekiz adet Serbest Bölge küreselleşme ideolojisinin bir uzantısı olup kamusal denetime ait bütün mevzuatı dışlamakta ve sendikal örgütlenmeyi engellemektedir. Serbest Bölgeler kaldırılmalıdır.

9. Kamu arazileri bütçe açıklarını kapatmak için, "kaynak paketi" adı altında kelepirci fiyatlarla satılmamalı; "yurttaşlarımızın eşit yararlandırılacağı düzenlemeler" için, kamu elinde tutulmalıdır. Kentsel toprak rantının kamuya geri döndürülmesi sağlanmalıdır.

10. Parçacı ve yasak savcı imar uygulamaları kaldırılmalt, imar, gecekondu ve orman afları yasaklanmalı, su havzaları korunmalı, "kente karşı suç" tanımı yasal ve toplumsal yaptırımlarla güvence altına alınmalı, çevreye duyarlı imar planları hazırlanmalıdır.

11. Deprem sonrası süreçte oldu-bittiyle önümüze dayatılan yaşanabilir, güvenli, dayanıklı yapı üretim ve denetimi sürecini, sermayeye ticari bir alan olarak teslim eden 595 sayılı KHK ve bu kanuna dayanılarak TMMOB Kanununa müdahale eden 601 sayılı KHK ve ilgili tüm yönetmelikler iptal edilmeli, kamusal denetim etkinleştirilmelidir.

12. Tarımın tasfiyesini amaçlayan süreç, kentlere çok hızlı bir göç dalgası yaratacak ; yıkım boyutunda ekonomik-toplumsal bir fatura oluşturacaktır. Bu nedenle dengeli kalkınma politikaları ve bölgesel planlama ile tarımın yeniden canlandırılması ve atıl kaynakların yeniden faaliyete geçirilmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla, köye dönüş bir araç olarak değerlendirilmeli ve göçün yaratacağı olumsuzluklar tüm yönleri ile giderilmelidir.

13. Uzun bir süredir gündemde tutulan ve "reform" olarak getirildiği öne sürülen Yerel Yönetimler Yasa Tasarısı ile, işletmeciler belediyeçilik ve Gayri Menkul Yatırım Ortaklığı anlayışı çerçevesinde; kent ve imar rantlarının, özelleştirmelerin ve kamu arazilerinin satışlarının önü açılacaktır. Yasa Tasarısı, toplum yararına olarak yeniden düzenlenmelidir. Yerel yönetimlerce toplumsal hizmetlere "şirket", kentli yurttaşta "müşteri" gözüyle bakan yaklaşımlara son verilmeli, demokratik katılım ve

kamusal denetim yaşama geçmelidir.

14. Sanayileşmeye hem doğrudan hem dolaylı hizmet veren ulaştırma sektörümüzde; ülkemizin jeoloji, jeopolitik ve kültürel yapısı gözönüne alınarak, kent içi ana ulaşımları da kapsayacak şekilde, ilke ve hedefleri ortaya koyacak uzun vadeli ulusal ulaştırma ana planı hazırlanmalı ve buna bağlı olarak ulusal ulaştırma politikaları belirlenmeli, demiryolu ve denizyolu taşımacılığı özendirilmeli, kaynak israfına yol açan otoyol projelerinden vazgeçilmelidir.

15. Toprak, özenle korunması gereken bir doğal kaynaktır ve her ülkedeki varlığı sınırlıdır. Bu varlık kamu yararına korunmalı, kapsamlı bir toprak reformu gerçekleştirilmelidir.

16. Emeğin serbest dolaşımına izin vermeyen, sadece mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı anlamına gelen Gümrük Birliği'ne ilişkin Ortaklık Konseyi Kararı gözden geçirilmelidir. Dünya Ticaret Örgütü ve OECD bünyesinde yürütülen hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi çalışmaları askıya alınmalıdır. ÇATS 1994 Anlaşmaları içinde kalkınma politikalarını aykırı düzenlemelerin yeniden müzakere edilmesi için uluslararası girişimlerde bulunulmalıdır.

17. İthal edilen malları ülkemizde üretmeye, ihracatı arttırmaya yönelik yatırım projeleri teşvik edilmelidir.

18. İthalatı denetleyebilmek ve lüks tüketim malları ithalatını caydırabilmek için tarife dışı engeller kullanılmalıdır. Özellikle demir çelik ve tekstil hammaddesi ithalatında ihtisas gümrüklerine işlerlik kazandırılmalıdır.

19. Rekabet Kurulu imalat ve hizmet sektörlerindeki işletmelerin minimum etkin ölçekte çalışmalarını sağlayacak, firma birleşme, yatırım koordinasyonu, yeni firmaların sektöre girişini sağlayacak teşvik veya zorlaştırma gibi uygulamalar yapılmalıdır.

20. İhracatın bileşimi yüksek katma değerli ürünler lehine değiştirilmeli, bu yönde sanayi, finansman ve teknoloji planlaması yapılmalıdır.

21. Banka kredilerinin dengeli kalkınmanın gerektirdiği şekilde kullanılması sağlanmalıdır.

22. Türkiye Kalkınma Bankası ve İller Bankası gibi kamu kalkınma ve yatırım bankacılığı, gerçek işlevleri ve kuruluş amaçları doğrultusunda çalışır duruma getirilmelidir.

23. Bölgesel kalkınma politikaları yeniden canlandırılmalı, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi sağlanmalıdır.

D- Vergi Politikaları

1. Otokontrol aracı olarak servet beyanı ve benzeri inceleme teknikleri getirilmeli, vergi yönetimi, denetimi, ücret, araç ve gereç yönünden daha da güçlendirilmelidir.

2. Sermaye gelirlerinin vergi gelirlerine katkısı artırılmalıdır. Vergi adaletini ve herkesten mali gücüne, servetine ve gelirine göre vergi alınması ilkesini sağlayacak bir vergi reformu gerçekleştirilmelidir.

3. Verginin tabana yayılması, vergi ve sigorta incelemelerinin yaygınlaştırılması, ücretlilere vergi iadesinin aylık hale getirilerek kapsamının genişletilmesi, faiz gibi menkul sermaye gelirlerinin ve özellikle kamu borç senetleri gelirlerinin üniter tarife kapsamına alınması sağlanmalıdır.

4. Bu amaçla gerçekleştirilecek vergi reformunun; Gelir idaresinin sorunlarına çözüm getirecek, vergi denetim örgütlerinin ve 3568 sayılı Yasaya tabi meslek mensuplarının sorunlarına, vergi kanunlarındaki eksiklik ve yanlışlıklardan doğan sorunlara, vergi yargısının, vergicilik ve ekonomiyle ilgili diğer kurumsal ve yasal düzenlemelerdeki (bankacılık sistemi, sermaye piyasası ve Türk Ticaret Kanunu, kara paranın önlenmesi gibi) eksiklik ve yanlışlıkların doğurduğu sorunlara çözüm getirecek, düzenlemeleri aynı anda yapmayı amaçlayan kapsamda olması gerekir.

5. Vergi sisteminde bulunan teşvik, muafık ve istisnalar ile indirimler ekonominin içinde bulunduğu durum dikkate alınarak, yeniden gözden geçirilmeli, üretimi, ihracatı ve istihdamı özendirici hale getirilmelidir.

6. Lüks tüketimden daha yüksek oranda vergi alınması sağlanmalıdır.

7. *Dar ve sabit gelirlielerin aleyhine olan dolaylı vergilerin (tüketim vergilerinin) vergi sistemi içindeki ağırlığı azaltılmalıdır.*
8. *Ürettiler için uygulanan özel indirim makul bir süre içinde asgari ücret düzeyine çıkarılması sağlanmalıdır.*
9. *Çelir vergisi tarife dilimlerinin en az yeniden değerlendirme oranında artışı sağlanmalıdır.*
10. *Kayıt dışı ekonomi ile etkin bir şekilde mücadele edilmeli, bu amaçla hamiline yazılan belgelerden nama yazılı belgelere geçilmelidir.*

E- Tarım Politikaları

1. *Tarıma ilişkin destekleme kurumlarının özelleştirilmesi, işlevsizleştirilmesi veya tasfiyesine yönelik IMF / Dünya Bankası programı derhal durdurulmalıdır.*
2. *Türkiye'nin net ithalatçı olduğu başta buğday, pamuk olmak üzere tarım ürünlerinde gümrük vergileri korunmalı, böylece hem tarımsal üreticiliğin yaşaması sağlanmalı, hem ülkenin besin güvenliği korunmalı, hem de gümrük vergilerinin tarıma dönük Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kaynaklarını beslemesi sağlanmalıdır.*
3. *Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'ni her türlü mali desteğin dışında bırakan 4572 sayılı düzenleme değiştirilmeli; Yeniden Yapılandırma Kurulu, Dünya Bankası güdümünden çıkarılmalıdır.*
4. *Tarımda kooperatif türü örgütlenme desteklenmeli, bu kuruluşların alım fiyatlarına kredi yoluyla desteklenmeleri sağlanmalıdır.*
5. *Mevcut desteklerin yerine geçirilmek istenen ve üretimle ilişkilendirilmeyen doğrudan gelir desteği uygulaması terk edilmeli, bu araç yeni bir ürün deseni oluşturulmasına dönük tamamlayıcı bir destekleme unsuru olarak kullanılmalıdır.*
6. *Sulama, toprak ıslahı, toplulaştırma, tohumluk, damızlık üretimi, eğitim, yayım, AR-GE'ye yönelik yatırımların ve desteklemelerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.*
7. *Hayvancılık desteklenmelidir ve et ithali önlenmelidir. Ayrıca yok edilen çayır-meralarımızın geri kazandırılması sağlanmalıdır.*

F- Demokratikleşme, Sendikal ve Sosyal Haklara Yönelik Politikalar

1. *Demokratikleşmenin önündeki en büyük engel olan 1982 Anayasası yerine, evrensel hukuk ilkeleri temelinde ulusal bağımsızlığı ve ulusal egemenliği, demokratik hak ve özgürlükleri ve insan haklarını koruyan ve güvence altına alan çağdaş, eşitlikçi ve özgürlükçü bir Anayasa, özgür bir ortamda tartışılarak ve tüm halk kesimlerinin etkin katılımı ile hazırlanmalıdır.*
2. *Bu bağlamda yasalar, çağdaş, özgürlükçü demokratik düzenin gereklerine uydurulmalıdır. Hukuk devleti olmanın temel koşulu olan hukukun üstünlüğü ilkesi hayata geçirilmelidir. Çalışanların haklarının tanınması doğrultusunda ILO normlarına uygun düzenlemeler yapılmalıdır.*
3. *Sendikaların, Demokratik Kitle Örgütlerinin ve Meslek Örgütlerinin televizyon, radyo vb. kurma ve işletmeleri önündeki yasal engeller kaldırılmalıdır. Sendikalaşmanın özendirilmesi için sendikacı çalışanlar tarafından üretilen ürünlere, "bu ürün sendikacı çalışanlar tarafından üretilmiştir" ibaresinin bulunduğu sosyal etiketleme yapılmalıdır.*
4. *Çocuk işçi çalıştırmaya son verilmeli, sayıları 1,6 milyonu bulan çocuk işçiler eğitime yönlendirilmelidir.*
5. *Yabancıların ülkemizde kaçak olarak çalışmaları önlenmelidir.*
6. *Hükümet ve parlamento, kamu çalışanlarının toplu sözleşme ve grev hakları önündeki engelleri kaldırmalı; sendikal hakları, onaylanmış uluslararası sözleşmelere, ILO sözleşmelerine ve*

yetkili organ kararlarına uygun hale getirecek biçimde düzenlemelidir.

7. Kamuda her iktidar değişikliğinde yaşanan siyasal kadrolaşmalara son verilmeli, atama, nakil, terfi, denetim, teftiş ve cezalar objektif kriterlere dayandırılmalı, çalışanlarla ilgili bütün kararlarda çalışanların örgütleri müdahil olarak yer almalıdır. Sendikal çalışmalar dolayısıyla verilen disiplin cezaları tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılmalı, açılan adli, idari, disiplin soruşturmaları ve sürgünler durdurulmalıdır.

8. Hükümet tarafından TBMM' ne sunulan ve Genel Kurul' da görüşülmeyi bekleyen, kamu çalışanlarının iş güvencesini ortadan kaldırmayı ve memuriyete son vermeyi hedefleyen yasa tasarısı geri çekilmelidir.

9. İşten çıkartmaların ekonomik kriz nedeni ile daha da yoğunlaştığı koşullarda işsizlik ödeneğine hak kazanma koşulları ile ödenek miktar ve süreleri çalışanlar lehine yeniden düzenlenmelidir. Tüm çalışanlar için iş güvencesi sağlanmalıdır.

10. İç ve dış sermayeye yeni kâr alanları açmak isteyen bireysel emeklilik ve özel sağlık sigortası düzenlemelerine dair girişimler durdurulmalıdır. Sosyal Sigortalar Kurumunda prime esas ücretin taban ve tavanları günün koşullarına göre yeniden belirlenmelidir.

11. Köşe dönmeçiliği teşvik eden anlayışlardan vazgeçilmeli; ülkesinin, halkının ve toplumun çıkarlarını ön planda tutan, emeğe saygıyı temel alan anlayış yerleştirilmelidir.

